CEZAR PETRESCU

CEZAR PETRESCU

BALETUL MECANIC

CUPRINS:

Prefaţă.6
Notă asupra ediţiei…20
Prolog.22
CARTEA I.
I. Angela cu ochi de azur.30
II. Paiaţa roşie.40
III. Lume nouă…51
IV. Guguf, Bibia şi Eliazar…65
V. Fără mofturi…74
VI. Schimbări la faţă…83
VII. Viaţa nu e întotdeauna verosimilă…99
VIII. Lecţie la muzeul oceanografic…111
IX. Itinerar mediteranean…128
X. Vila Azur-Eden…139
XI. Omul întunericului…150
XII. As, Rigă, Damă, Valet.169
XIII. Aci miroase a lichidare.183
XIV. Privea în cerul feeric cu ochii ei de azur.194
CARTEA A DOUA.
I. Hotel Ţibichi…213
II. Coppelius.227
III. Baletul mecanic.243
IV. Ochiul lui Eliazar.259
V. Ludmila.277
VI. Din morminte, viaţa.291
VII. Echo…301
VIII. Nicivo…318
IX. Tu erai, Dan? 329
EPILOG.342

…PREFAŢĂ.

Baletul mecanic – figuri şi înţelesuri.

Cititorii lui Cezar Petrescu – şi erau mulţi în acel început al deceniului patru – au recunoscut în cartea întâi a Baletului mecanic (1931) medii, motive, personaje întâlnite, la modul generic, în cărţile anterioare ale autorului preferat. Dar înrudirea nu înseamnă identitate, cum sublinia Perpessicius în Jurnalul său de lector:„…Între Georgei Galea, Maximilian Ştaic, Bâzdrugovici sau misterioasa Lu din La „Paradis General„ şi Dan, Eliazar, Guguf sau nu mai puţin misterioasa Angela cu ochi de azur (…) – un spirit predispus la sistemă ar putea afla mai mult de o asemănare. Cu diferenţa totuşi, capitală, că divertismentului de acolo i se substituie drama de aici şi că romanului uniplan, d-l Cezar Petrescu îi suprapune astăzi romanul în două planuri al Baletului mecanic.”

Drama la care se referă criticul mi se pare a fi şi ea diferită de cele din Întunecare, Omul din vis, Calea Victoriei etc. Inadaptarea, obsesia, dezrădăcinarea nu lip-sesc din evantaiul de motivaţii al romanului. Hotărâtoare este însă ciocnirea de patimi şi de interese ale protagoniştilor concepuţi fără un efort deosebit de individualizare, de vreme ce reprezintă mai curând simboluri ale unor trăsături categoriale exacerbate; Angela – frumuseţea impură; fratele său, Bibia – forţa elementară necontrolată; Guguf – viciul transformat în mod de existenţă; Eliazar – ura care secretă crime şi dezastre. Prins în acest angrenaj implacabil, Dan, naratorul, se lasă zdrobit fără o împotrivire cât de cât serioasă. Îndrăgostit mortal de Angela, el îşi risipeşte pentru ea moştenirea pe Coasta de Azur, asistând la prostituarea şi asasinarea mascată în sinucidere a femeii, care în-cercase să-l recâştige pe Guguf prin şantaj.1 Bibia îl ucide pe Guguf, Eliazar, diabolicul regizor al asasinatului, dispare, Dan este arestat.

Poate fi caracterizată această parte întâi a romanului, aşa cum făcea Eugen Lovinescu în Istoria literaturii ro-mâne contemporane, drept „senzaţional de carton”? Regăsim, ce e drept, destule ingrediente ale reţetei literaturii de succes, începând cu ambianţa „exotică”, chiar dacă Al. A. Philippide putea să afirme, în recenzia sa din „Adevărul literar şi artistic”; „în descrierea acestor locuri (cazinourile, palace-urile şi barurile din Monte Carlo, Nisa, Cannes) Cezar Petrescu n-a întrebuinţat nici un clişeu. Se cunoaşte că sunt locuri pe care le-a văzut timp îndelungat şi le-a experimentat bine (…) totul este zugrăvit cu precizie realistă şi evocat în imagini câteodată splendide, întotdeauna expresive”. Alături de aceste imagini apar însă şi destule elemente facile de culoare locală: descrieri de Baedeker abia prelucrate („Marsilia, poarta orientului, cu statuia Fecioarei binecuvântând depărtările apelor de pe înălţimea Catedralei Notre-Dame de la Garde. Barcelona luminată de ghirlănzile lampadarelor ca într-o veşnică sărbătoare nocturnă. Neapole cu craterul Vezuviului fumegând roşu în coastă.”), titluri şi articole de ziar, texte de cântece la modă repetate până la saturaţie etc. Se adaugă personajele interlope ale căror nume reale vor rămâne o taină, pasiunii violente şi irepresibile lovituri de teatru etc. Nu putem trece toluşi cu vederea câteva reuşite scriitoriceşti. Critica a apreciat, de pildă, portretul lui Eliazar, cu tot caracterul excesiv al unor trăsături de penel, sau drumul sinuos al lui Bibia, bruta capabilă de cinste şi de generozitate. În ce mă priveşte, consider că piesa de rezistenţă o constituie Dan. Lenta lui prăbuşire morală este urmărită cu un ochi atent la detalii şi implicaţii, fără compasiunea care ar fi compromis analiza lucidă a unui caz de sclavie erotică şi de comportament abulic, mărturisite cu o resemnată francheţe: „Mă sim-ţeam flasc, nevertebrat, incapabil de o hotărâre energică, incapabil de o reacţie. Toate slăbiciunile mele de copil crescut alintat şi fără o armătură solidă a vieţii: egoismul, vanitatea, capriciile, le

plăteam scump la cea dintâi întâlnire cu o pasiune care-mi toropise instinctul de conservare”. Relatarea la persoana întâi întăreşte priza asupra cititorului, participarea afectivă a acestuia la suita evenimentelor cu sfârşit tragic.

Întors la Bucureşti, Dan cunoaşte reversul medaliei: după hotelurile şi vilele luxoase de pe Riviera, subsolul casei dărâmate, pe care-l împarte cu alţi declasaţi. Infernului moral i se adaugă mizeria fizică degradantă dezumanizatoare. Şansa redempţiunii i-o oferă Coppelius, inventatorul misterios şi genial care pregăteşte de un deceniu baletul mecanic, „o glorificare a veacului, printr-o artă a veacului, cu mijloacele veacului”. Angajat ca instrumentist, Dan revine la linia de plutire, se căsătoreşte cu modesta croitoreasă Ludmila şi se crede salvat. Mai ales că un ziar parizian îi adusese ştirea uciderii lui Eliazar de către Bibia, care evadase în acest scop din Guyana, unde îşi ispăşea pedeapsa pentru prima sa crimă justiţiară. Dar el descoperă cu un şoc lesne de înţeles că protagoniştii baletului seamănă leit cu Angela, Bibia şi Eliazar, simbolizând, în concepţia lui Coppelius, Puritatea, Forţa elementară, Ura. Pasiunea pe care o crezuse stinsă reînvie, sub semnul confuziei între automate şi modelele lor umane. Degringolada lui este grăbită de legătura cu logodnica nimfomană a colegului de atelier Egor Uvarovici Karataiev. Într-un final halucinant, Forţa elementară, înarmată şi dirijată de Ură, sfărâmă automatele. Încercând în zadar să evite distrugerea simulacru-lui Angelei, Dan o sacrifică pe Ludmila. Coppelius este ucis şi el. Victimă a destinului dar şi a monstruoasei sale lipse de voinţă, Dan se întoarce la existenţa subumană.

Critica a acreditat ideea soluţiei de continuitate între cele două părţi ale romanului. „Secţionarea pornea de la acţiune, continua cu obiectivele diferite ale subiectului, cu mediul, personajele, apartenenţa lor social-umană, cu atmosfera generală – de istorie reală sau verosimilă în prima parte şi de povestire fantastică în a doua”, scria

Mihai Gafiţa, în prefaţa la ediţia din 1975, rezumând opiniile exprimate de-a lungul timpului. Dar ceea ce se întâmplă cu Dan, după epuizarea resurselor financiare, moartea Angelei şi a lui Guguf, dispariţia lui Eliazar şi condamnarea lui Bibia, se înscrie într-o desfăşurare lo-gică, evident până la secvenţa finală. Iar obiectivul rămâne acelaşi: urmărirea dezagregării unui caracter mânat de tare profunde şi incapabil să reziste agresiunii unei lumi definite foarte exact de Guguf: „Aci nu afli de la nimeni cruţare. Nici nu-ţi este permis să acorzi nimănui cruţare. Devori sau te devoră!" Mediul, personajele şi apartenenţa lor social-umană slujesc şi în partea a doua acestui obiectiv, variaţia fiind cerută de strategia narativă a autorului. Să vedem cum stau lucrurile şi în ceea ce priveşte secţionarea în domeniul atmosferei generale – cele două planuri la care se referea Perpessicius. Relatează cu adevărat prima parte o „istorie reală sau verosimilă"? Autorul a simţit nevoia să conteste explicit această caracterizare: capitolul VII este intitulat Viaţa nu e întotdeauna verosimilă, iar altundeva este evocat „neverosimilul realităţii".2 Există şi notaţii menite să anticipeze însăşi parabola baletului mecanic. Valeţii din holul hotelului în care Dan îl aşteaptă pe Guguf sunt „reduşi la rolurile de automate". Dan se simte „ca o fantoşă jucată pe aţă de-o mână invizibilă", repetă, mai târziu, „eram departe să ghicesc ce mână neîndurată juca aceste marionete" şi conchide: „Acum ştiam cine poartă aţele tuturor marionetelor, deşi nu cunoşteam încă întru ce sfârşit." Un rol deosebit în asigurarea unităţii roma-nului revine, desigur, prezenţei în partea a doua a simulacrelor celor trei personaje-cheie din partea întâi. „Voiam numai să-ţi cunosc impresia, dacă am izbutit să dau păpuşilor mele, înfăţişarea intenţiilor mele: Puritatea, Ura, Instinctul brut, Graţia… Le-am lucrat singur, înadins…" spune Coppelius. Şi reia, mai departe: „Am pus în fiecare o sumă de observaţii, am înlăturat inutilul, am încercat sinteze stilizate. Întrebarea e dacă am reuşit sau nu?" Din punctul de vedere

al lui Dan, reuşita depăşeşte limitele firescului. În faţa lui se află Angela cu ochii de azur, Eliazar şi Bibia, ca şi cum intenţiile lui Coppelius nu s-ar fi putut materializa decât în aceste fantasme ale trecutului, în virtutea unei corespondenţe tiranice între esenţe şi aparenţe.3 Sintetizarea implică însă, aici, absolutizarea aparenţei: cocota de lux devine simbolul purităţii, atletul hirust îşi pierde aspiraţia spre o muncă cinstită şi discernământul în furia justiţiară. Doar Eliazar reprezintă aceeaşi acumulare patologică de ură care ar vrea să maculeze întregul univers. Întâlnirea lui Dan cu aceste avataruri mecanice reprezintă o ultimă probă de foc. După ce fusese strivit în planul real, el eşuează lamentabil şi în cel fantastic.

Cât de preocupat era Cezar Petrescu, în acea perioadă, de tema revoltei individului împotriva societăţii care l-a nedreptăţit o dovedeşte şi prezenţa unor puternice ecouri din Baletul mecanic în romanul Greta Garbo, publicat un an mai târziu. Placida elevă provincială Alina Gabor, supusă unui şir de umilinţi şi vexaţiuni datorită stupefiantei sale asemănări cu vedeta aflată atunci la apogeu, hotărăşte să devină o veritabilă „vamp”. În această nouă postură, provoacă uciderea din gelozie a soţului fostei ei profesoare şi acceptă îmbrăţişările de o noapte ale unui june urât şi infatuat, ca să nu mai poată iubi. Apoi îl însoţeşte la Veneţia pe Leonte Stăncescu, fost şi viitor ministru, cel care a determinat transformarea lui Eliazar într-un monstru. Eliazar însuşi îşi face apariţia – acţiunea romanului se petrece, deci, înaintea eve-nimentelor descrise în a doua parte a Baletului mecanic – pentru a încheia un pact al urii împotriva tuturor: „Alina Gabor, misiunile noastre pe lume s-au întâlnit. Lucram până acum izolaţi… Cu puterile împuţinate. Hehe! Unirea face puterea. Ai să vezi ce tari avem să fim împreună!”Primul obiectiv al acestei alianţe oculte îl constituie distrugerea carierei şi a reputaţiei lui Leonte Stăncescu. Demnitarul moare însă la primirea celui dintâi avertisment. Răzbunarea lui Eliazar se exercită

atunci asupra fiului celor care i-au cerut să se sacrifice pentru ei, întorcându-i apoi spatele. Aflând adevărul despre pă-rinţii lui, pictorul Alexandru Stăncescu, aflat la studii la Paris, îşi schimbă radical viziunea artistică, începând să reproducă pe pânză aspectele cele mai abjecte ale vieţii. Amelia Stăncescu vine să-l salveze. Eliazar, care o iubise în tinereţe, suferă o cam prea rapidă prefacere: „Era omul minunilor rele: omul întunericului. E astăzi omul minunilor bune: omul luminii. Privirea lui străpun-gea; acum alină. Rânjetul lui devasta; acum surâsul îmblânzit vindecă.”Alexandru îşi recapătă optimismul şi o pictează pe Alina, care nu poate să răspundă dragostei lui. Pleacă toţi trei undeva pe ţărmul Loarei, împreună cu cel mai bun prieten al lui Alexandru, poetul Emil Damian. Alina, care-l cunoştea de la Bucureşti şi ştia că o iubeşte, îl provoacă, pentru că „în profunzimi umbrite pirotea cealaltă fiinţă a ei, pe care mai întâi viaţa, mai pe urmă dânsa singură şi-o făurise, îi intrase în carne, în sânge, în aţele nervilor.”Eliazar asistă la evoluţia dramei, comparând personajele cu cele din Baletul mecanic: Angela cu ochi de azur – Alina Gabor, Dan – Alexandru Stăncescu, Guguf – Emil Damian. El încearcă să prevină deznodământul, dar… Este ucis de Bibia. Alexandru citeşte relatarea crimei într-un ziar (asemeni lui Dan) şi îi vede pe Alina şi Emil trecând pe stradă, la braţ. Idila se consumă însă rapid. Incapabilă de un sentiment profund, Alina devine o demimondenă care „seamănă răul în juru-i, ruină, făţărnicie, minciună, desnădejde şi deslănţuirea de lacome patimi, le seamănă fără să vrea, fiindcă răul subsistă şi macină în ea mai întâi…” În finalul romanului, se întâlneşte, la curse, cu… Greta Garbo, care-i propune să o substituie, la Hollywood, ea vrând să se retragă (premoniţie? Coincidenţă?). Apare Alexandru, care a înnebunit şi-i aruncă Alinei în faţă conţinutul unei sticluţe cu vitriol, rânjind: „Acum sculptez ulcere!”

Sfârşitul acesta trimite la unul dintre sinistrele fapte diverse colecţionate de Eliazar, în Baletul mecanic: desfigurarea Jacquelinei Bertin. După cum planurile de electrificare a ţării elaborate de unchiul Alinei, monomaniacul Stroe Bârlădeanu, amintesc de proiectul lui Coppelius:„…Electrificarea Europei în doi ani, fără să epuizez nici o sursă de energie cunoscută astăzi…” Reîntâlnim până şi obsedanta formulă cezarpetresciană „viaţa nu întotdeauna e verosimilă”.

Cu toate alunecările în senzaţional, Greta Garbo nu evadează de pe orbita genurilor tradiţionale – ceea ce nu se poate spune despre Baletul mecanic. Cum bine observa Mihai Gafiţa în amintita prefaţă, „Partea a doua (…) se constituie ca un roman de anticipaţie ştiinţi-fică şi cu o coloratură fantastică…” Criticul relua analogiile propuse în Jurnalul de lector al lui Perpessicius – Galateea, Viitoarea Evă a lui Villiers de l'Isle-Adam, maşinile din Erewhon-ul lui Samuel Butler, roboţii lui Karel Capek din R. U. R.

— Adăugându-le „prima din cele trei Contes de Hoffmann a lui Offenbach”, baletul Coppelia4 şi piesa lui Jacinto Grau, El senor de Pygmalion. Ceea ce ne interesează aici este dacă şi în ce mod au fost uti-lizate aceste surse pentru a realiza o sinteză originală.

„. Eu singur mi-am ales numele acesta hoffmannesc” spune Coppelius – dar constructorul se numeşte aşa nu în Omul cu nisipul, ci în Coppelia, unde îl narcotizează pe Franz şi, prin pase magnetice, se străduieşte inutil să-i mute sufletul în trupul păpuşii mecanice. Povestirea şi baletul conţin şi o altă posibilă sugestie: Clara şi Swanilda sunt părăsite o vreme de logodnicii lor, Nathanael şi Franz, pentru păpuşile Olympia şi Coppelia, aşa cum Ludmila este părăsită de Dan pentru păpuşa Angela.

Villiers de l'Isle-Adam l-a citit pe Hoffmann şi a asistat, poate, la premiera Coppeliei (Paris, 14 iunie 1870). Dar automatele rudimentare ale lui Spalanzani şi Coppelius fac parte din familia celor ridiculizate în Viitoarea Evă, într-o

tiradă al cărei ecou poale fi regăsit în Baletul mecanic:„… Aceste manechine nu sunt decât o caricatură jignitoare a speciei noastre” spune Edison. Iar Dan înţelege că personajele baletului mecanic vor fi „Nu păpuşi de ceară imitând cu o jalnică stângăcie chipul şi gestul uman…” Cezar Petrescu nu-şi propune să-l urmeze pe Villiers în descrierea alcătuirii şi funcţionării automatelor. Ar fi fost, de altfel, o tentativă fără sorţi de izbândă, efortul scriitorului francez rămânând fără egal în istoria roboticii imaginare.5 Coppelius este totuşi superior lui Edison6 în privinţa sistemului de reproducere a vocii umane: fonograful perfecţionat graţie căruia Hadaly poate să „vorbească” douăzeci de ore este înlocuit de un adevărat miracol: „Patronul potrivi două fire electrice în prizele ochiului artificial. Îl aşează pe un suport minuscul. Căulă pe clavir o carte. O deschise la o pagină întâmplătoare şi o sprijini în faţa pupilei de cristal. Pe urmă răsuci hautparleurul spre mine, dădu drumul proiectorului şi aşteptă, cu mâinile la spate, în redingota lui verzuie de arhivar pensionar.

Ochiul începu să citească.

Citea cu un timbru plăcut de tenor, se oprea la semnele de punctuaţie, accentua întrebările şi exclamaţiile. Citea cu un glas omenesc care nu era al nimănui, care nu fusese niciodată al nimănui.

M-am rezemat de clavir. Mi-am şters broboanele de pe frunte. În emoţia mea se amesteca o spaimă. Asistam parcă la o profanare a misterului creaţiei.

Ochiul avea inteligenţă omenească. Glasul avea însă o perfecţie pe care n-a atins-o niciodată natura omenească.

Patronul răsuci un buton şi glasul tăcu.

— Tot aşa putem schimba aci un ochi transformator de soprană, de contraltă, de bariton, de bas. În cutia mea am câte o pereche din toate eşantioanele…”

Punctul de plecare al acestei prefigurări a experien-ţelor cibernetice efectuate astăzi în domeniul descifrării şi

reducerii sonore a textelor trebuie căutat, probabil, în presa vremii. Spun asta întrucât am identificat sursa unei alte invenţii a „patronului”, orchestra invi-zibilă: „Degetele uscate, apropiindu-se şi depărtându-se, ondulând şi vibrând – un şef de orchestră invizibilă, conducând o orchestră invizibilă. Încă nu mai văzusem, încă nu mai auzisem aceasta. În sunetul flautului şi în suspinul vioarei, apărea gravă modulaţia violoncelului, se înălţau toate în tumult de fligoarne şi în izbucnire de talere, rămânea suspendat numai plânsul melancolic al oboiului şi când toate mureau, o vocală umană, sfâşietoare şi pură, sosea din depărtările nevăzute să se întoarcă tot aşa de fantomatic – o umbră de glas omenesc.

Mâna stingă comanda vidului, ca un braţ impunând ascultare şi atenţie; mâna dreaptă săvârşea ea singură magia, pescuind undele armoniilor, împletindu-le, răsusucindu-le în jerbe, adunându-le în constelaţii sonore să le culeagă topite într-un singur suspin.”

Şi iată explicaţia pe care o dă Coppelius: „O simplă aplicaţie, o concluzie logică, orchestraţia undelor electrice: exploatarea, dacă s-ar putea spune, a defectelor din transmisia aparatelor de radio, disciplinate şi armonizate. Ceea ce a încercat şi a izbutit în parte, profesorul Leo Theremin, Armand Grivelet, Bertrand şi Pierre Toulon; ceea ce patronul desăvârşise înainte de toţi aceştia şi înţelegea să folosească drept unică orchestră pentru Baletul său mecanic, aşa ca totul să însemne cu adevărat triumful artificialului absolut.”

Am aflat toate acestea în articolul lui… Cezar Petrescu, Muzica undelor eterice, apărut în „Curentul” la 23 ia-nuarie 1928, deci cu trei ani înaintea Baletului mecanic.

Mai întâi, descrierea experienţei: „Deplasarea mâinii drepte deşteaptă o gamă de sunete, iar antena orizontală, influenţată de mâna stingă, permite reglementarea intensităţii acestor sunete. Apropiind sau depărtând mâna dreaptă de antena verticală, artistul e ca un violonist care

măreşte sau micşorează după voinţă lungimea unei coarde întinse, cu diferenţa că tensiunea prealabilă, acordul, nu există. Aci, distanţa separând antena de mână, reprezintă o strună ideală, pe care se obţin în mod firesc intervalele mult mai numeroase şi mai varii, decât acele regulate, ale unui piano. Mâna stângă, deasupra antenei orizontale, măreşte sau înăbuşe intensitatea sunetului, dispunând de o bogăţie de nuanţe infinite, care nu se compară cu nimic din ce am cunoscut până acum, căci nici vocea omenească şi nici orice instru-ment, nu pot mări sau diminua volumul sunetelor decât până la anumite limite".

Şi acum explicaţia: „Aparatul inginerului Theremin se bazează pe utilizarea curentului alternativ de frecvenţă variabilă, prin care obţine sunete de înălţime variabilă. E, dacă s-ar putea spune, aplicarea unui truc electric. Utilizarea şi disciplinarea şuerăturilor şi scârţâiturilor care supără în regularea proastă a posturilor de Telegrafie fără fir."

Gazetarul menţionează că a folosit articolele lui Gaston Danville şi Pierre Bost din „Mercure de France" şi „La Revue Hebdomadaire". Scriitorul se referă la Leo Theremin şi la alţi autori ai acestei invenţii uitate, pentru a da un temei ştiinţific demonstraţiei lui Coppelius. Este un procedeu tipic al anticipaţiei clasice, începând cu trimiterile lui Edgar Allan Poe din Farsa cu balonul şi Hans Pfaal la ascensiunile şi observaţiile unor aeronauţi şi astronomi contemporani.

Geniul lui Coppelius se exercită şi în alte direcţii. Deplângând lipsa de interes pentru brevetele sale care ar putea „să garanteze fericirea totală a măcar unei jumătăţi din omenire", el citează pâinea sintetică şi electrifi-carea Europei în doi ani „fără să epuizez nici o sursă de energie utilizată astăzi". Cele mai surprinzătoare previziuni sunt formulate însă în domeniul atunci exclusiv imaginar al inteligenţei artificiale. Când Dan evocă „Ju-cătorul de şah" al lui Kempelen, expus mai târziu de Maelzel şi devenit

obiectul unui articol al lui Poe, Coppelius ripostează „Literatură, prietene, literatură… De altfel, literatură genială! Dar noi aci facem altceva: creem artificialul absolut. Jucătorul de şah al lui Maelzel era bazat pe un truc… Noi ne bazăm pe o certitudine matematică şi mecanică!” Mai târziu, el reia ideea în termeni quasi identici: „Facem păpuşile noastre să danseze. Le facem să cânte şi le facem să râdă… De ce nu, mâine, să gândească? Poate au să gândească mai bine ca noi, în artificialul absolut, în absolutul matematic.”

În viziunea scriitorului, Coppelius este chiar mai mult decât un inventator genial şi un profet ştiinţific. El cântă „dumnezeieşte” la pian şi la vioară, demonstrează cunoştinţe profunde de anatomie, desenează şi pictează ca un maestru, dă lecţii de balet unui profesor de dans. Nu e de mirare deci elogiul pe care i-l aduce lui Leonardo da Vinci, într-o pagină antologică din care reproduc acest pasaj: „Pentru el, matematica şi poezia, pictura şi muzica, sculptura şi arhitectura, mecanica şi ingineria, însemnau un tot. Se completau, se împleteau, se întrepătrundeau (…) Naivii se minunează că în desenele lui s-au găsit cele dintâi proiecte logice ale maşinilor de zburat… Mai interesant ar fi să ne imaginăm ce vor fi spus despre el contemporanii lui, chiar protectorii lui… Un Ludovic le More, un Cezar Borgia, un Francisc I!… Proiectele lui erau mai mari decât vremurile lui.” Recunoaştem aici fascinaţia exerci-tată asupra scriitorului de marea personalitate a Re-naşterii, fascinaţie mărturisită, cam în aceiaşi termeni şi în Plecat fără adresă (1932). Coppelius apare aşadar ca un om complet de tip davincian, condamnat să trăiască într-o lume supusă preocupărilor unilaterale. Cum să ne explicăm atunci eşecul tragic al tentativei sale de a uni ştiinţa şi arta într-o mirabilă sinteză?

Răspunsul cel mai la îndemână este cel pe care-l putem deduce din Cuvântul înainte al autorului la ediţia din 1947 a romanului Plecat fără adresă. El numără printre „eroii din

familia lui Enric Sântion” pe „meşterul Coppelius, fabricantul de automate din Baletul mecanic, roman care în zona fantasticului interior anticipa cam tot prin preajma anului 1930, conflictul dintre maşină şi faurul ei, cu simbolica moarte a creatorului ucis de propriile-i născociri – oarbe instrumente substituite destinului…”. Îmi voi îngădui să contest aceaslă interpretare a posteriori, asumată de istoria literată. Dar mai întâi cileva reflecţii despre „fantasticul interior”.

Se ştie că scriitorul a intenţionat ca opera sa să constituie o Cronică românească a veacului XX. Această ambiţie balzaciană l-a determinat să-şi grupeze volumele în şapte cicluri, al cincilea, Fantasticul interior, cuprinzând Omul din vis, Omul care şi-a găsit umbra, Aranca, ştima lacurilor, Simfonia fantastică şi Baletul mecanic. Desigur, compartimentele nu sunt, nu puteau fi etanşe. Mihai Gafiţa considera chiar că Baletul mecanic ar fi trebuit situat în ciclul Război şi pace. Dar o mărturisire a lui Cezar Petrescu aruncă o lumină neaşteptată asupra între-gii probleme: „Realist? Realist n-am fost niciodată. Nici n-am năzuit să scriu vreo carte realistă… Atunci când personagiile mele şi conflictele mele s-au aflat situate pe-un teren de strictă realitate socială, am ţinut seama de această realitate. Le-am încadrat în realitate, fiindcă numai aşa puteau fi viabile. Dar dincolo de asemenea precizări, m-a preocupat fantasticul interior, aventura psihologică a eroilor, aspiraţia omenească spre o feerie absurdă, îndeobşte năruită tocmai de realitate. De altfel, am credinţa că omul, fiind singurul animal cu imaginaţie, trăieşte prin şi pentru această imaginaţie”.7 În această accepţie fantasticul interior nu mai defineşte un grup limitat de lucrări, dobândind statutul unei viziuni globale, care ar putea fi regăsită în întreaga operă a scriitorului.

Revenind la semnificaţia secvenţei finale a romanului, să vedem în ce măsură s-ar datora eşecul proiectului lui Coppelius „conflictului dintre maşină şi faurul ei”. E

adevărat că aspectele şi implicaţiile acestui antagonism l-au preocupat pe Cezar Petrescu încă de la începutul deceniului al treilea, după cum reiese din articolele Un nou misticism: al fierului şi Prejudecata modernistă. Citez din cel de-al doilea: „Ne închinăm maşinei născocite de noi, căreia i-am devenit sclavi într-atâta, încât războiul a fost de fapt o revanşă a oţelului şi schijei, care şi-au ucis creatorii.8 Formula este foarte asemănătoare aceleia din amintitul Cuvânt înainte în care, în legătură cu Baletul mecanic, se vorbeşte despre creatorul „ucis ele propriile-i născociri„. Reprezintă această ucidere un act conştient, o consecinţă a evoluţiei maşinii, a exercitării liberului arbitru care constituie, încă, o prerogativă a fiinţei umane? Aşa se petrec lucrările şi în R. U. R. Şi în El senor de Pygmalion, iar în Erewhon maşinile sunt distruse de teama că progresul lor ar putea primejdui supremaţia lui homo sapiens. Pe când „răzvrătirea„ păpuşilor lui Coppelius nu se datorează vreunei mutaţii a regnului mecanic. Recitind textul, vom vedea că ieşirea din matca gesturilor programate este determinată de o intervenţie exterioară. Pentru că nu întâmplător scriitorul se referă pe larg la o singură carte dintre cele invocate de comentatorii romanului: Viitoarea Evă. Coppelius ar putea spune despre automatele sale ceea ce spunea Edison despre andreida Hadaly:„…Dacă i-am furnizat, din punct de vedere fizic, ceea ce are ea terestru şi iluzoriu, un Spirit care îmi este necunoscut s-a suprapus operei mele… „ în romanul lui Villiers de l'Isle-Adam, Spiritul este cel benefic al Sowanei, transmis andreidei prin intermediul hipersensibilei Any Anderson. În Baletul mecanic, duhul rătăcitor al lui Eliazar se încorporează în automatul care simbolizează Ura, atras de prezenţa catalizatoare a lui Dan. Asemănarea se opreşte însă aici. Hadaly i-ar aduce fericirea lordului Ewald, dacă n-ar dispărea într-o catastrofă maritimă. „Eliazar” contaminează caracterele slabe (Gustav fură, Gaston îşi uită mama paralizată şi sora luându-i logodnica lui Sami, Maftei îşi

abandonează familia, Dan înşeală încrederea lui Egor, coboară ultimele trepte ale degradării, este mai mult decât complice la o crimă), dezlănţuie furia oarbă a Instinctului brut, asmute Invidia, Ispita, Luxară, Cruzimea asupra cuplului pe care-l apără Graţia, Mila, Curajul, Puritatea.9 Însăşi această disociere a lumii automatelor demonstrează inconsistenţa tezei conflictului generic dintre om şi maşină.

Evident, ceea ce se întâmplă în finalul romanului nu mai are nimic de-a face cu anticipaţia ştiinţifică, reliefând o sugestie subterană care urcă uneori la suprafaţa textu-lui. O sugestie circumscrisă foarte exact de Al. A. Philippide, în recenzia din „Adevărul literar şi artistic”: „Toată viaţa nu e, în fond, decât un balet mecanic, în care noi oamenii, conduşi de legi pe care le ignorăm şi puteri sufleteşti oculte, suntem nişte biete jucării, mişcate de un regizor anonim şi răutăcios”. Din fericire, umanitatea nu este alcătuită doar din indivizi incapabili să se împotrivească multiplelor chemări ale abisului.

Ion Hobana.

NOTA ASUPRA EDIŢIEI.

Aceasta este a patra ediţie a Baletului mecanic, după cele antume din 1931 şi 1943 şi cea postumă din 1975. Firesc ar fi fost să reproducem textul „revăzut” de autor, deci versiunea din 1943, dar o lectură atentă mi-a revelat o suită de carenţe, preluate şi de ediţia postumă.

Este vorba, într-o ordine aleatorie, de omisiuni care sărăcesc profilul unor personaje, de dispunerea arbitrară a alineatelor şi, mai ales, de numeroase erori flagrante în transcrierea unor cuvinte, ceea ce alterează textul până la a-l face neinteligibil. Vina dactilografei sau a zeţarului mi se pare neîndoielnică, dar autorul a lăsat corectura pe seama editurii şi rezultatul este întristător.

Câteva exemple frapante:

Ediţia 1931 Ediţia 1943 jucător bucătar jucătorii judecătorii devize diverse sibiline sublime descleşta desluşi mijeală mijlocul râs glas împrospătaţi împrăştiaţi confundă

cufundă cum spuneam, aceste lecţiuni şi multe altele, care transformă unele propoziţii şi fraze în adevărate şarade, au migrat – şi proliferat!

— În ediţia din 1975.

Într-o asemenea situaţie, unica soluţie o constituia întoarcerea la ediţia princeps, păstrând acele intervenţii din 1943 care îmbogăţeau textul sau îi dădeau alte virtuţi semantice, fără a-l denatura. Am reintrodus pasajele omise (probabil) accidental, am reaşezat alineatele, cu puţine excepţii, potrivit dispunerii iniţiale, am înlăturat erorile de transcriere. Pe de altă parte, am operat corecturile cerute de normele ortografice în vigoare şi am intervenit în punctuaţie acolo unde era neapărat necesar, ca de pildă în cazul virgulelor puse între subiect şi predicat. În sfârşit, considerând că o seamă de nume, evenimente etc., nu mai spun mare lucru cititorului de azi, am redactat note explicative aşezate la sfârşitul volumului, pentru a nu stânjeni lectura.

Nu am pretenţia vană că rezultatul acestui efort este fără cusur. Cred însă că ediţia de faţă oferă în mai mare măsură posibilitatea de a cunoaşte şi aprecia o operă care onorează nu numai creaţia lui Cezar Petrescu, ci şi o întreagă zonă a literatu-rii noastre interbelice.

Ion Hobana.

PROLOG.

Patronul era un moşneguţ pipernicit şi chel.

Bărbiţa rară ca firele din vârful rădăcinii de hrean, redingota verzuie, manşetele tari şi cravata de fabrică prinsă în buton – le mai întâlnisem acestea în sute de exemplare. În cafenelele hâde şi triste, unde se adună mumiile pensionarilor să chibiţească moţăind în jurul unei partide de table pe-un şvarţ.1

Aşa eram gata să-l socotesc. Un fost arhivar la vreo primărie, agent auxiliar la vreo percepţie sau altceva foarte mărunt, pe la o: Înregistrare, Ieşire, Condică de expediţii…

Dar privirea mi-a fost hipnotic capturată de sclipirea maliţioasă a ochilor, lucind fosforic după ochelarii cei mai bombaţi pe care i-am văzut vreodată.

Şi n-au mai existat înainte-mi decât ochelarii aceştia. Imenşi, anormali, cu lentilele cercuite în ramă groasă şi neagră acoperindu-i jumătate din figură, aşa cum dau înfăţişare monstruoasă şi neliniştitoare numai măştile de scafandru.

Sami îl definise zeflemist, în felul său de a zugrăvi prompt indivizii, după pilda coreligionarilor umorişti din seminţia ghetourilor: Saphir, Şalom Alehem sau Zangwil.2 Spunea că n-avem stăpân un moşneguţ cu ochelari, ci „o pereche de ochelari cu om”. Într-adevăr la prima vedere, patronul părea o anexă de mică importanţă, un modest pretext, un biet apendice al fantasticilor ochelari.

Pe de altă parte, Egor, seara, după ce-şi deşerta duzina de păhărele cu spirt şi cădea în patima lui rusească, să discute despre Dumnezeu şi Demon, despre bine şi rău, despre păcat şi pocăinţă; atunci ne încredinţa cu tainică înfiorare în glas şi fără cea mai mică umbră de îndoială, că patronul e un seamăn vândut diavolului, dacă nu cumva chiar întruparea lui trecătoare, întru cine ştie ce pierzanie a sufletelor.

Iar Gustav, mecanicul neamţ, declarase pur şi simplu că nu ştie de unde să-l înceapă.

Pentru Gustav, universul se împărţea în două lumi, răspicat distincte. Una pe care ştia de unde s-o înceapă şi care de aci încolo nu-i mai oferea nici un mister, fiindcă o demonta piesă cu piesă, metodic, ca mecanismul unui motor. Alta ermetic refuzându-i taina, şi de care se dezinteresa ca de-un mecanism scos din uz, condamnat şi nevrednic de vreo luare aminte.

Când ne-am împrietenit, în primele zile, după câteva neînsemnate schimbări de cuvinte, s-a oprit neaşteptat în faţă-mi, cu cheia franceză în mână. M-a măsurat din creştet până în tălpi şi mi-a vorbit, cu gravitatea care nu-l

părăseşte niciodată, atingându-mi pieptul, deasupra inimii, cu cheia franceză.

— Pe dumneata ştiu acum de unde să te iau. Pot începe de aci! Aci, la inimă, este ceva stricat…

Spunând, răsucea cheia pe un şurub invizibil, ca şi cum s-ar fi pregătit să desfacă imediat cutia coastelor, să scoată inima ca o piesă defectuoasă, s-o examineze şi s-o pună la punct, pe loc, în câteva învârtituri de re-sorturi şi rotiţe.

Am simţit că roşesc şi am râs zgomotos, în silă, ca să-mi ascund stinghereala. Gustav mă ghicise mai repede şi definitiv decât prietenii mei de altădată, care-mi erau astăzi străini; îi ocoleam şi mă ocoleau.

— Nici râsul acesta nu-mi place!… Adăogase atingân-du-mi buzele cu metalul rece, Sună fals! Şi aci trebuieşte ceva reparat…

Dar observ că nu v-am spus nici cine e Gustav, nici Egor, nici Sami, nici patronul: şi observ că n-am lămurit nici prin ce îndelungi şi spăimoase peripeţii am ajuns în tovărăşia lor.

Nu ştiu să povestesc după bunele orânduieli ale artei.

Toate lecturile mele de demult, din cealaltă viaţă, oricât de numeroase şi diverse au fost, n-au însemnat decât desfătare de tânăr fără grijă, lenevit, superficial şi fără experienţa aspră a vieţii. N-am dat niciodată atenţie secretului prin care un povestitor mă cucerea la născocirile fanteziei sale şi mă captiva până la ultima filă a cărţii. Mă desfăta – şi atâta îmi era destul.

Astăzi, când experienţa cea înfricoşată a vieţii a trecut peste mine şi când iată că am şi eu de povestit o întâmplare trăită şi poate mai neverosimilă ca toate născocirile autorilor de cărţi; acum mă trezesc neîndemânatec şi nehotărât, ca prietenul Gustav, în faţa enigmaticului nostru patron, căruia nu ştia de unde să-i desfacă primul resort, ca pe urmă să-l reconstituie piesă cu piesă.

De aceea cer dinainte iertare cititorului întâmplător (dacă vor cădea vreodată rândurile acestea sub ochii cuiva) – cer, fără făţărnicie iertare, pentru nepriceperea-mi de

povestitor, pentru stângăciile şi întoarcerile, pentru toate şovăielile şi lipsa de pătrundere cu care presimt că voi stărui fără folos asupra amănuntelor neînsemnate şi voi uita desigur să pomenesc, măcar în treacăt, faptele într-adevăr importante ce m-ar ajuta să găsesc un început de explicare inexplicabilului.

Ca orice fecior de bani gata, am fost crescut în voia tuturor capriciilor. Pentru mine n-a existat constrângerea nici unei discipline. Aceasta mi-a intrat în fire şi-n sânge. Şi aceasta, cum se întâmplă mai întotdeauna, a devenit mai târziu şi pricina pierzaniilor pe care le-am ispă-şit scump, cu preţul celor mai crunte căderi.

Părinţii mi-au împlinit din cea dintâi copilărie toate voile şi mi-au îngăduit toate deşertăciunile. Averea, moşte-nită din tată în fiu, li se părea şi lor şi mie inepuizabilă. Mai ales prea îndestulă pentru a mă scuti de o diplomă, de obligaţia unei osteneli, de amânarea unei plăceri. Tot ce-am învăţat, tot ce-am citit şi ce-am trăit până la douăzeci de ani, a fost după pofta de douăzeci şi patru de ore, iară un a doua zi.

Ce doream dimineaţa, era fapt împlinit până în seară; ce visam noaptea, mi se împlinea dimineaţa.

Eram egoist fără să ştiu. Vanitos, fără să-mi dau seama. Capricios, fără s-o simt. Tiranic, fără să găsesc împotrivire. Eram mândru de tot ceea ce avea să mă umilească. Şi eram sclavul pornirilor mele nestatornice, socotindu-mă cel mai liber şi mai norocos tânăr din câţi au fost şi sunt.

Un unchi plicticos, savant şi cu obrazul chinuit de oribile ticuri, de câte ori era invitat la masă la noi se simţea dator să atragă atenţia mamei şi tatei că asemenea creştere îmi atrofiază instictul de conservare şi-mi pregăteşte cele mai ireparabile nefericiri pentru viitor.

Tata surâdea amuzat, cu îngăduiala cuvenită unor paradoxe de bătrân maniac, cum era considerat în toată casa unchiul Alec. Mama mă înfăşură într-o privire plină de înduioşare, invocând o sănătate şubredă, care exista numai în închipuirea ei şi care mi-ar fi interzis, credea, o muncă

disciplinată, continuă şi ostenitoare. Iar eu îl uram pe acest unchi Alec, ca pe-un bătrân cicălitor, înapoiat şi ursuz, venit să tulbure din perversiune de mizantrop o pace şi o armonie şi o fericire – toate desăvârşite şi toate eterne.

Eu îl uram. El spunea că mă compătimeşte.

Nu mă îndoiesc că mai ales mă dispreţuia.

În orice caz, ne evitam cu făţişă antipatie.

Ultima dată când ne-am întâlnit, a fost în camera mortuară a mamei. În aceeaşi zi când din încăpere fusese scos coşciugul ei. Tata murise fără suferinţă, cu o lună înainte, de un neprevăzut atac de inimă. Mama a tânjit şi s-a stins repede, ca o luminiţă cu uleiul sleit.

După ce sicriul a fost închis în cavoul familiei, un-chiul m-a luat de braţ şi m-a scos din cimitir.

În haina solemnă şi neagră, ticurile lui mi s-au părut mai ridicole. M-a întovărăşit acasă şi după o lungă introducere, presărată de condoleanţe şi de aforisme asupra rostului nostru pe lume, m-a întrebat brusc, aproape sever, cum am de gând să-mi organizez viaţa după acest avertisment.

— Cum adică? Ce înseamnă aceea „să-mi organizez viaţa?” am încercat să înţeleg, iritat de atâtea sfaturi de care n-aveam nevoie.

— Să munceşti! Să-ţi găseşti o axă existenţii. Să te ocupi de ceva… Măcar să-ţi administrezi chibzuit averea… Trândăvia e mama tuturor ispitelor şi deci a tuturor nefericirilor…

Vorbea cu obrazul tresărind de ticuri, cu ochii inflamaţi de plâns, fiindcă, recunosc, îşi iubise sora; iar pierderea ei îi pricinuise o durere reală şi adâncă. Pentru că eram copilul ei şi fiindcă în acest copil îşi adunase dânsa toată viaţa, iar nu pentru mine, simţea deci datoria să mă apere ultima dată de ameninţările care mă pândeau şi pe care nici pe departe, atunci, nu le puteam presimţi.

Aceasta am înţeles-o mai târziu, când a venit ispăşirea.

Atunci însă m-a exasperat, ca o predică lipsită de tact şi rostită neghiob, într-o cameră de unde nu se ri-sipise

mirosul luminărilor şi al smirnei.

Începuse:

— Risipa e mama…

— Ajunge, unchiule Alec, cu aceste genealogii!… Risipa e mama… Lenea e sora…

Mi-a replicat cu asprime.

Am răspuns tăios.

Discuţia s-a încheiat într-un chip brutal şi teatral, pe care nu-l premeditasem nici măcar cu o clipă înainte.

Unchiul Alec îşi sfârşea predica:

— Când n-ai să mai ai ce mânca şi când ai să te trezeşti singur pe lume, fără prietenii care te linguşesc astăzi, te vor exploata mâine şi te vor părăsi poimâine; atunci să ştii că în casa mea, aşa modestă cum e, ai să găseşti un pat şi o farfurie întinsă la masă. Nu ţi-o doresc. Dar ştiu că aşa se va sfârşi! Nu poate să sfârşească altfel… Tu care…

Am apăsat butonul soneriei. În prag, ca şi cum ar fi ascultat la uşă, a apărut valetul în haina de doliu a casei.

Am întins arătătorul, cu nemărginit orgoliu de stăpân pe voinţa mea şi pe destinele mele:

— Domnul a cerut pardesiul! Grăbeşte!

Unchiul Alec nu şi-a isprăvit fraza. A deschis ochii mari, cu răsuflarea înecată de indignare şi cu toţi muşchii obrazului zvârcolindu-se într-un tic dureros. Pe urmă şi-a luat pălăria cernită, a trecut pe dinainte fără să mă privească, înalt şi gârbov, cu umerii apăsaţi de o povară prea grea pentru bătrâneţea lui, acum cu desăvârşire singură.

În prag s-a biruit şi s-a întors:

— Dan! Eu tot te aştept. Să ştii că uit aceasta şi te aştept… Patul, masa… Acum nu mă mai îndoiesc că tot la ele ai s-ajungi! Trebuie să ajungi…!

— Ce aştepţi? Închide uşa! Am poruncit slugii.

Apoi, pentru mine, ca o uşurare, am rostit:

— Moşneag nebun! Cioclu maniac şi caraghios!

Bietul unchiul Alec! Era un cărturar îmbătrânit între cărţile sale, absent de la tot ce se petrece în lumea cea de

aievea, abia luând aminte la înfăţişarea străzii şi a oamenilor, când îşi făcea seara plimbarea de-un ceas, cu mersul lui rar şi dezarticulat, de cocostârc.

Toţi îl considerau incapabil să priceapă ceva din rostul vieţii reale, din patimile, din suferinţele, din mobilul actelor omeneşti. Îl socoteam incapabil să poată descifra viaţa cea vie, desprins s-o trăiască numai pe cea uscată, a cărţilor. Şi totuşi, citise dinainte, ca într-o carte deschisă din rafturile lui, toată linia frântă a vieţii mele, cu o înspăimântătoare şi profetică precizie.

M-am aplecat pe fereastra deschisă, afară l-am văzut traversând strada printre cioclii care desprindeau din ţinte draperiile negre şi le încărcau în furgon. S-a oprit, biruindu-se încă o dată, privind înapoi, gata să se întoarcă şi să urce scările. Pe urmă, a scuturat capul, cum alungi un gând imposibil şi te lepezi de o povară insuportabilă. A trecut înainte, cu ochii în pământ, fără să audă zgomotul străzii.

Am înţeles că nu-l auzea, acest vacarm al lumii exterioare, fiindcă o clipă a fost să nu-l strivească un automobil cu toate roţile frânate până la fund.

— Eşti surd? Ramolitule! Strigă şoferul, scoţând capul pe portieră şi înjurând furibund.

Unchiul Alec păşi mai departe, nepăsător, abia respingând cu un gest al mâinii slăbănoage ostilitatea unui univers care nu-l mai interesa.

De-atunci nu l-am mai văzut niciodată.

CARTEA ÎNTÂI.

I.

ANGELA CU OCHI DE AZUR

— La ora cinci sunt întotdeauna acasă, dragă domnule! Dar mai bine să alegem o zi, când sunt singură… Astăzi e luni. Ce-ai spune, bunăoară joi?… Joi, la cinci…

— Trei zile… Mi se par o eternitate, doamnă.

Un deget înmănuşat mă ameninţă în glumă:

— Flatteur! Va…!

Pe urmă, mănuşa fu întoarsă până la jumătate, să lase liberă sărutului pieliţa goală.

— Aşadar, la revedere, domnule.

— La revedere, doamnă.

Am apăsat buzele mai îndelung decât îngăduia cuviinţa, pe mâna parfumată şi proaspătă. Mâna nu s-a retras, complice.

Lipit de uşă, i-am făcut loc să treacă. Femeia surâdea. Eu surâdeam.

Iar totul mi s-a părut deodată transfigurat, încântător, într-o divină fericire de a trăi. Ceva nelămurit şi extatic, o magie dezlegase lumea de trista robie a gravitaţiunei. Totul era uşor, imponderabil, aerian.

În plămânii dilataţi, fericirea mă sufoca.

N-am putut înţelege niciodată, ce mizerabilă infirmitate a suprimat din instinctele omeneşti presentimentul.

Se spune că turmele duse la înjunghiere, înainte de a ajunge la abator, încep să lărgească nările neliniştite; se zbat şi încearcă o împotrivire. Merg sub ciomag, dar mugesc dureros, a moarte. Se spune că înaintea cataclismelor care zguduie scoarţa pământului, sălbăticiunile se ascund înfricoşate; păsările cerului golesc orizontul.

Aparatele precise din observatoare n-au înregistrat încă seismele, inteligenţa şi calculele omeneşti nu bănuiesc încă nimic; dar antenele fine ale instinctului animal au distins în rumoarea de toată ziua a vieţii, avertismentul imperceptibil al catastrofei ce va să vină.

Eu surâdeam fericit.

În clipa aceea se decidea în nevăzutul viitorului, o prăbuşire care într-o viaţă omenească e tot aşa de ireparabilă ca un cataclism cosmic în destinul planetelor; eu surâdeam sufocat de fericire.

Nu înţeleg nici chipul naiv şi rudimentar în care am rezolvat noi taina fatalităţii. O socotim excepţională. Prigonind arareori, ici-colo, o victimă împotriva căreia numai excepţional se înverşunează.

Dar din ce viaţă, oare, lipseşte fatalitatea? În ce existenţă oricât de măruntă şi oricât de banală în mediocritatea ei aparentă, nu şi-a înfipt gheara să smulgă o victimă dintr-un destin şi s-o strămute în alt destin? Te-ai urcat într-un tren după ce-ai pierdut pe celălalt, iar trenul al doilea s-a rostogolit într-o prăpastie; aceasta da, numim fatalitate! Fiindcă deznodământul aci a fost imediat şi violent.

Există însă cealaltă fatalitate din fiecare zi, care se insinuează perfid şi trece neluată în seamă: micul eveniment divers, cu dezlegarea într-o catastrofă latentă, amânată cu zece ori cu douăzeci de ani.

Ai întârziat o clipă mai mult în faţa unei vitrine; ai apucat grăbit pe altă stradă; te-ai aşezat pe-o banchetă din stânga a unui tramvai; ţi-ai uitat cutia cu chibrituri acasă; ţi-a cerut vecinul de masă lista de bucate; ai răspuns unui necunoscut care întreba adresa unui medic. Un nimic, nici nu-l poţi numi un fapt, un gest, pe care l-ai uitat în aceeaşi clipă. Iar nimicul acesta, fără să ştii cum şi prin ce misterioasă logică, dezlănţuie o înverigare de cauze şi efecte invizibile, comandă el din clipa aceea destinului tău.

Puteam să intru pe altă uşă. Îmi amintesc perfect că am stat nehotărât, după ce-am aprins ţigara şi am cumpărat un ziar. Pe uşa aceea se înşira o familie de englezi, în costumele lor tărcate de turişti, cu inseparabilele lor umbrele, bastoane, cutii cu binocluri şi aparate fotografice atârnate în curea. S-au oprit să discute vociferând gutural printre dinţii lor mari şi laţi. Astupau intrarea. Femeile consultau ghidul şi despăturiseră un plan.

Ţin minte figura arogant-respectuoasă a portarului aşteptându-i să se decidă, cu acea privire oblică şi superioară, al cărei secret îl cunosc numai coloşii solemni, în uniformă de amirali, cu strălucitoare fireturi şi cu pieptul tapisat de decoraţii, de la intrarea marilor cafeuri, cluburi, hoteluri şi restaurante.

Privirea uriaşului invita elocvent şi sever. Turiştilor le păsa mai puţin decât de privirea oarbă, de piatră, a unui idol

indian sau chinez.

Am intrat atunci în cafenea, prin uşa din cealaltă faţadă.

Fără acest episod neînsemnat, cu o întârziere sau o gra-bă de un singur minut, nu ne-am fi întâlnit poate niciodată, iar viaţa mea, poate ar fi fost alta.

Eram hotărât să plec în aceeaşi seară. N-aş fi avut pentru ce mă întoarce multă vreme. Matematic, într-un calcul al probabilităţilor, şansele să se încrucişeze drumurile noastre vreodată ar fi fost reduse la zero.

O familie de englezi, pe care nu i-am mai văzut de atunci şi care cutreieră poate şi acum continentele în straiele lor tărcate de turişti, echipaţi cu ghiduri, binocluri şi aparate fotografice, au baricadat cu insolenţa lor britanică o intrare aşa cum pune stăpânire neamul lor pe toate strâmtorile mărilor şi oceanelor.

M-au abătut din cale numai cu zece metri şi m-au întârziat numai cu un singur minut. Cu mai puţin încă.

Viaţa mea dintr-atât s-a frânt.

Iar dânşii rânjesc cu dinţii lor de cal, în celălalt capăt al planetei, cocoţaţi pe-o piramidă, căţăraţi pe-un templu indian, urcaţi într-o pagodă, fotografiind o caravană de cămile sau navigând pe Mississippi; rânjesc şi vociferează fără remuşcarea nici unei răspunderi.

Abia am împins cealaltă uşă şi cineva care ieşea s-a oprit, s-a întors, m-a strigat:

— Dan! Tu aci? De când?… Ce surpriză…!

Era un cunoscut, pe care nu-l puteam numi un prieten.

Un client de curse, de baruri şi de cabarete, întâlnit în ţară de câteva ori, când ne-am vorbit în treacăt şi ne salutam cu îndestulă indiferenţă.

Aci, la câteva mii de kilometri distanţă, un compatriot însemna aproape un prieten. Îmi spusese întotdeauna: domnule… Devenisem Dan!

— Dă-mi voie să-ţi prezint o compatrioată…

N-am auzit distinct numele. Nici nu i-am văzut bine faţa. Atât. Ochii albaştri, de o puritate celestă, care m-au inundat

de lumină.

S-au întors din cale să afle veşti din ţară de la un proaspăt sosit ca mine. Am stat la masă, cât? Mai puţin de o oră. Atât cât a durat un ceai cu brioşe, şi cât i-am informat despre schimbarea de guvern în perspectivă – cu intrigi vagi, pe care abia le cunoşteam, fiindcă prea puţin mă interesaseră vreodată.

Am văzut-o mai bine. Privirea albastră sub genele lungi topea ceva în mine; ceva până atunci rece şi cristalic.

Am înţeles că prietenul era pentru dânsa un tovarăş întâmplător în ziua aceea. Un cunoscut fără nici un drept asupra ei, camarad de vilegiatură şi de Cazino, într-o colonie restrânsă de compatrioţi.

De altfel, el pleca. Ea rămânea.

Eu am rămas.

„La ora cinci, sunt întotdeauna acasă…”

A fost atât de simplu! O invitaţie. Un surâs. O mână mai îndelung apăsată pe buze.

O chema Angela. Ceilalţi îi spuneau „Angela cu ochi de azur”.

I-am spus îndată Ange…

Există oare ochi de-un albastru mai pur ca acela şi în dosul lor, o cloacă în care totul să se spurce şi să se învenineze, mai fără tămăduire?

Astăzi încerc să reconstituiesc zi cu zi, cronologic, faptele, cum aş înşira mărgelele risipite, pe o aţă. Şi tot nu pot lămuri cum fiecare zi trecută mă mâna cu un pas nesimţit spre deznodământul inevitabil.

Acum, când ciclul e încheiat şi când mai uşor ar fi deci să descopăr conspiraţia cauzelor şi complicitatea efectelor, încă tot nu pot lămuri acoasta. Atunci, nici atât! Atunci, ghemuit pe pernele de la picioarele ei, aşezat cu bărbia pe genunchi, priveam în albastrul celest, ca un câine fidel cu tot universul concentrat în ochii stăpânei.

Viaţa curgea tumultuoasă alături, în acel paradisiac ţărm al Mediteranei, orânduit ca un vast parc, un zgomotos

dancing, un febril tripou, pentru desfătul tuturor privilegiaţilor din cele cinci continente. Pentru mine nu mai exista. Închisesem viaţa într-un singur nume îngânat: Ange...

Îmi amintesc că o singură dată, un singur om a încercat să mă apere de pierzanie, la început, când ar mai fi fost încă timp.

L-am cunoscut atunci şi acolo: o banală cunoştinţă de sezon. Era un om gras, cu gâtul scurt, cu ochii înecaţi de osânză. Îmi părea grozav de vulgar, şi fiindcă tinereţea, zvelteţea şi averea socoteam că-mi dau tot atâtea superiorităţi asupra lui, m-am simţit dator să-l tratez cu o zdrobitoare aroganţă. Îi tăiam vorba cu glume grosolane, pe care le credeam de-o sclipitoare vervă. Iar argumentele i le respingeam cu o brutală aluzie din senin, la diformitatea lui fizică.

Părea că nu observă. Trecea peste aceste impertinenţe cu un surâs blajin care mă indigna. Încă nu mai văzusem atâta nesimţire! Căci aşa numeam eu blândeţea aceea netulburată: nesimţire.

Într-o zi, după ce-mi slujise mai veselă ţintă ca întotdeauna celor mai stupide hazuri de băieţandru râzgâiat, s-a ridicat greoi din jilţul de paie şi mi-a făcut semn cu ţigara de foi să-l urmez pe terasă.

Am păşit după el agresiv. Nu mă îndoiam că, exasperat, se hotărâse să-mi ceară socoteală. Voiam să-i arăt că nu sunt un laş şi că nu s-a născut omul care să mă intimideze.

Terasa dădea asupra Mediteranei. Un cer albastru şi o mare albastră se confundau pe linia imprecisă a orizontului. În stânga Cap Martin, Menton; în dreapta Cap d'Ail, Beaulieu, după Cap Ferrat ascunsă Nisa şi toată coasta de Azur, cu o sută de cazinouri, o mie de palasuri şi cu zece mii de automobile şi autocare, vânturând toţi sătuii lumii cu toţi paraziţii lor.

— Poftim! M-am apropiat pieptos, să-l înfrunt.

El stătea rezemat cu spatele de balustradă. Nu ridica ochii. Privea scrumul ţigării.

Întrebă:

— Rămâi mult aci…?

— Nu ştiu! Am strâns din umeri. Şi aceasta ce te importă pe dumneata? Poate rămân o lună, poate un an, poate pentru totdeauna… Dar, încă o dată… Ce te interesează aceasta?… Îmi imaginam că n-am de dat socoteală nimănui!

Omul ridică ochii încet, mă cântări parcă să vadă cât sunt de uşor. Pe urmă aruncă brusc ţigara şi vorbi repede, cu hotărâre:

— Pot spune că nu mă interesează şi totuşi mă interesează!… Ca dovadă că am simţit o datorie omenească să-ţi vorbesc. Plec mâine… După lumea care te încon-joară, sunt sigur că nu o să se găsească nimeni să-ţi spună ceea ce simt datoria să-ţi spun eu. Poate din laşitate n-au s-o facă. Poate fiindcă nici ei nu văd, nu ştiu… Poale din complicitatea în care trăiesc toţi aci… Poate din toate acestea, laolaltă!

— Nu înţeleg. Despre ce vrei să vorbeşti…?

Îmi puse mâna grasă pe umăr şi în loc să răspundă, întrebă el:

— O iubeşti într-adevăr? Ori e numai un capriciu trecător?

I-am scuturat mâna de pe umărul meu.

— Cu ce drept întrebi? Dumneata nu înţelegi că acoastă întrebare e o indelicateţe pe care nici nu ştiu cum s-o calific…?

Omul gras râse, zguduindu-şi abdomenul diform.

— Drept! Delicateţă!… Dar când e vorba să scapi un om de la înec, nu te întrebi nici cu ce drept o faci aceasta şi nici n-o poţi face cu delicateţă. Îl apuci cum poţi… De ceafă, de păr… Destul să-l poţi scoate la ţărm şi la viaţă…

Făcu o pauză şi nu ţinu socoteală de întreruperea mea. Se aplecă şi-mi vorbi rar, apăsând şoptit pe fiecare cuvânt:

— Dacă o iubeşti într-adevăr, în noaptea aceasta chiar, strânge-ţi bagajele, urcă-te în tren. Pleacă fără să laşi adresa. Fugi cât mai e timp… Ascultă-mă! Cât nu e prea târziu…

Am început să râd zgomotos, plimbându-mă până în capătul terasei şi revenind. Atâta naivitate mă dezarma. Depăşea ofensa. Am întrebat, bătând capătul ţigării de portţigaret, cu o curiozitate înveselită, să văd până unde merge stupiditatea acestui individ gros şi nătâng, ca un hipopotam:

— Şi cum îţi veni ideea?… Ce grad ai în „Armata Salutului”?

— În „Armata Salutului” n-am nici un grad şi nici nu sunt filantrop de profesie. Iar ideea mi-a venit din cea dintâi zi, când v-am văzut alături şi-am înţeles. Am înţeles că nu ştii şi că n-are să vină nimeni să te facă să ştii… Îmi asum un rol ingrat. Puţin îmi pasă! Poţi să-mi întorci spatele. Mâine tot plec… Cred că nu o să ne întâlnim prea des, fiindcă lumile noastre sunt despărţite.

— Ei, spune. Ascult! L-am privit surâzând, din creştet în tălpi, cu picioarele răşchirate şi cu mâinile la spate.

Mă pregăteam să mă amuz şi regretam că n-am martori să asiste la execuţia mea zeflemistă.

— Dumneata, tinere, te-ai întrebat de unde vine Angela dumitale cu ochi de azur? Mă cercetă în ochi omul gros. Te-ai întrebat unde te poate duce?… Înţeleg, după dispreţul cu care strângi din umeri, că aceasta e chestiunea ce te-a interesat mai puţin. Totuşi e bine câteodată să te uiţi îndărăt, la trecutul cuiva, ca să-i cunoşti viitorul… De altfel, concluziile ai să le tragi singur, eu nu-ţi pot servi decât faptele. Te rog să mă crezi: faptele cele mai strict controlate. Altfel, nu mi-aş permite să le rostesc.

Am început să-mi pierd răbdarea. L-am întrerupt:

— Prea multă introducere… E ceva atât de teribil, încât e nevoie mai întâi să mă cloroformizezi?

Omul gras încruntă sprâncenele, pipăindu-şi pe emisfera burţii lanţul ceasornicului:

— Vrei, cum s-ar spune, adevărul brut? Iată-l ca o fişă a poliţiei secrete, cum de altfel şi cred că e consemnat într-o asemenea fişă… La nouăsprezece ani, măritată cu un

modest funcţionar. După doi ani, văduvă prin deces. Bărbatul la morgă, cu un glonţ în tâmplă. După şase luni, amestecată într-un scandal despre care au vorbit gazetele şi unde numele i-a fost dat sub iniţiale.

Poate ţii minte? Un avocat care-şi vindea interesele clienţilor… După cincisprezece ani de carieră strălucită şi după zece ani de căsnicie, s-a lepădat de tot, de nevastă, de copii, de cinste… A fost găsită în camera lui când l-au arestat. N-avea juridiceşte nici o vină. După un an era aci. Poate cunoşti cazul bancherului Zolittis?… Nu ştiu câte case, nu ştiu câte fabrici; o bancă solidă de familie, moştenită şi dusă la prosperitate de trei generaţii. Poate ai auzit şi de crahul care a aruncat pe drumuri nu ştiu câte sute de deponenţi, văduvele dând asalt uşilor sigilate, ridicând copiii deasupra capetelor; intervenţia poliţiei, ciocnirile cu jandarmii şi focurile de revolver. A fost unul din cele mai dramatice scandaluri financiare din ultimul timp. Crezi că-ţi povestesc fantasmagoriile unui reportaj senzaţional?… La Bucureşti îl poţi vedea şi acum pe Zolittis… Un fost om… Un spectru abrutizat şi bărbos, cu gulerul plin de slana, dând târcoale cafenelelor şi primind, cu un surâs tâmp, un ceai cu corn, de la samsarii pe care îi zvârlea pe scară, când veneau să-i propună o afacere necinstită… Îi zvârlea celălalt Zolittis, dinainte de a fi cunoscut pe Angela dumitale cu ochi de azur… Dacă îl întâlneşti vreodată, opreşte-l şi-i şopteşte numele ei în ureche… Angela cu ochi de azur! Îţi garantez că vei avea un spectacol pe care, cu toată averea dumitale, nu-l poţi plăti… De atunci au fost alţii. Pe aceştia de aci, nu-i cunosc. Au ajuns numai zvonuri vagi. Atâta ştiu: Există undeva un individ. Un frate. Un fel de brută păroasă. Pe acesta îl întreţine. Şi acesta o completează… Acum s-a făcut nevăzut, îmi pare din motive pe care le cunoaşte numai poliţia discretă a unui stat ca principatul acesta de operetă, trăind din caniotă şi din fărâmiturile lepădate de toţi aventurierii lumii. Fii sigur însă că n-a dispărut pentru multă vreme. Şi

fii sigur că n-are să-apară singur. Ce nu izbuteşte Angela dumitale cu ochi de azur nu scapă niciodată fratelui şi tovarăşilor săi. E o frumoasă asociaţie, un superb sindicat pentru jumuli-rea imbecililor, cum nu se poate vedea şi nu prospiciază decât în acest paradis al Angelelor cu ochi de azur…

Nu m-am mai putut stăpâni, cu pumnii încleştaţi, înaintând spre el:

— Ai terminat, domnule, cu aceste neghioabe invenţiuni de roman foileton?… Nu ştiu ce mă opreşte…

— Să pleci? Complectă omul, punându-mi mâna protectoare pe umăr.

— Să te arunc pe scări, în brânci! Am complectat eu, zvârlindu-i mâna grea de pe mine.

Omul râse.

— Bagă de seamă!… Angelei dumitale cu ochi de azur nu i-ar face deloc plăcere un scandal în casa ei. De aceasta are mai ales oroare. Iubeşte grozav discreţia! Şi pentru foarte binecuvântate motive…

Spunând, omul gros se întoarse pe călcâie greoi, ca o lespede care se învârte când ai apăsat un buton secret. Intră în salon.

Eu am rămas afară, muşcând capătul ţigării.

Marea era albastră. Cerul foarte albastru. Se înşira o procesie de bărci, cu pânzele înalte şi zvelte. Totul era de un calm nefiresc şi de o frumuseţe dureroasă. Cum puteau exista oare făpturi atât de netrebnic plămădite şi din ce abjectă scursoare omenească, să poată născoci asemenea mârşăvenii? Răsuflarea lor spurcă transparenţa pură a aerului. De ce-i rabdă natura?

Cu gura înăcrită de scârbă, am lepădat ţigara stinsă, peste balustradă, în mare.

Când am intrat în salon, Ange mi-a ieşit înainte, privindu-mă drept şi loial în ochi, cu ochii ei de azur.

Surâdea nevinovat, fără nici o bănuială:

— Ce ţi-a spus Faty? (Aşa îl botezasem eu în derâdere, după numele unui comic obez de cinematograf, celebru în acea vreme.) Dacă te-a admonestat cumva, să ştii că eu îi dau toată dreptatea, Dan! Exagerezi cu tachinările tale… Eşti crud şi odios, fără să-ţi dai seamă… Îl faci să sufere, mai ales că…

Făcu o pauză şi roşi pudic, privind în pământ şi răsucind între degete boabele colierului de perle pe care i-l dăruisem după cea dintâi noapte. Continuă, fără să ridice ochii umbriţi de genele lungi:

— Mai ales că de cinci ani, de când îl cunosc, n-a contenit să mă asomeze cu priviri languroase… Cred că nu eşti gelos? Şi, mai ales, te rog să nu fii răutăcios cu el. E destul de ridicol şi fără aceasta…

Cum i-am prins mâinile amândouă şi cum aş fi strivit-o în braţele mele, dacă n-ar fi fost salonul plin! Angela mea gingaşă şi naivă şi bună…

Totul se explica mai simplu decât cea mai simplă explicaţie. Faty era gelos. O iubea fără nădejde. Iar ca să înlăture din jurul ei pe toţi cei care i-o îndepărtau, urzise şi această disperată infamie. Să-i alunge pe toţi. Să-i rămână lui. O femeie singură e aproape o femeie cucerită. Numai să ştii a aştepta şi să fii gata, când n-are pe ce umăr îşi sprijini fruntea.

Până aci ajunsese, canalia!

Iar Ange îi plătea această dezgustătoare laşitate apărându-l de inofensivele mele săgeţi şi înduioşându-se de înfăţişarea lui grotescă.

M-am întors căutându-l cu ochii în salon.

Aş fi vrut să-i scuip în faţă usturătoarea generozitate a Angelei.

Dar Faty îşi lua ziua bună. Săruta mâna unei doamne într-un jilţ. Şi cum se plecase, cu pantalonii întinşi pe o emisferă enormă, nu ştiu ce m-a oprit să nu-i aplic o lovitură din plin cu talpa ghetei, să-l trimit rostogolindu-se de-a buşilea prin uşile deschise, pe scări, până în stradă.

Canalia!

II.
PAIAŢA ROŞIE

— Cucu!

Am închis cu o tresărire de bucurie robinetul duşului, să curm zgomotul apei.

— Cucu!

Era ea. Glasul ei. Am îmbrăcat repede halatul spongios şi, cu apa şuroind, m-am repezit să deschid uşa.

— Ce se întâmplă cu tine, Ange?… Ce-a fost? De unde vii…?

Angela îmi astupă gura cu palma ei trandafirie

— Ce avalanşă! Râse. Cum să răspund deodată la atâtea întrebări?

Cealaltă mână mi-o trecu după gât, mă trase plecat spre ea, îmi despărţi părul ud de pe frunte şi mă sărută apăsat.

— Ai dormit bine, Motocel?

Ce întrebare? Toată noaptea mă zbătusem dintr-o cameră în alta, ca în tot atâtea cuşti, măsurând pe acul fiecărui pendul cât de încet trec minutele. De zece ori la telefon, deşteptasem toţi cunoscuţii şi cunoscutele, să aflu ceva. Rugasem posturile de ajutor să mă anunţe la cel mai mic accident de automobil de pe Coastă. Acum, intrasem sub peria de gheaţă a duşului să-mi răcoresc tâmplele dureroase şi pleoapele arse de nesomn. Iar ea, ea mă întreba dacă am dormit bine…!

Avea o pălărie roz şi un costum roz, feciorelnic, pe care numai o frăgezime inalterabilă ca a ei şi le putea îngădui. Am încercat să-i scot pălăria. S-a ferit în lături:

— N-am venit să stau… N-am timp. Încă n-am terminat. Am trecut numai să te liniştesc, pisicuţule mic şi botos.

Aşa devenisem în alintările ei: Motocel, pisicuţ, chou, 3 ciufulici, fidel…

— Dar ce-a fost, Ange? Ce n-ai terminat…?

Ange s-a aşezat pe marginea divanului de baie, păzindu-şi rochia şi pantofii de apă. Ridică genele să dezvelească

privirea albastră, în care am văzut ca o ceaţă uşoară deasupra oglinzilor: o împâclire de mâhnire.

Spuse:

— Voi, bărbaţii, nu puteţi înţelege! În egoismul vostru n-aveţi timp pentru aceasta… Ţi-am lăsat răspuns că poate am să întârzii. Nu ştiam cât.

Făcu o pauză. Îşi scoase şi îşi puse la loc mănuşa. Suspină, vorbind ca pentru ea singură:

— Ah!… E prea multă mizerie pe care o uităm… Fiindcă nu o vedeam sub ochi, ni se pare că a dispărut de pe faţa pământului… Şi deodată… Cioc-cioc! Cu o telegramă neaşteptată, mesajul unei suferinţe, un scâncet, un sughiţ de plâns, vine să-ţi aducă aminte că mai este şi altceva pe lume decât fericirea ta…

Niciodată n-o auzisem vorbind atât de grav. M-am aşezat alături şi i-am cuprins mâinile:

— Ange… Înseamnă toate? Ce suferinţă? Ce-a fost? Ce este…?

Ea dădu capul pe spate şi surâse cu o urmă de întris-tare în trăsături. Ştiţi. Un surâs cum se vede câteodată numai pe obrazul nevinovat al femeilor şi al copiilor. Un surâs care nu e încă râs şi care a fost parcă plâns. Nedecis. Ploaie cu soare.

Se scutură. Surâsul se şterse. Spuse, sărind în picioare:

— Eu stau de vorbă şi timpul n-aşteaptă… Să-ţi spun în câteva cuvinte, deşi acestea pe tine n-au de ce să te intereseze… Am primit ieri o telegramă. De la o prietenă foarte bună, o fostă colegă de pension. E foarte, foarte bolnavă. Pierdută! E la San-Remo şi e singură… Am fost acolo, am găsit-o într-o stare inimaginabilă… Nu puteam s-o las aşa, noaptea, cu o simplă soră de caritate abia angajată… O streină. Şi acum trebuie să mă întorc iar. Să aranjez ceva, să caut un sanatoriu… Încât te rog să nu mă aştepţi la dejun şi să nu te alarmezi dacă, diseară, întârzii… Pa, Ciufulici! Şi nu face mutra aceasta consternată, care nu-

mi place… Totul are să se termine într-o zi, două, cel mult trei…

Îmi trecu din nou braţul pe după gât şi mă sărută apăsat, în acelaşi loc, pe frunte. S-a desfăcut să pornească spre uşă. Am oprit-o de mină, răsucind-o în faţă:

— Dar, Ange, acestea sunt lucruri pe care nu le poate aranja o femeie singură!… Aşteaptă cinci minute să mă îmbrac. Merg cu tine…

— Nu-nu! Se smulse Ange. Aceasta nu. Cunosc cinci minutele tale… Se fac o oră. Şi pe urmă, sunt lucruri în care femeile iubesc să nu se afle amestecat un bărbat. Pa! Încă o dată te rog să nu fii neliniştit, dacă întârzii…

Uşa s-a trântit în urmă. După câteva clipe, s-a auzit afară claxonul de la Hispano. Am alergat la fereastră. La volan Ange demara şi schimba vitezele cu o bruscheţă energică pe care nu i-o cunoşteam. Era încântătoare în hotărârea aceasta nervoasă şi plină de nerăbdare să alerge mai repede în ajutorul unei prietene.

A ridicat ochii, m-a zărit şi mi-a fluturat mâna în aer.

— La revedere. Nu te impacienta…

M-am întors în sala de baie. În oglindă, chipul mi s-a arătat cu o pată însângerată pe frunte. Roşul de pe buzele Angelei. Un sigil, ca o cicatrice proaspătă.

Am început să mă îmbrac gânditor, alegând cravăţile. Parcă erau mai multe. Şi lipseşte una pe care am cumpărat-o chiar ieri… Fleacuri! Gândurile se adunară din nou, toate, numai la Angela. Discreţia ei era admirabilă şi totuşi îmi strecurase o umbră de nemulţumire.

Ascunsese telegrama. Îşi vizase singură biletul de trecere, al ei şi al automobilului, pentru Italia. Plecase când nu eram acasă. După cum mă întrebase stăruitor ieri, de ce nu ies să fac puţină mişcare şi să iau aer, îmi părea acum că a aşteptat înadins să lipsesc. Lăsase un simplu bilet cu literele zgâriate în fugă: „Poate întârzii. Nu te alarma. Nu mă aştepta. Te sărută mai lung ca întotdeauna, Ange.”

Celina, camerista, îmi răspunsese că nu ştie unde a plecat şi nici dacă a plecat într-adevăr, undeva, în afară de oraş. Totuşi, acum îmi aminteam bine, că ieri dimineaţă Celina orânduia ceva în trusa stăpânei şi, când am surprins-o, a închis repede capacul, căutându-şi aiurea de lucru. Mi s-a părut suspectă fereala aceasta. O bănuiam că scotoceşte fără ştirea Angelei. Chiar mă hotărâsem s-o avertizez pe Ange…

Am trecut în cămara unde se aflau clădite valizele imense şi numeroase ca pentru nişte vagabonzi de lux cum eram noi. Trusa Angelei dispăruse. Va să zică, ştia de ieri că va lipsi toată noaptea. Ştia şi nu mi-a spus-o. Iar între ea şi servitoare exista aşadar o înţelegere, o complicitate. Aceste secrete nu-mi plăceau.

N-am vrut să iau masa acasă. La restaurant am dejunat singur. Adică am încercat să dejunez. Felurile se perindau abia atinse. Am deşertat sticla de vin până la fund. Ceva, un demon mic şi perfid nu-şi găsea astâmpăr în mine.

În după-amiaza aceea, la Cazino, am pierdut toţi banii câţi îi aveam la mine. Am început în glumă, eu, care nu pusesem încă mâna pe-o carte, numai ca să-mi ucid timpul şi să-mi schimb o enervare pe alta. M-am uitat la ceas. Mai aveam timp să trec la bancă.

— Cât aţi spus?… Cincisprezece mii? Întrebă contabilul, cercetând într-un registru. Nu mai aveţi disponibil decât patru… A ridicat o sumă, doamna, ieri… Restul, până la aceste patru mii, l-a ridicat astăzi…

— A, da… Pardon! M-am prefăcut că-mi amintesc.

Şi am semnat pentru patru mii, stăpânindu-mă să nu-mi tremure mâna şi ascunzându-mi tremurul buzelor.

Tot pe marginea ghişeului, am scris telegrama la banca din ţară, să-mi trimită urgent altă rezervă.

În stradă lumina juca straniu înaintea ochilor, iar oamenii mi s-au părut că trec în sus şi în jos, râzând, conservând şi sorindu-se, într-o indiferenţă bestială.

Nu mai puteam înţelege. Depăşea orice explicaţie. Depozitul meu se afla încredinţat în condiţii prea obicinuite într-un oraş ca Monte-Carlo, unde jumătate din hivernanţi fac de două ori pe zi drumul între un ghişeu de bancă şi sălile de joc. Puteam să ridic eu, sau Angela, indiferent, pe o singură semnătură. Niciodată n-am întrebat-o cât. Nici n-am voit să ştiu. Iar suma luată de ea acum, în două zile, întrecea preţul existenţei noastre, cu toată risipa, pe-o jumătate de an.

Un gând mi-a fulgerat şi l-am respins îndată, ca o bănuială absurdă şi monstruoasă:

— A plecat… Faty a avut dreptate!

Ce copilăros judecam încă. De ce-ar fi plecat, când totul până acum nu fusese decât un început?

Mi s-a părut drumul prea lung până acasă.

Am deschis şifonierele, cutiile cu bijuterii. Totul era neclintit. Rochiile atârnau în speteze; înzecit curcubeu de mătase, broderii, voaluri şi catifea. Niciodată nu mi-am dat scama că sunt atâtea. Colierele şi inelele se aflau la locul lor, culcate pe micile catafalcuri de pluş. Nici măcar nu erau încuiate. Cum am putut să-mi închipuiesc? De ce-ar fi plecat? Era o casă din care lipsea stăpâna pentru câteva ore şi nimic altceva. Dar surpriza de adineaori de la bancă? Pentru ce i-a trebuit o sumă atât de neobicinuită, şi luată în două rânduri, şi fără să-mi pomenească nimic? Prevedeam încă o noapte de insomnie. Şi de astă-dată nu singur. Torturat de prezenţa acelui demon mic şi perfid, care-mi sufla în ureche întrebări fără răspuns. Am încercat să citesc şi am aruncat cartea după întâile pagini. Am rămas într-un cot, pe divan, faţă în faţă cu o paiaţă roşie de pâslă, păpuşa favorită a Angelei.

Era o paiaţă cu obrazul zugrăvit, desigur, de un adevărat, de un mare artist… Un cap expresiv, dureros, batjocoritor cu propria lui durere, în râsul aproape uman. Niciodată n-am văzut un râs în care să străbată atâta suferinţă.

Îmi închipui că era opera unui emigrant rus; vreun ratat genial şi muritor de foame, cum se aflau atâţia, prostituându-şi unii talentul, alţii conştiinţa, alţii corpul, în acest infern de putreziciune parfumată al Rivierei.

(Până acum mi se păruse Eden – acum începeam să numesc Riviera, un Infern!)

Stăteam într-un cot, faţă în faţă cu paiaţa de cârpă şi piele zugrăvită. Era o confruntare mută. Stranie. Şi paiaţa râdea: râdea cu râsul ei sfâşietor.

Atunci mi-am dat întâia oară seamă cât de singur mă aflu într-adevăr, într-o lume unde totul şi toţi îmi erau cu desăvârşire străini. Cu o zi înainte mă credeam înconjurat de prieteni veseli, vrednici de toată încrederea; admirabili camarazi, nesecate izvoare de idei, de proiecte ingenioase pentru a distruge încă o noapte, a organiza o excursie, a pregăti altora o surpriză şi a pune la cale o farsă de pomină. După cele dintâi săptămâni petrecute la picioarele Angelei, revenisem treptat, nesimţit, în viaţa de hoinăreală şi desfăt a tuturor. Pot spune că era întâia oară când mă simţeam într-o lume urzită după chipul şi asemănarea mea. Toţi aci aveau o zi, două, o lună, o viaţă întreagă de pierdut. Nimeni nu pomenea despre afaceri plicticoase, griji şi obligaţii. Obligaţia era un dejun, un supeu, o reprezentaţie; era o întâlnire în grup pentru a pleca la Peira-Cava, la Grasse, la Cannes, la Nisa; cu vaporul în Corsica – era o noapte de mare gală, la Hotel de Paris, aci, sau la Negresco şi Ruhl, la Nisa; sau la Carlton şi Gallia, la Cannes; sau la Provensal, la Juan-les-Pins; acestea erau singurele griji, singurele subiecte de conversaţie. Cum nu m-ar fi încântat această fermecătoare societate, în care toţi erau ca mine şi eu eram ca toţi?

Şi deodată, în ceasul acela, m-am simţit părăsit şi-am descoperit că n-aş afla printre toţi cunoscuţii, de-o seară sau de-o lună, un singur om căruia să-i împărtăşesc omeneşte, fără umilinţă, supliciul lăuntric. Să aştept de la el

cuvântul de reconfortare. Unul m-ar fi ascultat plictisit şi m-ar fi întrerupt, să întrebe dacă m-am decis ori nu să plecăm la Peira-Cava, pentru concursurile de bob şi de schi. Altul ar surâde cinic. Celălalt s-ar scuza şi ar pleca repede, la o întâlnire cu o femeie din celălalt capăt al planetei, pe care a cunoscut-o aseară. Iar pentru toţi, aş fi devenit în aceeaşi clipă un subiect de derâdere, de aluzii şi de dispreţ, cum nu odată ne-am mai înveselit împreună de păţaniile atât de groteşti ale altora.

Eu stăteam faţă în faţă cu o paiaţă roşie care râdea. Râdea cu râsul ei sfâşietor.

Celina intră să pregătească patul.

— Domnul nu se duce la masă?

— Nu, Celino. Aştept…

— Am uitat să vă spun. Vă rog să mă iertaţi. A comunicat doamna la telefon că nu poate veni în astă-seară. Dar mâine dimineaţă la zece, cel mai târziu unsprezece, va fi aci. Doamna a spus că regretă foarte mult că nu eraţi acasă, să vă comunice aceasta direct, la telefon…

Am zvârlit paiaţa şi m-am ridicat în picioare.

— Celino!

— Domnul doreşte ceva…?

— Celino, unde e doamna? De unde a comunicat?

— Domnul ştie mai bine unde e. Doamna n-are niciodată obiceiul să-mi povestească afacerile sale. La noi nu e obiceiul…

Aceasta era pentru mine, valahul.

Am scos din buzunar o hârtie de o mie, din cele patru:

— Celino, uite ce am pentru tine, dacă îmi mărturiseşti unde e doamna şi de ce a plecat.

Celina mă privi cu o mirare impertinentă în ochi şi se îndreptă spre uşă, cu mâinile în buzunările minuscule ale şorţului de dantelă:

— Domnul glumeşte…?

Mi-a trântit uşa. „Am s-o dau afară!” – am scrâşnit. Pe urmă toată indignarea s-a întors împotriva mea.

Procedasem ca un imbecil. Ca un erou de vodevil prost, încercând să corup o servitoare, primind de la dânsa lecţii. Eram sigur că Angela nu-i vorbise la telefon, că această convorbire fusese dinainte ticluită; nu mă îndoiam că încă de ieri Celina ştia unde a plecat Angela şi că nu se va întoarce nici în această noapte – dar nu de la ea puteam să aflu şi nu acesta fusese mijlocul cel mai bun să aflu.

M-am aşezat din nou pe divan şi am tras paiaţa în faţă, să-i savurez ca o băutură amară râsul ei dureros.

Paiaţa râdea.

Eu am plâns.

Dimineaţa m-am deşteptat îmbrăcat, cu hainele mototolite, cu trupul amorţit, cu capul greu după vise urâte şi nesfârşite. Prin somn, toată noaptea mi-am dat seama că visul care mă chinuia era numai o nălucire absurdă şi imposibilă; că e destul să mă trezesc şi să dispară. Prin somn, îmi porunceam să mă deştept şi să mă eliberez de tortura vedeniilor. Iar somnul mă ţinea mai departe prizonier visului înăbuşitor, împotriva căruia vroiam să strig şi nu căpătăm glas.

Mai târziu aveam să învăţ că sunt ceasuri în viaţa cea de aievea, mai înfricoşate decât cele mai urâte visuri. Aveam să învăţ că pentru a le uita pe acelea, pentru a le suspenda o noapte măcar, doreşti să cazi într-un somn greu şi nesfârşit, din care să nu te mai deştepţi. Dar somnul atunci nu vine, iar deşteptarea la realitate e încă mai plină de spaimă.

Eram încă în faza când un coşmar ţi se pare mai chinuitor ca viaţa cea adevărată.

Paiaţa râdea, fată în faţă, ochi în ochi, cu mine. I-am turtit obrazul cu un pumn. Râsul s-a strâmbat mai dureros şi oribil. Pe urmă, încet, pieliţa umplută cu vată şi-a luat forma dintâi şi râsul m-a persecutat ca o mustrare: „Ce ai cu mine?… Ce sunt eu vinovată, o biată paiaţă de cârpă? Nu o paiaţă de carne şi oase, cu creier şi inimă şi nervi, ca tine! Cu aceea ce tu numeşti inteligenţă, ca tine…!”

Am aruncat-o cu faţa în jos, deasupra pernelor, să nu-i mai văd râsul. Pe urmă, am intrat în baie, sub duş, şi am dut drumul robinetului de apă rece, rece, cât mai rece

— Cucu! Cucu!

Era ea. Iarăşi glasul ei. Mi s-a părut întâi că e o înşelare a auzului. Dar era glasul ei într-adevăr.

Răsucind robinetul, un gând stupid, de nebun, mă încercă. Aşadar e destul să intru în baie, ca Angela să apară ca din pământ! Iar uşa am deschis-o fără tresăltarea de bucurie de ieri. Îmi hotărâsem acum cea mai mare stăpânire de sine. De tactul meu depindea posibilitatea să aflu ori nu adevărul.

— Ce-am auzit, mon petit chou?… Mi-a spus Celina! Ai dormit îmbrăcat… N-ai cinat… Ce înseamnă acestea? Aşa ne-a fost vorba…?

Un sărut pe frunte. S-ar fi spus un sărut ritual. M-am privit fără voie în oglindă. Sigiliul însângerat – roşul de buze al Angelei – apăruse exact În locul unde-a fost ieri. Extraordinar cum se repetă unele scene în viaţă! De aceea nu ştii dacă le trăieşti întâia oară, ori le-ai mai trăit altădată, ori le-ai trăit în altă viaţă.

— Aşadar, supărat, chou?

— De ce supărat, Ange? Mai ales că de astă-dată ai avut generozitatea să mă anunţi, ca să nu te aştept…

— Închipuieşte-ţi, mon petit chou, că aseară, mai târziu, când ştiam că te găsesc acasă, am încercat să vorbesc din nou… A fost imposibil să obţin legătura. Aceasta o uitasem, m-am dezobişnuit de când am plecat din ţară…

Cu o încruntare între sprâncene, mă sileam să descopăr o urmă – o urmă de ce?

— În privire, în gest; o şovăială, o jenă, un tremur în glas.

Se mişca foarte firesc. Mă privea în ochi foarte senin. O urmă de oboseală dădea nu ştiu ce preţ încă mai rar frumuseţii ei acum puţin tristă, acum puţin dureroasă. Îşi aruncă pălăria, mănuşile, cu o istoveală delicată. Trecu în

cealaltă cameră. Mă chemă, cu un glas deodată grav, fără alintările dintotdeauna:

— Dan!

— Da.

— Îmbracă-ţi repede pijamaua şi vino aici. Repede! Vreau să mă confesez…

Când am intrat, pe pat, alături de poşetă, se afla arun-cat un teanc de hârtii. De hârtii de o mie.

Angela îmi făcu loc. Îmi prinse ea mâinile:

— Dan, vreau să mă confesez. Dar cu o singură condiţie!… Să-mi spui dinainte că m-ai iertat. Numai aşa, Dan; numai aşa Ange a ta are să ştie că poate fi întotdeauna sinceră. N-are să-ţi ascundă niciodată nimic… Să nu fie între noi nimic urât… M-ai iertat, da?

— Ange, încă nu ştiu păcatul… Am surâs pe jumătate cucerit, invocând o Providenţă care să aranjeze ea toate şi să-mi dovedească, cu simplitate, că totul n-a fost decât o nălucire a închipuirii mele.

Ange mă plecă spre dânsa, îmi apăsă sărutul pe frunte. Bun! Încă un sigiliu roşu. Apoi coborî la buze. Mâna s-a întâlnit cu mâna ei şi s-au încleştat. Când s-au desprins, eram sigur că păcatul ei, ceea ce numea ea păcat, e fără îndoială mai omenesc şi mai explicabil decât cel mai uşor păcat al vreunei femei.

— Să-ţi spun… (degetele ei îmi ridicau părul de pe frunte). Dar ia aminte! Ai iertat înainte de a şti despre ce e vorba…!

— Dragă Ange, e iertat, fiindcă îmi imaginez că e vorba de-un păcat care se numeşte aşa numai în închipuirea ta… Cine ştie ce copilărie!

— Nu, Dan. Nu e copilărie. E păcat… Şi pentru mine e mai grav decât mi-am dat socoteală în primul moment. Dan, ţi-am ascuns ceva… Când am plecat, am trecut pe la bancă… Nu e aşa că tu ai hotărât că banul tău e şi al meu…?

— Ce vorbă, Ange! Mai poate să existe asemenea discuţie între noi?

— Tocmai… Am trecut pe la bancă ieri şi alaltăieri, şi am scos toţi banii. Cred că n-au rămas mai mult de o mie, două… I-am luat cu mine. Credeam că am să am nevoie. Prietena mea ştiu că are un venit foarte neregulat, îi administrează averea nişte bandiţi. Şi mi-am spus că poate are de achitat casă, medici, consultaţii, soră de caritate… Poate are nevoie la sanatoriu, să plătească o rezervă mai mare. Ştii cât de feroce se poartă asemenea organizaţii de speculă cu bolnavii care poate durează o săptămână, poate un an… Aşa am gândit, cum ai spus bine: copilăreşte… În sfârşit, ce să-ţi povestesc multe? N-a fost nevoie de nici o centimă. Primise ea… Adică nu! Alaltăieri încă nu primise – altfel n-aş fi trecut şi ieri pe la bancă să ridic în două rânduri. A primit ieri şi n-a mai avut nevoie de filantropia mea. Chiar să-ţi spun drept, Dan, mi-a făcut impresia că s-a ofensat, când a văzut că venisem cu o sumă atât de mare… „Te-ai gândit şi la coşciugul de plumb? La vagonul mortuar?” Aşa m-a întrebat… Bolnavii sunt atât de capricioşi! Iată banii!… Nici nu i-am numărat. Puteam să mă duc să-i dau eu, îndărăt, la bancă… Dar n-am vrut! Ţineam să mă confesez întâi. Te rog să-i depui tu. Şi te rog să-i depui aşa, ca să nu-i poţi scoate decât tu… Nu-mi lăsa ispita aceasta sub ochi… Cazinoul – nu unul, o sută de cazinouri sunt aici. Într-o zi îmi vine în gând să trec iarăşi pe la bancă şi să duc banii nu pentru o prietenă bună şi bolnavă, ci direct la caniota4 Principelui de Monaco… Acesta a fost păcatul meu, Dan!… Spune că m-ai iertat.

Mai era nevoie de iertare? Aveam ce ierta?

Totul era simplu şi totul se luminase.

— Ce ţi-a făcut biata păpuşă, s-o maltratezi aşa? Întrebă Ange, târziu, când a trecut în cealaltă cameră.

Ridică paiaţa dintre perne; o puse pe genunchi. O întorcea cu faţa, când la ea, când la mine.

Paiaţa râdea, când la Ange, când la mine.

O aşează între perne, ca un convalescent care nu se poate ţine singur în capul oaselor.

Şi paiaţa continua să râdă la amândoi, cu râsul ei mut şi sfâşietor.

III.

LUME NOUA.

Un vânt molatic culese scama albă a norilor de pe cer.

A fost ca un pămătuf uşor de pene albastre purtat de-o subretă îndemânatecă, să cureţe painjenişul şi praful, cu toate ferestrele deschise în soare.

Şi dimineaţa sclipi triumfală.

Nici un fulg nu mai stăruia pe bolta de o străvezime cristalică. Nici o pâclă nu mai bara orizontul. Numai pescăruşii se înălţau şi cădeau, soseau şi plecau, cu porţelanul aripilor proaspăt şlefuit în razele atât de devreme toride. Marea lucea imobilă, de mercur. Se înşirau bărci cu pânzele ascuţite şi zvelte. Pe linia zării, un singur vapor.

Am potrivit luneta, răsucind, până ce l-am apropiat la o sută de paşi.

Un vapor italian, de cursă lungă, spre America de Sud, cu punţile încărcate de emigranţi, depărtându-se către porturile de dincolo de ecuator şi ocean, Rio de Janeiro, Buenos-Aires: nume sonore, oraşe fabuloase, vaste pampasuri virgine, smârcuri de friguri galbene şi codri cu flori veninoase, spre care pornesc deznădăjduiţii Calabriei şi ai Piemontului să-şi încerce un noroc himeric. Prin ochiul lunetei se vedeau mulţi, tăcuţi, gânditori, rezemaţi în neclintire cu coatele pe balustradele de fier. Priveau ţărmul patriei lor mediterane, în care hotarul Franţei şi al Italiei se ştergea, se confunda, în aceleaşi livezi de măslini şi de portocali, aceleaşi cetăţi şi cimitire cu negri chiparoşi pe vârfuri de munte, aceleaşi răsadniţe de garoafe. O fetiţă flutura cu batista un semn alb şi timid de adio.

Încă trei zile şi vor fi în oceanul pustiu. Încă trei săptămâni şi vor fi într-un continent unde numai numele şi vegetaţia sunt de un pitoresc superb şi romantic; dar unde sclavia

albilor e mai cruntă ca supliciul pieilor roşii pe vremea conchistadorilor.

Am răsucit resortul zimţat şi priveliştea s-a înecat într-o tremurare albastră, cu toţi oamenii aceia în aspra lor nemişcare şi cu fluturarea albă şi tristă de batistă. Nu era o apariţie ca pentru o asemenea dimineaţă şi un asemenea ceas. O navă purtând peste mări şi oceane, sub constelaţii necunoscute, o mizerie care nu-şi mai încăpea loc acasă la dânsa.

Pe masa de pai împletit de pe terasă aşteptau ziarele din ţară, ca întotdeauna cu benzile nedesfăcute. Ce-mi puteau spune? Nu le deschideam nici un sfert de ceas într-o săptămână. Rădăcinile înfipte acolo n-au fost niciodată prea adânci. Câteva fibre: două morminte. Suvenirul, unei copilării alintate; o adolescenţă fără de grijă şi fără răspundere; o tinereţe fără prietenii, cu tovarăşi de bar şi de curse, capricii întotdeauna satisfăcute, o indiferenţă distrată, pentru toată viaţa de larve a unor oameni cu grijile şi nevoile şi mulţumirile şi bucuriile străine de mine şi vrednice de milă, când nu erau de dispreţ. Am rupt cingătoarea adresei, am deschis o foaie şi mi-am aruncat ochii: Viscolul din nordul Moldovei; problema şomerilor se agravează; reducerea salariilor; întrunirea de protestare a chiriaşilor: 28° sub zero în Sighetul Marmaţiei: trenuri înzăpezite; scarlatină la Iaşi; trei femei devorate de lupi; o familie se sinucide… Brr! Ce lectură gheţoasă, ce lume barbară! Îmi trimitea oare vreodată alte veşti ţara mea de naştere, cu trenuri împotmolite de viscol, familii care se sinucid şi copii care mor de scarlatină?

Aprinzând ţigara şi golind ceaşca de cafea, am desfăcut un ziar cu lectura mai plăcută. L'Eclaireur de Nice. Aceasta da!… Au club Alpin Français. La Réouverture du Monte-Carlo Beach. Le Rameau Fleuri au Palais de la Méditerranée. Championat International de Danse. Polo de la Cote d'Azur, ŕ Cannes. Demain: Bataille de Fleurs enfantine… Les Arrivees et les Departs. Şont arrives5:

Marquis de Montleon, comte et comtesse A. De Larusse, M. F. De Castro, M. B. Dumbar, M. Fuller, M-me Bennet, M. Van Dinnen, M. O. Kerpen, Mr. F. Armstrony, M. Juan di Urquia, M. Lee How, M-me Goulin, Mr. Griffith, M. Hood… Sezonul e în plin. Cele douăsprezece trenuri deşartă în fiecare zi alţi drumeţi, presărându-i în toate staţiile coastei de Azur, cu movilele lor de geamantane, de valize, de cutii lăcuite de pălării, cu carnetele lor de cecuri, cu valeţi şi cameriste, cu automobile şi cu toalete încă nedesfăcute din cutiile cu panglici ale croitoreselor celebre în trei continente. În România ies lupii la drum şi călătorii îngheaţă în trenurile înzăpezite. Brr! Să căutăm astăzi ceva mai amuzant decât suvenirurile acestea din ţara sciţilor şi a tracilor.

— Ange! Am strigat.

— Imediat, mon petit chou! Mi-a răspuns Angela din casă.

Glasul era vesel – s-ar fi spus parfumat. Se ghicea îndată că e glasul unei femei frumoase şi cochete, care în faţa oglinzii aruncă ultimele retuşări de alb, de negru şi de roşu; se depărtează şi se apropie să verifice efectul şi se simte încântată de tenul din acea dimineaţă.

Ştiam ce înseamnă pentru Angela „imediat”. Cel puţin zece minute, un sfert de oră, nu arareori jumătate.

Cu palmele încrucişate sub ceafă, am început să mă legăn pe scaunul cu tălpi curbe, privind orizontul marin cu ochii micşoraţi între gene de atât de orbitoare lumină.

Întâmplarea de acum două săptămâni era uitată. Angela s-a mai dus de două ori la prietena bolnavă de la San Remo. Pe urmă părea că a uitat-o. Discreţia m-a oprit să întreb; şi poate ceva mai mult decât discreţia – o gelozie nemărturisită pe tot ce simţeam că mi-ar fi putut-o îndepărta cât de puţin şi cât de nevinovat: o prietenă, o carte, o plimbare singură; o bucurie, o plăcere ori o preocupare a ei, la care nu eram chemat să particip.

Paiaţa roşie se afla aci, încălecată pe marginea unui jâlţ, cum a lăsat-o Ange înainte de a pleca să se îmbrace. V-am spus că era o păpuşă nedespărţită, pe care o târa din

cameră în camera şi o juca pe genunchi, chiar la masă câteodată, ca adineaori, când îşi sorbea şocolata. O rezemase încălecată pe braţul scaunului de paie. Paiaţa îşi ascunsese faţa în piept; cu mâinile spânzurate, avea ceva dezolat şi răpus, ca un clovn asasinat în a cărui moarte grotescă publicul nu crede şi-l aşteaptă să zvâcnească, reluându-şi meseria lui de schime şi strâmbături. Am îndreptat-o rezemându-i gâtul de spătarul jilţului. Îndată mi-a râs în obraz, cu râsul acela mut, dureros şi insuportabil.

Părea că numai ea îşi aminteşte noaptea pe care am petrecut-o amândoi faţă în faţă. Iar fiindcă eu am uitat-o, de mine îşi râde şi pe mine mă compătimeşte.

— Eşti un prost! Un intrigant! Un calomniator!… L-am mustrat în glumă, dându-i o sfârlă peste nas cu degetul.

Lovitura uşoară îl culcă la loc cu bărbia în piept, cu mâinile de cârpă spânzurate.

— Ce ţi-a făcut, Motocel, de-l maltratezi întotdeauna aşa? Întrebă Ange, apărând de la spate. A treia oară te surprind… E un adevărat viciu.

Angela îl alintă şi îl puse între pernele jilţului, cu-minte, cu faţa la mine, ca un copil care, oricât de monstruos şi de infirm ar fi, avea şi el drept să se bucure de o dimineaţă atât de luminoasă, anunţând o zi atât de superbă. Paiaţa râse la mare şi la soare, uitându-ne pe noi.

— Ce program ai hotărât pentru azi?

Ange aştepta răspunsul. Dar mai repede decât răspunsul, aştepta exclamaţia mea de surpriză şi de încântare. Modelul admirat ieri, în vitrina de la Gaston et Gaston, îi mula astăzi mijlocul ei de-o tinereţe şi de-o zvelteţe inalterabilă. Şi oricine ar fi recunoscut, că tot costumul acela de sport, alb şi roşu de garoafă, croit pentru o fetiţă de optsprezece ani, arăta acum înzecit mai fermecător decât pe manechinul neînsufleţit din vitrină; ceea ce se întâmplă, spre dezolarea femeilor, o dată la o mie de cazuri.

— Ei, Dan? Programul; care e programul azi? Ce-ai rămas aşa?

— Să lăsăm programul, Ange! Am declarat surâzând. Lasă-mă să mă reculeg…

Era moda atunci (şi o găseam foarte de spirit) să facem în orice împrejurare o figură de imbecili. Credeam aceasta foarte american; foarte în genul lui Charlot6 şi al lui Buster Keaton. Am suprimat deci surâsul de pe buze, şi cu mâinile spânzurate ca braţele de cârpă ale paiaţei, am privit costumul Angelei cu o admiraţie tâmpită, ceea ce echivala cu cel mai elocvent compliment.

Ange mă deşteptă la realitate cu o sfârlă de unghie roză în vârful nasului, exact cum tratasem mai adineaori paiaţa. Pe urmă se aşează pe braţul balansoarului, trecându-mi mâna dună gât:

— Aşa e că e nostim costumul? Am vrut să-ţi fac o surpriză. Spuneai ieri că are să-mi vină mai bine cel cu albastru.

După o pauză:

— De altfel l-am luat şi pe acela. Am cerut să-i facă o modificare şi cred că până discară mi-l trimite. Ştii? Trebuie să ne pregătim, căci avem de dat ochii cu adversari serioşi.

De data aceasta privirea mea a fost idioată fără voie, şi fără intenţia de a parodia mutra semnificată a lui Buster Keaton. Nu pricepeam. Ce pregătiri? Ce adversari serioşi?

— Nu ştiu nimic, Ange.

— Ai dreptate. Am uitat să-ţi spun.

Îmi răsuci faţa apucându-mă gingaş cu vârful degetelor de bărbie şi mă privi în ochi, cu ochii ei limpezi şi puri, de azur.

Continuă:

— Spune drept, mon petit chou!… Nu te-ai plictisit de monotonia de aci? Mai ales de lumea aceasta de aci?

— N-am observat, Ange. N-am avut vreme când să mă plictisesc. De când te cunosc pe tine, nu ştiu ce înseamnă aceea plictiseală.

— Flatteur!… Eu sunt mai puţin ipocrită. Îţi mărturisesc, fără înconjur, că a început să nu mă mai amuze socie-tatea

de aci. E prea amestecată. Prea mulţi turişti. Un ramassis de bourgeois endimanchés. Et, ŕ côté, trop de rastas! 7 Nu crezi?

— Să admitem. Dar încă nu înţeleg…

— Ai să înţelegi uşor, Motocel! Leapădă pijamaua, îmbracă haina şi hai să facem un tur până la Cannes. Presimt că o să ne placă mai bine aerul şi mai ales lumea de acolo. Şi presimt că o să găsim un apartament mai convenabil ca acesta… Dă-mi puţin ziarul.

Deschise ziarul, căută cu ochii rubrica vilegiaturiştilor de la Cannes. După câteva clipe mi-l întinse:

— Citeşte şi ai să te convingi şi tu.

Am citit, şi m-am convins, ceea ce de altfel ştiam. Într-adevăr, la Cannes, mai puţini turişti cu bilet circular, mai puţini aventurieri mărunţi de cazino, mai puţini jucători decavaţi. Doi regi, cinci regine, o duzină de prinţi şi principese moştenitoare, toţi supraveţuitorii familiei imperiale ruseşti, şahul Persiei, nu ştiu câţi regi ai petrolului, ai fierului, ai bumbacului.

— Dar ce avem noi cu toţi aceştia, Ange? Nu mă văd defel stând la masă cu regele Suediei şi servind ţigări din tabachera lui Manuel8. Îmi cunosc perfect lungul nasului. E exact cum scrie în paşaport: potrivit. Nu mi-ai văzut paşaportul? Ah! Acolo se află rezumată toată mediocritatea mea: statură potrivită, nas potrivit, gură potrivită, ambiţii potrivite, venit potrivit, viitor potrivit…

Ange aşteptă să sfârşesc ca un copil răsfăţat; apoi îmi vorbi serios:

— Să lăsăm copilăriile, Ciufulici!… Dacă te gândeşti bine, ai să-mi dai dreptate. Toată lumea aceasta de la Cannes, în mod fatal atrage alta mai sever triată ca aci, unde nu este decât un tripou cu toate anexele lui, sau ca la Nisa, de care am oroare, cu toate babele, pensionarii şi fostele guvernante, care vin să-şi ronţăie renta meschin, economisind bucăţelele de zahăr de la cafeaua cu lapte. La Cannes n-ai să stai la masă cu regele Suediei, nici cu

ambasadorul Statelor-Unite… Dar o foarte uşor şi natural, să intrăm în relaţii cu amicii amicilor lor.

— Pentru ce mare ispravă, Ange? Mă simt aşa de bine!… Ne simţim aşa de bine numai noi, mai ales acum, când ne-au cam slăbit cu prietenia compatrioţii.

— Uf! Eşti un nesuferit când începi cu argumentările tale. Fugi şi-ţi îmbracă haina! Eu sun să scoată maşina.

M-am supus. În definitiv la Cannes sau aci, îmi era totuna. În câteva clipe am fost gata, cu pardesiul subţire de gabardină pe braţ, coborând scările împreună cu Ange.

Celina ne ieşi înainte cu o telegramă în mină:

— Pentru doamna…

Îndată m-am gândit la prietena bolnavă de la San Re-mo, şi m-am gândit – o mărturisesc – fără nici o înduio-şare pentru soarta ei de ftizică osândită irevocabil. M-am gândit cu o duşmănie răutăcioasă şi surdă. O telegramă de la dânsa însemna din nou drumurile pe nevestite, nopţile Angelei departe de mine, ceasurile de atunci care au adus singurii nori tulburi, pe un cer în permanenţă senin.

— Ce coincidenţă! Rosti Angela, cu o surpriză pe care n-aş fi putut-o numi bucuroasă. Tocmai îmi telegrafiază fratele meu, Bibia, că şi el a sosit la Cannes. Îmi era într-un fel dor de dânsul, deşi ne-am despărţit cam supăraţi. Nu l-am văzut de-un an. Timpul vindecă… Imaginează-ţi Motocel! Îi intrase numaidecât în cap să se în-soare cu o cântăreaţă de cabaret. Dar nu un cabaret cum crezi tu. O cântăreaţă de tavernă pentru marinari… Un fel de făptură monstruoasă şi cu zece ani mai în vârstă ca dânsul. Scandalos! M-am opus. Ne-am certat… Acum sper că s-a vindecat. Dacă îmi telegrafiază înseamnă că se întoarce pocăit la sfaturile mele… Dan, dar să nu-ţi închipui că e un om care poate să stea la masă cu regele Suediei sau să servească ţigări din portţigaretul lui Manuel… E. Cum să-ţi spun?

— Un primitiv. Un fel de forţă elementară a naturii. Nici carte n-a prea vrut să înveţe. Încât n-ai să poţi discuta cu el

despre Paul Valéry şi Claudel. Cel mult despre ultimul tip de motor al lui Citröen! Pasiunea lui a fost mecanica.

— Prea multe explicaţii, Ange…, am întrerupt-o prinzându-i braţul şi coborând. Fraţii nu ni-i alegem noi. Ni-i face cadou destinul!… Ai aerul că te scuzi şi că vrei să-l scuzi. Poate să fie un om care habar n-are de Paul Valéry şi de Claudel şi cu toate acestea să rămână un brave tipe, în orice caz, mai simpatic decât atâţia admira-tori ai lui Valéry sau Claudel, pe care nu dau două parale…

Angela îmi mulţumi strângându-mi braţul. Se aşează la volan: eu, alături.

N-am ajuns la colţul străzii, în şoseaua principală, care ţine ţărmul mării în stâncă până la Nisa, şi Ange îmi ceru o ţigară:

— Aprinde-mi tu!

Am aprins-o; a tras câteva fumuri şi a zvârlit-o. Mi s-a părut că nu conduce cu siguranţa dintotdeauna. Era preocupată; o ghiceam monologând interior. Un domn gras, în haine cadrilate, încercă să traverseze şoseaua, după doi paşi se răzgândi şi sări cu o mişcare caraghioasă îndărăt.

Angela frână la o jumătate de metru. Îl invită înciu-dată:

— Poftim. Treci… Dar treci odată!

Domnul traversă, ruşinat şi bombănind singur, gesticulând cu un mănunchi de garoafe.

— Imbecilul! Îl ocărî Angela, apăsând cu o iritare nejustificată pe accelerator. Încă un pas şi era sub roate. Ai observat ce mutră avea? Leit Faty al nostru…!

Angela n-ar fi putut rosti numele lui Faty într-un moment mai nepotrivit. Poate şi-a dat seama. Căci a început să mâne mai nervos şi a cerut altă ţigară, pe care am aprins-o distrat; pe care a primit-o şi ea cu gândul în altă parte.

Numele lui Faty mi-a amintit sfaturile lui de pe terasă; bărbatul Angelei, funcţionarul cu o leafă modestă, dus la morgă cu un glonţ în tâmplă; scandalul de după şase luni şi iniţialele din ziare; bancherul Zolittis, care cutreieră acum cafenelele, ca un spectru abrutizat, cu guler slinos şi cu

barbă nerasă, primind cu un râs tâmp, un ceai cu corn de la samsarii zvârliţi altădată pe scări… După această galerie a victimelor, omul gras şi cu ochii înecaţi în osânză, improvizat în îngerul meu păzitor, îmi pomenise despre „individul” dispărut; fratele, brută păroasă… Aşadar, fratele acesta exista? Apăruse! Aveam să-l cunosc acuşi. Şi chiar Angela mi-l zugrăvise anticipat, aproape în culorile lui Faty. Un primitiv! O forţă elementară a naturii! Am răsucit pe nesimţite ochii şi am privit mai atent la profilul Angelei. Ce cunoşteam din viaţa ci? Ce-mi spusese vreodată? Până şi vârsta era pentru mine o enigmă. În dimineţile cele mai ostenite, când ne întorceam de la cabarete şi dancinguri în zori, eu aveam o figură mai bătrână şi mai devastată. Eu, care nu împli-nisem încă douăzeci şi cinci de ani. Ea părea de douăzeci. Poate depăşise treizeci şi cinci, dacă m-aş fi potrivit la cronologia evenimentelor povestite de Faty.

Angela îmi simţi privirea; îmi ghici gândul. Îmi aruncă o mustrare albastră printre gene, rapidă, atât cât îngăduia atenţia încordată la un drum numai viraje şi viaducte, între stânci şi abisul de jos al mării:

— De ce mă examinezi aşa, Dan?… Am ceva pe obraz?

Din mers potrivi oglinda parbrizului, se cercetă şi dânsa, surâzând îndată, mulţumită de rezultatul examenului. Frăgezimea şi puritatea erau neatinse. Iar semnele pe care le căuta îi dădeau un farmec pueril: părea o fetiţă necăjită şi ciudoasă din pricina unui capriciu contrariat.

— Nu-mi spui? Ce-ai descoperit, Motocel?

— Te văd nervoasă, Ange… Şi aştept momentul când o să zburăm cu tot cu maşină, peste parapet, în mare! Am adăugat glumind. Copiii, când se înciudează fără motiv, îşi sfarmă jucăriile fără explicaţie…

Angela se uită înainte serioasă. Acceleră să întreacă un Talbot care ne împiedica mersul de cinci minute. Când îl depăşi, se destinse pe spătarul înclinat ca după o importantă victorie şi îmi rosti cu gravitate:

— Să nu vorbeşti niciodată aşa, Dan! Nu-mi place să-mi aminteşti… Aceasta poate să devină o obsesie şi să sfârşesc într-o bună zi prin a vă împlini profeţiile voastre.

— Ce să-ţi amintesc, Ange? Şi ce profeţii? Care noi?

— Nu tu… Alţii. Încă nu ţi-am spus? Acum trei ani, eram o bandă, la Paris. Într-o dimineaţă, după ce ne-au dat afară din toate localurile, am colindat în bătaie de joc vreo cinci ghicitoare faimoase. Toate, dar absolut toate, mi-au prevestit că am să mor într-un accident, zdrobită de stânci, în mare. O iarnă întreagă am suportat toate glumele idioate pe această temă. Devenise o obsesie… Şi înţelegi, când eşti la volan, e destul atât…

Făcu o mişcare spre parapetul de piatră. Jos, la două sute de metri sub noi, era rada de la Villefranche. Golf albastru de sineală, cu torpiloarele şi cuirasatele albe, superb aliniate, în vederea nu ştiu cărei festivităţi navale. O clipă am crezut că facem un salt dincolo, ca în filmele trucate de cinematograf.

Angela răsuci volanul la loc şi izbucni într-un râs nenatural şi strident, continuând:

— Vezi? E destul atât, şi, cu voie sau fără voie, prezicerile ghicitoarelor se pot realiza întocmai. Chestie de o secundă!… Sunt mai ales unele zile, când nu-mi place să-mi aminteşti despre aceasta.

Era ceva nou. Angela terorizată de superstiţii, de fatalitate, de prezicerile stupide ale chiromancienelor9. În calmul existenţei noastre, am presimţit că apare iarăşi o dezordine, o primejdie necunoscută, ca în zilele acelea când alerga la San-Remo şi îndărăt, ascunzându-mi ceva, posedată de o nelinişte, de o putere mai tare ca ea. Dar obrazul îşi luase seninătatea pură dintotdeauna. Îmi ceru a treia ţigară aprinsă.

Automobilul nostru înainta masiv ca un tanc şi suplu ca o felină, pe şoseaua bitumată lucind ca o piele de şarpe în soare; încrucişându-se în fiecare clipă cu alte maşini de sport şi de lux, autocare şi limuzine – cei două sute de mii

de vilegiaturişti ai Rivierei ieşiţi la soare ca gâzele în neastâmpărat, alungându-se, întrecându-se, căutându-se, printre palmierii şi grădinile înflorite. Hispanoul cu radiatorul de nichel şi lacul caroseriei de culoarea sângelui închegat, cu Ange în costumul alb-primăvăratec şi cu pălăria mică în bor pe ochi, spinteca peisajul ca o gravură din prospectele revistelor mondene cu hârtie cretată: La plus briliante saison du monde; le soleil, des fleurs, un ciel constamment bleu! (Renseignements et brochures sur demande.)10

Am traversat Nisa cu Promenade des Anglais împestriţată de o plebe internaţională hivernând cu tarif redus; Cannes, cu cei o mie de pui de crocodil agitându-se dezgustător în bazinele cu apă încălzită în ţevi de calorifer; Antibes şi Juan-les-Pins cu plaja umbrită de pinii-umbrelă. Golfe-Juan cu vilele şi hotelurile cubiste; şi la ora aperitivului, eram la Cannes, pe Boulevard de la Croisette, cu automobilul acostat în faţa unui bar mic, ultramodern; numai piele de Cordova, nichel şi lemn exotic, negru şi dens ca un metal oxidat.

— Aci mi-a telegrafiat Bibia că şi-a lăsat adresa! Mi-a lămurit Ange.

Cu un cinic sadism, am dorit să-l văd cât mai repede pe acest Bibia – brută păroasă – în asemenea decor confecţionat pentru blazările cele mai rafinate.

Angela mă lăsă cu cartea de cocteiluri înainte şi trecu direct la barman, discută ceva, intră în cabina de telefon, după cinci minute se întoarse scoţându-şi mănuşile cu o încetineală savantă. Aţi observat vreodată ce gamă de nuanţe există în arta cu care o femeie îşi eliberează mâna din captivitatea unei mănuşi? Odată o smulge brutal, făcând să sară nasturii şi sfâşiind pielea. Sinistru avertisment pentru soţ sau amant. Altădată degetele sunt scoase cu precauţie, ca o cataplasmă pe o rană, cu mişcări delicate şi lente, cu priviri vagi în necunoscut şi cu suspine de osteneală insurmontabilă. Aceasta fiindcă în sala

restaurantului sau localului de ceai există o pereche de ochi, hipnotizaţi în adorarea unei făpturi celeste şi fragile, ofensată de brutalităţile existenţei terestre. Uneori mănuşile părăsesc degetele energic şi prompt; sunt aruncate pe masă sau pe scaunul de alături cu o neglijenţă dispreţuitoare. Prudent este la prima ocazie să alegi un local mai puţin anost. Când mănuşile rămân însă ferm decise să nu părăsească degetele şi când ochii femeii încep să măsoare de jos în sus dulapurile de sticlă, mobilierul, persoana de la casă cocoţată pe piedestalul înalt şi oglinzile înceţoşate, aceeaşi prudenţă recomandă să-ţi compui o figură dezolată, să invoci un pretext imediat şi să propui altă sală de ceai sau alt bar, cerându-ţi iertare că ai atras-o în asemenea tavernă în ajun de faliment, zvârlind chelnerului un bacşiş de mare duce şi strecurându-te pe uşă cât mai repede, să nu te fulgere între umeri privirea asasină a casieriţei. Există un limbaj al mănuşilor, pe care orice bărbat îl ştie şi cu amară experienţă l-a învăţat.

Experienţa mea era încă de debutant. Totuşi am în-ţeles că Angela e cu gândul oriunde în altă parte decât la operaţia meticuloasă şi descompusă ca un film desfăşurat au ralenti11. Trase degetele unul câte unul, pe urmă trecu amândouă mănuşile prin palma strânsă, de-a lungul, reducându-le la un sul. Îşi privi unghiile, îşi potrivi inelele. Apoi păru foarte curioasă să afle dacă în palmă mai există semnul misterios, în care cinci chiromanciene au citit o moarte violentă, în accident alpino-marin. Şi abia după ce termină acest îndelung examen, ridică privirea albastră sub gene – privirea care îmi topea orice rezistenţă şi orice luciditate.

— Se întâmplă ceva plicticos, Ciufulici! De la fratemeu nici nu mă prea aştept la altceva… Imaginează-ţi că nu e singur! Îmi spune că a venit cu doi prieteni şi că o să sosească aci cu dânşii… Pe unul îl cunosc. Poate ţi-am vorbit? Guguf!… Om de lume, bine cunoscut, un adevărat gentleman. Pot spune că sunt foarte bună pri-etenă cu el! Ne cunoaştem de

ani şi de ani… Dar celălalt? Cine ştie ce achiziţie a lui frate-meu! Relaţiile lui au fost întotdeauna un motiv de discuţie şi de neplăceri.

Din nou prea multe explicaţii. Exact ca adineaori, când s-a precizat la orizont existenţa acestui Bibia. Exact ca în dimineţile când se întorcea de la prietena bolnavă.

— Ange! M-am grăbit să o scutesc de umilitoarea pledoarie, Ange, mai este nevoie de aşa ceva, între noi?… Fratele tău e liber să aibă orice fel de amici. Cred că n-avem nici un drept să ne improvizăm cenzorii săi. Dacă n-o să-ţi placă această achiziţie – cum spui – ai să-mi faci semn. Ne ridicăm!… Pe urmă îţi previi fratele să se debaraseze pe viitor de asemenea companii, când va fi vorba să se întâlnească cu noi. Pentru tine. Mie îmi e perfect egal! Nu sunt domnişoară… Până atunci să încercăm un cocteil.

Era la modă un cocteil trăsnitor, cu alcooluri foarte tari şi amare, cu o stridie gelatinoasă murată în această mixtură. Am comandat o pereche şi am dat paharul pe gât, cu un semn de aprobare încântată spre barmanul care aştepta complimentele unor clienţi de rasă, cum ne anunţa Hispanoul de la uşă, cu emailul sclipind incandescent în soare. De fapt, stridia murată începu să mi se plimbe pe esofag de sus în jos, ca mercurul dintr-un termometru apropiat şi depărtat de flacără. În fine, stomacul s-a înduioşat şi a primit guma dizolvată de alcooluri; am putut să privesc victorios împrejur.

Barul era tixit. Într-adevăr, o lume de altă calitate decât cea de la Monte-Carlo şi Nisa.

Destul o simplă aruncătură de ochi, pe vulpile argintii, pe pantofii de şarpe şi de şopârlă, pe cravăţile de galuşat12; intimitatea aceasta stilată şi fără efuziuni de trivial gust, între oameni care vorbeau la fiecare masă în altă limbă, cu alt accent. Ange făcu semn, cerând alt cocteil. Am dezaprobat-o, surprins. Ea, atât de sobră de obicei cu alcoolul şi cu şampania, veghind până în zori cu paharul pe

jumătate plin numai de hatârul dansului, părea că încearcă să se reconforteze pentru o întrevedere periculoasă.

Am încercat să-i trag farfurioara cu paharul, mustrând-o:

— Ange…!

Angela a ridicat paharul şi l-a sorbit dintr-o singură înghiţitură, izbucnind apoi în râsul acela nenatural şi crispat, care de astăzi dimineaţă revenea a nu ştiu câta oară şi nu-mi plăcea.

Desfăceam pachetul de ţigări, când a răsunat glasul. Angela a tresărit, întorcându-se brusc ca o femeie speriată de zgomotul unei ceşti sfărâmate în ţăndări.

— O mie de ani pace! Rostise glasul gros.

Înaintea noastră era un om scurt, lat peste măsură în umeri, cu obrazul turtit şi cu mustăţi cum se văd numai în albumurile de timbre poştale, pe mărcile italiene de pe vremea regelui Humberto13.

— Frate-meu! Îl prezentă Angela, ocolindu-mi privirea.

Putea fi frate al Angelei mele cu ochi de azur acest pitecantrop abia scăpat din caverne?

Omul îmi strânse mâna într-un cleşte de fier, ca şi cum ar fi vrut să mă prevină că e prudent pentru mine să devenim amici. Pe urmă, se întoarse şi îmi prezintă, la rândul său, camarazii aşteptând în picioare:

— Guguf şi Eliazar!

Guguf şi mai cum? Eliazar şi mai cum?

Deocamdată am fost silit să mă mulţumesc cu atât. Indivizii se ploconiseră înaintea Angelei; îmi strânseră degetele, fără să stăruie asupra făpturii mele, cu o discreţie sceptică şi aproape insultătoare. Mâna acelui care se numea Guguf era subţire, osoasă, de o aristocratică fineţe. Mâna celui care se numea Eliazar era inertă şi umedă, rece ca un contact de limax.

Au tras scaunele cubiste în jurul mesei de cristal şi de nichel. Guguf a lepădat garderobierei, cu un gest ostenit, bastonul şi pălăria, zvârlind mănuşile în interiorul feutrului14 cenuşiu-deschis, aproape alb. Eliazar apucă

pachetul meu de ţigări, pe care nu sfârşisem să-l desfac ca să strămut conţinutul în tabachere.

Aprinse o ţigară şi puse pachetul în buzunar.

În momentul acela nu mi s-a părut nimic extraordinar. Toată atenţia îmi era absorbită de figura omului mustă-cios şi spătos. Nu-mi dădeam seama ce mi se pare cunoscut în făptură, în ochi, în nu pricepeam ce. Deodată m-am lămurit. La gâtul de taur, cu gulerul turtit şi răsucit, înnodată strâmb şi larg, se afla cravata care-mi dispăruse acum o lună şi jumătate şi pentru care făcusem scandal Celinei.

IV.

GUGUF, BIBIA ŞI ELIAZAR.

Angela avea dreptate.

Pe această porţiune de doi kilometri pătraţi, se aflau concentrate mai multe majestăţi şi alteţe regale decât în două pagini ale almanahului Gotha15; mai mulţi conţi, baroni şi marchizi, decât în romanele lui Bourget16; mai multe fantome ale Rusiei albe decât în nopţile lui Kessel17; mai mulţi bancheri americani decât la New-York şi mai multe glorii blonde decât la Hollywood.

Regi în smocking şi regine cu părul tuns, maharajahi cu rubinele cât oul, Dolly Sisters ţi M. De Fouquičres, prinţi japonezi şi foşti sau viitori preşedinţi de republică sud-americană – aceştia puteau fi în fiecare seară vecini la masa de-alături la restaurant sau vecinii la masa verde a sălilor de bacara, unde jetoanele dreptunghiulare de 20 mii de franci, ovale de 50 sau 100 mii de franci, se plimbau sub grapa crupierilor, fără emoţie, ca fisele unui nevinovat joc de loton în familie. Deocamdată, până să servesc ţigări din portţigaretul regelui Manuel, furni-zam pachete neîncepute noului amic Eliazar, care le rechiziţiona cu simplitate şi le fuma cu accente guturale de nemulţumire, fiindcă toate produsele tuturor regiilor de tabac din lume i se păreau execrabile. Am devenit amici. Adică m-a rechiziţionat amic, aşa cum îşi anexa cutiile de „Abdulah” şi „Camel”.

De unde venise? N-am putut afla. De unde a legat prietenie cu un om abia coborât din peşteri ca acest Bibia? N-am putut pricepe. Ce-i apropiase pe tustrei? Era peste pătrunderea mea. Cum i-am acceptat? Deşi mă hotărâsem să mă descotoroscsc din primul ceas, e încă şi acum o enigmă.

În barul cubist, cu scaune şi mese în piele de Cordova, nichel, lemn negru şi dens ca metalul oxidat, grupul acela mi s-a părut grotesc şi absurd, ca trei personaje de vo-devil. Aşteptam semnul Angelei, să descopăr un pretext şi să ne ridicăm. Semnul n-a venit. Am rămas până ce s-a golit barul de toată lumea alungată de ora mesei; dejunul nostru a fost de pateuri, de pesmeţi săraţi, de măsline verzi şi cocteiluri cu stridii mucilaginoase, care circulau pe esofag în sus şi în jos, fără ascensor, până ce stomacul se decidea să le primească.

Mi-au plăcut întotdeauna stridiile vii cu mirosul lor sărat şi marin, de alge şi de iod; aliment patrician pe lista restaurantelor, dar hrană de rând şi robustă pentru mulţimea nevoiaşă de la ţărmul oceanelor. Însă pervesiunea aceasta gastronomică, cocteilul cu moluscă murată într-un curcubeu de spirturi, mixtură bună pentru stomacurile americane şi pentru cerul gurilor argăsite, m-a scandalizat de la început ca o aberaţie deopotrivă de respingătoare ca gust, ca aspect şi ca idee. Totuşi am acceptat-o, ca şi pe prietenii mei din acea zi. A devenit băutura favorită, cum dânşii mi-au devenit camarazi inseparabili. Prin ce monstruoasă contradicţie între intenţie şi fapt? E treaba amatorilor de psihologie să explice. Eu încerc să reconstitui cronologic faptele fără a cuteza să le caut şi o justificare.

Bibia, omul păros, a întrebat scuturându-şi pipa pe marginea mesei de cristal, nichel şi lemn preţios:

— Aşadar, v-aţi hotărât! Vă mutaţi aci…

Întrebarea mi se adresa mie. Am apelat la ajutorul Angelei:

— Încă nu ştim nimic… Depinde de hotărârea pe care o ia Ange…

— Dacă-i vorba de Ghelica, poţi să te duci şi s-aduci bagajele. Ascultă-l pe Bibia!

Deveneam hamal, redus la misiunea de a transporta bagajele. Iar Ange a mea, Angela cu ochi de azur, devenise o Ghelică, diminutiv de la o Anghelică suburbană oarecare, sora unui om cu care n-aş fi dorit să mă întâlnesc după miezul nopţii într-un cartier pustiu. Doamne! În ce lume intram? Cine erau oamenii aceştia?

Angela, atât de promptă în răspunsuri ferme, interveni moale:

— Nu e nici o grabă, Bibia! Avem vreme… Să găsim mai întâi un apartament. Să…

— Ce, să?… Întrerupse Bibia, scobindu-şi pipa cu furculiţa minusculă de argint pentru măsline şi scuturând scrumul rău mirositor în farfurie. Ce, să?… Ai hotărât să te muti, te muţi! Sau poate se opune domnul?

„Domnul” eram eu. Şi tonul dovedea că, pentru Bibia, prezumţia că eu aş putea să fiu de altă părere îi părea o noutate plină de toată nostimada. Îşi întrerupse curăţatul pipei şi cu sprâncenele stufoase înălţate atât de sus încât îi mai îngustau fruntea de un deget, mă privi cu o curiozitate veselă şi insultătoare.

— Eu nu mă opun defel! M-am grăbit să declar cu cele mai pacifice intenţii, fiindcă în aceeaşi clipă mă hotărâsem să-mi rezerv altă tactică.

Aveam s-o conving pe Angela să renunţe la proiectele noastre de a petrece toată iarna pe Riviera. Plecam pe nevestite, aiurea, oriunde, cât mai departe de Bibia şi de amicii lui.

Bibia însă păru foarte mulţumit de o atât de repede şi docilă capitulare. Trecând pipa în cealaltă mână, mă bătu pe umăr cu o vigoare care m-a lipit de spătarul scaunului.

— Aşa te vreau, amice! Am ghicit de la început că ai stofă de băiat bun. Ascultă-l pe Bibia!

Ceilalţi doi camarazi ai lui Bibia îl fixau stăruitor, să-l cheme la gesturi şi la un limbaj mai potrivit decorului hipercivilizat, de nichel, cristal, piele de Cordova şi lemn preţios, dur şi dens ca metalul oxidat. Omul păros înţelese în felul său telegrafia mută. Desigur fusese dresat să se arate cât mai cordial şi binevoitor cu mine. Îşi dădea seama că depăşise măsura adineaori, luându-mă prea repede. Ţinea cu orice preţ să repare această impresie. Mă apucă deci de umăr şi mă restabili în poziţia verticală de pe spătarul scaunului; pe urmă mă mai trimise îndărăt cu a doua lovitură de palmă entuziasmată. M-am prăvălit şi am revenit exact ca paiaţa roşie din jâlţul de acasă.

Bibia îi asigură pe toţi, privindu-i rotit:

— Presimt că avem să devenim cei mai buni prieteni. Ascultaţi ce spune Bibia! (Întorcându-se spre mine şi răsucind scaunul cu braţul atletic, să mă vadă din faţă şi din profil). Zici că te cheamă Dan?... Ei, bravo!... Dan, căpitan de plai, când vei avea nevoie de ceva, de cineva, de un prieten, să te adresezi lui Bibia, Bibia e omul tău!... Aceasta ţi-o spune Bibia!

Apoi, după o palmă sonoră pe genunchi, de a răsunat lovitura până la Esterel şi insula Sfânta Margareta, se întoarse la pipă, apucând delicat între degetele mari şi păroase minuscula furculiţă de argint, scobind, sfredelind şi îndoindu-i dinţii în tutunul carbonizat, dezinteresindu-se de prezenţa noastră.

Prietenii lui Bibia au tăcut un moment, stânjeniţi. După un consimţământ rapid, din ochi, se întrecură să-mi dovedească altfel de simpatie şi de creştere. Eliazar îmi oferi generos o ţigară din propriul meu pachet, pe care îndată îl puse îndărăt, în buzunar, la adăpost sigur. Guguf se interesă de când am părăsit ţara şi ce cai de curse au înlocuit grajdurile lui Marghiloman şi Negroponte.

Erau fără îndoială din altfel de lume decât aceea a lui Bibia, omul cavernelor. Dar o lume nu mai puţin bizară. De ce îi priveam mai atent şi începeam să mă familiarizez cu

chipul lor, cu portul lor, cu vorba lor; de ce îmi părea mai inexplicabilă, absurdă şi misterioasă asociaţia între aceşti trei inşi recrutaţi din trei universuri, îndeobşte fără nici o comunicare între ele.

Fratele Angelei mi-a trezit o oroare fizică. Părul mâinilor, părul de pe ceafă, părul obrazului ras proaspăt dar vizibil ca o mască albastră până sub ochi, părul mustăţilor ŕ la Humberto, toată această exuberanţă monstruoasă a sistemului pilos mă împingea irezistibil să-l imaginez dezbrăcat de haine; scurt, lat şi stufos, ca omul preistoric, legănându-se în două labe, într-o gură de peşteră, cu mâinile spânzurând până la genunchi, gata să sfarme crăci, să lovească cu securea de cremene, să se năpustească mugind. Că o asemenea făptură era fratele Angelei, că pulsa în sângele ei acelaşi sânge, că au copilărit şi au crescut împreună, că se află undeva desigur o fotografie de familie, decolorată, reprezentându-i alături, el în costum de marinar şi ea în costum de pension, cu guler alb şi scrobit, cu breton pe frunte – îmi fu un gând odios şi insuportabil. Angela mea cu ochi de azur! Biata Angela mea cu ochi de azur! Înţelegeam toată tulburarea de astăzi dimineaţă la primirea telegramei; nelinişstea şi ideile negre străbătute de presimţiri; nevoia să-mi explice şi să mă pregătească Nu era un plăcut cadou al providenţei, un astfel de frate.

O priveam din când în când pe furiş, cu înduioşare; fragilă şi fină, dezarmată şi cu ochii lărgiţi de panică; biata Angela ghemuită în scaunul din faţă şi implorându-mi o tăcută iertare. Bănuiam drama tăinuită din discreţie şi mân-drie. Bruta urmărind-o cu scrisori, ameninţând-o, terori-zând-o cu prezenţa, smulgându-i banii, silind-o să-l salveze din cine ştie ce răspunderi, pentru cine ştie ce fărădelegi bestiale, bătându-i noaptea în uşă, alungat, flămând şi des-puiat, să-i ceară adăpost, mâncare, un rând de schimburi, o cravată în locul celei sfâşiate în cine ştie ce rix18 nocturn, cum fără îndoială i-a ajuns la gât cravata mea de acum. Aveam înainte bruta zugrăvită de Faty, cu deosebirea că

binevoitorul meu sfătuitor, în priceperea lui obtuză, o înfăţişase pe Angela tovarăşe, oarecum complice, pe când era numai o dezolată victimă. „Am s-o salvez!” – m-am hotărât. Individul venise de bună seamă să pretindă ceva, să încerce sau să repete poate a nenumărata oară, un vechi şantaj de familie. Cazurile sunt mai frecvente decât le bănuieşte lumea. Astfel de fraţi de obicei se îmbarcă pe un vapor şi pornesc să-şi încerce norocul dincolo de ocean, ca emigranţii vrednici de înduioşare şi ajutor, pe punţile vaporului italian de astăzi dimineaţă.

Bibia, senin şi mulţumit, îşi îndopă pipa dintr-o pungă de cauciuc cu tutun negru; răşchiră picioarele; se rezemă cu ceafa pe spătarul scaunului; aprinse şi infectă barul şi toată coasta de Azur cu o duhoare asfixiantă, la care am răspuns cu o tuse generală şi cu lacrimi în ochi. El râse pentru sine de asemenea plămâni delicaţi şi aruncă în tavan coloane compacte de fum, cum se văd pe cărţile poştale napolitane reprezentând Vezuviul în activitate.

— E incorigibil acest brav Bibia! Îl scuză Guguf, îmbrăţişându-l cu o privire de superioară şi îngăduitoare simpatie. În primele momente, scandalizează!… Aşa m-a ţinut sub teroare o săptămână. Pe urmă, devine nepreţuit cu pitorescul lui natural şi fără artificiu. Recreează… Pot spune că reconfortează, ca o excursie în aer liber, în munte sălbatec, după un stagiu prea îndelung în natura aceasta de aci, periată, modificată, falsificată, torturată…

— Vorbeşti de Bibia? Articulă un fel de mormăit omul păros, printre dinţi şi pipă.

Pe urmă râse singur, privi în tavan şi nu aşteptă confirmare. Avea dreptate Ange! Nu era un om cu care să încingi o discuţie în contradictoriu despre literatura lui Paul Valéry şi Claudel. Ceilalţi doi tovarăşi însă se complectau formând împreună două inseparabile tomuri, puse la punct, de enciclopedie universală. Guguf cunoştea toate plajele, toate staţiunile balneare, toate staţiunile pentru sporturi de iarnă, toate cazinourile din Europa; toate partidele celebre

de cărţi şi toţi jucătorii apărând metodic pe firmamentul Coastei de Azur, să câştige sau să piardă un milion, două sau trei, şi dispărând să revină când toţi crupierii începeau să-i uite. Era înalt, subţire, cu figura arămie, dogorită de soarele tuturor plajelor, frumos fără îndoială şi de o distincţie instinctivă în mişcări, ca pisicile când traversează o curte după ploaie, păşind ocolit, oprindu-se căutând o piatră neatinsă şi o insulă zbicită să nu-şi şifoneze nimic din blana proaspăt scoasă de la spălătoria chimică.

La prima vedere mi s-a părut prea corect, prea parfumat, prea cosmeticat, prea cu bine alese bijuterii, prea „băiat frumos” şi prea politicos pentru un om onest. Poate în altă tovărăşie ar fi fost foarte naturale atâtea însuşiri concentrate într-un singur exemplar de umanitate, privilegiat. Bibia pe de o parte; Eliazar, pasionatul amator de produse ale manufacturilor mondiale de tabac pe de alta, îl încadrau însă dezavantajos, ca un duce în exil, căzut în prietenii suspecte şi în camaraderii dezonorante.

Nu vreau să spun prin aceasta că al treilea asociat (şi după cât am înţeles, cel mai recent), Eliazar, era nedemn de o astfel de amiciţie. Dimpotrivă, o jumătate de oră a fost destul ca să simt că-i domina pe toţi cu o inteligenţă lucidă şi acidă, cu o omniştiinţă simultană în orice domeniu, cu un fel de dispreţ zeflemist pentru toate infirmităţile altora şi ale sale, cu toată acreala unui ratat de geniu. Nu se afla totuşi la locul lui aci şi în această companie. Hainele pătate, pălăria veche pe care o răsucise şi o băgase în buzunar în loc s-o încredinţeze garderobierei, unghiile netăiate şi negre, părul hirsut şi barba de două zile, dispă-reau când începea să vorbească. Rămâneau numai ochii mici, cenuşii şi metalici, examinând faţa ascultătorului cu o răceală inumană – pe urmă râsul, răsucit sfârâit, ca un instrument roşu de cauterizat rănile.

Aşa sunt fostele mari speranţe ale unei generaţii, laureaţii magna cum laudae la toate concursurile, conducătorii proclamaţi spontan la întruniri tinereşti, oratorii care zgu-

duie sălile şi culeg succesul graţios şi fără efort, ca o floare pentru pieptul celei dintâi amante, ca să dispară apoi subit şi misterios, fără urmă, cu resortul deteriorat de cine ştie ce capricii ale destinului şi să-i întâlneşti îmbătrâniţi, goliţi, mizerabili, într-o cafenea de provincie, ricanând la victoria mediocrităţii cuminţi şi organizate. În această categorie l-am orânduit din prima jumătate de oră. Nu-mi închipu-iam cât de îndreptăţit. Nu ştiam cât de mult mai de departe sosea şi cât, mult mai adâncă îi era scufundarea. I-am simţit privirea asupră-mi cinci minute. Nu mai mult. O privire pipăindu-mă ca pe-o stofă. I-a fost destul atât ca să-şi facă o părere şi să-şi fixeze un fel de a mă trata, pe care n-a mai avut nevoie să le rectifice niciodată. Mi-a confiscat primul pachet de ţigări şi l-a pus în buzunarul lăbărţat al hainei, tixit cu ziare, cărţi şi broşuri, ca o concluzie a acestui scurt şi decisiv examen; ca un avertisment tacit că nu mă poate afla vrednic de altceva, decât să-i furnizez mostre din produsele tuturor manufacturilor de tutun europeano-africano-americane, să-i plătesc cocteilurile, să-l invit la masă, să-i cumpăr ziare şi să-i procur cărţile alese din vitrina librăriilor, după criterii în afară de discernământul meu: romane poliţieneşti şi cărţi de sociologie, manuale de mecanică şi tratate de navigaţie, tomuri de economie politică şi albumuri de artă. Existam pentru el în stricta-mi calitate de fecior de bani gata, moluscă insignifiantă şi fără rezistenţă – atât şi nimic mai mult.

Cocteilurile s-au perindat cu o viteză vertiginoasă, care a animat discuţia şi a stabilit o limbută cordialitate, aşa cum în împrejurări normale n-am fi ajuns decât după o săptămână sau două de întrevederi şi conversaţii convenţionale asupra timpului, excursiilor, spectacolelor şi curselor de cai, bărci şi automobile.

Împotriva hotărârii neclintite să solidific perete de gheaţă între noi şi aceste specimene de aventurieri, m-am trezit răspunzând amabil la toate întrebările lui Guguf; aprobând cu o scârbavnică platitudine toate rânjetele lui Eliazar;

suportând fără replică, toate manifestările contondente de simpatie progresivă ale lui Bibia.

Cât timp păstram destulă limpeziciune să mă supraveghez, îmi spuneam că toate acestea le fac numai pentru Angela. Ca să-i cruţ şi să-i uşurez o zi care era neplăcută şi fără o mutră a mea ţapănă, arogantă şi provotându-i alte complicaţii din partea brutei păroase. Ea simţise datoria să răspundă la chemarea unui frate – oricât de monstruos şi oricât de respingător – dar frate; nu eu eram cel mai indicat să-i găsesc o vină. Era nevoită pentru o după-amiază să accepte şi societatea pe care o târa după dânsul acest Bibia sau care îl târa pe acest Bibia în strania şi gro-tesca lor tovărăşie. Însemna destul supliciu, ca să-l mai agravez inutil!… După câteva ore, împreună cu Ange, voi scăpa de acest vis rău. Ne vom despărţi de Bibia şi amicii săi; vom căuta ca drumurile să ne fie opuse, aşa ca să nu ne mai întâlnim decât dacă vom face, fiecare porniţi din direcţia noastră, înconjurul globului, să ne găsim la antipozi. Aveam siguranţa că, imediat ce vom ajunge acasă, Angela va fi de părerea mea, să-şi ajute fratele într-un chip generos, dar definitiv – îi stăteam la dispoziţie cu orice şi oricât va socoti – iar noi vom trimite bagajele şi pe Celina cu trenul spre o destinaţie necunoscută, să ni se piardă urma; ne vom urca în automobil şi a doua zi, vom prânzi undeva pe şoseaua de iarnă a Alpilor, la Sisteron sau Grenoble. Chiar prudenţa cea mai elementară îmi impunea aşadar manifestări de camaraderie voioasă şi făţarnică, pentru a nu da loc la bănuieli, ca surpriza pregă-tită pe a doua zi să fie mai desăvârşită şi sigură. Această justificare mi-o descoperisem şi mă felicitam pentru diabolica-mi abilitate. Nu observam că rămân fiindcă infama tovărăşie mă absorbea pe nesimţite, fluidă, ca adevăratul meu element prielnic pentru care am fost creat. Nu observam că aflam o bolnavă plăcere – reală, nu prefăcu-tă – să respir atmosfera lor cătrănită de fumul vezuvian al pipelor lui Bibia.

— Bibia are să-ţi propună o afacere! Mă răsuci omul păros, cu scaun cu tot, ca să-i văd mai bine, din faţă, cravata mea la gâtul lui.

Şi ciudat. Nu el, ci eu m-am grăbit să fixez locul şi ora întâlnirii de a doua zi.

V.

FĂRĂ MOFTURI!

— Bibia se cuminţeşte! Anunţă omul cavernelor. S-a hotărât să se facă băiat de ispravă. Un an, doi, trei, hai zece, meargă!… Dar ajunge o vârstă când se termină cu prostiile. Aceasta a înţeles-o şi Bibia… S-a luat de urechi şi şi-a dat un picior în spate. Pe urmă s-a răsucit să se privească ochi în ochi şi şi-a tras un perdaf zdravăn: „Ascultă, Bibia, opreşte! Opreşte, fiindcă altfel nu se ştie ce poate aduce ziua de mâine!” Iar Bibia s-a oprit. Gata de-acum! Se face băiat de ispravă!

Omul păros vorbea cu admiraţie, cu respect şi cu entuziasm despre propriile sale hotărâri, ca despre eroismele unui personaj homeric. Îmi arunca în pleoape şi-n nări avalanşe de fum pestilenţial din pipa scurtă. Se pleca peste masă, lăţit cu amândouă coatele, să-mi citească în ochi o admiraţie, un respect şi un entuziasm cel puţin de aceeaşi măsură!

— Ei, bravo! Am rostit cu satisfacţie moderată şi politicoasă.

— Aceasta găseşti tu să-i răspunzi lui Bibia? Se indignă omul hotărârilor descurajate de atâta scepticism.

Îşi scoase pipa dintre dinţi şi arătându-mă unei asistenţe invizibile, cu coada instrumentului de fabricat duhori asfixiante, mă denunţă cu o legitimă scârbă:

— Uitaţi-vă la el, ce-a înţeles acest mic găgăuţă clocit în puf şi crescut în mătase! Dănuţ dragă, mi-ai turtit fesul!

Bibia n-avea fes. Purta un fel de caschetă cadrilată care pe alt cap putea fi luată cu oarecare bunăvoinţă drept o insignă corporativă de turist, dar pe tidva lui lată şi enormă părea mai degrabă o uniformă a corporaţiei de şoferi

mecanici. Nu era fes ci era caschetă turtită. Deci n-aş fi avut în orice caz ce mai turti, după cum pretindea fratele Angelei.

— Dar ce-am spus, Bibia? M-am apărat cu nevinovăţie. Am aprobat şi m-am bucurat. Vrei să-ţi sar de gât? Ieri pe vremea aceasta nici nu ne cunoşteam…

Bibia se scărpină cu coada pipei pe frunte, sub cozorocul caschetei şi mă privi cu o îndoială:

— Poate vrei să-mi dai a înţelege cu aceasta, că te-am luat prea repede? Ieri nu mă cunoşteai, şi astăzi îţi spun tu şi pe nume?… Aceasta te-a ofensat, domnule Dan? Trebuie să cunoşti că eu nu admit mofturile!… Sunt bune mofturile pentru Guguf; el stă la masă cu prinţi, prinţi de ăştia ruşi care se găsesc aci pe toate drumurile, dar pe care, oricum, i-a făcut mă-sa prinţi. Dansează la Cazino cu tot felul de şandramale19. El e om de lume şi la el merg mofturile. Cu Bibia, halt! Îmi place să vorbim neted.

— Neted vorbim! Am consimţit cu intenţiile cele mai împăciuitoare. Nici mie nu-mi plac mofturile. Le-am lăsat la uşă, când am intrat aci.

Într-adevăr, nu mai eram la „Bar du Boeuf” unde ne întâlnisem ieri dimineaţă. Îndată ce sosisem din nou la Cannes, de astă-dată singur, Bibia m-a târât de acolo, să putem discuta netulburaţi, în această cârciumă de port, pustie şi liniştită la asemenea oră. Aci nu se afla loc pentru mofturi. Mi-o dovedise şi stăpânul cârciumii, care îl tutuise pe Bibia, ca pe o veche cunoştinţă, şi mă tratase pe picior de egalitate. Bibia nu se mai scărpină pe frunte cu coada pipei. Se scărpină la ceafă, sub guler, în regiunea codrului de păr încă nedefrişat, prelungindu-i-se fără îndoială cu aceeaşi abundentă exuberanţă, pe spate, pe piept, pe mâini, pe picioare, aşa cum vegetaţia ecuatorială invadează victorios cea mai mică porţiune de teren unde civilizaţia a încercat să introducă un sistem, o ordine, o aliniere. Poate că dărâma acolo, cu coada pipei, cupola unui adăpost de termite. După ce isprăvi, trecu apendicele de os prin palma

strânsă, să-l cureţe… Cu oroare am recunoscut acelaşi gest al Angelei, când îşi strângea mănuşile să le prefacă în sul; ca ieri bunăoară, după ce s-a întors de la cabina telefonică. Bibia îşi puse pipa între dinţi cu simplitate şi o clipă păru nehotărât:

— Ghelica nu ţi-a spus nimic?

— Nici nu am lăsat-o să vorbească. Am preferat să discutăm între noi, bărbaţii… Ar fi fost ceva destul de penibil.

Bibia se arătă de aceeaşi părere.

— Perfect! Bibia te-a cântărit de la început şi el nu prea dă greş. Eşti un tip! Să tratăm lucrurile de la om la om. Aşa-i place şi lui Bibia. Când vă mutaţi aci?

— Nu ştiu exact. Am pus o agenţie să ne caute apartament. Angela e de părere să stăm deocamdată la un hotel. La Gallia sau la California.

— Bibia te asigură că aveţi să staţi la Carlton.

— De ce? Am întrebat mirat de această certitudine.

— De nimic. Aşa crede Bibia. Are şi Bibia ideile lui. Dar nu aceasta interesează!… La Carlton, la Gallia sau la California, să ştii de la mine că n-am să viu să te pisez de multe ori. N-am eu mutră de Carlton şi de California. Bibia e destul de simţit, ca s-o cunoască aceasta! Nu-mi place să văd înşiraţi momâi ţapene, în uniforme şi aliniaţi după mărime, zgâindu-se la mine când trec. De câte ori îi văd, îmi vine să-i culc pe rând cu o labă – uite aci, la laba lui Bibia…!

Nu era nevoie să o examinez de aproape. O simţeam şi mi-o imaginam prea bine, culcând o duzină de valeţi şi de picoli, înşiraţi după înălţime ca soldaţii de plumb.

— Carlton şi California!… Acestea sunt bune pentru Guguf. Ca şi barul de ieri, pe care l-a ales tot Guguf. Mie îmi place democraţia! Un bistro, cum îl vezi. O cameră cu luna… Bună-ziua-bună-ziua! Nu se zgâieşte nimeni la tine cu ochi de crap fript. Nu se repede să-ţi ia pălăria din cap şi gologanul din buznar. Ascultă ce-ţi spune Bibia!

— Ascult! Am afirmat surâzând. Dar n-am venit, mi se pare, să discutăm acestea. Ne depărtăm de la chestie.

Bibia îşi trase scaunul. Se plecă să-şi spună păsul confidenţial, deşi precauţia era de prisos, fiindcă stăpânul bistroului nu putea să priceapă nimie din conversaţia noastră valahă.

— Tocmai! Am venit pentru altceva… Dragă Dănuţ, m-am hotărât să-ţi propun o afacere. O afacere de aur pentru tine, iar pentru mine o afacere care să mă facă om. Ţi-o garantează Bibia, şi Bibia aduce capital ceva mai multă experienţă decât tine, crescut în puf şi înţărcat cu cafea cu lapte. Câţi ani ai?

— Douăzeci şi cinci! Am răspuns docil la interogator.

— Cu un an mai mic decât mine… Bravo Ghelicăi. N-are mână proastă! Unde dracu vă găseşte?

Nu ştiu ce m-a scandalizat mai mult. Ideea că indivi-dul acesta monstruos, pe care-l socoteam fără vârstă, e abia cu un an mai bătrân decât mine? Admiraţia spontană ţâşnită de pe buze, pentru „mâna norocoasă” a Angelei? Forma trivială în care exprimase această mirare? A fost singura clipă când am simţit îndemnul să mă ridic şi să curm întâlnirea noastră. Bruta pângărea prin toate imaginea pură şi luminoasă a Angelei. Prin prezenţa făpturii păroase şi vulgare, în care recunoşteam hâd desfigurate gesturile ei. Prin gândul odios că sunt din acelaşi sânge. Prin cuvintele care o spurcau. Acum înţelegeam de ce n-a putut închide ochii toată noaptea! De ce mi-a ocolit privirea, aşteptând de la mine cele dintâi vorbe de îmbărbătare! De ce mi-a cerut să nu plec, să aştept acasă şi să o las pe dânsa să-şi dojenească fratele cu asprimea meritată, şi tot ea să cerceteze ce vrea şi ce e acceptabil din pretenţiile lui! N-o ascultasem, iar acum îmi primeam pedeapsa. Angela mea cu ochi de azur se painjenea într-o ceaţă, se deforma ca în oglinzile învălurate de la muzeul Grevin20 îmi apărea pângărită de un stigmat infam – fratele acesta cu înfăţişare şi vulgaritate de hamal de port, călcând în copitele lui de

bivol toate florile dimineţilor noastre divine. O singură scăpare exista. Să fug cât mai repede, dacă voiam să nu rămână pentru totdeauna, între mine şi Angela, prezenţa obsedantă a acestui frate-gorilă.

Individul presimţi ceva. Se întoarse peste masă, îmi puse mâna pe umăr şi mă fixă pe scaun:

— Cred că n-ai de gând să dezertezi? Cu Bibia nu merge!… Ai să stai aci nemişcat, ai să asculţi, ai să te chibzuieşti şi ai să-mi dai răspunsul. Altfel, ar însemna că Bibia s-a înşelat socotindu-te un tip de ispravă şi Bibia nu se înşală niciodată. N-am să-ţi povestesc o istorie lungă. În câteva vorbe ai să mă înţelegi, fiindcă te văd băiat deştept. Ţi-am spus că Bibia se cuminţeşte. Trebuie să ştii că era timpul!… Halt! S-a schimbat Bibia; ne aşternem la lucru şi ştergem cu buretele. Ce-a fost a fost şi a trecut! Uită Ghelica, uită Bibia, uită şi tu, uită toţi!… Te rog să afli, că este ce uita… Eu nu mă dau în lături de la faptele mele. Recunosc că am fost un ticălos!… Întreabă numai pe Ghelica. Ea a plătit întotdeauna oalele sparte. Carte ioc, n-am învăţat. Am fugit de la şcoală. Armată n-am făcut. Poate n-ai ştiut, dragă Dănuţ, că Bibia printre altele mai e şi dezertor? Te şifonează că stai la masă cu un dezertor?

— De…

— Nu, de!… Cu Bibia nu merge, de! Dacă te-ai şifonat, te trimite Bibia la călcătorie şi te aduce scrobit în-dărăt.

— Nu m-am şifonat defel! M-am grăbit să înlătur îndată o asemenea bănuială, periculoasă pentru integritatea persoanei mele.

— Aşa te vrea Bibia! Am fost şi dezertor. N-am ce să-i fac… Nu era armata de mine, nici eu de armată. Am trecut graniţa, sunt cinci ani de atunci, şi de atunci trăiesc mai mult sau mai puţin pe socoteala Ghelicăi. Cum vezi, cu tine Bibia s-a hotărât să fie cinstit. Îţi spune lucrurile fără înconjur… Ghelica e fată bună! A răbdat, a plătit, m-a scos din toate încurcăturile. Mai cu voie, mai fără voie, m-a dus până aci. Acum nu mai merge. M-am judecat sin-gur şi m-

am condamnat!… Până când am să scot eu şi sufle-tul din femeia aceasta? Tu eşti un tip extra. M-ai înghiţit. Vine altul, care nu înghite. Pricepi ce vrea să spună Bibia?

Pricepusem şi mă uitam cu amar la cravata mea de la gâtul lui Bibia. Câte alte cravăţi şi de-ale cui va mai fi purtat oare omul cavernelor în aceşti cinci ani?

— Să trecem deci direct la chestie! Propuse Bibia îndopându-şi a doua oară pipa cu degetul mare şi dându-i foc. Te-am chemat să-ţi propun o afacere. Este aci un garaj. Un atelier mic, douăsprezece boxe, trei pompe de benzină… Totul se poate căpăta pe un preţ de nimic. O sută cincizeci de mii de franci. Treizeci de mii în mână; o sută douăzeci în rate cu garanţie de bancă. Am studiat chestia. Trebuie să ştii că, în materie de automo-bile şi de mecanică, Bibia e rege. Aceasta e pasiunea mea. Facem tovărăşie? În trei ani ai capitalul îndărăt, îţi dau câştig barosan şi eu rămân stăpân pe atelier şi pe garaj. Mă fac om… Scapă de mine şi Ghelica, scapă şi Bibia de sărăcie. Bate palma şi spune că s-a făcut!

Palma aştepta enormă şi deschisă, deasupra mesei.

— E o sumă exagerată! Am încercat să mă apăr… Nici nu am atâţia bani lichizi. Şi pe urmă, eu nu mă gândesc la nici un soi de afaceri… Am înţeles să fac un serviciu. Credeam…

— Bate palma cu Bibia şi spune că s-a făcut! Stărui omul cavernelor.

Îmi recapitulam socotelile din ultimul timp. De două ori cerusem sume importante din ţară, peste prevederile mele. Avocatul îmi atrăsese atenţia că e momentul să restrâng cheltuielile. Bănuiam că o să termin cu Bibia repede. Câteva mii de franci. Chiar zece, chiar cincisprezece. Fratele Angelei mă voia însă numaidecât comanditar în întreprinderi la care n-am visat niciodată. Bibia strânse palma goală şi mă măsură cu dezgust:

— Am pierdut amândoi dimineaţa degeaba! Aceasta să ştii că n-are să ţi-o ierte Bibia niciodată… Plata! Porunci cu un aer senioral, băgând în buzunarul pantalonilor laba

gigantă, care printr-o inexplicabilă minune încăpea total, ba mai găsise încă destul spaţiu să pescuiască pe fund şi cele câteva jetoane de bronz reprezentând costul paharelor de bordo.

Era atât de elocvent gestul cu care m-a repezit la loc pe scaun, cu dosul palmei, când am vrut să plătesc şi gestul cu care a plătit el cei vreo trei sau patru franci, ca să-mi dovedească deplina desconsideraţie, încât nu mi-am putut opri zâmbetul.

Bibia îndreptă spre mine coada pipei ca o ţeavă de revolver:

— Nu ştiu ce găseşti de râs! Dacă n-ai fi tipul Ghelicăi, te-aş face basorelief pe perete… Dar de întâlnit, onorabile, să ştii că ne mai întâlnim noi!

— Nici nu ne despărţim, Bibia. Ia loc şi să discutăm mai calm… Eu am credinţa că o să ajungem la o înţelegere.

Bibia s-a aşezat sceptic pe marginea scaunului, ca un om care se socoate gata plecat. S-a împins îndărăt recuperându-şi locul, când a ghicit că nu era pierdută toată speranţa. I-am lămurit eroarea. Mă confundase cu arhimilionarii în dolari, în lire sterline, în pesetas, pesos, fiorini, franci elveţieni, dolari mexicani, câţi mişună cu miile pe coasta Rivierei. Puterile mele erau mult mai slabe. Eram un modest rentier moldo-valah, ducând o viaţă mai risipelnică decât îmi îngăduiau mijloacele. Primisem chiar oarecari avertisment din ţară. Aceasta nu însemna că mă lepăd de propunerea de adineaori. Ceream doar timp de chibzuială, ca să văd de unde aş putea procura o sumă atât de respectabilă.

Omul păros mă bătu cu palma pe umăr.

— Atunci se schimbă chestia. Hm! Şi eu care credeam!… Va să zică ai ajuns atât de repede la fundul sacului? Prost, ascultă-l pe Bibia, foarte prost!

M-am apărat cu energie, ofensat.

— Dar nu e nimic prost… Nu e ce crezi. N-am venit aci să mă ruinez. Cărţi nu joc… Trăiam o viaţă ceva mai largă…

Aci e cimitirul cartoforilor. Dacă aş pune mâna pe cărţi, da, ar zbura totul poate într-o singură seară…

— Nu e nevoie să pui tu mâna pe cărţi. Dacă pune altul, e tot una. Rezultatul e acelaşi. Ascultă-l pe Bibia!

— Ce vrei să spui? L-am întrebat neliniştit.

— Nimic. Are şi Bibia ideile lui.

Mai mult nu i-am putut scoale. Dar ne-am despărţit amici, iar el cu făgăduiaâa că în câteva zile, îndată ce primesc oarecari informaţii din ţară, îi dau răspunsul definitiv.

Îmi deterioră clavicula cu o labă amicală:

— Sărmanul Dănuţ! Nu te văd bine Ascultă-l pe Bibia… Ceea ce vrei tu să faci pentru mine, încă nu-ţi dai socoteala ce înseamnă. Eşti cel dintâi tip de care am milă… Bibia are să devină acuşi-acuşi om de ispravă. Atunci am să-ţi pot spune, şi ai să înţelegi, ce nu-ţi pot spune acum, iar singur văd că nu pricepi!

Deocamdată nu simţeam deloc nevoie de mila omului păros. Era insultătoare.

La plecare, făcu roată în jurul automobilului, privindu-l şi deschizându-i capacele radiatorului. Fluieră admirativ:

— Frumoasă tinicheaua ta! De acestea se vând pe un sfert de preţ, zece pe săptămână aci, dacă ştii să aştepţi la vad… Adică la uşa scuturaţilor de la cazinouri. Ţi-o spune Bibia. Când va fi s-o vinzi, s-o dai pe mâna lui Bibia.

— Eu cred că n-am să mă despart nici peste cincişase ani! L-am asigurat, dând drumul motorului. Bibia râse foarte înveselit de această pretenţie, scoţându-şi pipa dintre dinţi să-i fie hohotul mai liber.

Pe urmă mă privi din mijlocul străzii, cu mâinile la spate, cum am pornit printre grădinile cu garoafe şi glicinii.

Angela mă aştepta acasă, la Monte-Carlo, în costumul celălalt de „Gaston et Gaston”, cu alb şi albastru.

— Bine că ai sosit! Îmi înconjură gâtul şi-mi puse sigiliile roşii pe obraz. A telefonat de la agenţie. Sunt două apartamente… Dar am anunţat că nu mai avem nevoie. Ne mutăm deocamdată la Carlton.

Despre întâlnirea cu Bibia nici un cuvânt. Pentru Angela părea o chestiune cu desăvârşire uitată. Celina împacheta bagajele.

— Ne mutăm chiar azi! Lămuri Ange.

— De ce atâta grabă? Nu ne alungă nimeni…

Angela n-a auzit.

— Nici nu ne-am interesat la hotel de camere. Dacă mă anunţai, treceam eu. Le vizitam, le reţineam. Măcar, ai întrebat la telefon? E o aglomeraţie, încât nu m-aş mira să ne trezim…

— Apartamentul nostru e oprit! Mă întrerupse Angela cu o nerăbdare pe care nu i-o cunoşteam. Două camere, salon, baie, cameră pentru Celina, ferestrele spre mare.

— Ange, dar când ai avut timp să te interesezi de toate acestea? Când le-ai reţinut? Cine le-a reţinut…?

— Ah, ce plicticos mai eşti de astăzi dimineaţă! Parcă eşti un soţ. Ai început să devii anost ca un soţ.

Am răsucit-o de mâini şi i-am privit în ochi.

— Ce se întâmplă cu tine, Ange?

Angela ridică genele lungi să-şi dezvăluie privirea albastră şi limpede, cu o mustrare plină de nevinovăţie:

— Ciufulici, învaţă că femeile au nervi câteodată. Aşa, fără motiv… Mistralul21 acesta nu-ţi spune nimic? Ai nervi de sârmă?… Lasă-mă cinci minute, un sfert de oră, şi totul are să treacă. Nu te uita aşa la mine. Eşti un uricios, când te uiţi aşa!

Deasupra valizelor, paiaţa roşie, rezemată de cutiile lăcuite de pălării, râdea la noi cu râsul ei dureros şi absurd. Am culcat-o cu o sfârlă în nas, din treacăt, şi am sunat proprietarul la telefon, să-l anunţ că de a doua zi apartamentul rămânea liber.

— Nu uita să treci pe la bancă! Vorbi Angela din cealaltă cameră.

Bine, voi trece şi pe la bancă. Deşi mare ispravă nu mă mai aştepta la banca de aci.

Am dat telegramă în ţară şi am comunicat noua adresă.

VI.
SCHIMBĂRI LA FAŢĂ.

În holul hotelului, pe-un fotoliu de marochin culoarea havanei, am recunoscut pălăria, bastonul şi mănuşile lui Guguf, împreună cu inseparabilele trei ziare de sport împăturite: roz, crem, verde-pal.

Era un grup asupra căruia nu m-aş fi putut înşela niciodată. Un grup de natură moartă distribuit armonic, construit savant, colorat în fin pastel, evocând imediat şi irezistibil figura, gesturile, glasul; toată făptura suplă, distinsă şi cuceritoare a stăpânului absent. Să nu vă imaginaţi cumva că e vorba de o pălărie întotdeauna aceeaşi, acelaşi baston şi aceleaşi mănuşi, aşa cum se identifică de la o vreme o haină cu un individ; cum bunăoară pălăria lui Eliazar a căpătat din timpuri imemoriale, desigur, ceva din personalitatea deznădăjduit boemă a omului cu limba viperină şi cu buzunările tixite şi lăbărţate de cărţi.

Cu neputinţă să mi-l reprezint pe Guguf uzând o pălă-rie până să ia drumul atelierului de iluzorie renovare sau înfăţişându-se cu mănuşi care împrăştie mirosul de benzină, atât de obicinuit la logodnele şi nunţile în familie cu mătuşi bătrâne şi unchi pensionari. Guguf, pe Bulevardul de la Croisette, trei zile în şir cu aceeaşi pălărie, acelaşi costum, acelaşi baston? S-ar fi prăvălit mai degrabă stâncile Esterelului în mare sau m-ar fi uimit mai puţin Maharajahul de Kapurthala părăsindu-şi magnificul său Rolls şi circulând cu Fordul lui Chariot.

Pe fotoliul de marochin se aflau exemplarele din acea zi, dintr-o colecţie diversă şi inepuizabilă de pălării, bastoane şi mănuşi, cu o întreagă gamă dozată după vigoarea mistralului, seninul cerului, ora ceasornicului. Odată era bastonul cu mâner de fildeş; altădată de platină sau din cine ştie ce dinte translucid de peşte; bastonul gros de viţă pentru munte sau elastic de trestie cu o simplă mo-nogramă. O dată era pălăria de feutru de un cenuşiu

aproape alb, altădată de culoarea florii de lucernă, uneori albastră-verzuie sau de un gri sumbru. Totuşi, dintr-o sută, se deosebeau fără greş. Ştiai că fotoliul acela a fost rezervat de Guguf. Ştiai că se află pe undeva pe aproape, în salonul de ceai cu Nadia Vologhin, în barul hotelului cu Dickie Hood, odrasla cunoscutului fabricant de conserve din Chicago, Jonas David Hood; în sala de lectură cu Antonio della Rocca; pe terasa cu palmieri şi glicinii, cu miss Eileen Russel-Leet.

Chipul cum erau depuse aceste accesorii ale eternului masculin, semănate în treacăt şi provizoriu, cu toate astea fără nimic dezordonat şi grăbit, sugera siguranţa calmă, echilibrul lăuntric total, arta desăvârşită cu care Guguf traversa această lume plină de căpcăni şi impasuri dificile, cu un pas elastic şi cu o graţie felină. De câte ori zăream pe un fotoliu sau pe o mesuţă a holului pălăria, mănuşile, bastonul şi gazetele de sport (ele înşile o gingaşă asortare de culori şi contraste) era imposibil să-mi înfrâng admiraţia anticipată pentru virtuozitalea lui Guguf, când ştiam că va veni momentul să jongleze cu toate. L-am văzut surprins de Nadia Vologhin sau de miss Eileen Russel-Leet pe treptele intrării ori în mijlocul holului, cu mâinile ocupate de toate aceste muniţii care ar fi stânjenit gesturile naturale până şi celebrului Brummel22 în faţa unei femei: baston, pălărie, mănuşi, ziare… Guguf nu se debarasa de nimic, ignorând prezenţa valetului gata să ia muniţiile în primire, înainta surâzător şi glorios, rămânea printr-un inexplicabil miracol cu dreapta liberă să strângă mânuşiţa blondei miss Eileen Russel-Leet în sportivul shacke-hand23 englezesc sau să ducă la buze degetele Nadiei Vologhin într-un oma-giu de rafinată politeţe orientală. Gesticula cu simplitate şi se simţea liber ca pasărea cerului. Scotea portţigaretul plat de lac negru cu incrustaţii de coajă de ou, foarte la modă în acel timp, oferea abdulahurile cu capătul învelit în foaia violetă de trandafir, aprindea bricheta din acelaşi lac negru cu inscripţii de coajă de ou, distribuia foc, aprindea şi el,

continuând să discute, să râdă, să răspundă şi să povestească ultima scenă tordantă24 de-aseară, la Cazino, sau anecdota auzită ieri la dejun de la pictorul Henri Donon, nesecătuitul izvor de farse şi de calambururi montparnasiene: portţigaretul, abdulahurile, bricheta apăreau fără să-l incomodeze câtuşi de puţin, fără să observe cum s-a săvârşit această escamotare, întocmai cum jongleurii adaogă la jocul lor, după cele trei, patru, cinci portocale, încă un cuţit, o farfurie, o sticlă, un pahar şi o pălărie, mânuindu-le pe toate fără o cât de imperceptibilă ezitare, prinzându-le din aer cu degete aeriene şi făcându-le să se evaporeze pe rând, până ce rămân la jocul simplu şi uşor de la început. Era un tur de forţă vrednic de aplauze. Guguf îl săvârşea cu naturaleţa cea mai perfectă, poate fără să-şi dea seama, ca unele fenomene ale naturii – copiii de şapte ani executând opurile lui Mozart sau extrăgând în calcul mintal rădăcina pătrată a unui număr de nouă cifre25 – în cea mai nevinovată ignorare a prodigiului26 realizat.

Pălăria, bastonul, mănuşile şi ziarele lui Guguf îl aşteptau pe fotoliu de marochin de culoarea havanei. M-am aşezat alături, scufundându-mă între resorturile altui jâlţ, care m-a cuprins ca valvele unei cruste marine când şi-a capturat vânatul.

Eram nedormit. Ştirile din ţară se aglomerau, proaste. De o lună jumătate, de când mă mutasem aci, a doua oară ceream bani telegrafic. Avocatul pretindea procură pentru o nouă vânzare. Ange nu dădea nici un semn că bănuieşte pricina insomniilor mele. Îmi scăpa. N-o mai recunoşteam. Aseară m-a lăsat să vin singur acasă de la Cazinou. Adică m-a expediat, cu o încruntare iritată între sprâncene la privirea care o implora. Astăzi dimineaţă a plecat cu racheta de tenis, fără să mă aştepte. Mă simţeam ca un căţel orfelin, bucuros să se agaţe de o mamă adoptivă.

Bibia devenise invizibil. Se ţinuse de cuvânt. Înţelegea prea bine că nu e locul lui aci, într-un hol unde se aliniază la cel mai mic gest şase valeţi şi picoli să-ţi împingă un scaun,

să-ţi culeagă pardesiul, să ofere chibrit sau măcar să te privească împietriţi, aşteptând fără să clipească din gene, cu ochi de porţelan. Dacă i-ar fi culcat pe rând, cu un upercut de box, s-ar fi ridicat în aliniere, cu aceeaşi pasivitate solemnă şi impasibilă. Avea dreptate Bibia! De aceea nu mă căutase aci decât o singură dată şi atunci numai ca să-mi dovedească şi în alt chip că s-a ţinut de cuvânt. Se făcea om de ispravă, cum îmi făgăduise fără să-i cer. Iar transformarea m-a umplut de stupoare.

A doua zi după ce i-am depus suma în mâna lui pă-roasă şi am mers la bancă să-i garantez restul, meditam cu oarecare melancolie la netămăduita-mi naivitate. Îmi imobilizasem aproape toată rezerva trimisă din ţară. Puteam socoti banii buni pierduţi. O brută ca „asociatul” meu fără voie desigur că nu născocise acest garaj-fantomă decât pentru a stoarce o sumă rotundă şi nesperată, în chipul cel mai grosolan. Aşteptam să aflu că a dispărut. Nu m-aş fi mirat să-mi falsifice semnătura şi să ridice restul garantat la „Comptoir d'Escompte”, deplin convins că n-am să-l urmăresc. Era evident că nu se găsea la prima experienţă. Cu deosebire că eu întrecusem în imbecilitate toate victimele de până acum, prin graba cu care m-am executat şi prin cifre depăşindu-i cele mai exagerate iluzii. Nici Angela nu şi-a ascuns surpriza. Când i-am vestit cu un orgoliu oarecum eroic isprava, în loc să-mi cuprindă gâtul cu braţul rotunjit şi să-şi lipească obrazul de obrazul meu, aşa cum mă înfiora dezmierdarea genelor mătăsoase în ceasurile noastre bune şi din ce în ce mai rare, a sărit de pe taburetul din faţa toaletei şi a simţit nevoie să mă mai audă o dată, ca să-şi creadă urechilor:

— Ai făcut tu aceasta?

— Da, Ange. O faptă bună ori o faci întreagă, ori n-o mai faci deloc.

— Eşti mai… Mai… Mai copil decât te consideram.

— Se poale! Dar am dat putinţă unui om să ia o cale dreaptă în viaţă.

Angela începu să râdă cu o sinceră milă:

— O cale dreaptă! Bibia şi o cale dreaptă! Dragă Ciufulici, eşti de o candoare scandaloasă! Scumpul meu frate s-ar fi mulţumit cu mai puţin. Un bilet de vapor Marsilia-Alger şi subsistenţa pe şase luni ar fi fost prea destul. Bilet direct – cale dreaptă! După şase luni tot aci avea să se întoarcă şi tot cum îl ştiu. Nu era simplu să mă întrebi? Acum ce-ai să crezi mâine? Ce-ai să spui?

— Ange, n-am să spun şi n-am să cred nimic. Toată viaţa am fost de un egoism feroce. O singură dată se întâmplă să mă depăşesc pe mine însumi. Şi atunci, ai aerul să mă asiguri că nu puteam găsi un mai prost plasament! Cu atât mai rău!… Va fi o lecţie unică şi definitivă. În orice caz, mă aşteptam la alt… la altă…

— Zi! Zi! La altă recompensă… La altă recunoştinţă. La acestea te aşteptai?

Angela îşi descărcă indignarea pricinuită de această pretenţie a mea, purtând pe unghiile trandafirii polizorul de fildeş cu o frenezie de şaizeci de mişcări pe minut. Mi-a întors spatele şi s-a aşezat la loc, pe taburetul toaletei, cu o contracţie elocventă a umerilor, dovedind convingerea degustată că nu are cu cine vorbi. Ciudată mulţumită! Tot ce făcusem a fost doar ca să ne aducă linişte în casă şi să risipesc norii care umbreau ochii de azur ai Angelei. Mă despuiasem cu o generozitate egalând neghiobia. Omul cavernelor pusese laba păroasă pe un capital care ar fi îndestulat fericirea unei familii o viaţă întreagă, iar vinovat eram eu! În tovărăşia acestor reflecţii puţin consolatoare mă aflam a doua zi dimineaţa, singur, în faţa serviciului neatins de cafea cu lapte, când a zbârnâit telefonul.

— Vă aşteaptă cineva jos…

— Domn? Doamnă?

— O, nu! Doamnă în orice caz, nu! O persoană…

După graba portarului să-mi risipească amăgirea că ar putea fi o doamnă şi după ezitarea să eticheteze totuşi vizitatorul cu naturala calificare „un monsieur” – am înţeles

că e vorba de Bibia. „Va să zică n-a plecat onorabilul?” – mi-a fost gândul dintâi. Cazul devenea interesant. Ce mai voia? Fără îndoială că nu se îndura să se despartă de un asemenea rar imbecil (cum mă dovedisem) şi, înainte de a părăsi filonul, mai încerca o recoltă suplimentară. Atâta neruşinare îmi întărâta mânia. Am scoborât scările sub presiune, gata să explodez. Voiam, să-i plătesc lui, descărcându-mă, dezolanta ingratitudine a Angelei. Când am dat însă ochii cu Bibia, toată indig-narea s-a transformat instantaneu, cum cristalizează fulgurant unele lichide puse în condiţii demult şi savant pregătite, sub ochiul unui observator de laborator. Într-o singură clipă am fost dezarmat. Niciodată nu m-a lovit o mai irezistibilă, o mai epică poftă de râs. În faţa mea înain-ta un Bibia de nerecunoscut. Mustăţile stufoase dispăruse-ră, suprimate de brici. Tot obrazul pătrat, ras de aproape şi de curând, părea golaş şi obscen, ca o piesă anatomică în pielea vânătă albăstrie. Numai sprâncenele scăpaseră de masacru. Erau însă mai negre şi mai teribile, făcând streaş-ină ochilor mici. Iar ca această transformare să fie mai desăvârşită, Bibia îmbrăcase un costum albastru, strâmt în umeri şi scurt în mâneci: un costum albastru deschis şi o cămaşă de cel mai feciorelnic roz pe care a îndrăznit să-l pună pe dânsa vreodată cea mai blondă copilă în cea mai însorită zi de vară. Îl priveam magnetizat. Ne priveau cu o gravă nepăsare şi portarul şi cei şase valeţi, toţi distinşi la figură şi corecţi în uniformele lor, ca nişte personaje diplomatice travestite pentru un bal costumat.

Am întins mâna. Dar cu o modestie neaşteptată, Bibia m-a cruţat de acest gest de fraternitate democratică, aplecându-se respectuos de spinarea lată cu gâtul scurt şi răsucind între degetele păroase o caschetă galbenă de mătase vegetală. Am constatat că încălţase şi espadrile de pânză albă cu talpa de sfoară împletită – probabil numărul cel mai mare descoperit în magazin; exemplarele gigante de reclamă.

— Ce zici? Îţi place cum s-a civilizat Bibia? Mă întrebă cu un sincer şi pueril orgoliu.

— Extraordinar! Am exclamat, făcând toate sforţările să-mi stăpânesc hohotul de înveselire.

— Dragul meu, mă lămuri mai departe, ca patron am văzut eu bine că nu mai merge aşa!… Bibia trebuia să facă impresie bună şi clienţilor şi personalului. Oamenii te judecă după mutră şi după îmbrăcăminte. Atâta lucru a învăţat Bibia în viaţă!… N-a pierdut lecţiile lui Guguf! De aceea mi-am ajustat mutra şi îmbrăcămintea, ca să le iau piuitul la toţi. Mai ai ceva de zis?

Bibia părea atât de încântat de sine, încât m-am mirat că nu se răsuceşte într-un picior, că nu face graţii ca manechinele magazinelor de modă, salutând, parcurgând holul cu o mână în şold şi cu cealaltă vânturând cascheta galbenă de mătase vegetală ca un evantai de pene de struţ.

— Mai ai ceva de zis? Repetă întrebarea cu nelinişte, când văzu că răspunsul meu întârzia.

— N-am nimic de spus, Bibia. Eşti extraordinar! L-am asigurat cu cinism.

Pe urmă, am încercat să-l atrag într-un colţ cât mai ascuns, ca să-l scot din calea privirilor. Bibia mi-a dat alte dovezi de radicală transformare. N-a vrut să stea jos în fotoliul de alături. A rămas în picioare, că să nu mă compromită prin familiaritatea prea mare cu un asemenea ins şi ca personalul hotelului să-l considere ceea ce este: un patron de garaj venit să discute cuviincios chestii de afaceri cu comanditarul respectiv. N-a primit nici ţigară. Răsucind cascheta galbenă în mâinile păroase, cu manşetele cămăşii roz ieşite de-un lat de palmă sub mânecile prea scurte ale hainei, m-a pus în curent cu tot ce săvârşise în douăzeci şi patru de ore. Şi săvârşise într-adevăr o minune. Întreprinderea se anunţa mai mănoasă decât o crezuse. Luase totul în primire, schimbase o parte din oamenii de serviciu, introducea modificări; avea să lucreze el cu mâna lui, în atelier, reparaţiile delicate. Nu cerea bani.

Dimpotrivă, venise să-mi restituie trei mii de franci, de care nu mai avea nevoie, fiindcă obţinuse oarecare reduceri. Îmi cerea o chitanţă de descărcare în regulă. Am încercat să-i refuz.

Bibia m-a privit o singură dată, mai apăsat ca o sută de argumente. Îmi spuneam că e la mijloc desigur un truc, o manoperă grosolană pentru a-mi câştiga încrederea mai departe în vederea unei alte lovituri din plin. Dar n-am scăpat până ce n-am mers cu el, să vizitez garajul şi atelierul, să aprob modificările şi să-mi dau avizul asupra proiectelor ce urmau să intre în aplicare după experienţa din primele luni. Cu mare surpriză am putut să observ că Bibia era ascultat şi respectat, că ştia să poruncească şi că se angajase cu temei la o ispravă pe care o cunoştea. Cu toată înfăţişarea grotescă şi cu toată cămaşa absurdă de culoarea şerbetului de trandafir, cu tot jargonul lui franco-valah şi cu tot trecutul înscris în fişele poliţiei, inspira subalternilor încredere şi o optimistă voioşie la lucru!

— Când isprăvesc cu tine şi te achit până la ultima centimă, am să-i fac asociaţi pe toţi. Bibia nu înţelege să fie un exploatator.

Vorbind, mă purta din garaje în atelier, îmi arăta cum funcţionează unele aparate şi pompe; îmi punea întrebări la care nu ştiam ce să răspund, căci eram cu totul străin de orice îndeletnicire practică a semenilor mei. Ascultam distrat, dar aprobam cu o însufleţire sinceră. Mai mult decât proiectele de transformare ale întreprinderii comanditate fără voie, mă preocupa şi mă încânta transformarea omului. Găseam ceva înduioşător în această bravă îndârjire a dezertorului vagabond, să se înregimenteze în viaţa normală şi să şteargă suvenirurile unei existenţe ticăloase. Contrastul dintre chipul monstruos şi brutal al lui Bibia şi dintre copilăroasa sa bucurie şi mândrie; dintre ideea ce mi-o făcusem despre dânsul şi dintre această magică transfigurare morală, dădea încă mai mult preţ unei experienţe

omeneşti la care contribuisem fără premeditare, prin simplu hazard, şi fără nici o voie bună, prin constrângere.

Într-un ceas cât a ţinut întrevederea noastră, bărbia şi buzele lui Bibia s-au învineţit văzând cu ochii. Îi creştea părul sub pieliţa învăpăiată de perdaf, ca firele de grâu în palma fachirilor. Când ne-am despărţit, părea nebărbierit de trei zile.

— Mai treci pe la Bibia! Îmi trimise o bezea unsuroasă din urmă, de la uşa garajului.

Era diform, mai mult lat decât înalt; grotesc în haina albastră, în cămaşa lui roză cu manşetele ieşind complet din mâneca surtucului, fluturând cascheta de mătase vegetală, ca pe-un peron de gară la plecarea expresului sau ca pe-un chei de port la plecarea transatlanticului – era diform, grotesc, şi cu toate acestea m-a emoţionat.

Din ziua aceea n-a mai apărut la hotel. M-a chemat de câteva ori la telefon, să-mi dovedească prosperitatea „întreprinderii”. Odată l-am găsit în cămaşă mov, altădată albastră-pal, a treia oară în cămaşă de culoarea caisei Această predilecţie pentru nuanţele suave se afirma singura lui slăbiciune, de altfel inofensivă. Şi am înţeles că arbora drapelele tandre numai în cinstea mea, aşteptându-mi vizita, cu obrazul proaspăt ras şi dogorit de brici.

Într-o zi când am trecut la garaj pe nevestite să-i cer o neînsemnată revizuire a motorului, l-am surprins în salopetă unsă de ulei, băgat cu faţa în sus sub un automobil ridicat pe tălpi de lemn, mormăind ca un urs în vizuină, lucrând cot la cot cu ajutoarele. Mi-a pus piesa la punct în câteva clipe, a intrat în birou şi după cinci minute şi-a făcut apariţia în costum fantezist, cu o prea frumoasă cămaşă lila şi cu o batistă de mătase verde spânzurând monograma ca un fanion din buzunarul de la piept. S-a oferit să ia loc la volan şi să verifice în câţiva kilometri de drum, cu urechea lui, pulsul motorului.

— Dragă Dan, merge dumnezeieşte, ţi-o spune Bibia! Declară la întoarcere, coborându-se. Păcat că soarta lui e să

rămână pe aci, în cine ştie ce mâini…

— Ce vorbă e aceasta? Am întrebat. E a doua oară când îmi repeţi acelaşi lucru. N-am de gând să mă despart atât de uşor, mai ales acum, când Hispanoul acesta reprezintă a şasea ori a şaptea parte din toată averea mea mobilă şi imobilă.

— Tocmai! Ştie Bibia, sireacul, ce spune!

Mai mult nu i-am putut smulge nici de data aceasta. Am înţeles doar că se află în raporturi foarte reci cu amicii săi, Guguf şi Eliazar; iar cu Angela într-un război făţiş dintr-o pricină nelămurită.

— Ce-ţi face „asociatul”? Mă cerceta în batjocură Angela, în dimineţile când afla de la cameristă că m-a chemat Bibia la telefon.

— Foarte, foarte bine, dragă Ange! Niciodată n-am să pot săvârşi în viaţa mea o faptă mai bună şi nici n-am să văd o schimbare la faţă mai surprinzătoare.

Angela îşi cernea privirea printre gene şi-mi replica întotdeauna cu o înciudare abia stăpânită:

— Nu te-am crezut atât de naiv! Nici nu puteam să-mi imaginez că ai să cazi la patima filantropiei. Faptă bună?… Dar, dragul meu, era mai simplu pentru mine şi pentru noi amândoi, mai bine să-l ştim plecat la o mie ori două mii de kilometri de aci… Şi încă mai sigur, dincolo de Mediterana, la Alger, sau Tunis, sau Oran. Acolo se află destule taverne pentru oameni de speţa lui.

— Dar nu cunoşti nimic din ce se întâmplă, Ange, de poţi vorbi aşa. Bibia s-a transformat complet! Munceşte, are subalterni care-l ascultă şi-l respectă… Nu-l vede nimeni în nici o tavernă. Acum am toată siguranţa că în doi ani are să devină stăpân definitiv pe acest atelier şi garaj. Pe cât mi-a fost de odios la prima vedere, Ange, pe atât de simpatic îmi este acum. Omul e un animal plin de surprize…

Angela îmi pufnea de râs în obraz:

— Ai început să filosofezi, Ciufulici? Şi toate acestea prin scumpul meu frate! Ah! Eşti de un comic… De un comic!…

Uită-te în oglindă! Domnul e filantrop, domnul filosofează, fiindcă într-o bună zi s-a întâlnit în viaţă cu un personaj evanghelic ca Bibia…

Se oprea în faţă şi mă iscodea în ochi, iritată:

— Ce-ţi spune, mă rog? Cu ce te-a câştigat atât de repede şi total?

— Nu-mi spune nimic, Ange. Nu mi-a spus nimic… Mi-a zugrăvit, cu francheţea lui simplă şi brutală, toată existenţa de vreo zece ani. A recunoscut că ţi-a stors bani fără nici o ruşine, că ţi-a pricinuit numai necazuri. Mi-a arătat că vrea să se facă om de ispravă… Mărturisesc că, la început, am capitulat din laşitate, fără nici o convingere, numai ca să avem linişte şi să nu-ţi mai văd ochii mâhniţi, Ange… Socoteam că am săvârşit o prostie, fiindcă mă aşteptam să-l văd dispărând a doua zi… Îţi închipui surpriza, când mi-a dovedit că într-adevăr dorea să se apuce de muncă şi că e în stare să intre în rândul oamenilor. E puţin lucru acesta, Ange?… Mai avea nevoie să-mi spună ceva, ca să-mi câştige o simpatie şi o încredere de care la urmă se putea foarte uşor dispensa, odată ce apucasem să-i pun la dispoziţie tot ce-mi ceruse?… N-avea decât să-mi întoarcă spatele! Se văd acestea între altfel de oameni, mai puţin… Elementari, ca bietul Bibia. Mai ales aci, pe Riviera, unde naufragiază toate epavele omeneşti a trei continente şi a nu ştiu câte duzini de naţii…!

Sfârşeam cu emfază în glas, fiindcă într-adevăr căpătasem un real ataşament pentru Bibia, naufragiatul societăţii salvat prin mine, fie chiar fără voia mea; şi simţeam nevoia să-l apăr împotriva scepticelor presupuneri care-l calomniau.

Angela renunţa, ca să revină a doua zi la aceeaşi discuţie, în timpul cât îi rămânea liber între întâlnirile cu diferite prietene nedespărţite la partidele de tenis, de schi, de bob, de curse cu barca cu pânze sau cu motor: când aci, pe ţărmul desfătărilor etern estival; când sus, la două ore distanţă, în Alpii zăpezilor spulberate. Înverşunarea era

inexplicabilă şi ciudată. S-ar fi spus că neaşteptata cuminţire a fratelui vagabond, după ce o terorizase zece ani cu isprăvile lui, o contraria acum şi-i părea de rău augur. Găsisem singura justificare: desigur pentru Angela, ca pentru oricine, nu era plăcut gândul că undeva, aproape de dânsa, se afla o făptură păroasă şi grotescă, un frate compromiţător, conducând un garaj şi lucrând cot la cot cu calfele de mecanici.

Dar Bibia devenise un frate comod şi discret. Nu apărea nici măcar pe uşa de dindos, ca altădată. Nu mai cerea nimic; trăia într-o lume fără nici o atingere cu universul nostru, care era al palasurilor şi al cazinourilor. Iar asemenea contraste bizare se întâlneau la fiecare pas, aci, pe această Coastă de Azur, unde milionarii de anul trecut deveniseră tapeurii de club anul acesta, unde prinţii ruşi făceau serviciul de dansatori plătiţi în cabarete, unde fostul crupier de cazinou se însura cu o latifundiară din America de Sud, unde o baroneasă austriacă răpise cu două săptămâni înainte un băiat de la ascensorul hotelului California şi unde într-o singură noapte stăpânul unui Rolls devenea şofer cu leafă pe propria lui maşină, iar şoferul se instala proprietar aro-gant, cu ifose, al automobilului la care, cu o seară înainte, deschidea portiera cu şapca galonată în mână.

De două ori mi-am aruncat ochii la ceas cu nerăbdare. Pe fotoliu de marochin culoarea havanei aşteptau pălăria, bastonul şi mănuşile lui Guguf, împreună cu inseparabilele ziare de sport; dar amicul meu era invizibil.

În hol se vântura mulţimea trepidantă dinainte de ora douăsprezece. Guvenantele întorcându-se cu copiii de la plajă, femeile grăbind să-şi schimbe toaletele pentru masă, amanţii ieşind la vad cu dunga pantalonilor impecabilă, soţii aşteptând resignaţi27 cu ogarii ruseşti în lanţ sau cu un peckinois în braţe, mătăsos, lăcrimos şi cârn ca un dragon în miniatură din templele Asiei; mişuneală neistovită şi sonoră, glasuri încrucişându-se în toate idiomele planetei,

chemări şi râsete, glume şi ore de întâlnire, invitaţii şi proiecte contramandate – tot tumultul vibrant al unei lumi cu patria şi domiciliul în apartamentele palasurilor, la mesele cazinourilor, în vagoanele de dormit ale rapidelor de lux, în cabinele avioanelor, pe punţile marilor pacheboturi.

De astăzi dimineaţă, mistralul încreţea luciul mării în valuri mărunte şi zburlite. Ceva din această şfichiuială nervoasă a vântului trecuse în glasuri, în mers, în gesturi, în râsetele întretăiate de sincope, în neascultarea rebelă a copiilor, în impacienţa agresivă a femeilor, în neastâmpărul câinilor cu blana electrizată şi gata să-şi arate colţii fără pricină.

Numai valeţii în neclintirea lor solemnă, cu figurile pietrificate, aliniaţi după înălţime, asistau impasibili la această vânzoleală, aşteptând atent să ghicească o dorinţă înainte de a fi exprimată prin vreun semn, înaintând un pas să primească o haină, să ofere foc pentru o ţigară să ia în braţe o minusculă javră alintată, să transmită un ordin. Pe chipurile lor osoase şi identice nu se citea grabă, nerăbdare, inteligenţă, curiozitate, înveselire sau plictiseală. Reduşi la rolurile de automate, puneau fără îndoială tot amorul propriu profesional în desăvârşita exterminare a oricărui reflex de viaţă activă, în suprimarea oricărei expresii, în morga atentă şi de o insultătoare condescendenţă.

Privindu-i, mă gândeam la oroarea glumelor şi reflecţiilor din camera lor de mâncare, la schimbul de informaţii şi de cancanuri, la poreclele pitoreşti cu care desigur ne-au botezat, la culisele acestui decor şi la slu-ţeniile acestei faţade, aşa cum apar din cinica zugrăveală a camenilor de serviciu cunoscându-ne toate umilinţele secrete: camerista povestind până la ce distanţă coboară sânii doamnei contese N., când îi scăpară din sutien-gorge; ce mască de dresuri îşi aşterne noaptea pe obraz nevasta ministrului armean de la etajul II; ce scenă furtunoasă s-a petrecut în zori între brazilianca opulentă ca o cadână pen-sionară, cu

peruca oxigenată şi cu actul de naştere datând dinainte de proclamarea republicii, şi între dansatorul argentinian, care se pretinde fiul unui plantatorul ruinat, de veche nobleţe spaniolă din Bahia Blanca, dar până anul trecut nu era decât un băiat de serviciu la o modestă cafe-nea din Place Blanche.

Adevărata noastră faţă, ulcerele tăinuite, laşităţile insuportabile, numai aceşti spioni mereu prezenţi le-au pătruns până dincolo de unde ne îngăduie propriul nostru curaj să privim în noi înşine; totuşi nici o tresărire de muşchi în obraz, nici o scurtă lucire de înţelegere în ochi, nu trădează dispreţul şi batjocura conservate prin congelare sub înfăţişarea lor glacială, pentru ceasul când rămân numai între dânşii să-şi împărtăşească recolta descoperiri-lor dintr-o singură zi. Mă gândeam la romanul celebru al lui Octave Mirabeau: Le Journal d'une femme de chambre, 28 la romanul mult mai uman al scriitorului rus Ivan Şmelov, Garçon! 29 cam prin acel an, 1925, apărut în traducere franceză, la celălalt roman mai vechi, al lui Jean Lorain: Hélie, Garçon d'Hotel, 30 cu acţiunea desfăşurată tocmai printre clientela interlopă a palasurilor, pensiunelor şi vilelor din această Coastă de Azur, şi mă întrebam dacă jurnalul Celinei ar fi oare mai puţin pitoresc şi senzaţional.

De şase ani era tovarăşa fidelă a Angelei, n-o părăsise o singură zi, nu părea mirată de nimic, nu lăsa să străbată un singur semn de bucurie, de surpriză sau dezaprobare la deciziile stăpânei; fără îndoială că ea numai îi cunoştea viaţa secretă dinainte de apariţia mea – acel trecut enig-matic pe care mă aflam din ce în ce mai gelos şi mă rodea ca un sfredel circular de dentist într-o măsea cariată. Dar toate încercările să-i smulg ceva prin surprindere, prin ameninţare sau prin ispita unor daruri generoase, cât i-ar fi asigurat o zestre şi un debit de tabac (visul suprem al unei cameriste franţuzoaice, când nu râvneşte la cariera de ma-nechin, de dansatoare goală la Cazino de Paris sau de star la Hollywood); toate acestea au dat greş. Au pus între mine,

rentierul valah şi între ea, sluga occidentală, o distanţă din toate punctele de vedere umilitoare pentru stăpân, nu pentru servitoare.

A treia oară am înălţat ochii la cronometrul electric din peretele holului, hotărât să nu-l mai aştept pe Guguf. Douăsprezece şi cinci… Am scos o carte de vizită şi am ieroglifat câteva cuvinte, să-i fixez întâlnire pe după amiază, pe urmă am aşezat misiva în evidenţă, deasupra grupului de natură moartă: pălăria, bastonul, mănuşile şi cele trei ziare de sport: roz, crem, verde-pal. Aprindeam o ţigară şi mă ridicasem, când m-a oprit pe loc o scenă a cărei semnificaţie îmi rămânea încă ascunsă, deşi inima mi-a fost străpunsă de săgetarea unei presimţiri.

În uşa sălii de lectură, Guguf şi Nadia Vologhin se despărţeau şi se vedea lămurit că amândoi nu se îndură să se despartă. Guguf îi sărutase vârful degetelor şi rostise ceva plecat asupra rusoaicei, aspirându-i parfumul sânilor strânşi în haina subţire. Nadia Vologhin izbucnise în râs nervos, cum râdeau toate femeile, în această dimineaţă cu mistralul acidulat, dându-şi capul pe ceafă şi dezvelind gâtul alb-argintiu, voluptuos, ca o guşă de porumbiţă după ce-a sorbit alintat picăturile de rouă din cupa unui stânjenel. Era frumoasă, tânără, misterioasă ca orice rusoaică, scăpase la cincisprezece ani din Sovietia în peripeţii dramatice care umpluseră cronicile ziarelor cu cinci ani în urmă; era din familie nobilă, înrudită cu faimosul principe Yusuppof, asasinul lui Rasputin, 31 se măritase cu un scoţian, se despărţise; la douăzeci de ani parcursese atâtea episoade de roman câte ar fi îndestulat douăsprezece existenţe aventuroase de femeie şi radia acea atracţie irezistibilă şi bolnavă a făpturilor slave, în acelaşi timp simple şi complicate, directe şi mereu nesatisfăcute, plictisite şi pasionate, torturate în iubire şi exaltate în nefericire, cu care Rusia ţaristă furniza balurile tuturor staţiunilor balneare şi climaterice din Europa înainte de 1914 şi pe care Rusia roşie le-a surghiunit definitiv,

dezaxate şi fără nădejde, să umple capitalele lumii, să devină cântăreţe de cabaret, dansatoare şi croitorese, eroine de film şi garderobiere de teatru, chelneriţe sau profesoare de pian, uneori prostituate de trotuar, alteori adevărate regine ale unui sezon, dominând despotic şi capricios asupra celorlalţi muritori de rând, ca să le întâlneşti, peste trei ani, vânzând flori sau păpuşi de piele la Kasbeck, la l'Ermitage, la Căveau Caucasien, la Florida, la El Garron.

Alături de Guguf, Nadia Vologhin alcătuia o superbă pereche. Şi se ghicea că amândoi sunt stăpâniţi de acelaşi apel imperios al trupurilor aspirându-se prin toţi porii, la care rezistau încă numai din cochetărie, să prelungească un joc şi să-şi ascută dorinţa, întârziind-o cu o savantă artă a voluptăţii. Guguf o înfăşură cu o privire magnetică de şarpe. Iar Nadia Vologhin se mlădia refuzându-i ceva, scoţându-şi degetele din mâna lui, depărtându-se cu un pas şi revenind să-i ofere parfumul sânilor sub nări, prea aproape, ca într-un dans oriental, fără pudoare, instinctiv şi inconştient, poate venit de departe din spaţiu şi din timp, din sângele vreunei străbune circaziene, persiene, indiene, cambodgiene. Haina europeană părea un înveliş anacronic, gata să cadă, o crisalidă urâtă din care se va desface acuşi fluturele gol şi înaripat, cum zvâcnesc de după perdeaua templelor şi-a haremu-rilor dănţuitoarele Asiei – continentul unde spasmul îmbrăţişării e preparat cu o cucernicie de act religios şi cu euritmie de lupanar.

Dar nu scena aceasta mă înţepenise în fotoliu, cu ţigara stinsă şi cu ochii ficşi.

Nu eram singurul privitor.

La cealaltă uşă, la intrarea principală, se oprise An-gela. Avea racheta în mână, costumul alb de tenis, pantofii cu talpa elastică de azbest. Intrase cu pasul ei zvelt şi tânăr, cu faţa luminată de soare, cu ochii dintotdeauna calzi, transparenţi şi virginali. Ochii ei de azur! Prive-liştea o

oprise brusc. Mâna cu racheta a lunecat atârnată în jos, trasă de o povară prea grea.

Toată figura s-a crispat dureros, ochii s-au stins, bu-zele s-au încreţit veştede: mi s-a părut deodată o vră-jitoare care-a pierdut puterea unui farmec, a îmbătrânit cu douăzeci de ani într-o singură clipă; una din acele incarnaţii neliniştitoare din basmele germane, ajunsă de un blestem perfid în ceasul când se aştepta mai puţin – acea mireasă de toţi adorată şi slăvită, prefăcută la altarul cununiei într-o cumătră cu chip respingător sub râul de betealã, când mirele şi nuntaşii o împung la fugă, făcându-şi cruce.

Cu acelaşi gest, ca la acelaşi semn, şi eu şi Angela, am dus palma la ochi, să alungăm priveliştea.

Ea, arătarea celor doi; eu, arătarea ei.

Şi am surâs amândoi uşuraţi, întorşi dintr-un vis rău, când am coborât mâna descoperind din nou privirea.

Guguf se despărţea în sfârşit de Nadia Vologhin.

Angela mă văzuse şi înainta surâzând spre mine, cu faţa ei de inalterabilă tinereţe dântotdeauna, cu buzele proaspete şi nevinovate, cu ochii calzi, transparenţi şi virginali.

Ochii ei de azur.

VII.

VIAŢA NU E ÎNTOTDEAUNA VEROSIMILĂ.

Prieteniile femeilor se transmit de la una la alta, ca gripa spaniolă.

În ziua întâi, Angela n-a cunoscut decât o doamnă contemporană cu Sesostris, 32 cu moaştele văpsite în farduri lucioase ca emailul, conservate desigur de cinci mii de ani pe-un fund de borcan în tainiţile piramidelor. Era o doamnă foarte respectată, fiindcă purta un nume istoric şi administra o avere evaluată în cifre astronomice. (Numai colierele schimbate în fiecare seară în jurul gâtului zbârcit şi lung, de broască ţestoasă, ar fi ajuns să plătească anuităţile datoriilor noastre de război). Dar era o doamnă foarte ciudată şi avară, jucând la cazinou mize derizorii, ca

o guvernantă ieşită la pensie, riscându-şi cu degetele crispate de emoţie drojdia economiilor de-o viaţă întreagă.

Când pierdea trei fise în şir, se enerva pe privitorul din faţă şi din spate, pe vecina din dreapta şi din stânga, pe crupieri şi pe toată asistenţa inocentă, admonestându-i cu o voce cavernoasă de fonograf. Vorbea cu accent egal de străin toate limbile. Tutuia cu o egală familiaritate valetul care-i curăţa scrumiera ca şi marii-duci pe care-i ţinuse în copilărie pe genunchi. După ce-şi împlinea tributul dinainte fixat, ochea o victimă să-i asculte suvenirurile de pe vremea când demult răposatul rege Eduard al VII-lea, cu statuia la trei sute de metri alături, nu era decât un zvăpăiat principe de Galles, moştenitor al Marei Britanii şi al Indiilor, lăsând vesta cu un nasture descheiat pe burtă, manşetele răsfrânte la pantaloni şi ghetrele albe de olandă.

Angela s-a supus docilă acestui supliciu. După o lună jumătate număra o duzină de prietene. De toate vârstele, de toate naţiile, de toate extracţiile şi de toate capriciile.

Iar în vila octogenarei mumifiate, celebră pe tot litoralul, avea intrarea liberă la orice oră, ca o nepoată crescută îndelaolaltă cu toate odraslele figurând în almanahul Gotha.

Ca să nu ne închidem asemenea uşi şi să nu ne interzicem asemenea relaţii, cu o dezinvoltură foarte în obiceiul locului, ne-am dat drept un tânăr menaj valah, consfinţit în patrie de ofiţerul stării civile şi de sfânta noastră biserică răsăriteană şi autocefală. Spre totala mea consternare însă, Angela luă foarte în serios această nevinovată impostură matrimonială. Mă considera un soţ autentic şi nimic mai mult. Adică bun numai pentru rolul de figurant la masă, la cazinou, la ceaiuri; redus la funcţia strict conjugală de a păstra umbrela şi poşeta, de a da fuga la hotel să schimb un pardesiu, de a răspunde la telefon şi de a aduce automobilul la scară, de a achita facturile şi de a executa comisioanele.

Odată aceste misiuni împlinite, rămâneam liber. Prea liber. Angela dispărea în tovărăşia duzinei de prieteni care o acaparaseră cu desăvârşire. Eu rătăceam melancolic, ca un

căţel orfelin în căutarea unei mame adoptive. Şi îmi găsisem două mame adoptive, nu una: Guguf şi Eliazar.

Eliazar mă rechiziţionase să-i furnizez ţigări, să-i împrospătez biblioteca nomadă şi să-i servesc drept auditoriu.

Guguf era mai scump la vedere – zece minute, un sfert de oră, cel mult jumătate – dar îl aveam întotdea-una la îndemână, fiindcă locuia în acelaşi hotel, acelaşi etaj şi pe acelaşi culoar. Uneori bătea în uşă dimineaţa, îndată după plecarea Angelei. În halatul chinezesc de mătase neagră dublat cu mătase portocalie şi ornat cu o singură monogramă de fir, până ce sosea maseurul şi până ce camerista îi prepara baia, venea să fumeze cea dintâi ţigare şi să afle care ne sunt proiectele până în seară.

Îi admiram rezistenţa. Noaptea, până la douăsprezece, dansa la una din nenumăratele „gale”, pentru victimele inundaţiilor, pentru copiii naufragiaţilor, pentru refugiaţii ruşi, pentru sinistraţii cutremurului din Chili, pentru concursurile de frumuseţe, pentru flămânzii sau ciumaţii din India; de la miezul nopţii până la trei sau la patru, găsea timp să piardă sau să ridice câteva zeci de mii de franci la Cazinou, la Cercul nautic, la Golf-Club, sau la unul din cercurile particulare răsărite ca tot atâtea ciuperci; la opt dimineaţa era odihnit, bine dispus, consultând cerul şi barometrul ca să-şi aleagă costumul din acea zi, gata să facă surâzător faţă întâlnirilor cu Nadia Vologhin sau cu miss Eileen Russel-Leet, să deşerte pe stomacul gol câteva cocteiluri cu Dickie Hood, să pornească într-o expediţie pe mare, vâslind cu braţele şi pieptul gol, în piroga indiană a lui Antonio della Rocca.

— Ai o sănătate de fier, Guguf! Te-aş ruga să-mi destăinui şi mie secretul…

Exclamaţia izbucnise fără voie, din legitimă invidie, după o confruntare în oglindă, unde-mi descoperisem pleoapele roşii, pometii scofâlciţi, părul pretimpuriu rărit la tâmple.

Guguf mă examină printre aţele albastre de fum şi, încrucişându-şi pe spătarul fotoliului mâinile sub ceafă, surâse cu toată dantura albă şi puternică:

— Chestie de temperament şi de voinţă, dragul meu! Secretul e foarte simplu… Să nu te alarmezi niciodată! Să nu te gândeşti la ziua de mâine, niciodată! Să-ţi spui că în viaţă nu ţi se poate întâmpla nimic rău niciodată, decât dacă vei capitula singur din laşitate sau din slăbiciune… Restul sunt fleacuri! Un pahar de Vichy33 şi un maseur în fiecare dimineaţă. Un duş rece… Le afli în orice broşură de educaţie fizică.

Privirea lui mă cântărea cu o ironie proteguitoare.

Lecţia era fără folos. Prea târzie.

Mă simţeam flasc, nevertebrat, incapabil de o hotărâre energică, incapabil de o reacţie. Toate slăbiciunile mele de copil crescut alintat şi fără o armătură solidă a vieţii: egoismul, vanitatea, capriciile, le plăteam scump la cea dintâi întâlnire cu o pasiune care-mi toropise instinctul de conservare.

Fusesem şi eu învăţat să nu mă gândesc la ziua de mâine, atunci când nu putea într-adevăr să-mi aducă nici o surpriză. Acum însă mă obseda cu o spaimă, îmi chinuia somnul cu vise urâte. Ziua de mâine era ziua facturilor, a notelor de la hotel, a telegramelor din ţară, a unei alte vânzări, a contului de la bancă, a accidentului stupid care să dezvăluie că am fost un vulgar impostor înfăţişând pe Angela ca tovarăşă legitimă, întocmai ca aventurierii cu trei paşapoarte în buzunar şi cu trei identităţi deosebite pentru trei frontiere. Cum ajunsesem aci, era cu neputinţă să-mi explic. Dar cum va sfârşi, o ştiam. Sfârşitul acesta se apropia inevitabil şi plin de cutremurare. Avea să sosească în dimineaţa când voi fi silit să mărturisesc Angelei – ca într-un ultim capitol de roman senzaţional şi ca într-un ultim act de melodramă răsuflată – că nu-mi rămâne decât costul biletului de tren să mă întorc în ţară, sau preţul unui revolver din care ajunge un singur glonţ, pentru a încheia

răfuiala mea cu viaţa. Banal deznodământ. Epilog reeditat de o mie de ori pe an, în acest cimitir al decavaţilor.

Guguf strivi ţigara în farfurioara de metal şi se ridică:

— Să-ţi trimit maseurul? Zguduie-te puţin! Scutură-te! Fă ceva!… De ce nu joci cărţi?… E o terapeutică admirabilă. Orice e mai bine, decât viaţa aceasta vegetativă.

Am surâs cu un sentiment umil de inferioritate:

— Guguf, pentru aşa ceva mi-ar trebui rezistenţa ta sau măcar veniturile tale…

— Parol? Veniturile mele?… Dar eşti nostim de tot, dacă-ţi imaginezi că primesc câştiguri ca tine… Dau telegramă şi trec pe la bancă? Aceasta ai văzut? Ai înţeles? Şi aceasta crezi?… Ar fi prea simplu şi n-ar mai avea nici un haz. Veniturile ţi le creezi singur, dragul meu!… Numai proştii şi leneşii ronţăie dintr-o moştenire ca şobolanii care şi-au făcut casa într-un şvaiţer.

— Vrei să spui că schimbând trei costume pe zi, dansând la Cazino până la miezul nopţii, ţinând un banco şi flirtând cu Nadia Vologhin, lupţi crunt pentru existenţă, Guguf?… Mă socoteşte prea imbecil, ca să te cred…!

— Eşti, cum să spun? Eşti un naiv, dacă încă n-ai pri-ceput. Lupt pentru existenţă cu armele de aci. Şi fii sigur că e o luptă mult mai feroce decât oriunde. Aci nu afli de la nimeni cruţare. Nici nu-ţi este permis să acorzi nimănui cruţare. Devori sau te devoră!

Guguf rostea aceste declaraţii antropofage, cu glasul lui onctuos şi zeflemist, care mai târziu avea să le pecetluiască un înţeles mai sinistru. Acum mi se păreau flecare lăudăroşenii, născocite de un privilegiat al destinului, ca să-şi justifice un trai frivol şi prea fără de surprize. Să lupte – cu cine? Împotriva cui? Totul i se oferea.

Continuam să surâd, stupid şi neîncrezător, admirându-i statura înaltă şi zveltă, ochii catifelaţi, obrazul arămiu dar proaspăt, părul negru-albastru, despicat de cărarea impecabilă, chiar aşa cum se afla acum, cu capul abia ridicat de

pe pernă după cele patru ore de somn; – toate mişcările elastice şi feline, care nu îngăduiau imaginea nici unui efort.

— De ce mă priveşti aşa? Întrebă, înfăşurându-şi cordonul de mătase cu canafuri de fir. Ţi se pare neverosimil? Viaţa nu e întotdeauna verosimilă… Acum mă aflu într-o pasă bună. Mâine poate să vină o pasă rea, cum au mai trecut. Tot secretul e să nu şovăieşti atunci! Să nu cruţi nimic şi pe nimeni… Vino la mine să-ţi dau îndărăt romanul de aseară. Am încercat să-l citesc. Imposibil… N-am nici timp, nici răbdare, pentru asemenea anemice fantezii. Prefer să trăiesc romane, nu să le citesc şi să cad în extaz ca tine. Te asigur eu – e mai amuzant şi mai palpitant…!

Am traversat culoarul după Guguf, în camera cu masa de toaletă tot atât de încărcată cu pomezi, apă de păr, foarfece, pile, perii şi ustensile, ca toaleta unei femei. Mi-a dat romanul cu semnul înfipt la a cincea pagină, de unde îl ostenise imaginaţia plicticoasă şi banală a auto-rului.

Smochingul de aseară şi cămaşa de mătase erau aruncate pe divan. Alături aştepta costumul din acea dimineaţă, gata orânduit, cu cămaşa, ciorapii, cravata şi pălăria asor-tate după limpeziciunca cerului şi indicaţia barometrului.

Două cufere Innovation, enorme, înălţate în picioare, cu curelele desfăcute în evantai, adăposteau hainele care nu încăpuseră în garderobul dublu. Pe amândouă se aflau lipite etichetele colorate ale hotelului Miramare din San-Remo.

— Ai stat la San-Remo? M-am mirat, fără nici o intenţie. E plăcută societatea de acolo?

— La San-Remo? Ce te face să crezi că am fost la San-Remo? Se întoarce Guguf, deodată serios, cu o dungă între sprâncene.

În aceeaşi clipă însă, îmi surprinse linia privirii asupra etichetelor de pe cufere şi continuă cu nepăsare:

— Am stat o singură noapte, anul trecut. Mi-a lăsat o impresie funebră… Poate fiindcă a plouat toată noaptea, poate fiindcă am aflat că sunt nişte sanatorii de tuberculoşi pe aproape. Nu aprinzi o ţigară?

Cu îndemânarea-i acrobatică şi cu neputinţă de înregistrat decât într-un film au ralenti, a scos portţigaretul de nu ştiu unde şi-a aprins ţigara nu ştiu când, oferindu-mi flacăra mică. În timpul cât aprindeam, am simţit ochii cercetându-mă stăruitor. Voiam să mai întreb ceva. Citisem în ziarele locale că hotelul Miramare de la San-Remo a fost inaugurat de-abia la începutul acestui sezon. Dar o bătaie în uşă îmi opri întrebarea pe buze.

— Intră! Invită calm, fără să se întoarcă, examinându-mă mai departe, să-mi descifreze gândul nerostit.

Era Mahmud, maseurul negru; un sudanez uriaş şi superb, lat în spate şi strâmt în şolduri, ca basoreliefurile egiptene.

Guguf păru încântat de această intervenţie, care punea capăt unei discuţii nedorite. Îmi făcu semn de înţelegere veselă şi complice, mustrând negrul cu o prefăcută severitate:

— Ai întârziat, Mahmud! E a treia oară. Am să te amendez sau am să-mi caut alt maseur. Nu mai merge! Dă carnetul să-ţi însemn amenda.

— Muţič, nu este nevoie de amendă. M-am amendat singur, muşič! Am jucat toată noaptea belotte cu şoferul de la Ahmed ben Djarrir-Paşa. Iar acest cicălos mi-a câştigat ulcima şentimă, muşič, ulcima ţentimă!

Mahmud nu părea defel disperat, după râsul alb care-i întindea gura până la urechi.

În fiecare noapte îşi pierdea agoniseala din ziua trecută, în cafenele ticăloase de port, iar dimineaţa ar fi avut şi el nevoie de un maseur, să-l pună pe picioare, după ceasurile de nesomn şi paharele de whisky falsificat. Aci toţi jucau, de la şoferi până la agenţii de poliţie secretă şi de la stăpâni până la valeţi; unii în cluburi cu smochingul obligatoriu, alţii în taverne cu obloane trase, după rang şi după pungă. Şi toţi împărtăşeau filosofia lui Guguf: după o pasă rea vine alta bună – singurul secret e să-ţi spui că în viaţă nu ţi se poate întâmpla nimic rău, decât atunci când capitulezi singur, din laşitate sau din slăbiciune.

— Aşadar, fără şansă şi astă noapte? Îl iscodi amuzat Guguf.

— Muţič, până la douăşprejeşe câştigam toşi banii de la cicăloşul aşela. Opt sute cincizeţi frânţi, muţič. Pe urmă l-am împrumutat cu două şute franşi şi mi-a luat ulcima şentimă muşič, ulcima ţentimă!

— Trebuia să te ridici la douăsprezece, Mahmud! Era mai cuminte şi astăzi aveai opt sute cincizeci de franci în plus.

— M-am gândit la asta, muţič, aji dimineaţă. M-am gândit şi mi-am dat cu pumnii în cap, ca un proşt şe sân. Întotdjeauna am mintşe bună numai dimineaşa, muşič! Dară nu fatşe nimic. Până la sfârşit banii totşi la mine au să se întoarcă, muşič. Ţunt puţi la casa de economie. Depuţi cu protţent, muţič.

— Mahmud, îl sfătui Guguf surâzând, cu o sceptică experienţă, ascultă-mă pe mine! La cărţi să nu alergi niciodată după banii tăi. I-ai pierdut, ia-ţi adio! Caută altul, cu alţi bani şi cu economiile lui, Mahmud.

Pe urmă, deschide uşa de la baie, din prag, mă arătă sudanezului.

— Deocamdată am să-ţi predau un client nou. Are nevoie să-i pui în mişcare sângele şi să-l faci de şaptesprezece ani.

— Muţič, Ahmed ben Djarrir-Paţa mi-a promiţ o decoracie, Ţemiluna de Tţumbuctu cu cordon, atât dje frumos l-am încinerit cu mâinile mele, muţič! Mă asigură Mahmud, arătându-mi mâinile cu degetele lungi şi cu palma trandafirie, ca de maimuţă. La dişpozişie, muşič! Fixaţi ora ţi întţepem ţerviţiul! Acum, muţič? Mâine djimineaţă, muşič?

— Bine, Mahmud. Am să fixez zilele acestea. Poate mâine, poate poimâine…

Nu mă simţeam în stare nici de atâta încordare a voinţei, să-mi hotărăsc o jumătate de oră pentru un masaj înviorător.

— Unde luaţi masa? Întrebă Guguf din baie, Maxim's? Eduard? Ambasadori?

Era inutil să răspund, fiindcă nu eu hotăram. Angela sosea întotdeauna cu o modificare de ultimul moment, în program. Mahmud îşi lepădase costumul sumar şi în pielea goală, încins cu un şervet, veni să închidă uşa după mine. Pielea neagră şi uleioasă împrăştia un miros animal. Puternic şi rânced.

— Muţič, întţepem mâine?

Am făcut un gest indecis cu mâna în care ţineam romanul restituit de Guguf, fiindcă ficţiunile autorilor de romane i se păreau mai prejos de viaţa cea reală şi palpitantă. Mahmud a tras zăvorul. Pentru Guguf începea o zi plină, de, luptă feroce" cum pretindea el. Pentru mine o zi fără nici un rost şi fără nici o speranţă, de căţel orfelin.

M-am îndreptat spre cealaltă mamă adoptivă. La Eliazar. Pe acesta ştiam că n-am să-l găsesc nici în baie, nici aşteptând maseurul, nici alegându-şi costumul şi cravata după culoarea cerului şi buletinul meteorologic.

Într-o cameră de mansardă cu tavanul oblu şi cu fereastra ca un capac de tabachere. Eliazar îşi alesese cartierul general la un hotel cu luna, vechi şi murdar, din dosul Azilului Evanghelic. Camera era nemăturată cu săptămânile. Pe lângă pereţi, jos, direct pe podea, se înşirau vrafuri de cărţi: dicţionare şi tratate sociale în toate limbile, manuale de matematici şi de navigaţie, romane poliţieneşti şi atlasuri. Iar spaţiul liber între pat, lavoar şi această bibliotecă fără rafturi era presărat de capete de ţigări, cutii goale cu toate firmele manufacturilor de tabac europeano-americano-africane, chibrituri arse, hârtii mototolite şi pătate de grăsime, în care au fost înfăşurate scrumbii, felii de mortadela34 şi de şuncă, brânză şi legături de ridichi – dejunurile lui Eliazar, mizere şi sinistre, de şomer cu patru diplome academice.

Ştiam că îl aflu în pat, cu faţa în sus, legănând picior peste picior un papuc cu talpa descusută şi atârnând numai în vârful degetelor, citind o carte de la distanţă, cu mâna întinsă, în poziţiile cele mai incomode şi chinuitoare la care

îl condamnau ochii presbiţi. Niciodată însă n-aş fi putut ghici dinainte dacă volumul din acea zi avea să fie un manual de anatomie descriptivă, un tratat de algebră sau un roman englezesc de Edgar Wallace. Pentru el, toate prezentau acelaşi interes. Citea opurile de mecanică sau de trigonometrie cu pasiunea celui mai senzaţional foileton, completându-şi şi verificându-şi teoremele în minte, fără să pună mâna pe hârtie şi pe creion. Se afunda în lectură ca în paradisul artificial al unui narcotic, pentru ca îndată ce revenea la realitate să rânjească duşmănos vieţii, ca un câine jigărit şi proletar, capturat în cuşca hingherilor.

Cu cât îl cunoşteam mai bine, cu atât mai enigmatică îmi apărea amiciţia lui cu Guguf şi Bibia, aşa cum sosi-seră în grup absurd şi ridicol, la Bar du Boeuf, în cea dintâi dimineaţă. Nimic din înfăţişare, din inteligenţă, din preocupări, din port, din lumea de unde veniseră şi spre care se aflau fiecare atraşi nu îndreptăţea această legătură Era inexplicabil cum se putuseră întâlni vreodată, la intersecţia unor drumuri aducându-i din trei puncte cardinale opuse. Întrebarea mă obsedase de la prima lor apariţie. Acum taina devenea mai insondabilă, fiindcă mai bine îmi dădeam seamă că prăpastia între dânşii nu era numai aparenţă, la port, la înfăţişare şi nivelul lor de educaţie. Trăiau în trei lumi diverse. Au fost creaţi pentru trei lumi de contrast. Bibia, bruta elementară, atins de pocăinţă şi de graţia divină, după o existenţă de vagabond la periferia societăţii. Guguf, strecurându-se unduios şi alintat în lumea cea mai complicată a privilegiaţilor de destin; flirtul Nadiei Vologhin; prietenul intim al lui Antonio della Rocca, floare a diplomaţiei italiene; iniţiator şi mentor al lui Dickie Hood, odraslă de multimilionar în dolari, cu un Lincoln şi un Rolls în garaj şi cu iahtul legănându-se ancorat în port. Eliazar, în fine, boem hârsut şi vindicativ, în război cu tot universul, dar lucid ca un chirurg şi îndopat de carte, să opună piept specialiştilor celor mai în curent din cele mai contradictorii ramuri enciclopedice: ingineri şi sociologi,

navigatori şi istorici literari, strategi şi bacteriologi. De unde veneau? În ce ceas s-au întâlnit şi ce i-a legat indisolubil? Ce comunicare subterană şi invizibilă exista între aceste trei exemplare de umanitate, pe care viaţa normală îi ţine îndeobşte la distanţă să nu se întâlnească niciodată, aşa cum evoluează aştrii pe cer în orbitele lor prccis calculate să nu se încrucişeze în vecii vecilor?

Din ziua întâi, nu i-am mai văzut împreună. Aş fi avut drept să cred că a fost un simplu accident. Un capriciu al întâmplării, care i-a apropiat ca trei compatrioţi pe un pământ străin, într-o gară de tranzit, făcând să dispară pentru câteva ceasuri barierele dintre indivizi şi dintre ierarhiile sociale. Dar pomeneau despre amintiri comune şi intime. Se tutuiau ca vechi camarazi. Fără să-şi încalce teritoriul unde şi-au reluat fiecare locul firesc şi predestinat, Bibia la garajul din Avenue Selvoza, Guguf la Carlton şi Eliazar în hotelul mizerabil din dosul Azilului Evanghelic; fiecare era în curent cu faptele şi intenţiile celorlalţi doi, cunoştea unde-au fost şi care le-a fost bilanţul zilei; păreau că se află permanent în contact prin antene nevăzute şi mai sensibile ca priceperea mea, deşi eu îi întâlneam în fiecare zi şi eram un confident gata să le pun la dispoziţie toate ceasurile mele de pierde-timp, cât Angela mă lăsa să vagabondez ca un căţel orfelin. Observasem atât doar. Nici Guguf, nici Eliazar nu arătau cel mai mic entuziasm la schimbarea la faţă a lui Bibia. Ca şi Angela, păreau indignaţi de naivitatea mea şi de preten-ţia individului păros, cu cămăşile roz, portocalii, bleu-ciel şi lila, să se facă „om de ispravă”. Ghiceam ceva mai mult decât neîncrederea. Un fel de ostilitate, ca pentru un trădător care-şi reneagă un legământ şi-şi leapădă în drum camarazii. Iar această îndârjire, abia temperată de exclamaţii ironice şi de mirări inocente, era încă una din ciudăţeniile prieteniei lor bizare.

Bizare?

Poate era o prietenie mult mai firească şi simplă, de cum o complica închipuirea-mi exaltată. Eu nu devenisem oare al patrulea amic? Nu simţeam nevoia să-i văd în fiecare zi? Nu-i căutam? Nu găseam foarte normal să mă despart de Guguf la Carlton? Să urc scările murdare şi pu-trede până la mansarda lui Eliazar? Să trec la garajul lui Bi-bia ca să constat ce culoare suavă de cămaşă a mai desco-perit în spectrul solar?

La Monte-Carlo fugeam de compatrioţi. Mă descotoroseam repede de dânşii, deşi cei mai mulţi erau de o vârstă cu mine, din aceeaşi lume, cu aceleaşi amintiri şi prietenii bucureştene. Aci, m-am aglutinat în tovărăşia unor inşi care la Bar du Boeuf mi se păruse că alcătuiesc cea mai grotească asortare de specimene umane, dar care, în aceeaşi zi, m-au absolvit fluid în atmofsera lor, ca prin acel sortilegiu din cartea împrumutată lui Guguf şi restituită fiindcă lui nu-i spunea nimic nou.

Era un roman exotic. Din familia romanelor lui Joseph Conrad, Somerbet Maugham, Fauconier35 şi Ford Madox Ford36. Şi zugrăvea înfricoşător de logic şi minuţios cum ar fi spus Guguf – înfricoşător de „verosimil” – declasarea europeanului în insulele Pacificului. Debarcă ferm hotărât să reziste moliciunii din aer şi să pună strat izolator între civilizaţia lui scorţoasă şi torpoarea indigenilor. E scrobit de prejudecăţi şi principii. E aproape antipatic prin dispre-ţul şi mila pe care o arată europenilor veniţi înaintea lui şi din punctul său de vedere pierduţi, înghiţiţi de nisipurile mişcătoare, declasaţi, lipsiţi de demnitate, abrutizaţi. După cinci ani, un camarad în călătorie de plăcere, intrigat că nu i-a mai dat semne de viaţă, abate iahtul din cale şi acostează în insula Pacificului. Descind toţi, femei şi bărbaţi, zgo-motoşi, veseli, în haine albe, cu aparate fotografice şi umbrele, chicotind, întrebând… Un indigen le arată cu degetul locuinţa eroului.

— Cum, o colibă? Se miră toţi. Ce-o mai fi şi asta?

Şi pornesc într-acolo.

Bungalovul civilizat e alături, dar e părăsit. În coliba de papură, eroul scorţos, pionierul principiilor ferme şi sacre de civilizaţie, îi întâmpină în costum sumar, alături de o tahitiană tot atât de despuiată. Un copil scânceşte atârnat într-un leagăn de frânghie. Altul, gol şi murdar, se târâie pe jos într-un roi de muşte. Ce caută străinii aceştia, aci?

Să-l lase în pace!

Regretă ceva?

Ce glumă! N-are ce regreta! Fericirea lui era aci. Un străin, un trecător nu poate s-o înţeleagă… Iar când, în aceeaşi zi, foştii prieteni se depărtează cu iahtul alb, consternaţi şi tăcuţi, nici nu are curiozitatea să iasă în pragul colibei şi să-i privească pornind spre civilizaţia lor ordonată, scrobită şi mumifiată de principii şi prejudecăţi. Îi compătimeşte. El îi compătimeşte: omul în care n-a mai supravieţuit nimic din codul principiilor docte şi sacrosancte.

Romanul zugrăvea cam această poveste, după cât se spune foarte comună dincolo de tropicul Cancerului, în puzderia insulelor de coral, cu ghirlănzile de cocotieri oglindindu-se magic în albastru lagunelor. Acum o săptămână, când am sfârşit cartea, mi s-a părut patetică şi „verosimilă”, dar numai pentru o anumită viaţă, de sub o anumită latitudine, undeva, departe, dincolo de mări şi oceane, la celălalt capăt al lumii. În dimineaţa aceasta descopeream însă că, într-o formă mult mai subtilă şi perfidă, ne aflăm cu toţii, oriunde, sub puterea unui asemenea sortilegiu. O chemare a abisului ne pândeşte la fiecare pas. Destul cea dintâi şovăială, cel dintâi lunecuş, ca să ne cuprindă torpoarea, să o acceptăm cu o bolnavă voluptate şi pe urmă să privim cu indiferenţă cum dispare pe linia orizontului iahtul alb, spre o lume care ni s-a închis.

Prietenii aceştia noi, sosiţi nu ştiu de unde şi mergând nu ştiu unde, mă izolau de restul universului.

Cu un an în urmă, aş fi izbucnit în hohot de râs dacă mi-ar fi prevestit cineva la plecarea din ţară, cu planurile mele mediocre de fecior de bani gata, că aveam să isprăvesc atât

de curând şi atât de nerod, ca o fantoşă jucată pe aţă de-o mână invizibilă, într-un scop necunoscut.

Nu fusese nevoie să ajung în Malaezia.

Intrasem în descompunere aci.

VIII.

LECŢIE LA MUZEUL OCEANOGRAFIC.

Din obicei, fără să-mi dau seama, am încetinit paşii şi m-am oprit la debitul de tabac.

Vânzătoarea îmi surâse ca unei vechi cunoştinţe. Într-adevăr, de acolo furnizam de o lună, în fiecare dimineaţă, ţigările lui Eliazar.

— Astăzi ce mai doreşte domnul? Gitane? Camel? Abdulah? Lucky-Stricky? Chesterfield? Xantia? Ariston's? Kedive? Turmack? Sultane? Nataşa?

Desigur mă socotea un maniac sau un imbecil colecţionar de ţigarete. Epuizasem toate mostrele manufacturilor de tutun americano-asiatico-africano-europene, fiindcă Eliazar le găsea execrabile pe toate.

Ne-am uitat amândoi fără mari speranţe, la rafturile tixite de cutii multicolore, să descoperim ceva inedit.

— Încercaţi acestea... Ţigarete englezeşti lansate acum: Şaliapin. Toţi clienţii le laudă. Poate rămâneţi la ele.

Nu exista nici o ironie în invitaţia amicală a vânzătoarei. Dar suna batjocoritor pentru mine, care ştiam că Eliazar, după cele dintâi fumuri, are să întrebe cu scârbă de unde am mai născocit şi aceste otrăvuri, înadins ca să-l asasinez.

Am pus în buzunar cutia cu noul produs al regiei englezeşti şi am trecut peste drum, la hotelul lepros, cu scările mucede.

La bătaia-mi timidă în uşă, Eliazar răspunse cu un hârâit agresiv. Era tocmai cum mă aşteptam să-l găsesc. Întins pe pat cu faţa în sus, picior peste picior, clempă-nind papucul atârnat în vârful degetelor şi ţinând la dis-tanţă, cu mâna întinsă, un tom enorm.

— Bine că venişi! Mormăi fără altă introducere.

Pe urmă îmi făcu semn să nu-l tulbur, fiindcă termină îndată. Tăie foaia cărţii barbar, cu latul palmei, parcurse sfârşitul capitolului şi închise volumul, ridicându-se în capul oaselor, cu părul cărunt zburlit şi cu picioarele atârnate în ciorapi de-o culoare îndestul de dubioasă.

— Bine că venişi! Am gust de plimbare astăzi… Ce face afară? Plouă, soare, vânt?

Prin geamul înceţoşat de murdărie, răspunzând într-un perete grunzos şi hâd, nu se desluşea dacă e senin sau înnourat. Lumina zilei străbătea întotdeauna lividă, ca într-o celulă de temniţă. Iar Eliazar nu avusese fără îndoială vreme sau curiozitate, să cerceteze cum arată cerul.

De multe ori citea încă dinainte de zori, căci somnul lui era scurt şi torturat de vise urâte, întrerupt şi pidosnic: se culca la douăsprezece ziua, se deştepta la miezul nopţii; nu ştia dacă ora şapte de pe ceasornic însemnează şapte de dimineaţă sau de seară; pleca la teatru când se deschideau magazinele.

Într-adevăr, în tavan, atârnat în sârma neagră, ardea încă de astă noapte becul electric, mortuar şi sinistru, ca un ochi sanghinolent în capsula de sticlă opacă de praf şi de urmele muştelor.

Am răsucit butonul (ceea ce n-a adus nici o schimbare în înfăţişarea macabră a camerei) şi am raportat buletinul meteorologic:

— Nici ploaie, nici nori… Senin şi vânt uşor dinspre Italia. Se apropie primăvara…

Vorbeam despre primăvara de pe continent, nu cea de aci, eternă, unde se ajung din urmă fructele şi florile pe acelaşi portocal şi unde numai platanii despoiaţi de frunze şi numai zăpada de sus, de la Peira-Cava concursurilor de schi şi de bob, la şaizeci de kilometri cu automobilul şi la o mie cinci sute de metri înălţime, aminteau că ne aflăm încă la sfârşit de iarnă cu viscole şi troiene, cum vesteau telegramele că s-au împotmolit trenuri pe Bărăgan şi în Carpaţii moldo-valahi.

Eliazar rânji, schimonosindu-mi entuziasmul de crainic al primăverii:

— Ce mai noutate! Se apropie primăvara!… O ştiam aceasta fără să mi-o spui. Altfel, nu s-ar pregăti de drum păsările călătoare.

— Adică? Am vrut să înţeleg.

— Adică pleci tu, plec eu, pleacă Guguf, plecăm toţi…

— Dar încă n-am hotărât nimic… Unde să plec?

— Ce te interesează unde?… În două-trei săptămâni n-are să mai fie nimeni aci, decât turiştii cu tarif redus, până la celălalt sezon, de vară, băi, helioterapie, talasoterapie şi alte moftoterapii. Nu-ţi surâde o călătorie pe Mediterana cu iahtul nătărăului ăluia de Dickie Hood?… Corsica, Baleare, Valencia, Malaga, Gibraltar, Maroc, Algeria, Tunis, Tripoli, Alexandria, Cipru şi aşa mai departe.

— Nici nu gândesc! Am protestat cu toată convingerea Pe Dickie Hood îl cunosc prea puţin… Şi nu mă gândesc defel la o asemenea…

— Este nevoie s-o gândeşti tu? Mă întrerupse Eliazar. Destul s-o gândească alţii…

Rostise această sentinţă fără să-i dea prea mare importanţă, ca o chestiune ştiută şi închisă definitiv. Era preocupat deocamdată de rezultatul altei operaţii. Scăpase papucii jos, printre capete de ţigări şi printre hârtiile mototolite. De pe marginea patului, cu picioarele atârnate, îi căuta cu vârful ciorapilor perforaţi pipăind în gol, ca orbii înainte de a coborî pe pământul ferm.

Mi s-a părut caraghios întru totul contrastul dintre croaziera cu iahtul lui Dickie Hood (Corsica, Baleare, Valencia, Malaga…) anunţată cu atâta siguranţă ca o plimbare pe care mi-o oferea el cu generozitate de nabab mistuit de spleen, şi dintre ciorapii aceia găuriţi, duhoarea de fum acru şi rece, toată murdăria şi mizeria încăperii.

Dar m-am abţinut să fac vreo reflecţie. Nu doream să-mi atrag o urgie din senin. Ca să îndrept conversaţia în altă

zonă, m-am plecat să citesc titlul cărţii. Grosse Männer de Ostwald.37

— Imbecilul! Mormăi Eliazar, bătând pagina deschisă, cu dosul palmei. Imbecilul!… Auzi? „Nu există de fapt genii nenorocite, decât în cazul când le-au lipsit calităţile personale necesare, în special perseverenţa şi capacitatea de concentrare”. Aceasta e tot?… Dar coaliţia societăţii? Dar conspiraţia mediocrităţii? Dar accidentul?… Imbecilul!…

— Iartă-l şi tu! I-am luat apărarea lui Ostwald, glumind. După cât îmi pare, nu se referă decât la savanţi, la profesori, şi aceasta din punct de vedere al carierei strict universitare, în facultăţile lor din Germania.

Eliazar zvârli volumul şi-i făcu vânt cu piciorul, întrerupându-mă răstit:

— De când ai idei şi de când ai începui să-ţi dai păreri? Ostwald al dumitale poale să fie un mare chimist, ceea ce nu-l împiedică să rămână un mare imbecil. Dar tocmai fiindcă e chimist, nu-i este permis să ignore imponderabi-lul exterior, un detaliu imperceptibil, care decide soarta celei mai bine pregătite experienţe… „I-au lipsit calităţile personale necesare, în special perseverenţa şi capacitatea de concentrare?” Comod a spune, dacă societatea ar fi o crescătorie de genii, ca o clocitoare sistematică, unde ouăle sunt ţinute la acecaşi temperatură şi puii hrăniţi cu alimentele dozate în săruri; unde fiecare obstacol e prevă-zut şi fiecare accident e prevenit… Atunci da, destinul unei creaturi excepţionale depinde de perseverenţa şi puterea de concentrare, de calităţile personale şi de nimic mai mult, de nimic străin… Dar când societatea îi e ostilă de la înce-put, când pândeşte să suprime asemenea! Supărătoare ex-cepţie; când abia aşteaptă o şovăială cu un fel de ură, ca să o dea la fund, fiindcă îi tulbură alinierea ei comodă de mediocrităţi, ce au de-a face aci calităţile personale, perse-verenţa şi capacitatea de concentrare? Imbecilul!

Duşmanul lui Ostwald nimeri în sfârşit papucii cu vârful degetelor şi coborî în ei, cu o vădită satisfacţie de triumf. Se ridică şi începu să se plimbe prin camera cu tavanul oblic, măturând din treacăt cu talpa cutiile goale de ţigări şi hârtiile cu pete translucide de grăsime.

— Acesta e domnul Ostwald al dumitale! Se opri ameninţător cu mâinile înfundate în buzunarul surtucului îmbrăcat peste cămaşa lungă de noapte.

Cum n-aveam nimic personal cu Ostwald „al meu”, m-am aşezat foarte senin pe marginea patului, cu pla-puma sleită şi cu perna vânătă, arsă de scrumul ţigărilor. Cu asemenea explozii eram deprins. Astăzi, imbecilul era Ostwald. Ieri, canalie şi parazit fusese nu ştiu ce om politic sau diplomat. Mâine, ignorant şi mistificator avea să fie cine ştie ce inginer sau sociolog, după cartea pe care avea s-o zvârle cu egală indignare, deşi avea s-o devore cu egală pasiune.

— Nu răspunzi nimic? Mă întrebă batjocoritor.

— Nu răspund nimic, am declarat umil.

— De altfel, bine faci! Ce poţi să răspunzi? Ce pot să răspundă larvele? Adică tu, alţii o sută de milioane, cinci sute de milioane?... Ce e cu ţigările? Azi n-ai nici o ţigară?

Supus, am scos cutia intactă din buzunar.

Eliazar o răsuci pe o parte şi pe alta, cu precauţia bănuitoare a unui om care mânuieşte un explozibil necunoscut şi suspect.

— Ce mai sunt şi astea? De unde scoţi tot soiul de ticăloşenii?… Mă rog, aci nu se poate fuma o ţigară ca lumea? Ca Regalele noastre dinainte de război… Ca Intim-Club, Carmen-Sylva, ţigările de Iaşi… Ce cunoşti tu? Pe atunci, pariez că te hrănea papa şi maman cu orez cu lapte şi tapioca. Spune că nu te hrănea cu orez cu lapte şi tapioca! Mă somă eu dispreţ, ca şi cum mărturisind acest regim alimentar, aveam să-mi recunosc o infamie vrednică de oprobiul întregii omeniri.

— Când a izbucnit războiul, împlinisem cincisprezece ani şi fumasem cele dintâi Regale şi Intim-Club! Am protestat cu orgoliu, de depravat precoce… Dacă nu-ţi plac ţigaretele acestea, să trimitem jos să cumpere altele. Sau fumează de la mine, Turmack.

Întindeam cutia mea începută. Eliazar o respinse cu superbie. Desfăcu banderola pachetului de „Şaliapine”, aprinse şi trase câteva fumuri cu atenţia concentrată. Se încruntă şi tuşi.

— Hm! Mă aşteptam! Din ce în ce mai prost… Parcă ţi-ai pus în gând să mă asasinezi! Se oţărî la mine plin de indignare. Acestea sunt cele mai idioate ţigări pe care le-am fumat vreodată! Ceai, zeamă de smochine, opiu, fân, orice, numai tutun nu!

Totuşi confiscă pachetul în buzunar şi continuă să fumeze, pufnind şi încreţindu-şi buzele, nările, sprâncenele, de scârbă şi scandalizare.

Cât timp vorbea, fiindcă gesticula mânios, fiindcă trepida ca o oală care-şi saltă în clocot capacul, mă intimida mai puţin. Mai întâlnisem asemenea inşi, veşnic şi zgomotos indignaţi pe orânduielile universului. Dar ghiceam că la Eliazar e numai o mască adoptată, o reţetă comodă, un fel voit de a fi, un rol.

Se înregimentase de bună voie în categoria boemilor rataţi şi pitoreşti, pe care îi accepţi cu toate curiozităţile lor teribile în aparenţă şi inofensive în fond. Asemenea nihi-lism

fanfaron, de cafenea, ieftin şi expansiv, nu înfăţişează nici o primejdie, nu e luat de nimeni în serios.

— E adesea un bilet de trecere, ca să deschidă toate uşile şi să permită, sub un aspect de francheţă morocănoasă, toate familiarită-ţile. Un „tip” – cum se spune în limbajul cafenelei bucu-reştene: „o hahaleră”. Un tip simpatic tocmai prin agre-sivitatea neostenită, prin volubilitatea imprecaţiunilor, prin acea fără de jenă brutală, spărgând monotonia linsă a bunei-cuviinţe. Astfel de copii teribili până la bătrâneţe ţin astăzi locul nebunilor şi bufonilor de la Curţile regale din veacul de mijloc; îşi îngăduie totul fără să ofenseze pe nimeni, fiindcă nimeni nu-i consideră altceva decât nişte nebuni şi bufoni, cu responsabilitatea redusă. În fiecare familie, există un unchi sau un văr; în fiecare cerc, un fost camarad de şcoală sau de armată; în cele mai ermetice şi pretenţioase saloane, un musafir adesea invitându-se sin-gur; un flagelator răzbunându-se de nereuşita lui personală în viaţă, de ratarea sau numai de simplul nenoroc, cu o vervă urzicătoare care trece în revistă prospicierea38 şi suc-cesul celorlalţi. Nimeni nu se supără; mulţi îl caută; toţi îl întreţin. E piperul în bucate. E animatorul banchetelor prea copioase şi lâncede. Lui i se iartă haina lucioasă în coate, cravata strâmb înnodată, coafura hirsută, ca şi limbajul ghimpos. Tutuieşte excelenţe şi tapează chelnerii cu un pol.

Eliazar se identificase desăvârşit cu rolul.

Dar bănuiam ceva mai neliniştitor şi profund. Sub mâinile iscate din senin, sub gesticulaţiile şi vociferările consumate în vid, pândea pirotind o voinţă lucidă şi de altă calitate. O ameninţare latentă. O ură mult mai tenace şi dospită de mult, pe tot ce înseamnă izbândă, confort, prosperitate, noroc, pe toate îndestulările vieţii, pe societatea organizată ca şi pe individul privilegiat de soartă – o ură răzbunătoare şi iremediabilă, aşteptându-şi ceasul să erupă asupra oricărei victime ispăşitoare oricât de nevinovată, aşa cum minele de război mai rătăcesc şi acum purtate de curenţii

oceanelor să arunce în aer o barcă de pescari sau un vas cu emigranţi sau un transatlantic de lux, cu o monstruos de egală indiferenţă în alegerea victimelor.

Ceva se petrecuse, dureros şi irevocabil, cine ştie când, cine ştie ce, în viaţa lui misterioasă şi zvârlită din orbita normală. Ceva care îi întreţinea şi acum o duşmănie neîmblânzită pe oameni şi pe alcătuirile omeneşti; o dorinţă însetată şi crudă, să vadă totul năruindu-se în juru-i, tăvălindu-se abject în noroi, umilindu-se, dezvăluind turpitudine şi ulceraţie pustuloasă, acolo unde nimeni nu bănuia decât nobleţe şi puritate. În lecturile gazetelor, îl bucurau până la exaltare crimele cele mai odioase şi scandalurile politice cele mai extravagante.

Îl pasionau ca nişte spectacole reconfortante; îl înviorau ca un vaccin proaspăt de viaţă.

Destul să-i văd sclipirea ochilor cenuşii şi să-i aud pumnul izbind cu satisfacţie răutăcioasă deasupra ziarului despăturit, ca să înţeleg că în coloanele răsfăţate sub un titlu senzaţional a descoperit un nou fapt scelerat, o crimă mai absurdă ca altele, o cădere mai înfricoşată a unui idol popular: prinţ sau fruntaş politic, mare artist sau filantrop slăvit, savant sau erou de război.

— Hehe! Citeşte, te rog, ce scrie colea…!

Râsul mut îmi acompania lectura, privirea sură apăsa asupră-mi, până ce ajungeam la ultimul rând:

Un tată şi-a violat fiica, au convieţuit în acelaşi pat câţiva ani, au ucis împreună pruncul incestului. Un ataşat militar şi-a vândut documentele secrete ale patriei. Fata unui diplomat a fugit cu şoferul. Sora Kaiserului s-a măritat cu un luptător de circ. O fetiţă de opt ani a turnat gaz şi a dat foc bunicii paralizate, ca să nu-i mai audă predica plicticoasă din fiecare dimineaţă. Un călugăr con-damnat pentru sodomie. Un fost ministru francez urmărit pentru falsificare dc CEC. O şcolăriţă otrăvindu-şi sora din gelozie.

— Hehe! Ce zici de asta?

Instinctul precis îi conducea ochii presbiţi să descopere de la prima zvârlitură tot ce un ziar aduce mai monstruos document în această arhivă cotidiană a criminalităţii, a ruinărilor, a dezonoarei şi a infamiei.

— Hehe!

Privirea cenuşie sfredelea atroce, mă silea să-i ocolesc ochii. S-ar fi spus că mă simţeam şi eu complice la toate aceste acte, solidar cu toţi aceşti piraţi sau numai naufragiaţi ai societăţii, răspunzător pentru fărădelegile lor.

— Hehe! Poate vrei să-mi pretinzi că nu eşti capabil de aşa ceva? N-ai avut încă prilejul! Ţi-a lipsit poate curajul… Eşti însă altceva? Este cineva altceva? Aşteaptă cea dintâi ocazie şi atunci pofteşte să stăm de vorbă. Ne cunoaştem noi! Vă cunosc pe toţi.

Cuvintele nu erau niciodată rostite. Dar le citeam în privirea metalică, în surâsul tăcut, în curiozitatea feroce cu care ne urmărea mişcându-ne în jurul lui, atunci când păstra o indiferenţă dispreţuitoare, între două explozii de indignare făţarnică – atunci când nu-şi juca rolul, ci rămânea numai el, cel adevărat, încărcat de-o putere rea, aşa cum sunt încărcate pungile cu venin ale viperei la rădăcina dinţilor. Hehe! Ne cunoaştem noi. Vă aştept, când va sosi ceasul…!

— Îmi pari slăbit. Ai nevoie să schimbi aerul! Spuse Eliazar, uitându-se la mine prin oglinda prăfuită şi învălurată, în timp ce-şi răşpăluia ghimpii bărbii, cu un Gillette datând de la primul brevet al aparatelor de ras.

— Mi-a pomenit şi Guguf despre aşa ceva! Am recunoscut cu oarecare îngrijorare.

— Ţi-a spus şi Guguf? Pufni omul cu jumătate de obraz sângerată şi cu cealaltă muiată în frişca. Guguf e un imbecil, prea încrezut în sine şi prea mulţumit de sine ca să vadă ce se petrece în jurul lui. Ţi-a spus-o, fiindcă intenţiona ceva… Poate te-a întrebat şi de ce nu vrei să joci cărţi? Poate îi era teamă Că nu eşti dispus la plimbarea cu iahtul lui Dickie Hood?… Pariez!

— Nu paria, fiindcă o dată ai să câştigi şi o dată ai să pierzi. Pariu nul! E drept că m-a întrebat de ce nu joc cărţi… M-a sfătuit chiar să încerc, ca o terapeutică foarte recomadabilă.

Eliazar râdea mut, urmărindu-mă prin oglindă.

— Şi pe urmă?

— Pe urmă, nimic. Nu mi-a spus nimic despre plimbarea pe Mediterana. Încât al doilea pariu tot l-ai fi pierdut.

— Ai răbdare. Am să-l câştig mâine, poimâine, peste trei zile cel mult… Trebuie să cunoşti că între mine şi el e o mare deosebire. El este un jucător incorigibil. Are patima şi trufia hazardului. Nu poate rezista… N-are răbdare. Tot ce prepară calm şi logic într-o lună ori într-un an, ruinează într-o singură noapte. Se visează trăgând sforile marionetelor, dar el singur e ridicolă marionetă, jucată pe sfori… Cu el poţi paria… Se poate întâmpla să piardă. Cu mine nu! Pariurile mele sunt întotdeauna sigure. Te povăţuiesc să iei notă… Putem merge. Am poftă de-o plimbare până la Monaco. Ce zici de muzeul oceanografie? Nu l-am văzut de-un an.

— Fie şi muzeul oceanografie! Am consimţit. Să întreb mai întâi dacă nu mi-a lăsat Ange vreun răspuns la hotel şi dacă n-a luat dânsa cumva automobilul.

— Pariez, rânji Eliazar cu neîndurare, că n-a lăsat nici un răspuns şi că azi n-are nimeni nevoie de automobilul tău!

— După cele ce mi-ai spus, nici n-ar mai fi nevoie să trec… Cum pariurile tale sunt întotdeauna sigure.

Surâdeam, sfârşind fraza cu un gest vag şi silindu-mă să iau „pariul” lui Eliazar în glumă. Dar doream din tot sufletul să nu fie adevărat. Doream să găsesc la hotel un răspuns de la Ange. Doream să găsesc automobilul scos din garaj, pentru o plimbare cu vreuna din prietene. Tustrei aceşti amici prea aveau întotdeauna dreptate. Prea cunoşteau hotărârile mele, când eu încă nici nu le bănuiam. Şi prea ştiau ce are să mi se întâmple mâine ori peste un ceas, ori

peste o lună, când firul destinelor nu e în puterea nici unei mâini omeneşti să-l joace.

Eliazar mă privea cu ochi curioşi, ca pe un şoarece pus sub globul maşinii de făcut vidul, la experienţele de fizică, atunci când biata vietate captivă începe a simţi că se petrece ceva anormal şi încă nu pricepe ce.

— Hehe! Ai nevoie să schimbi aerul! Pe mutra aceasta n-are să dea nimeni nici cinci centime peste un an.

Continuând să se înveselească în rânjet de acest pronostic, Eliazar aprinse o ţigară din ţigările mele, îşi îndopă buzunarele cu tipărituri şi răsuci cheia la uşă.

Avea dreptate. La hotel nu mă aştepta nici un răspuns. Iar automobilul nu-i trebuia nimănui, toată ziua.

M-am urcat la volan cu o aţâţare duşmănoasă pe şoferul nevinovat care-mi scosese maşina din garaj, pe portarul cu surâsul de-o dezgustătoare servilitate profesională, pe valeţii înşiraţi după înălţime, pietrificaţi în aroganta lor impasibilitate. Eliazar se tolăni alături, cu aerul unui prinţ cipe sau miliardar incognito, îmbrăcat în straie dezmăţate de boem, numai pentru a figura într-o farsă de carnaval. Era într-adevăr uimitoare siguranţa plină de dispreţ cu care, spre deosebire de Bibia, intra oriunde, se simţea la îndemână oriunde, se răstea la chelneri şi poruncea la valeţi, impunea prin intimidarea tuturor şi trecea drept un original, înveşmântat cum se înveşmânta şi purtându-se cum se purta, dintr-o pitorească defidere a obşteştilor orânduieli. Rolul acesta îl juca întotdeauna cu aceeaşi artă desăvârşită. Nimic mai comic, decât individul cu straiele dihocate39 pe el, aşteptând foarte calm, cu o mână în buzunarul spart, să-i servească foc Dickie Hood, odrasla lui Ionas David Dood, senator de Illinois şi al treilea fabricant de conserve din Chicago, în ordinea capitalului evaluat în dolari cu şapte şi opt cifre în coadă.

E drept că Dickie Hood îl considera la rândul său un fel de geniu universal: filosof, tehnician, sociolog şi economist, croit pe-o măsură prea mare pentru mica Europa.

Convingerea o căpătase de la prima cunoştinţă, când Eliazar pronunţase un scurt rechizitoriu al industriei americane de conserve, slujindu-se chiar de exemplul procedeelor din uzinele „Jonas David Hood et Co Ltd.” ca şi cum ar fi cules datele la faţa locului; pe urmă îl sfătuise să aplice o ingenioasă modificare la motorul iahtului, aprobată întru totul de mecanicul surprins şi cucerit de competenţa acestui fals profan (îl crezu imediat un specialist deghizat în cine ştie ce tăinuită intenţie de spionaj) iar pentru încununare, exaltase doctrina lui Monroe, 40 mai înverşunat ca un american de cel puţin cinci generaţii, împutând compatrioţilor lui Dickie Hood că, din bleg umanitarism şi din moliciune, îşi împing continentul lui Americo Vespucio la pierzanie. Toate acestea debitate volubil, în limba şi cu accentul de acasă, din Chicago – căci Eliazar era neîntrecut în talentu-i de poliglot – îl intimidase complet.

Dickie Hood, pastă informă, vlăjgan, bălan şi lălâu, ignorat şi vanitos, alcoolic şi cartofor, sosise în Europa să se şlefuiască şi să viziteze muzee, cetăţi, catedrale, biblioteci; vestigiile unei civilizaţii fosile, unde edificiile se măsoară în timp, cu secolele, în loc să se măsoare în spaţiu, cu etajele, ca în patria-i de peste Atlantic.

Abia ajuns, renunţase la itinerarul turistico-educativ. Descoperise ceva mult mai interesant şi fantastic: un paradis unde regimul sec e necunoscut, unde şampania e autentică şi se poate consuma în public la orice oră din zi şi noapte, unde cocteilul nu e confecţionat din extract de surcele, gămălii de chibrituri, sos de muştar şi pingele de ghete fermentate. Se aşternu serios pe lucru, ca să câştige anii pierduţi sub regimul bootleggerilor41 din patrie. Dimineaţa îşi inaugura ziua cu un cocteil. Seara o încheia cu al treizecilea, ridicat de subsuori în ascensor şi condus până la pat de amici ocazionali şi caritabili.

În această lume, se simţi onorat de prietenia răstită a lui Eliazar. Trei zile şi trei nopţi povestise companionilor de la

toate barurile din Cannes, că a aflat un geniu total şi ignorat, a cărui formulă n-ar putea fi reprezentată decât prin Edison + Lincoln + James42 + Poe + Ford43 = Eliazar.

Eliazar îl asigură că, din partea sa, Dickie nu preţuieşte nici cât un baton de chewing gum…

Acest dispreţ transformă admiraţia lui Dickie Hood în cel mai plat extaz. Odrasla fabricantului de conserve din Chicago nu găsise încă pe nimeni să-i spună atât de neted în faţă că e un nătărău şi nimic altceva. Asemenea excepţie îi impuse şi fu decisivă. De la al şaptelea cocteil, Dickie jura că nu pleacă îndărăt peste Atlantic fără Eliazar. Îl implora să-i acorde graţia unui răspuns la invitaţie. Europa e prea neîncăpătoare pentru un astfel de om. Într-un singur an, Eliazar putea ajunge acolo orice-i pofteşte fantazia: directorul uzinelor paterne sau profesor la Universitatea din Columbia; editor de ziare în patruzeci de pagini sau creatorul unui nou tip de automobil.

Eliazar îl privea cu ochi cenuşii şi reci, scârbit, fără să-l asculte.

— Ştii ce este acest Dickie, în definitiv? Mă întrebă Eliazar din găvanul capitonat de lângă volan, scoţându-şi pălăria şi lăsând vântul să-i răcorească fruntea înaltă şi lucie.

— Un alcoolic! Am răspuns repede, fiindcă acesta era diagnosticul precis.

— Lasă alcoolismul. Făcând abstracţie de alcoolism, Dickie este exact o replică a ta, pe dimensiunile ame-ricane

— Mersi!

— Te supără? Rânji Eliazar.

— Îţi imaginezi că în orice caz nu mă flatează.

— Totuşi aşa este… Aceeaşi lipsă dc voinţă a odraslei de bani gata; aceeaşi vanitate nejustificată; aceeaşi pasivitate… Numai că toate, la tine, sunt în miniatură, pe măsură europeană; mai mărunt, pe una românească!… Nu eşti nici atât de imbecil ca el; nici atât de milionar ca el; nici atât de alcoolic ca el… De altfel, aci aţi făcut un mic schimb de vicii. El a ales cocteilul şi cărţile; tu ai optat pentru fustă.

Mă întreb însă, care din doi se poate lăuda cu o afacere mai bună?… Altceva ce v-ar mai deosebi?… Lectura? Nu contest! Eşti un băiat citit, dacă aceasta ţi-a folosit la ceva, cândva…

— Mersi!

— Iarăşi te supără? Continuă Eliazar să-şi dezvelească răutăcios colţii. Pe urmă, vă mai plângeţi că n-aţi găsit în viaţă nici un amic să vă spună o singură dată adevărul! Numiţi prietenie o oglindă care vă arată flataţi şi vă ascunde realitatea… Dickie, în privinţa aceasta, îţi este superior. Când îi spun că e anost ca o cutie de corned-beef 44, o crede pe jumătate. E un animal mai direct şi mai puţin complicat… De aceea sunt sigur că instictul de conservare are să-l salveze până la sfârşit. Încă jumătate de an, un an; încă două-trei carnete de cecuri, încă o mie de cocteiluri, încă două duzini de bancuri deschise… N-au să-l coste mult, căci îl costă în dolari şi uzina continuă să înjunghie cei 5000 porci pe zi, fie că a pierdut pe amân-două tablourile, fie că a dat 9 pe faţă. Pe urmă un avertis-ment din partea cocteilurilor… O criză de ficat, sau de rinichi, sau un început de ulcer la stomac… Într-o bună dimineaţă, fără adio şi fără la revedere, ai să afli că şi-a încărcat automobilele, are să-i dispară iahtul din port, iar după o lună ai să citeşti în a 24-a pagină din Chicago-Tri-bune că Dickie Hood a preluat conducerea uzinelor părin-teşti, a suspendat masacrul porcilor pe o jumătate de an, ca să transforme utilajul, modernizându-l conform ultimelor perfecţiuni tehnice… Aceasta e toată povestea!… La mili-oanele lui Jonas David Hood au să se adauge automat milioanele triplate, cvadruplate, ale lui Dickie Hood, chiar dacă bietul Dickie va fi supus toată viaţa la regim de lapte şi de piureu de spanac. Totul are să reintre în ordine! În modul cel mai idiot, ca după chipul şi asemănarea unor vulgari fabricanţi de conserve. Dar în ordine… În ordinea lor. Pe când tu!… Mă întreb ce minune aştepţi să se întâm-

ple cu tine peste un an, poate peste mai puţin, poate peste mai mult? Nu-mi mulţumeşti, că mă gândesc şi la aceasta?

Eliazar nu se răsuci să-mi vadă faţa şi ochii. Poate ştia că privirea îmi era painjenita de ceaţă. Peste un an? Peste mai mult? Aveam eu curaj să mai scrutez un viitor atât de depărtat?

Adineaori, mă socoteam superior lui Dickie Hood; asemănarea cu el mă ofensase chiar în paradoxele cinice ale acestui ratat care-mi fuma ţigările şi mi le plătea cu rânjete. Acum era limpede. Pentru odrasla fabricantului de conserve din Chicago, toată viaţa de aci va fi mâine un episod fără prea mare importanţă şi fără consecinţe, prostii inofensive ale tinereţii, un vaccin care să-l apere de prostiile viitoare. Pentru mine sfârşitul era aci. La picioarele Angelei. Al patrulea compars în amiciţia Guguf, Bibia şi Eliazar.

— Hehe! Ce ţi-a refuzat ţie viaţa? Ce te-a împiedicat s-o foloseşti altfel? Ce te împiedică să mai încerci acum…?

Apăsam acceleratorul până la fund. Automobilul spinteca aerul ca un bolid, încrucişându-se cu alte bolide, lăsând în urmă alte bolide, pe şoseaua lucioasă în soare, săpată în stâncă, arcuită deasupra mării albastre, printre palmieri şi grădini de portocali, grilajuri îmbrăcate cu glicinii şi straturi de garoafe bătute, cum înfloresc divin numai pe această coastă de azur.

— Hehe! Cursa spre abis! Superfilm de patru mii de metri? Rânji Eliazar.

— N-ar fi mai simplu? Am repetat gestul Angelei de acum o lună jumătate, mişcând imperceptibil volanul şi aproape atingând parapetul de granit. O singură întorsătură şi… Şi. Şi. Şi. Nu te temi?

Eliazar, tolănit pe perna spătarului, cu fruntea înaltă linsă de vântul răcoros, nu-mi acordă nici o privire şi nu se arătă defel alarmat.

— Hehe! Orice eşti capabil să faci, în afară de aceasta. Te cunosc bine!… Orice ai să accepţi, dar eşti prea laş ca să

îndrăzneşti aceasta.

Rânjetul îmi scrâşnea în urechi. Dar n-am răsucit volanul. Avea dreptate. Mă cunoştea mai bine decât mă cunoşteam. Orice aveam să accept… Chiar ceea ce încă nu bănuiam. Ceea ce el ştia, aştepta, cu recea curiozitate a unui observator privind cum şoarecele prins sub globul de sticlă al aparatului de făcut vidul începe a se zbate alarmat fiindcă a simţit că se pregăteşte ceva înfricoşător şi nepricepând ce.

— La nevoie, ai să te poţi angaja şofer. Văd că ai învăţat să conduci destul de onorabil! Constată cu o fioroasă bunăvoinţă Eliazar. Dacă te adresezi lui Bibia din vreme, să te iniţieze şi în puţină mecanică, ţi-ai asigurat o carieră de rezervă, mai durabilă şi mai sigură ca aceasta precară, de rentier. Bagă de seamă, însă… Cât mai e timp! Cât mai e timp pentru tine şi pentru bruta de Bibia. Nu vă văd nici pe unul prinzând rădăcini unde sunteţi… Ar fi o soluţie. Te-ar angaja de-o pildă amicul nostru Dickie Hood. Hehe! Ce zici? Ar fi ceva nostim de tot…

— De ce mă torturezi? Am implorat ca un copil cuprins de deznădejde. Ai vrut să ne bucurăm de soarele acesta. Şi eu nu-ţi ceream altceva, decât să mă laşi să uit. Crezi că e plăcut să ştii cum se apropie scadenţa zi cu zi…?

— Hehe! Trebuie să te deprinzi! Să te deprinzi cu ideea… Pasul acesta dintâi e greu. Pe urmă totul ţi se pare firesc şi acceptabil!… Nu bănuieşti cum cele mai teribile căderi îţi par cu vremea fireşti şi acceptabile!

Eliazar repetă ca pentru dânsul numai, fără rânjetul de adineauri:

— Cum cele mai teribile căderi îţi par cu vremea fireşti şi acceptabile! Ciufulici! Omul e un animal dezgustător de adaptabil. Astfel femeile ar înnebuni când ajung în casele de prostituţie şi bărbaţii s-ar spânzura când ajung în temniţe. Dar câte înnebunesc? Câţi se spânzură?… Hehe…!

Rânjetul îi dezveli din nou dinţii ascuţiţi şi tari, inegali, cu vârful caninilor, lovindu-se într-un clănţănit intolerabil.

Se îndreptă de spinare pe perna spătarului, fiindcă ne apropiam.

La Muzeul oceanografic, am coborât direct, la Acvarium. Eliazar îmi făcu semn să aştept. Vorbi ceva în şoaptă cu un gardian. Omul dădu din cap, arătând că a înţeles, strecură bacşişul în buzunar şi cu cele cinci degete răşchirate, ne asigură că peste cinci minute, nu mai mult, vom fi serviţi precum dorim.

În bazinele cu pereţi de cristal se aflau orânduite de jur împrejur, în elementul lor, fabuloasele exemplare din fauna mării, cu care principele caniotei de la Cazino, îşi răscumpărase faţă de ştiinţă, o parte din sinistra reputaţie de pescuitor al cadavrelor de sinucigaşi.

Peşti de forme fantastice; subţiri ca pumnalul, lăţiţi ca discul lunii, triunghiulari şi sferici; albaştri şi roşii, violeţi şi portocalii, punctaţi şi tigraţi; crustacei cu armurile ghimpoase şi moluşte în care se disting organele ca la aparatul de radioscopie: păianjeni ca nasturii de onix, de argint, de aur, şi anemone superbe în străvezia lor fragilitate; splendide crizanteme vii, crini şi bujori, zambile şi fragede flori de cais, deschizându-se şi închizându-se pe crengi de coral ramificate; plutitoare umbrele minuscule legănându-se în irizaţii fosforescente; stele de mare culcate ca stemele domneşti pe catifeaua nisipului; meduze contractându-şi pulpa şi scoici desfă-cându-şi valvele; filamente atârnând ca o betea lă a apei; crabi şi omari, şi languste mişcându-se solemn în zale ca samuraii medievali ai Japoniei; bijuterii delicate de sidef, de ametist, de rubin, de smaragd, de mărgean, de opal, cu sonore numiri mitologice – toate acestea le mai văzusem şi de alte ori, aci şi la Acvariul celebru de la Neapole. Era o lume ireală, o armonie de culori şi de forme, o supleţe nobilă de mişcări, de care ochiul nu se satură niciodată.

Am început să le contemplu iarăşi, cot la cot cu mulţimea răsfoind ghiduri şi cataloage.

Eliazar, cu mâinile în buzunar, privea în tavan, dezinteresându-se de această magie.

Nu pentru atâta venise.

Îmi atinse umărul şi mă chemă la despărţimântul caracatiţelor.

Prin deschiderea de sus a bazinului cu vitrină, paz-nicul dăduse drumul unei victime – nu ştiu ce altă vietate marină, sprintenă, transparentă şi muiată în toate nuanţele curcubeului. Mulţimea se îmbulzi îndată, să urmărească spectacolul cu lacoma ei cruzime.

Nici n-a existat luptă. Nu. Nici n-a fost rezistenţă. Nu.

Punga urâtă şi ghemuită în stânca artificială a început să se mişte încet. A deşirat fără grabă un tentacul, două, trei, toate opt – a înaintat până la mijloc, într-un fel de dans hidos şi totuşi de o fascinantă eleganţă în oroare, a înfăşurat prada în braţele vâscoase, a înnodat-o, trăgând-o la sine şi totul s-a petrecut mai simplu şi mai odios decât în aşteptările asistenţei.

Se citea pe toate figurile un fel de dezamăgire. Toţi se socoteau înşelaţi. Prea s-a sfârşit repede. Prea n-a fost nimic.

Degetele lui Eliazar îmi prinseră braţul, unghiile se înfipseră crispate în carne.

— Ai văzut ceva mai superb? Mai precis? Ah! Canalia! Ce artă, ce siguranţă!… Nici o mişcare de prisos, nici un gest necalculat… Canalia!

Era întâia oară când îl auzeam pe Eliazar admirând cu glas tremurat de emoţie ceva perfect şi divin în orânduielile universului. Am întors ochii la el; el şi-a desfăcut unghiile din braţ. Îşi ştergea năduşeala de pe frunte, îi palpitau nările subţiri, dar nu-şi desprindea privirea de la vitrina de cristal.

Monstrul gelatinos se retrăgea la loc, sătul şi lenevit, ghemuindu-se în oribila-i placiditate.

— Încă! Scrâşni Eliazar. Aşteaptă!

Într-adevăr nu se terminase.

Gardianul, probabil după cum fusese mai dinainte înţelegerea, dădu drumul la altă victimă. Şi altă caracatiţă, din alt bloc de stâncă, unde n-o observasem, confundată cu muşchiul şi cu algele vinete, începu să se mişte cu aceeaşi calmă siguranţă, împingându-şi încet eşarfele tentaculelor cu ventuze, deschizându-se ca o infernală floa-re carnivoră, dintr-o lume înăbuşitoare, de vis rău.

N-am mai privit prin geamul de sticlă. N-aş mai fi putut suporta înc-o dată spectacolul.

M-am uitat la chipul lui Eliazar. În ochii lui şi pe obrazul lui, tot atât de lacom şi crud, se înregistra fiecare fază a dramei dinlăuntru.

Dar ce spun eu?

Chipul său, cu ale sale crispaţii de voluptate, era un spectacol încă mai plin de spaimă.

IX.
ITINERAR MEDITERANEAN

„Corsica, Baleare, Valencia, Malaga, Gibraltar, Maroc, Alger, Tunis, Corfu, Cipru şi aşa mai departe…”

Cât de precis, ca pe o hartă de navigaţie, mi-a indicat Eliazar, cu trei săptămâni înainte, pelerinajul nostru mediteranean, cu fiecare popas, în fiecare port! Şi cât de lucid îmi cunoştea voinţa putrefăcută45, când m-a asigurat că nu mai era nevoie să hotărăsc eu şi să gândesc eu, de vreme ce gândesc şi hotărăsc alţii!

Orice pariu ar fi câştigat, după cum mă avertizase, fiindcă pariurile lui se dovedeau încă o dată odios de sigure.

Poate mai existau alte pariuri, pe care nu le rostea, încheiate cu el însuşi, aşteptându-le la soroc, ca să-şi verifice din simplă curiozitate o experienţă feroce: una, sau zece, sau o sută. Acestea n-are să le ştie nimeni, niciodată. Alcătuiau viaţa lui secretă, ferecată cu şapte zăvoare, sigilată cu şapte peceţi.

Pentru noi, ne rezerva rânjetul hărţăgos: Hehe! Sau izbucnirile pitoreşti de mânie, rechizitoriul hiperbolic, apucăturile bruşte, cutia de ţigări confiscată, toată parada

de ratat fanfaron şi de flagelator inofensiv. Eu singur între toţi însă cunoşteam acum că înfăţişarea aceasta dezmăţată şi boemă, cu verva-i agresivă şi cu tirania-i morocănoasă, alcătuiau numai o astfel de armură, sunând înadins a tinichea şi văpsită înadins cu culori stridente, ca să ascundă o realitate mult mai cruntă şi devastatoare.

Eliazar cel adevărat îmi apăruse în faţa vitrinei de la Acvarium. Era omul care-şi pierduse întâia oară sincer stăpânirea de sine, trăgându-se şi înfigându-şi unghiile crispate în braţul meu, când jivina hâdă începuse să-şi încolăcească tentaculele în jurul unei prade fascinate şi fără putere.

— Ai văzut ceva mai superb? Mai precis? Ce artă! Ce siguranţă!… Nici o mişcare de prisos, nici un gest necalculat…!

Participase la învăluirea monstruoasă şi calmă ca impasibila fatalitate; se identificase cu această victorie a sluţeniei şi a întunericului asupra unei inocente victime, întrupând graţia şi armonia şi nobleţea creaţiei. Ca să afle o voluptate în asemenea triumf al ororii şi beznei, ce beznă şi ce deznădăjduită oroare ascundea pirotind în afund?

Eliazar n-a mai făcut niciodată aluzie la vizita de la Muzeul Oceanografic din Monaco. Dar uneori, când îi simţeam ochii cenuşii fixaţi asupra unuia dintre noi şi când pupilele se lărgeau într-o aţâţare de bucurie mută, înţelegeam că a descifrat ceva ce încă nu ştiam să văd – un tentacul înaintând imperceptibil şi spăimos, încă o parcelă de lumină cucerită de beznă.

Trei luni a durat călătoria noastră pe mare, cu po-pasuri în porturi albe, cu nopţi înstelate şi cu dimineţi însorite, pe plaje cu nisipul fierbinte şi blond.

Oricând altădată, ar fi însemnat împlinirea unui vis romantic, dezmierdat de imaginaţia copilăriei mele răsfăţată-n lecturi.

Corsica, Baleare, Valencia…

Briganzii şi vendeta, frondeurii46 baleari din armata lui Hanibal, Valencia del Cid, cu livezile de portocali şi bătăile ei nebune de flori: Mediterana lui Ulise, şi a Feniciei, şi a Romei, şi a Cartaginei, şi a Veneţiei, şi a piraţilor sarazini.

Au fost trei luni de supliciu.

Pretutindeni, ochii metalici ai lui Eliazar vegheau prezenţi şi neînduraţi, examinându-mi descompunerea lentă. Fără acest martor şi fără privirea aceasta, mi-aş fi îngăduit cel puţin o amăgire. Mi-o interzicea însă bucuria avidă din clipa când ochii lui treceau de la Angela la mine; de la ea, la Guguf; de la el, la Nadia Yologhin; de la Dickie Hood, la Angela.

Sclipirea se aprindea în pupile pe măsură ce înainta de la unul la altul, ca şi cum de la fiecare sorbea o mai proaspătă tărie de viaţă. Ce descoperea la toţi? Ce exista încă invizibil pentru noi şi de-o demonică încântare pentru dânsul?

Am plecat la începutul lui martie. Nici n-am cutezat să încerc o împotrivire. Încă o telegramă din ţară, încă un ordin de vânzare – penultimul după cum m-a vestit avocatul – încă un carnet de cecuri pentru băncile Orientului şi Levantului. Angela arăta un neastâmpăr şi o voioşie copilărească. O săptămână cât au ţinut preparativele, am fost din nou fericiţi, ca în timpurile dintâi.

— Ce zici de pălăriile acestea, Ciufulici? Şi de toaleta aceasta de seară? Şi de costumul acesta alb…?

În porturile de popas, palasurile, restaurantele şi dancingurile sunt aceleaşi oriunde; abia cu un vag surogat de culoare locală şi cu alt accent în franţuzeasca internaţională a chelnerilor. Iar pentru aceste nopţi, pentru cele treizeci de plaje, pentru atâtea excursii, cum mai putea să fie suportabilă oare garderoba demodată a unui sezon expirat? A înţeles-o aceasta şi Ciufulici, şi Ciufulici a fost din nou fericit o săptămână. Ochii de azur ai Angelei au aţipit toate îndoielile, au alinat ceasurile de nesomn şi de panică.

— Ciufulici, spune drept, dacă ar fi să alegi între mine şi Nadia, ai sta la îndoială?

— Nadia! Cine se gândeşte la Nadia?

— Totuşi s-a gândit cineva, de vreme ce merge cu noi…

Am început să râd.

— Dar eşti absurdă, Ange! Suntem invitaţii lui Dickie, nici nu ne-am urcat pe bord, şi iată că am şi început să-i discutăm gusturile şi să-i contestăm dreptul de a-şi completa lista după pofta lui. Nadia…

Angela îmi astupă gura cu palma trandafirie:

— Nu-mi vorbi şi tu despre Nadia!… A devenit plictisitoare toată povestea aceasta… Nu fac un pas: Nadia! Nu intru într-o casă: Nadia! Nu începe cineva să-mi vorbească: Nadia!

I-am desprins mâna de pe buze, sărutând-o din vârful unghiilor până la cot. Pornirea aceasta împotriva Nadiei Vologhin nu-mi displăcea. Era o dovadă de iubire. O irita prezenţa ei. O irita din pricina mea: se temea pentru mine.

M-am apărat cu ipocrizie:

— Ange, mai întâi n-am început să vorbesc eu despre Nadia… Tu m-ai întrebat. Eu am răspuns. Şi pe urmă, nu pricep ce te-a făcut s-o iei în pripă, aşa, din senin. Vă ştiam prietene foarte, foarte bune…

— Prietenia femeilor! Rosti Angela cu scepticism.

— În orice caz, are şi ea drept acum, să exclame măcar cu tot atâta dispreţ: prietenia femeilor! După prietenia pe care i-o arăţi de cinci minute, o plâng dacă-şi face cumva vreo iluzie…

— Nu e nevoie s-o plângi tu. Are cine s-o consoleze.

M-am ridicat într-un cot, suspinând cu o resignare, în intenţia mea, foarte comică:

— Ştiu! Am oftat. Are cine s-o consoleze. Din nefericire…

— Ce vrei să spui cu asta? Mă întrebă Ange, cu o imperceptibilă încruntare între sprâncene.

— Nimic nou. Ceea ce vede şi ştie o lume întreagă. Guguf…

Am terminat cu un gest de admiraţie şi de dezolare, menit să înlocuiască orice comentariu şi să aţâţe gelozia Angelei;

fiindcă îmi mărturiseam, atât de sfruntat, o atât de calculată şi vădită după judecata mea pizmă pe norocul amicului meu Guguf.

Angela aşteptă. Efectul meu era ratat. Aşteptă fără nici un semn de scandalizare. Nu gelozia mea putea să-i provoace un dram măcar de gelozie. Ce se petrecea în mine şi cu mine, era lipsit de orice interes.

— Ei, ce e cu Guguf? Întrebă cu indiferenţă. Ştii ceva de la el?

— Mai este nevoie să ştiu ceva de la Guguf? El e prea discret ca să-şi divulge aventurile… Deşi de data aceasta discreţia lui, oricât ar fi de lăudabilă, nu mai poate să apere secretul lui Polichinelle…47

Am tăcut amândoi un timp.

— Ange! I-am apucat mâinile târziu, cuprins de remuşcare. E cea mai mare stupizenie, dacă-ţi imaginezi că m-am gândit vreodată la Nadia… Pentru mine nici nu există. Uită-te în ochii mei şi spune că nu poţi crede că eu… Că Nadia… Că între noi… În fine…

Angela surâse cu o tristeţe venită de departe şi îşi dezveli privirea albastră, de sub genele răsucite şi lungi.

— Bine – bine! Te cred şi fără atâtea jurăminte. Nici nu era vorba despre aceasta. Nici nu mă gândeam la tine…

— La Nadia atunci? M-am grăbit din spirit loial şi cavaleresc să-i iau apărarea. N-ai dreptul, Ange, să bănuieşti aceasta. De o lună jumătate, de când o cunosc, o singură dată nu m-a provocat cu o privire, cu o vorbă, nu m-a încurajat măcar în glumă… Orice poţi să crezi despre dânsa. Dar nu e o femeie care să se amuze flirtând cu bărbaţii prietenelor…

Angela îmi astupă din nou buzele cu latul palmei:

— Opreşte, Ciufulici! Eşti de-o candoare! De-o candoare… Ai fost născut să fii soţ. Apropo! Ne-a adus paşaportul. S-a făcut şi aceasta.

Am răsucit paşaportul pe o faţă şi pe alta, cu o legitimă curiozitate. Era cum îl făgăduise Eliazar. Nu lipsea nimic,

fotografii, semnături, sigilii, vize.

— Dar e un fals Ange!… Suntem trecuţi aci soţ şi soţie. Oricine poate să ne tragă la răspundere.

— Cine? Aş vrea şi eu să-l văd, cine e acel oricine! Strânse din umeri Angela. Pune-l în buzunar şi caută să nu-l pierzi…

Femeile n-au avut niciodată prea dezvoltat simţul de respect al legii şi nu prea cunosc teama de răspundere pentru călcarea legii. Dau totul pe socoteala destinului. Indiferenţa inconştientă a Angelei îmi păru aşadar deopotrivă de firească şi de scuzabilă. Dar eu?… Eu ştiam ce înseamnă un paşaport fals, şi totuşi l-am primit după această slabă împotrivire, l-am pus în buzunar şi i-am purtat grijă să nu-l pierd.

Ideea venise de la Eliazar. Numai ei trei, Bibia, Guguf şi Eliazar, cunoşteau adevărata noastră situaţie. Ne înfăţişasem tuturor celorlalţi drept un tânăr menaj în bună orânduială cu registrele stării civile. Pentru Dickie Hood, pentru Nadia Vologhin, pentru cele o duzină de prieteni şi trei duzini de cunoscuţi nu mai puteam da îndărăt. În călătoria cu popasuri în treizeci de porturi şi în opt ţări, paşaportul era un document de treizeci de ori indispensabil. Adică paşapoartele… Al meu pe un nume, al Angelei pe altul. Deci i-am împărtăşit lui Eliazar această îngrijorare, agăţându-mă de un asemenea obstacol binevenit ca să pot renunţa la plimbarea de alţii voită şi de alţii hotărâtă. Eliazar a strâns din umeri ca şi Angela adineaori. Mi-a cerut paşaportul cel adevărat; astăzi îl preschimbase cu acesta mincinos.

Poate la simplitatea cu care îl acceptasem, se gândea în dimineaţa plecării, când ne-a întâmpinat pe punte cu o metalică sclipire de satisfacţie în ochi. Capitulam şi acum. Ştia că am să primesc orice; că întrucât mă priveşte, toate pariurile lui nu mai pot da greş niciodată.

Îşi modificase şi dânsul ceva din identitate. Dar era o remaniere mult mai inofensivă. Îşi înlocuise pălăria cu o şapcă albă de căpitan de bastiment; lepădase hainele de

culoare incertă şi de venerabilă vârstă, ca să îmbrace un costum mai arătos, deşi nu mai puţin antic şi cu buzunările nu mai puţin lăbărţate. Târâse un geamantan de pânză roşcată, jerpelit şi fără încuietori, încins cu o curea încrucişată ca un mizer bagaj de emigrant. Acestea toate nu l-au împiedicat să se instaleze în scaunul de doc cel mai confortabil, să-şi rezerve hamacul prins la cel mai bun loc, să dea el ordine stewardului, sfaturi căpitanului şi să împartă pachete de ţigări mateloţilor – bineînţeles din ţigările noastre.

Mai impunătoare fusese lada de cărţi. Cadoul lui Dickie Hood. Eliazar avea să-i samene conţinutul în mare, volum după volum, pe urmele lui Ulise, în capul sirenelor invizibile, pe măsură ce fiecare lectură avea să le dovedească nevrednice de raftul unei biblioteci.

Trei luni, iahtul „Eros” a făcut înconjurul Mediteranoi, navigând aproape de ţărmuri; când austere, calcaroase şi tragice în grandoarea promontoriilor fortificate cu creneluri; când încărcate de vegetaţie luxuriantă şi multicoloră, ca o vitrină de florărie.

Ne deşteptam dimineaţa într-un golf de o curbă elegantă şi voluptuoasă, cu marea neclintită de sidef şi cu malul festiv pavoazat de trandafiri şi oleandri, de mimoze şi iasomii, de garoafe şi cactuşi.

Ancoram seara în porturi tixite de catarguri şi carene, abia deschizându-ne trecerea printre bricuri şi goelete, vapoare bătrâne şi negre sosite din mările Indiilor, tartane şi balancele, corăbii greceşti ca triremele frescelor antice, purtând la pupă statui poleite şi numele unei zeităţi din Olimp.

O dată marea era de cobalt. Altă dată era de indigo.

Uneori soarele asfinţitului scăpăra pe un promontoriu de profir roşu, într-o atmosferă lividă şi prăfoasă, ostilă şi violentă. Alteori arşiţa nămiezii juca miraje de oglinzi răsturnate, deasupra unui ţărm cu livezile de măslini şi lămâi, de eucalipţi şi agave, coborâte până la tivul de velur al nisipului.

Marsilia, poarta orientului, cu statuia Fecioarei binecuvântând depărtările apelor de pe înălţimea Catedralei Notre-Dame de la Garde. Barcelona luminată de ghirlănzile lampadarelor ca într-o veşnică sărbătoare nocturnă. Neapole cu craterul Vezuviului fumegând roşu în coastă. Truştele ne-au primit cu mulţimea lor împestriţată şi zgo-motoasă cu aceleaşi modulaţii de cânt, cu aceleaşi dialecte muzicale, vocalizate, împroşcând jerbe de imagini şi risi-pindu-se într-o mimică extravagantă, care dramatiza vân-zarea unui pieptene de bagŕ ţi aduna zece spectatori pasio-naţi la târgul unui colier de mărgean. Tustrele se răsfăţau în soare scânteietor şi într-o mare splendidă, apăreau din larg într-o feerie de arhitectură şi de vegetaţie subtropica-lă; erau cetăţile de basm şi de vis, de romanţe şi de remi-niscenţe literare, de mandolină şi de chitară. Tustrele, când păşeam mai adânc în cartierele vechi, ne dezvăluiau ulce-rele ascunse şi triste, populaţia viermuind în mizeria sordi-dă, cumătrele cu sânii fleşcăiţi şi cerşetorii ologi, uliţele în-guste unde n-a pătruns soarele niciodată, clădirile leproa-se, gunoaiele fermentând în praguri, porticele umede, spe-luncile abjecte, bordelurile de marinari, fetiţele de zece ani oferindu-se cu dezgustătoare indiferenţă animală, pentru un tarif repede redus, în lire, în franci sau pesetas.

Dickie Hood lepăda pumni de monedă pe trotuarele jegoase, arunca în aer o ploaie de nichel, de argint şi de bronz, desfătându-se cu hohote guturale de râs la încăierarea copiilor goi şi pârliţi de dogoarea solară.

Eliazar născocea alt joc, mai puţin inocent. Alegea din pumn o monedă de argint şi o înfigea în gunoi, în lăturile străzilor, în excrementele câinilor:

— Culege-o de aci! Şi nu cu mâna, cu dinţii!

Copilul nu ştia ce să creadă. Privea cu îndoială, apela la noi să-i fim într-ajutor.

— Nu vrei? Bine. Pleacă. Vino tu!

Şi se găsea întotdeauna, nu unul, ci zece, să îngenunche în balta cleioasă, întrecându-se între dânşii şi zgâriidu-se, pentru a smulge mai repede cu dinţii din murdărie, banul sclipitor de argint.

— Hehe!

În ochii unui asemenea copil, am văzut odată o ură mai teribilă chiar, decât aceea din ochii lui Eliazar când se credea neobservat.

Copilul îşi ştergea buzele cu dosul palmei: se cunoştea că abia îşi poate stăpâni un spasm de vomitare. Strânsese mai întâi pleoapele să nu-l podidească plânsul. Când se simţi stăpân, ridică privirea la Eliazar şi n-o mai desprinse. Parcă voia să-l ţină minte pentru totdeauna, ca să-l aştepte mai târziu, până la sfârşitul vieţii, şi să-i plătească această dintâi spurcare şi umilinţă.

Ochii lui Eliazar s-au încrucişat cu privirea aceea. S-au confruntat şi s-au străpuns. Iar cel care a plecat întâi ochii în pământ a fost Eliazar, nu copilul.

— Hehe! Rânji. Ai şi învăţat să urăşti, jigodie? Aceasta îmi place… N-ai să uiţi de-acum în veci vecilor, şi mă bucură că ai învăţat-o de la mine… Haide, vino aci! Ţine de aci.

Întindea pumnul plin de monede.

Copilul îi zvârli în obraz banul cules cu dinţii din scârnăvia străzii, îi întoarse spatele şi, cu fruntea rezemată în perete, izbucni într-un plâns care-i zguduia pe el cămaşa albastră şi sfâşiată.

Am vrut să mă apropii, să-l dezmierd şi să-l împac; să-i cer iertare pentru toţi.

Eliazar mi-a prins mâna şi mi-a retezat calea.

— Lasă-l! Mai târziu are să-mi mulţumească mie, nu ţie!

Apoi făcu semn unui taximetru.

Cerceta dinainte adresa tuturor temniţelor şi pleca singur, să ducă ocnaşilor un balot enorm de tutun, plătit de astă dată de dânsul, nu de Dickie, de Guguf ori de mine. Era singura oară când nu ne cerea nimic rânjind; singura oară

când la întoarcere ne uita pe noi, ca să privească undeva, depărtat şi absent, dincolo de universul ostil.

Nadia şi Angela soseau mai târziu, odată cu închiderea magazinelor, încărcate de pachete, cutioare, coşuri, flacoane; nerăbdătoare să ne exhibeze achiziţiile, să ne afle părerea, să mai încerce, pe deget, la gât sau pe braţ, inelul cu montură exotică pe care n-au să-l poarte niciodată, brăţările cu incrustaţii de email de care se vor plictisi a doua zi, colierele de chilimbar, mărgean, bagŕ sau cristal de stâncă; tot ce pentru ele însemna „culoarea locală”. Căci pentru orice femeie, fiecare oraş de pe glob e situat într-o altfel de planisferă, ignorată de noi; marcată pe hartă cu altfel de semne convenţionale ignorate de cartografi, după specialităţile de bijuterii şi mătăsuri, de blănuri şi ciorapi, după strălucirea vitrinelor şi faima croitoreselor; tot aşa cum, pentru Dickie Hood, harta politică a Europei era înlocuită prin una a specialiştilor de vinuri: Valdepanasul spaniol, vinul de Aragon şi de Priorata, de Rioja şi Ali-cante, jerezul, malaga, moscatelul, manzanilla sau amonti-llado; vinurile Italiei, albano şi frascati, capri şi lacrima Christi, fallmo şi vino santo al Calabriei, muscatul de Siracuza şi nasco, vinul Sardiniei cu parfum de tockai şi cotnar.

Ne întorceam în port sau la hotel să schimbăm vesmintele de seară; ne prindea ora trei sau patru după miezul nopţii într-un dancing cu jazz, şampanie şi cocteiluri; Guguf dispărea la un Club sau un Cerc, să revină într-o jumătate de oră, fără să-i putem ghici de pe obrazul veşnic surâzător şi amabil dacă a pierdut sau a câştigat zece ori douăzeci de mii de franci, de lire sau de pesetas; pe Dickie, cu plastronul cămăşii sifonat şi cu şuviţa de păr căzută pe ochi, îl conduceam la ieşire, mai mult sau mai puţin de subsuori; iar a doua zi dimineaţa plecam mai departe, într-o lumină triumfală, pe o mare străvezie unde se vedeau peştii în adânc, vâslind cu indolenţa graţioasă a estampelor lui Hockusai.

Valencia del Cid, cu parfumul de iasomie şi aroma de portocale; noaptea de atunci cu semiluna agăţată pe mătasea cerului ca un vechi suvenir al stăpânirii maure; suspinul chitarei şi vântul întorcând deodată miasma umedă a orezăriilor, ca să ne scuture ca un fior lugubru de putreziciune…

Pe urmă au fost cetăţile moarte ale Africii: ruinele romane şi cartagineze, cetăţile islamului invadate de nisi-puri, măcinate de vânturi arzătoare, scăldate în lumina albă ca zăpada – scheletele lumilor dispărute. Terme şi temple romane, circuri şi piscine sleite, necropole creştine din veacurile dintâi, mormintele de episcopi şi moscheele cu mozaicuri arabe: cât le-am dorit, cum le-am visat!

Cât le-am dorit, cum le-am visat, altădată, în anii puri ai adolescenţei!

Pelerinajul atât de dorit, atât de visat; pelerinajul acesta era acum numai un supliciu.

Nici acolo, nici spre sfârşitul călătoriei, când ne-am apropiat de stâncile cretoase ale Greciei, incandescente sub cerul de cristal, nici la gurile Nilului, nicăieri nu m-a părăsit privirea intolerabilă.

Au fost nopţi înstelate, când înfăşurat în pardesiul subţire, rămâneam singur pe punte, ca să nu le aud glasul lor dinlăuntru: râsul alcoolizat al lui Dickie, râsul Angelei, vocea lui Guguf, cântecul la clavir al Nadiei. Credeam că uit. Mă scufundam în vasta pustietate albastră, calmă şi legănată în balansul valurilor.

O stea a căzut în mare. Alta. Şi calea lactee, în zaimful ei luminos, mai avea încă de unde scutura un milion de milioane de stele…

Credeam că uit.

Umbra se înălţa neagră lângă mine, sosea fără să-i aud paşii îi simţeam mai întâi ochii sfredelind întunericul albastru. Şi numai după aceea, îi auzeam glasul.

— Hehe! Aci erai? Ce noapte! Nu? Ce mare! Nu?… Când te gândeşti că e destul un singur pas deasupra balus-

tradei… Haide! Lasă gândurile acestea de sinucigaş; nu sunt pentru tine. Vino cu noi… Te cheamă Dickie. Te cheamă Angela… Angela ta cu ochi de azur. Hehe!

Ah! Râsul acela împlântat întotdeauna ca două lovituri repezi şi sigure de cuţit: hehe!

Pe drumul întoarcerii, într-o seară cu vânt parfumat dinspre ţărmul Siciliei, a căzut asupra noastră un stol ostenit de rândunele. Pe punte, în cabine, în sala de mâncare, pe frânghii şi pe barele de alamă, pretutindeni au pus stăpânire, cu foşnetul lor mătăsos de aripi, cu piuitul lor slab şi îmblânzit.

S-ar fi spus că pentru o singură dată, între făpturile acelea sperioase şi pline de mister şi între noi s-a încheiat un armistiţiu. Se lăsau prinse în pumn, dezmierdate cu degete uşoare, scânceau cristalin şi ne priveau neînfrico-şate, cu ochii lor mici şi lucioşi, negri ca mărgelele negre.

Erau rândunelele noastre de acasă. A doua zi aveau să pornească spre cuiburile lor, de la noi, aducând cu ele primăvara pajiştilor.

Am dus trupul mic din palmă la obraz, să-i simt alintarea dulce a penelor şi bătaia ostenită a inimii. M-am întors s-o apropii şi de obrazul Angelei. N-avea ce face cu dânsa. Ţinea alta în palmele ei făcute cupă. Şi Dickie Hood…

Dar se pot spune acestea? Se pot spune, când ai avut laşitatea să le suporţi?

Oricât de repede m-am răsucit la loc, să-mi păstrez amăgirea că nu văd şi că nu ştiu; am simţit apăsând asu-pră-mi privirea lui Eliazar. Şi am înţeles din cruzimea aceea lucidă a ochilor că el cunoştea de mult ceea ce a fost pentru mine la început numai o vagă bănuială şi devenise acum o siguranţă atroce.

Eliazar aruncă volumul sfârşit în mare. Răsturnat pe scaunul de pânză, îmi făcu semn:

— Hehe! Ce fel de ţigări ai astăzi, Ciufulici?

Pasărea a căzut din mâna mea, grea ca o pasăre moartă.

X.

VILA AZUR-EDEN.

La începutul călătoriei noastre, cea dintâi noapte am petrecut-o la Toulon, port militar vestit prin viermuiala fantasmagorică de marinari şi soldaţi coloniali, de turişti şi de hamali, de negri şi indochinezi, de arabi şi de creole, de văcsuitori de ghete şi negustori ambulanţi, de apaşi şi ofiţeri; port celebru în Franţa şi în toată Mediterana, pe toate mările şi oceanele, prin casele cu felinarul roşu şi perde-lele trase, închizând mostre feminine de toate rasele şi culorile, de toate naţiile şi graiurile, pentru soldaţii şi gradele lor pe mare şi uscat.

La Şanhai, la Canton, la San-Francisco, la Liverpool şi la Yokohama, la capul Tasmaniei şi în insulele Marchize, la Brăila şi la Buenos-Aires, pretutindeni unde se întâlnesc doi mateloţi sau doi căpitani de vas este cu neputinţă ca din primul ceas şi de la al treilea pahar, amintirile lor să nu se întoarcă la tavernele Toulonului, la femeile lui: japoneze cu ochi oblici şi piele lucie, englezoaice albe ca zăpada, negrese cu părul încâlcit ca sârma de frecat parchetul, italience cu sânii opulenţi, spaniole gata să-ţi scoată ochiul cu o scoică la cea dintâi ofensă, ţigance şi vieneze, rusoaice şi suedeze, indiene şi circaziene, toată recolta de carne vie din cele cinci contineme mânată în ţarcul abatorului de aci, tot aşa de organizat ca uzinele firmei „Jonas David Hood and Co Ltd.” din Chicago.

După masă, Eliazar m-a rechiziţionat:

— Mergi cu mine. Inventezi un pretext şi plecăm. Mergi să vedem căţeaua.

— Căţeaua?

— Da. Căţeaua. „La chienne”. Aşa-i spune toată lumea aci. E o celebritate pe tot litoralul. N-ai citit cartea lui Michel Georges-Michel, Nouvelle Riviera? 48 Hehe! Pe ce lume trăieşti?

Nu citisem cartea lui Michel Georges-Michel, cronicarul cel mai la modă al Rivierei şi succesorul cel mai de duh al lui Jean Lorrain49. Dar am mers după Eliazar.

Pe drum m-a lămurit despre ce e vorba. Poate un caz numai de domeniul doctorului Freud. Poate ceva mult mai lugubru şi crunt.

„La chienne” era o femeie încă tânără, cu un cap superb şi fascinator de meduză, crescută în cel mai aristocratic pension de călugăriţe şi purtând un nume foarte cunoscut în lumea finanţelor şi a politicii. Bogată, frumoasă, tânără, adulată, cu hotel particular aproape de Etoile, cu zece servitori la poruncă şi cu lojă la Operă, n-ar mai fi avut nimic de cerut vieţii, care-a primit-o de când a deschis ochii în culcuş de puf şi mătase. După al doilea an de măritiş, o anonimă binevoitoare o informează că bărbatul o înşela în dreapta şi în stânga, cu prietenele, cu femei de pe stradă, cu fata din casă, cu figurante de teatru, cu vânzătoare de magazine. Nu i-a trebuit mai mult de-o săptămână ca să se convingă că scrisoarea nu minţea. A cumpărat un revolver să-l împuşte şi să se împuşte, ca orice banală dramă conjugală. Pregătise totul. Îl aştepta… Dar aşteptând a găsit ceva mai bun. O răzbunare mai cruntă… A închis revolverul în sertar, a consultat un amă-nunţit ghid al Parisului, pe care până atunci îl ignorase. A şters urmele lacrimilor, cu pudră şi roşu, pe urmă a plecat să se ofere la diferite case de rendez-vous; faimoasele case pentru femeile de la ora cinci. Şi fiecărui client, după ce se îmbrăca, îi restituia banii: „Îl cunoşti pe X?… Ai auzit de el?… Deputatul, armatorul, directorul şantierelor de la… Eu sunt nevasta lui. Oricând vrei să mă vezi, dă-mi un telefon. Nu uita; adresa noastră e strada… Numărul telefonului e: Etoile atâta şi atâta… Mai caută prieteni. Cât mai mulţi prieteni…!”

Doi ani a aşteptat să vină bărbatul la ora cinci şi s-o ucidă. N-a venit. Din laşitate, sau din dezgust, sau din re-muşcare, n-a venit.

Atunci „la chienne” a plecat în porturile unde armatorul şi directorul şantierelor era încă mai cunoscut, s-a angajat în casele cu felinar roşu pentru soldaţi şi marinari. Michel

Georges-Michel o găsise la Marsilia. Acum se strămutase aci, în portul cel mai activ în asemenea mese-rie, unde nu exista şomaj, zi şi noapte.

— Hehe! Ce zici de asta? Numai o femeie putea să descopere aşa ceva! Adevărată căţea! Hehe!… Am ajuns.

Un marinar beat, numai în tricoul vărgat şi în şalvarii largi, cu gâtul şi cu braţele tatuate, se împleticea coborând scările. Se rezemă de perete şi ne făcu un semn cinic, de admiraţie şi de încurajare:

— Vă duceţi şi voi?… Nu pierdeţi ocazia. O! E teribilă căţeaua… Mie unul, mi-a…

Sfârşitul s-a pierdut într-un sughiţ.

Femeia ne aştepta în uşă, cu părul ei superb inelat încadrându-i figura cu ochii lungi şi verzi, într-o adevărată coafură de meduză mitologică.

— Intraţi mai repede! Haideţi, că n-am timp de pierdut…!

— Căţea! Îi rosti Eliazar în urechi, în loc de ziua bună, ca şi cum ar fi cunoscut-o de când lumea.

— Câine! Îi răspunse femeia surâzând flatată, ca şi cum l-ar fi cunoscut de când lumea.

Pe masă se afla un vraf de ziare şi reviste ilustrate. În rame răspândite pe toate mesuţele şi agăţate în toate ungherele, o puzderie de fotografii: acelaşi ins, în haină de solemnitate cu decoraţii atârnând la reverul fracului şi cu marele cordon al legiunii de onoare peste plastronul scrobit; în uniformă de ofiţer combatant; la un dejun câmpenesc alături de amfitrioana noastră de astăzi, dezmierdându-i mâna; la un birou şi între lucrători într-un decor de şantier naval. Deasupra patului acelaşi portret, mărit, în ramă groasă de lemn exotic.

Surâsul de pe toate aceste fotografii, sigur de sine, satisfăcut şi scrutând orgolios viitorul, era sinistru în camera cu ustensile de higienă intimă, rânjite în evidenţă, profesional.

— Bărbatu-meu! Îl recomandă repede şi triumfală femeia, temându-se poate să nu ne scape povestea. Aţi auzit de el?

Deputatul, armatorul, directorul şantierelor de la… Fără mine, era acum ministru… Uite-l şi aci, şi aci, şi aci…

Spunând, răvăşea ziarele şi revistele ilustrate. Acestea datau mai de curând. După ce ştiuse… Un om căzut, cu ochii scufundaţi în găvanul orbitelor, cu râsul stins, cu o apatie sfâşietoare în figura devastată.

— Hehe! Se miră cu încântare Eliazar. Aşadar domnul aceasta, şi aceasta, e unul şi acelaşi? Bravo!… Câţi ani au trecut între ăsta (arătă portretul solemn din perete) şi ăsta? (arată fotografiile mizerabile din ziare şi reviste). Cât ţi-a trebuit să-l aduci aci?

— Patru ani! La 8 mai se împlinesc patru ani, răspunse femeia cu o precizie de dată istorică.

— Hehe! Căţea!

— Haha! Câine!

Se vedea bine că se simţeau din acelaşi sânge şi că se apreciau.

Eliazar nu se mai sătura privind, confruntând fotografiile, respirând lacom, cu nările subţiri, mirosul animalic şi respingător.

— Şi el ce face?… Ştie…?

— Îi scriu în fiecare zi. Îl anunţ câţi. Am un carnet şi îi însemn pe toţi! Răspunse căţeaua cu un râs răguşit, de dezmăţ, băutură şi boli.

Începu să-şi lepede capotul cu flori roşii şi negre.

— Nu rămâneţi amândoi?

Am fugit.

Eliazar a rămas.

În uşă m-am ciocnit de alţi doi, care aşteptau fumând ca la un ghişeu închis: un tiralior senegalez şi un marinar cu o pată oribilă în obraz, de arsură sau de vreo necunos-cută boală tropicală.

Am cumpărat în drum, de la o librărie, cronicile lui Michel Georges-Michel. Nimic nu era născocit. Cu diferenţa că Michel Georges-Michel căuta o explicaţie – isterie, viciu sau altă etichetă patologică – acolo unde nu exista nici o

explicaţie; cu diferenţa că el mai spera să apară într-o dimineaţă soţul şi s-o culce cu un glonţ, sigur de verdictul de achitare al juraţilor, pe când eu ştiam că nu se mai poate. Că dacă n-a făcut-o din ziua dintâi când a ştiut, n-are s-o mai facă niciodată.

Atunci mi se părea josnic şi laş, un om care s-a resemnat să trăiască asemenea oroare. Acum găsesc mai logic şi poate eroic. Omul acela ispăşea ceva. O justiţie monstruoasă, dar o justiţie. El fusese vinovatul. Femeia numai se răzbuna, tot aşa cum nu-mi amintesc ce ducesă din veacul de mijloc, când şi-a ucis rivala, a închis cada-vrul în sicriu de sticlă şi l-a aşezat în picioare, în camera de dormit, lângă pat, ca în fiecare dimineaţă, ea cu desfăta-re, bărbatul cu groază, să constate descompunerea hâdă. „La chienne” născocise o răzbunare mai savantă şi mai drăcească. Atât şi nimic mai mult.

Eu nu ispăşeam nici o vină, n-aveam de plătit nici un păcat, Angela nu-mi datora nici o vindictă (decât poate pentru crima că o iubeam orbit şi total) – totuşi am învăţat să accept zi de zi un chin şi o scufundare fără nădejde, mai crâncenă ca a armatorului solemn şi decorat, din portretul cu rama lată de deasupra patului de bordel. Acela ştia, dar nu vedea. Nu era osândit la prezenţa de fiecare ceas. Se afla înlocuit prin fotografiile multiple, dar inani-mate. Ochi morţi de carton. Tortura lui era abstractă şi îndepărtată: putea s-o respingă, putea s-o ignore.

Eu ştiam, vedeam, asistam; fără tăria nici unei împotriviri, fără curajul să mă smulg şi să fug.

, Eros” ne-a adus îndărăt la Cannes.

Bulevardul Croissetei era deşert, palasurile închise, restaurantele mute. Se făceau pregătiri pentru sezonul de iulie, august şi septembrie, în vreme ce oaspeţii obişnuiţi se călătoriseră spre Paris, spre Elveţia, spre plajele de nord ale Oceanului: Biaritz, Deauville, Dinard, Saint-Jean-de-Luz, Saint-Malo.

Am plecat după dânşii. Ne-am întors peste şapte luni, în decembrie, când la Paris se stingeau becurile electrice la zece dimineaţa şi se aprindeau la trei după-amiază, într-o ceaţă umedă şi fuliginoasă, cu miros înăbuşitor de ulei şi benzină, în tusea de agonie a ftizicilor.

Acum nu mai aveam nici un drept să aleg eu locul de şedere, hotelul sau vila, cum îmi puteam da cu un an în urmă cel puţin iluzia. Acum singura mea avere era automobilul şi o rămăşiţă de cincisprezece mii de franci – mai era tovărăşia la garajul lui Bibia. Dar ce naiv mai putea crede în aşa ceva? Şi cine mai pomenea acum de numele lui Bibia?

Avocatul din ţară făcuse un drum până la Paris, să se descarce de socoteli şi să-mi predea procurile. Nu şi-a permis să se mire de graba cu care am dus la sfârşit, o ispravă unde alţi moştenitori pun cel puţin câţiva ani de laborioasă inventivitate. Umilit de această discreţie încărcată de imputări, l-am asigurat că e în cea mai mare greşeală dacă îşi imaginează că am împrăştiat în patru vântuii banii ceruţi de atâtea ori telegrafic. Îi plasasem aci. Intrasem în întreprinderi serioase. Mă servisem de sfaturile şi de influenţa amicului meu Dickie Hood. (Poate cunoştea firma din ziare? Fiul lui „Jonas David Hood & Co. Ltd.”).

Minţeam de mântuială, cu atât de puţină convingere, încât nici el n-a mai simţit nevoia să mă felicite, nici eu să mai insist.

Şi totul s-a încheiat după vechea orânduială moldovalahă, a strănepoţilor de mari-logofeţi şi de vornici, de hatmani şi spătari, pe care nu-i primesc slugă nici fostele lor slugi.

Eu mai eram încă stăpân.

În resemnata mea năruire, primisem şi această josnicie din urmă, numai să nu mă alunge Angela, ca un străin netrebuincios şi netrebnic.

Pentru ochii lui Dickie Hood, rămăsesem soţul de pe paşaportul falsificat.

Poate un asemenea amănunt dădea altă savoare, de adulter, unei cuceriri care ar fi pierdut altfel tot farmecul şi ar fi însemnat o aventură banală. Eu eram soţul. Eram imbecilul. Mă bucuram de privilegiul atenţiilor şi simpatiei pe care o arată întotdeauna amantul soţului înşelat.

Angela descoperise ea vila, o vilă întreagă, o angajase, făcuse preţul; eu plătisem chiria pe întreg sezonul. Dar plătisem cu banii de la ea. Nu întrebam mai departe de la cine.

Când mi-am muşcat buzele, s-a aşezat pe genunchi şi mi-a despărţit părul de pe frunte, să-mi pună sigiliul roşu al sărutului.

— Să nu întrebi nimic, Ciufulici! Să nu spui nimic! Îmi dau seama acum. Te-am ruinat… Nu ştiu cum a fost… Tu eşti de vină. Da-da! De ce te uiţi aşa la mine? Tu eşti de vină! Nu mi-ai spus-o niciodată. Nici nu mi-ai dat a înţelege măcar. Noi, femeile, trăim într-o ignoranţă absur-dă a acestor detalii. Când ne dăm seamă, e prea târziu. Dar pentru mine şi tine, nu e prea târziu. Vom repara totul. Se va repara totul… Avem să economisim. Avem să punem laoparte şi, când se va termina sezonul, plecăm undeva retraşi, să nu ne ştie nimeni.

Avem să economisim! De unde! Cu ce preţ?

Totuşi acceptam şi aceasta.

Ochii Angelei, ochii ei de azur, îmi topeau orice încercare de împotrivire. Şi m-am dus să plătesc şi să semnez contractul.

Se numea Vila Azur-Eden. Douăsprezece camere cu şase încăperi de baie două holuri imense, privelişte la mare, grădina până la ţărm, cu stânca retezată direct în valuri, patruzeci de palmieri înşiraţi de jur împrejur, rondurile de garoafe şi de petunii, chioşc, radio, plaja noastră şi o sută de mii de franci chirie pe trei luni, cu tot cu grădinar, servitori, bucătar, tacâmuri. Se putea desco-peri ceva mai nimerit pentru un om cu singura avere cincisprezece mii de

franci în buzunar, o dată pentru totdeauna, şi fără nici o profesie până la sfârşitul vieţii?

Fireşte, l-am invitat pe Dickie Hood la noi. Şi pe Eliazar. Nadia n-a putut să renunţe la apartamentul ei de la Carlton. Şi nici Guguf. Dar sunt în fiecare zi la noi şi în fiecare seară, după ce se termină reprezentaţiile de la Cazino, după ce Guguf pierde sau câştigă câteva fise de zece mii de franci.

După ideea lui Dickie, am făcut o provizie de vinuri şi de şampanie în pivniţă, mărcile şi recoltele cele mai faimoase. După ideea lui Guguf, am făcut o provizie de cărţi de joc, de sabouri50, de jetoane, pentru partidele inofensive, de distracţie, când conversaţia lâncezeşte şi nu găsim altceva mai inteligent ca să ne omorâm timpul.

Eliazar a ales camera cea mai strâmtă şi mai întunecoasă. Servitorii casei spun că n-a fost locuită niciodată. Aceasta nu-l împiedica pe Eliazar să se simtă mai mulţumit ca oriunde şi mai ales nu l-a împiedicat să-i dea, în trei zile, exact acelaşi aspect cu al încăperii de la hotelul lepros din dosul Azilului Evanghelic. Cărţi şi ziare înşirate direct pe podea, de jur împrejurul pereţilor. Cutii goale de ţigări, mucuri arse, chibrituri şi hârtii mototolite: în trei zile totul a intrat în ordine. Eliazar nu dă voie nici unui servitor să intre, încuie uşa cu cheia şi zvârle cărţile nevrednice pe fereastră afară, în rondurile cu garoafe şi mimoze.

Servitorii îl cred un savant şi un inventator. A mai locuit odată, la Vila Azur-Eden, un tip tot aşa de ciudat, rectorul unei universităţi din Anglia, căruia a venit să-i facă vizită acasă regele Suediei. Încât pentru dânşn, era sigur acum că dacă va intra pe poartă regele Suediei, sau al Danemarcei, sau maharajahul de Kapurtala cu mustăţile lui de tigru, sau Rajkumar Vyavsinh de Rajpiula, sau maharajahul Baroda, muritorul cel mai bogat de pe planetă – două sute de milioane franci francezi rentă – sau exregele Manuel al Portugaliei; era sigur deci, în cugetul lor, că vizita va fi pentru Eliazar, nu pentru noi.

Deocamdată n-a intrat pe poartă nici un maharajah şi nici măcar un prinţ rus dintre amicii atât de numeroşi ai Nadiei. Suntem numai noi, între noi. Ca într-un ade-vărat eden.

N-a sunat la uşă, să intre, nici Bibia. Mi-a trimis un răspuns să vin la el, să-l caut eu. Îl uitasem, cum îl uitaseră sau păreau că-l uitaseră toţi. M-am dus fără grijă. Ştiam că nu poate să-mi ceară nimic. Bibia m-a întâmpinat într-un prea frumos costum de culoarea cafelei cu lapte, cu o cămaşă de culoarea stânjenelului şi o cravată superbă: roşie cu buline verzi. Ras proaspăt, cu obrazul dogorind încă de arsura briciului, dădea cele mai evidente semne de prosperitate. Mi-a prins mâna în laba-i enormă şi, după ce mi-a zguduit-o să mi-o scoată din umeri, m-a prins de după gât şi m-a îmbrăţişat frăţeşte. Pe urmă, m-a îndepărtat cu amândouă mâinile de umeri, să mă examineze de la distanţă ca pe un manechin. Încruntă sprâncenele şi îşi împinse cascheta pe ceafă, cu un bobârnac.

— Nu-mi place! Declară. Nu-mi placi defel. Te-ai jigărit rău. Ţi-o spune Bibia!

Am strâns consternat din umeri. Ce puteam să fac?

— Şi Bibia are să-ţi mai spună ceva. Sunt sigur că tot aşa te-ai jigărit şi la pungă. Îndrăzneşte să-i spui lui Bibia că nu!

A doua oară am răspuns mut. De astă dată clătinând consternat din cap. Ce puteam să fac?

Bibia ridică pumnul păros, pentru care n-ar fi ajuns toată provizia de paste depilatorii a unei drogherii, şi ameninţă undeva în nevăzut, spre Vila Azur-Eden.

— Ah! Ghelica! Ghelica! Bibia te-a avertizat şi n-ai vrut să înţelegi!… Şi domnul Guguf!… Şi domnul Eliazar! Are să vă prindă odată Bibia aci în palmă, pe toţi, şi uite ce-are să rămână din voi!

Palma se lăţi întâi imensă, să-i cuprindă pe toţi, pe urmă pumnul se strânse gigant, să-i suprime pe toţi, pe urmă îi lepădă la pământ, îi călcă cu talpa şi Bibia îşi şterse palma asudată de fundul pantalonilor culoarea cafelei cu lapte.

— Sfârşitul are să fie acesta! Ţi-o spune Bibia!

Asigurarea lui Bibia nu m-a consolat cu nimic, deşi acum pricepeam atâtea din cele ce zădarnic îmi dăduse să înţeleg anul trecut.

— Mă urăsc toţi, îmi destăinui Bibia prinzându-mi braţul, fiindcă m-am lepădat de dânşii şi m-am hotărât să mă fac om de ispravă!… Acum ştii ce-am vrut să-ţi spun şi de ce te-am anunţat să te păzeşti?

A treia oară am confirmat fără glas.

— Aşadar, dragă Dănuţ, ai ieşit tuns, ras şi frizat? Maşina o mai ai?

— Uite-o! Am arătat spre capătul străzii, unde o adăpostisem la umbră.

— Tot e ceva! Dacă laşi să ţi-o mărite Bibia şi dacă pleci cu banii de pe ea, cu ce am să-ţi dau eu acum şi cu ce am să-ţi trimit în ţară, încă mai e ceva.

Am început să râd stingherit;

— Nu plec, Bibia. Rămân aci!… Şi nu vând Hispanoul.

Pentru moment, n-am nevoie…

Bibia ridică ochii şi mă privi lung. Înţelegeam reproşul şi m-am mirat că a găsit atâta delicateţe să nu mi-l azvârle în faţă, brutal.

— Atunci e altceva! Declară cu simplitate. Deşi Bibia ţi-ar spune că nu faci bine ceea ce faci… N-ai stofă pentru aceasta. Haide, să-ţi arăt isprăvile mele… Cum văd, mă pot lăuda cu ceva mai bun decât tine…!

Într-adevăr, isprăvile lui Bibia erau uimitoare şi vrednice de toată lauda. Lărgise atelierul, adusese aparate noi, adăugase încă douăsprezece boxe la garaj.

— Asta a făcut Bibia, în vreme ce tu făceai ce făceai. Acum haide şi în birou, să-ţi arăt socotelile.

Bibia avea şi un birou. Ţinea şi registre. Era ziua minunilor. Mi-a citit cifre, facturi şi devize, din care n-am pricepui nimic. A scos şi un carnet de cecuri. M-am şters la ochi să alung amăgirea. Bibia a desprins stiloul de la buzunarul hainei l-a răsucit şi a ezitat înainte de a scrie.

— Zece mii, îţi ajung?

— Nu înţeleg, Bibia.

— Zece mii de franci, îţi ajung deocamdată? E tot ce pot să-ţi dau, fără să ne încurcăm socotelile noastre. Trebuie să ştii că am amortizat partea de capital din anul acesta în doi ani, dacă merge cum am pornit-o, ne achităm complet şi ai să-ţi poţi ridica neatinsă garanţia de la bancă. Asta ţi-o spune Bibia. Iar partea de câştig pe anul acesta, e de opt mii de franci… Îţi avansez încă două, să fie zece! Ar fi fost cincisprezece sau douăzeci, dacă nu făceam, ceea ce ai văzut. Te rog încă o dată să cercetezi devizul şi facturile.

Bibia îmi împingea sub ochi facturile şi devizele, cu o preocupare de om care nu vrea să se afle bănuit de cine ştie ce incorectitudine sau măcar de risipelnică gospodărie. M-am prefăcut că le studiez cu atenţie, deşi nu pricepeam nimic.

— Ei? Întrebă nerăbdător. Ce zici de Bibia?

— Extraordinar! De necrezut, Bibia!

— Când ţi-am spus că mă fac om de ispravă, însemna că vreau să mă fac om de ispravă! Acesta e Bibia, dacă ţii să-l cunoşti… Să mai ştii ceva, încă… Eu sunt un fel de sălbatic! Nu ştiu să mă port ca Guguf nici să vorbesc ca Eliazar. Dar când vei avea ceva, când ai să fii la strâmtoare, să vii la mine şi să nu te duci la dânşii. Ceea ce ai făcut pentru mine n-a făcut nimeni. Bibia nu uită!… I-am cerut altădată Ghelicăi. Mi-a dat cinci sute sau o mie de franci şi m-a alungat să nu mă vadă în ochi o lună. I-am cerut lui Guguf… Atâta cât pierde sau câştigă într-o seară. Mai ales cât câştigă, fiindcă nu e el omul acela să piardă, decât când dă peste un maestru mai repede la mână ca el…

Nu înţelegeam. Bibia îmi citi nedumerirea din ochi şi începu să râdă gros, bătându-se pe genunchi cu palmele.

— Ei bată-te să te bată! Va să zică tot nu cunoşti cine e domnul Guguf? Uită-te la mine!

Bibia, cu mâinile lui enorme şi păroase, parodie gesturile onctuoase ale lui Guguf, când cu pălăria, cu bastonul şi cu ziarele între degete, mai găseşte cum să scoată

portţigaretul din buzunar, să-l deschidă, să ia o ţigară şi să aprindă cu bricheta. Parodia era grosolană şi neizbutită dar era destul de elocventă.

— Asta e! Portţigaret, ţigară, brichetă şi pe deasupra dacă vrei: as, rigă, valet – sau opt şi nouă, după joc! Bineînţeles, aceasta unde se prinde şi cu cine se prinde. Nu la Club, nici la Cerc. Ţi-o spune Bibia… În familie, când găseşte bobocul de jumulit… Nenorocirea lui e că tot ce câştigă la sigur aşa (şi iar parodie gestul cu portţigaretul, bricheta şi ţigara) pierde tot la sigur, la Cazino şi Club. Are boală de joc! Asta e. Ţi-o spune Bibia.

Mi-am şters fruntea de sudoare. Doamne, în ce lume intrasem? Cine erau oamenii aceştia?

— Şi Ghelica… Tu n-ai simţit nimic? Tot n-ai înţeles?

— Ce e cu Angela? Bibia, te rog să-mi spui, ce mai e cu Angela?

Bibia se uită la mine, se uită peste mine, în perete, păru că se hotărăşte să mai adauge ceva, dar îşi luă seama şi declară scurt:

— Nu e nimic… Ce să fie! Acum să terminăm. Mă aşteaptă clienţii… Aşadar, zece mii, îţi ajung?

Bibia apucă neîndemânatic stiloul, şi cu litere grosolane, zgâriind în colţul peniţei, iscăli cecul la banca unde eu nu mai aveam nici o centimă.

XI.

OMUL ÎNTUNERECULUI.

Dimineaţa îl auzeam pe Dickie, fluierând ca în codrii Mississippilor şi dând drumul la toate robinetele din baie, la duşuri şi la ţevile de aburi, într-o catastrofală dezlănţuire de cataracte.

Cântecele lui erau, fireşte, americane şi negre.

Mai ales negre.

Câteodată, când robinetele muţeau, îl acompania Mahmud, corectându-l cu severitate:

— Nu aţa, muţič Dickie! Aţa zbiară numai gorila de Congo când o loveşte glonţul la fundul pantşalonilor.

— N-ai să-mi dai tu lecţie de muzică, specimen de negru infect! Se mânia Dickie în glumă. Dacă ţi-ai fi permis să vorbeşti aşa la noi, în America, zburai pe geam de la al patruzecilea etaj şi nu-ţi mai rămânea bună pielea nici de cizme.

— Muţič Dickie, eu sunt negru de Ţudan. Ţi tata meu a fost marabut. Sunt negru de Africa, nu de America; foţt sclav. Întrebaţi pe muţič Dany! Eu sunt liber, muţič Dickie!

Bietul Mahmud, chiar găsise el pe cine să întrebe ce înseamnă un om liber!

Dickie continua să cânte fals, iar sudanezul nu putea tolera această impietate.

— Nu aţa, muţič Dickie! Din nou, muţič Dickie!

It had to be you
It had to be you
I wander'd around
And finally found
The somebody who
Could make me be true.

Vocea lui Mahmud răsuna superbă în cabina cu pereţii de porţelan şi majolică, vibrând ca într-o cutie de rezonanţă, ca în instrumentele din patria sa, grave şi plângătoare. Vocea lui Dickie avariată de alcool şi respiraţia uzată de droguri osteneau repede. De aceea o întorcea îndată pe fluier, unde ca toţi englezii şi americanii era un adevărat virtuos.

În muzica aceasta îmi era deşteptarea la vila AzurEden. Alături, din pat, Angela fredona în surdină acompaniind:

And even be glad
Just to be sad
Thinking of you
Wonderful you
It had to be you…51

— De ce ai gemut toată noaptea prin somn, Ciufulici? Făceai atât de urât, încât eram să te deştept…

— Nu am oare de ce geme, Ange?

— Iar începi? Mă întrerupse Angela, astupându-mi gura cu palma ei rozã şi parfumată. Lasă toate acestea…

Thinking of you

Wonderful you

It had to be you.

Uşa se deschidea fără protocolara bătaie de avertisment. În prag apărea Mahmud, dezbrăcat la piele, numai cu un scurt pantalon de baie, şuroind de apă şi ştergându-şi obrazul cu braţul musculos.

— Muţič Dany, trecetţi la rând!

— Nu fac masaj astăzi, Mahmud…

— Muţič Dany, am ordin de la muţič Dickie. Nu potţ să vă laş! Aide! Hup-hup!… Curadj, muşič Dany!

— Mahmud, înţelege o dată! Mă doare capul. Am adormit la trei, după miezul nopţii…

— Tocmai, muţič Dany. Am ta vă iau toatşe aşeşte deşcânteşe rele ale duşmanilor, cu mâinile mele, muţič Dany… Am ordin ta vă ridic în spate şi să vă fac masaj dacă nu vretşi de bună voie. Am ordin. Exjecut!

Mahmud se apropia de pat, gata să mă umfle în spate precum mă avertizase. Angela râdeau cu hohot. Cum putea sta oare aşa, dezvelită, cu nepăsare, în faţa gigantului acestuia negru, care o privea cu ochii lui de sălbatic abia debarcat din pădurile Sudanului? Angela râdea. Eu n-aveam încotro. Mergeam după Mahmud. Pe urmă treceam în camera lui Dickie, să bem cel dintâi pahar matinal de whisky. Apoi sunam la telefon pe Nadia şi pe Guguf, ca să aflăm dacă nu s-a modificat nimic din proiectele de aseară. Şi totul se petrecea fără grijă, ca în cea mai fericită vilă Azur-Eden, din câte au fost şi sunt.

Firul vieţii de anul trecut se înnodase la loc. Angela îşi regăsise o parte din cele douăsprezece prietene. Unele dispăruseră; apăruseră altele. Eu eram scutit până şi de grija telegramelor din ţară, de acum zece luni. Nu mai aveam ce cere. Nu mai aveam ce aştepta. Aceasta nu mă împiedica să plătesc pentru sezon chiria care ar fi ajuns în

ţară să cumpăr o casă, unde să mucezesc obscur până la bătrâneţe, nu mă împiedica să am invitaţi şi să ne trezim în fiecare dimineaţă cu invitaţii. În garajul vilei abia începeau roată lângă roată cele trei automobile; al meu şi cele două ale lui Dickie. În port iahtul se legăna, cu motoarele sub presiune pentru orice capriciu. Viaţa era încă frumoasă Trăiască vila Azur-Eden!

Că am ajuns să mă împac cu asemenea existenţă e fără îndoială de condamnat şi de dezgust, dar cât este de explicabil! Zvârcolirile de rezistenţă s-au potolit zi cu zi. A fost o scufundare treptată. Lupta mai răspundea doar în gemetele prin somn. Ziua, orice conştiinţă murise. Am pomenit despre sortilegiul malaez. Mai găsisem şi altă explicare. Mi-o puse sub ochi Eliazar.

Era cartea unui necunoscut: Quatremčre-Disjonval. Cartea unui condamnat la temniţă grea, de prin anul 1780. Se numea: Asupra descoperirii raporturilor constante între apariţia şi dispariţia, munca şi repausul, rezistenţa şi suprafaţa pânzelor de păianjeni de diferite specii şi între variaţiile atmosferice. Titlu obscur, dar carte plină de învăţăminte. În douăzeci şi cinci de ani de carceră, autorul, în lipsă de altă îndeletnicire, s-a pus să studieze singurele vietăţi care-i ţineau tovărăşie. Păianje-nii. I-a observat în meşteşugul de a-şi ţese pânze, a con-semnat raporturile dintre lungimea şi rezistenţa acestor pânze şi dintre schimbarea timpului. Ajunsese să citească în activitatea lor, mai sigur ca în indicatorul unui precis barometru, apropierea furtunilor şi a vânturilor, a ploilor şi a zilelor de beau-fixe52. Şi l-a pasionat într-atât micul său univers, încât după douăzeci şi cinci de ani, când şi-a isprăvit osânda, n-a mai voit să se despartă de celula şi de pă-ianjenii lui. A cerut graţia să i se prelungească la perpetui-tate condamnarea, ca să-şi continue în tihnă studiile.

Eliazar, el îmi aruncase cartea pe masă, îndemnându-mă:

— Citeşte! E ceva mai puţin idiot decât toate operele aşa-zise clasice, care se recomandă în şcoli. Fabre?… Fabre e

un imbecil şi un farsor pe lângă acesta!… 53

Observaţiile ocnaşului m-au pasionat mai puţin. M-a consolat însă ingeniozitatea subtilă, sofismul inconştient pe care şi l-a creat Quatremčre-Disjonval, ca să poată suporta cei douăzeci şi cinci de ani de celulă într-o împăcare atât de desăvârşită, încât, la expirarea pedepsei, libertatea şi lumea de-afară, reală, îl atrăgeau mai puţin ca lungimea, grosimea şi rezistenţa aţelor lui de păianjen.

Avea dreptate Eliazar. Omul e un animal odios de adaptabil. Adaptabil până la laşitate şi eroism; până la martiraj şi cinism.

O consolare suplimentară îmi mai acordase Angela. În treacăt, ca un amănunt de puţină însemnătate, mă informase că banii cu care am plătit chiria vilei Azur-Eden veneau de la Guguf. Un împrumut fără termen. Rezultatul unui banco de bacara, de zece minute… Deci nu proveneau de la Dickie.

Eram atât de naiv, ca să mă mulţumesc cu atât şi eram atât de căzut, ca să mă încânte atât. Ca şi cum nu ştiam în sfârşit ce înseamnă lecţiile lui Guguf: „Tot secretul e să nu şovăieşti. Să nu cruţi nimic şi pe nimeni… Devori sau te devoră!” (Lecţie ilustrată mai târziu de acrobaţia stângace, dar elocventă, a lui Bibia: Vrei as? Vrei damă? Vrei rigă? Vrei valet? Vrei nouă sau opt…?) Ca şi cum accesul acesta spontan de generozitate amicală nu avea un înţeles mai simplu şi un mobil mai vădit! Eu împrumutam asociaţiei o firmă onorabilă. Eram un latifundiar moldo-valah. Un fel de Dickie Hood, fiul lui „Jonas David Hood & Co. Ltd.”, pe măsura şi în valuta europeană. Ţineam casă deschisă. Invitam şi aveam invitaţi. Angela făcea onorurile de gazdă cu tot prestigiul unei soţii legiuite, cum dovedea şi paşaportul nostru fals care ne legase acum zece luni ca o modestă arvună a dezonorărilor viitoare. Toate erau în bună rânduială şi într-o logică indestructibilă. Dickie Hood putea să mă bată proteguitor şi cu simpatie zgomotoasă, cu latul palmei pe umeri, Dany era un soţ imbecil dar nu un soţ

venal. Iar Ange, Ange a mea cu ochi de azur, îi tolera iubirea pentru mutra lui bleagă şi decolo-rată, pentru ochii lui păianjeniţi de alcoolic precoce şi pen-tru glasul lui duhăvit de whisky şi de cocteiluri explozibi-le, nu pentru dolarii firmei „Jonas David Hood & Co. Ltd.”.

O! Totul se afla pregătit şi pus în scenă, cu o diabolică preştiinţă care mă depăşea. Şi încă nu cunoşteam adevărul întreg. Îl dibuiam; dar eram departe să ghicesc ce mână neîndurată juca aceste marionete, câte minciuni mă mai înconjurau încă şi ce-mi pregătea viitorul acceptat apatic şi pândindu-mă crunt.

În anii adolescenţei m-am pasionat şi eu ca oricare copilandru pentru o anumită literatură reprezentată prin cele două romane faimoase: Dama cu camelii54 şi Manon Lescaut55. Pe urmă, cu vârsta m-am lepădat de eroii fără eroism şi de amanţii fără amor propriu, de acel văicăros Armand Duval şi de acel poltron Des Grieux, împăcaţi atât de uşor cu toate umilirile şi dezonorându-se cu o atât de romantică fanfaronadă. Femeia şi iubirea nu-mi păreau scuze îndestulătoare. Erau literatură. Acum viaţa se oferise cu o feroce revanşă să-mi dovedească, pe a mea proprie experienţă, că literatura e într-adevăr mai prejos de neverosimilul realităţii. Că fantezia romancierului şi a tragedienilor e paralizată de prejudecata absurdă să nu se depărteze cumva de logică, de media statistică, de-un nivel standard al banalităţilor acceptate, în vreme ce viaţa sfarmă la fiecare pas, fără efort, cu o sfârlă de deget, toate barierele construcţiilor logice şi de-o bleagă cuminţenie.

Imaginaţia literatorilor?

— Ce tristă şi mediocră larvă, târându-se fără aripi pe-o dâră mocirloasă, întotdeauna aceeaşi, atunci când viaţa zbenguie alături, îşi râde de drumuri bătute, născoceşte în fiecare clipă ceva inedit şi neverosimil, desfide silogismul banal! Dama cu Camelii şi Manon Lescaut, Armand Duval şi Des Grieux! Ce literatură călduţă ca apa de vară, ce

intimidată grijă să se scuze, să se explice, să-şi pledeze propria lor cauză, să obţină iertarea şi mila lectorului!

Dar când s-a înfipt o pasiune în carne, când te posedă şi roade ca un cancer, mai este nevoie să explici, să ceri absoluţiunea? Şi când ai trăit-o aceasta, când ai trăit-o cu sângele tău, şi cu viaţa ta, şi cu scrâşnetul tău, şi cu pierzania ta, ce mizerabilă superstiţie, să te întrebi dacă va mai părea şi altora verosimil sau nu!

Am recitit în această noapte paginile de până aci ale spovedaniei mele. Cu un creion roşu, am suprimat fără cruţare toate episoadele unde îmi mărturisesc ceasurile noastre intime: zvârcolirile mele la picioarele Angelei, sfâşierile şi împăcările, spectacolul unei pasiuni abisale. Ce interes pot avea acestea? Pentru spasmul iubirii, amanţii trag pologul patului sau măcar perdelele ferestrei.

Văzută de afară şi de alţi ochi, îmbrăţişarea lor e întotdeauna grotescă şi respingătoare.

Nu refuzăm oare imaginea totuşi inevitabilă a spasmului din care ne-am născut?

E o oroare firească şi secretă; o pudoare instinctivă.

Pentru a purifica însemnările acestea de asemenea supliment de umilinţă, am retezat toate paginile de exaltare şi de dezolare, de scrâşnire şi de voluptate: substanţa pasiu-nii care mă ţinea încleştat de Angela. Acum chiar, când toate sunt atât de departe şi moarte, când viermii au sfârşit datoria lor înfricoşată de a preface carnea aceea arzătoare sub sărut şi ochii aceia de azur într-un stârv colcăind în putreziciune: acum chiar, când e de atâtea ori moartă, pen-tru carnea mea, pentru amintirea mea, pentru ura mea alinată în iertare – şi încă nu sunt cu desăvârşire eliberat.

Am înţeles-o în această noapte, recitind caietul de faţă. De câte ori peniţa lunecase la ceasurile noastre unice, cu pologul patului tras şi cu perdelele coborâte, irezistibil vârful metalului s-a înmlădiat şi paginile au tresăltat de alt ritm – am simţit dogoarea lor năvălindu-mi obrazul.

Credeam că-mi spovedesc o pasiune răcită, cu tot dezgustul de mine şi cu toată îndârjirea pe amintirea Angelei, împinsă până dincolo de mormânt, aşa cum anahoreţii primului creştinism îşi dezveleau ulcerele trupului şi ale sufletului scormonindu-le cu unghiile, ca să-şi răscumpere prin umilire, şi durere, şi pocăinţă, păcătoşia vieţii nevrednice de unde veneau. Dar peniţa se mlădiase, trădându-mă. Se arcuia voluptuos în amintirile dezmierdărilor. Le evoca să le mai trăiesc o dată, nu ca să le resping de la mine cu scârbă.

Aceasta am descoperit astă-noapte şi de aceea am şters tot ce zugrăvea devastarea pasiunii, din care am ieşit mai pustiu ca un peisaj calcinat de incendiu, fără ca focul să fi purificat nimic.

Suprimarea acelor capitole nu poate să păgubească înţelegerii.

Nu este nevoie să descrii neapărat un foc, dacă rămâne mărturie pustiul lăsat în urmă de acel foc.

Focul în sine e un spectacol fantast şi magnetic. Mulţimea se adună mai mult să privească decât să dea ajutor la stins. E o desfătare festivă, inoportun turburată de ţipetele victimelor şi de gesticulaţia lipsită de eleganţă a deznădăjduiţilor.

Dezastrul adevărat, în toată oroarea, apare atunci când a sfârşit ultimul tăciune şi s-a lăţit întunericul lugubru.

Viaţa mea, căderile mele, toate capitulările şi mărturia acestui caiet; mizeria tristă şi fără nădejde în care mă târăsc sunt tăciunii focului după ce-a mistuit. Mai este nevoie să răscolesc din cenuşă şi zgură flacăra care a ars? S-o lăsăm adormită.

S-o las acolo unde-au putrezit, cu viermi cuibăriţi în globuri, ochii de azur ai Angelei!

Atunci îmi topeau orice împotrivire.

— Ciufulici vezi că avem invitaţi la masă. Dacă pleci, să nu vii târziu!… Eu lipsesc o oră, o oră jumătate. Hai mergi, Dickie?

— Încă un pahar de whisky şi sunt la ordine, Angelo cu ochi de azur!

(Îi spunea şi el acum: Angela cu ochi de azur!)

Dickie turna sifon în paharul de whisky; al patrulea de azi dimineaţă! Angela, rezemată de bara grilajului, balansa un picior în gol, scuturând scrumul ţigării în mare.

— Nu sta acolo, Ange! Am rugat-o.

— Ce fricos eşti, Ciufulici! De asta ai un cap care seamănă câteodată cu iepurii de mosc…!

Dickie începu să râdă foarte înveselit, rectificând:

— Iepure de Australia! Acum îmi dau seama cu ce seamănă Dany şi nu-mi aminteam. Cu iepurii de Australia!… Mai ales când priveşte ca acum…

Nu ştiu dacă iepurii de Australia au priviri de asasini, dar sunt sigur că privirea mea, dacă ar fi avut putere, l-ar fi electrocutat pe loc, cu paharul de whisky la gură.

Angela continua să balanseze piciorul, cu spatele deasupra mării. Stânca era înaltă de treizeci de metri, marea cu blocuri dedesubt: bara prinsă între doi stâlpi de granit îmi păru un prea fragil şi nesigur trapez pentru gimnastica riscantă a Angelei. M-am ridicat de pe jilţul de pai şi am mers lângă ea, s-o cobor ca pe un copil neastâmpărat.

— Uf! Ce poltron te-ai făcut, Ciufulici!… Dickie, hai sau te las aici!

Au plecat amândoi. Eu am rămas cu Eliazar. Priveam după dânşii. Eliazar mă privea pe mine.

— Hehe! Citeşte colea ceva nostim! Rosti, când Ange şi Dickie nu se mai văzură.

Îmi întinse ziarul. Am tras scaunul sub umbrela vărgată dintre palmieri, să caut puţină umbră, fiindcă soarele era orbitor în reverberaţiile de dimineaţă ale mării. Numai după aceea, am început să citesc.

Un fapt divers, cum mă aşteptam. Unul din sinistrele fapte diverse care făceau desfătarea lui Eliazar. Patruzeci de rânduri, nu mai mult. O sinucidere.

„Ieri dimineaţă, în camera sa din str. Chanzy 43, etaj IV, a fost găsită în nesimţire, scăldată într-un lac de sânge, locatara Jacqueline Bertin, de profesie croitoreasă. Sinucigaşa şi-a pus capăt zilelor cu un glonţ de revolver în cerul gurii. După avizul medicului legist, moartea a fost instantanee. O scrisoare adresată procurorului, precizează ca mobil al acestei hotărâri funeste faptul că, de trei luni, Charles Bertin, şofer, soţul defunctei, actualmente domiciliat în str. Forest 118, a părăsit-o pentru a trăi în concubinaj cu numita Odeta Fonsčque, croitoreasă. Chemat la anchetă, Charles Bertin a recunoscut că într-adevăr a pără-sit domicilul conjugal din septembrie a.C. Fiindcă nu mai putea suporta prezenţa soţiei sale, desfigurată de o cicatrice teribilă, care, pornind de la frunte şi distrugând complet ochiul stâng, se prelungea pe întreg gâtul şi pe ambii sâni. Ceea ce este curios în această afacere o că sinucigaşa a fost desfigurată chiar de soţul care o părăsise acum trei luni. Anul trecut, Charles Bertin, de curând căsătorit, era foarte gelos pe Jacqueline. Gelozie nejustificată, deoarece tânăra femeie, frumuseţe celebră în tot cartierul, îşi adora soţul şi era de o fidelitate exemplară. Totuşi, Charles Bertin provoca zilnic scene violente la care adeseori interveneau vecinii, până când într-un acces de gelozie bestială a desfigurat-o, turnându-i în timpul somnului pe figură un flacon de vitriol de 250 gr. Cazul a ajuns înaintea juraţilor de Sena, la începutul acestui an. Dar faţă de declaraţiile favorabile ale Jacquelinei Bertin, care s-a prezentat în instanţă să ia apărarea atentatorului, verdictul juraţilor a fost negativ. Achitat, Charles Berlin a continuat să locuiască împreună cu victima sa. În cea mai perfectă armonie, dând semne de pocăinţă şi înconjurând-o cu toate atenţiile. Vecinii erau mişcaţi de această schimba-re. Charles Bertin declara că îşi iubeşte acum soţia mai mult ca înaintea barbarului atentat, fiindcă ştie că Jacque-line nu mai poate plăcea nimănui şi nu se mai temea să i-o răpească cineva. Când deodată, în luna septembrie, fără să

fi survenit nimic nou, Charles Bertin părăseşte domiciliul conjugal şi se stabileţte în str. Forest 118, cu numita Odeta Fonsčque, fostă prietenă şi camaradă de atelier cu sinucigaşa. Jacqueline Bertin trăia în ultimul timp într-o mizerie cumplită. Din pricina rănii fusese concediată de la atelier. Aspectul respingător al nenorocitei alungase şi puţina clientelă personală. La interogatoriul sumar de astăzi dimineaţă Charles Bertin a confirmat cu cinism, că şi-a părăsit soţia fiindcă era prea urâtă şi îi provoca repulsie fizică. Procurorul a autorizat înmormântarea".

— Hehe! Ce zici? Nu e admirabil? O sluţeşti şi pe urmă o părăseşti fiindcă e prea urâtă şi-ţi provoacă repulsie fizică! Se bucură Eliazar, luându-mi ziarul din mână şi împăturându-l cu îngrijire. Aceasta face pereche cu altceva, ce mai e aci. Soră de gemene.

Scoase din buzunar portofelul jerpelit şi slinos, desfăcând o tăietură veche de gazetă.

— Ascultă şi asta.

Povestea era aproape aceeaşi, cu o mică variantă de figuraţie şi detalii. La un început de incendiu – o explozie de lampă cu benzină – un logodnic s-a repezit să-şi salveze logodnica ameninţată de flăcări şi să stingă focul. Logodnica a scăpat neatinsă, eroul s-a ales cu o arsură sluţindu-l pe toată viaţa. Deznodământ: după şase luni, fata desface logodna şi se căsătoreşte cu prietenul victimei, care asistase la începutul de incendiu fără să aibă curajul de a interveni. Alt glonte, de astă dată în tâmplă.

— Hehe! Rânji Eliazar. Acestea merg la colecţia mea

— Sinistră colecţie! Am murmurat.

— Sinistră? De ce sinistră? E viaţa… Regret că nu m-am gândit mai de mult. Aş fi tipărit şi eu o carte. O carte de împărţit gratis la şcoală. Fără nici un comentariu! Numai faptele tăiate din ziare… Concluziile să le tragă singuri junii lectori. Să înveţe din vreme ce e aceea eroism, sacrificiu, şi cum se plătesc.

Eliazar privi un timp depărtarea incandescentă a mării, calmă şi vastă. Pe urmă, repetă încet:

— Eroism, sacrificiu, bravură! Îţi aduci aminte, la Neapole?… Îţi aduci aminte, numele localităţilor de la poalele Vezuviului, pe ţărm, în drumul spre Sorento? Portici, Torre del Greco, Torre Annunziata… Nume sonore, care mi-au obsedat toată copilăria. Îmi imaginam orăşele romantice, vile splendide în decor paradisiac, stâlpi de marmură şi porfir, fântâni şi havuzuri, nestemate înşirate pe mătasea unui colier. Portici, Torre del Greco, Torre Annunziata!… Şi ai văzut ce sunt? Aglomeraţii hidoase de căsoaie înnegrite de fum, murdărie şi gunoaie, fabrici de macaroane cu paste înşirate să se zvânteze la ferestre. Hehe! Colierele de nestemate! Portici, Torre del Greco, Torre Annunziata! Coliere lipicioase de macaroane în bâzâială de muşte… Iată ce se ascunde sub magia cuvintelor! Tot aşa şi acestea: eroism, sacrificiu, bravură… Hehe! Uite unde duce sacrificiul, eroismul, bravura! „Uite cu ce plăteşte viaţa eroismul, sacrificiul, bravura!

Cu dosul palmei, Eliazar bătea ziarul şi tăietura cu faptul divers.

Rosti răstit:

— Ce ţigări ai?

Aprinse – şi după un timp:

— Mai cunosc încă o întâmplare… Una ştiută numai de trei oameni pe lume; de doi laşi şi de un imbecil, care a crezut şi el în eroism, sacrificiu, bravură… O întâmplare vrednică de acest dosar. Chiar întâmplarea indicată să inaugureze volumul… De ce te uiţi aşa la mine?

— Nu mă uit nici într-un fel… M-am apărat moale.

— N-ai de ce să te uiţi! N-am să-ţi spun numele imbecilului. Nici numele celorlalţi doi! Vorbi Eliazar cu iritare.

Apoi rânji, urmând:

— De altfel e o întâmplare prea veche. Au uitat-o toţi, în afară de unul: în afară de imbecil! Au uitat-o până şi ceilalţi

doi; cu toate că eroismul, bravura şi sacrificiul imbecilului e preţul prosperităţii lor de astăzi; cu toate că un singur semn de deget i-ar scufunda de unde să nu-i mai ridice nici o amnistie din lume! Hehe! Sunt siguri că imbecilul n-are s-o facă…

Eliazar zvârli ţigara în nisip. O strivi cu talpa. Aprinse alta. Am observat că-i tremura mâna. Întâia oară vedeam aceasta şi atât a fost destul să-mi ascută atenţia.

— Ţi-am spus că e o întâmplare veche. De peste douăzeci de ani… Exact de douăzeci şi cinci de ani! Întâmplarea unui prieten al meu… Era atunci un tânăr căruia viaţa nu-i refuzase nimic. Inteligenţă, talent, echilibru interior, două-trei diplome culese în joacă, toate succesele. Un ade-vărat exemplar de rasă! Aşa cum se naşte unul la un sfert de veac să salveze memoria unei generaţii. Poate exista o singură porţiune vulnerabilă în armură: Orgoliul! Prea mult orgoliu… Dar aceasta face bine la un tânăr de două-zeci şi patru de ani, cu viitorul deschizându-i toate drumu-rile înainte, într-ales: ştiinţă, politică, barou, carieră, uni-versitate… Hehe! Toate drumurile. Ce imbecil, ce admira-bil imbecil, prietenul meu! A ales pe acelea care nu duceau nicăiri. Bravură, eroism, sacrificiu!… Portici, Torre del Greco, Torre Annunziata… Maţele macaroanelor întinse pe drugi, la soare şi roiurile de muşte!… Aceasta rămâne din toată magia cuvintelor… Dă-te aci, mai la umbră; altfel ai să te alegi cu o migrenă pe toată ziua.

M-am supus. Înţelegeam că puţin îi pasă de migrena mea. Cerea să schimb locul, ca să nu-i pot vedea faţa şi ochii.

— Hehe! Povestea s-a început cu o femeie. Întotdeauna în istorii de acestea descoperi la origine o femeie. Prietenul meu, admirabilul imbecil, s-a îndrăgostit aşadar de o fetişcană oarecare… Cunoşti speţa? Circulă în cinci-zeci de mii de exemplare. O frumuseţe banală, o inteli-genţă banală, o ambiţie banală, proiecte banale… Una din acele fetişcane insignifiante şi mediocre care doi-trei ani par seducătoare prin tinereţea lor de gâsculiţă şi n-au alt ideal

decât să se mărite cu un bărbat exact pe măsura lor: inteligenţă banală, ambiţie banală, proiecte banale. Un tovarăş comod, alături de care să treacă braţ la brat prin viaţă şi cu care să împartă aşternutul în pace şi onor, spre înmulţirea populaţiei cu o jumătate de duzină de odrasle croite tot după chipul şi asemănarea lor mediocră. Prietenul meu, sublimul imbecil, o iubea cu toate acestea, altfel!… Voia s-o înalţe până la dânsul, s-o smulgă din destinul ei inexorabil, s-o facă tovarăşă şi părtaşă la victoriile lui, care i se ofereau atunci oriunde şi-ar fi îndreptat, ochii vultureşti, aproape fără efort… Animalul!… În orgoliul lui, îşi închipuia că poate să înveţe să zboare, o biată gâsculiţă de ogradă, care s-ar fi mulţumit cu un simplu gânsac… Dar o iubea şi iubirea i-o transfigurase. O iubea şi, cum cere buna rânduială a vieţii, dânsa se îndrăgostise de altul. Îşi găsise idealul. Era unul pe măsura ei. Incarnaţia mediocrităţii; o larvă, un vierme. Un vierme, şi pe deasupra prieten cu eroul nostru. Un vierme, iubind-o şi el, cum se caută şi se găsesc viermii între dânşii. Nu se poate contesta. Fuseseră creaţi unul pentru altul! Din aceeaşi plămadă inconsistentă, turnaţi în acelaşi tipar, cum fabrică umanitatea câteva milioane pe an, să se găsească şi să se perpetueze la rândul lor, până în vecii vecilor. Imbecilul nostru s-a revoltat, a suferit, s-a zvârcolit; pe urmă a găsit prilejul să aplice în sfârşit reţeta de eroism, de bravură şi de sacrificiu, care după judecata lui imbecilă şi orgolioasă însemna a se depăşi pe el însuşi. S-a dat în lături şi le-a înlesnit idila. A mers cu sacrificiul şi cu abnegaţia până la rolul de interpret faţă de familiile respective; în ziua nunţii le-a ţinut lumânarea. Şi animalul era mândru, fiindcă „se biruise”! Hehe!… Nu e întâia oară, când orgoliul frânge gâtul unui imbecil…!

Eliazar se ridică şi păşi până la ţărmul mării. De sus, de pe stâncă, privi departe, ceva nevăzut. Cu fruntea boltită şi înaltă, cu părul cărunt, cu profilul subţire şi tăios în radiaţia luminii părea că scrutează orizontul să descopere o navă care n-avea să se mai întoarcă niciodată, ca naufragi-aţii

neştiuţi de nimeni într-o insulă în afară de căile tuturor bastimentelor Era altul. Umanizat. Fără rânjetul dintotdeauna. Dar uitarea aceasta de sine ţinu scurt. Se întoarse rânjind:

— Hehe! Râse, aşezându-se la loc, în jilţul de pai. Aşa, e că până aci nu s-a petrecut încă nimic anormal? Un fapt divers. Nu merită nici măcar onoarea unei informaţii de trei rânduri în ziar. Ce s-a întâmplat? Un imbecil a iubit o femeie, femeia a iubit pe altul, imbecilul s-a sacrificat fără surle şi tobe. Ce mare isprava? În clipa aceasta se consumă măcar un milion de asemenea fapte diverse şi tâmpe. Povestea s-ar fi sfârşit astfel aci şi totul ar fi intrat în ordine. Dar ţi-am spus că sinistrul im-becil nu era plămădit din lutul comun!… Lui trebuia să i se întâmple ceva excepţional. Trebuia să plătească altfel. Deci povestea cea adevărată abia începe. Hehe! E o poveste mai puţin banală… Junii căsătoriţi au plecat în voiaj de nuntă, au expediat imbecilului ilustrate cu salutări cordiale din Veneţia, lacurile italiene: Como, Magiore, Garda şi aşa mai departe… S-au întors voioşi şi gângurind ca porumbeii cei mai fericiţi de pe lume. I-au adus cadou o cravată, un vraf de albume şi o pereche de butoni… Ceea ce înseamnă că eroismul, bravura, sacrificiul nu rămâneau complet nerecompensate! Pe urmă, totul a intrat în făgaşul obişnuit. Imbecilul cu eroismul, bravura şi sacrificul, avea tacâm la masă o dată pe săptămână. I se acordase această gratie să asiste la aşa zisa fericire, mediocră şi animală, a femeii iubite şi a scumpului său prieten. Un an a fost fidel la postul de observaţie şi un an a fost confidentul amândurur. Ca să se consoleze, se înverşunase în cealaltă viaţă de afară, îşi cheltuia toată energia doborând obstacole, cucerind victorii: îl aştepta o catedră universitară, i se pre-gătea un scaun de deputat… Discursurile lui de atunci stâr-neau admiraţia şi invidia; studiile lui tipărite în cele mai ermetice publicaţii de specialitate erau discutate elogios în toate cercurile savante: imbecilul se înălţa cu o viteză ameţitoare!

Exista în această nerăbdare şi îndârjire poate şi o aţâţare ascunsă. Dorinţa nemărturisită, voluptatea acră să arate femeii ce a pierdut; unde ar fi înălţat-o dacă s-ar fi lăsat purtată de el. Femeia nu observa nimic. N-o interesa nimic… Se simţea foarte fericită în îndestularea ei mediocră. Hehe!… Larve şi alt nimic! Crezi tu că viermele şi-a ridicat vreodată ochii la zborul vulturului? Crezi că are de ce-l invidia?… Aceasta e numai literatură. Portici, Torre del Greco, Torre Annunziata! Viermele e foarte mulţumit de existenţa lui de vierme şi nu doreşte altceva, fiindcă nici nu are noţiunea unui altceva.

Eliazar se răsuci şi mă cercetă cu atenţie, sfredelindu-mă bănuitor cu ochii cenuşii. Am crezut prudent să-mi alcătuiesc o figură de ascultător stupid, care nu face nici o legătură mai subtilă şi mai depărtată decât o voia vorbitorul. Altfel, ştiam că Eliazar e în stare să-şi curme povestea lui – ceea ce cunoşteam acum: spovedania lui.

— Hehe! Continuă, liniştit de înfăţişarea-mi complet abrutizată. Hehe!… Cu toate acestea, chiar viermii, aşa cum se mulţumesc ei cu fericirea lor de viermi nu sunt puşi întotdeauna la adăpost. Există o ispită, un sâmbure de dezordine… Cine ştie ce! Chiar pentru viermi, există neprevăzutul… Într-o dimineaţă, soţul apare în biroul imbecilului nostru, cu ochii înroşiţi de nesomn, cu părul vâlvoi. Cade pe scaun şi începe să se bată cu pumnii în tâmple. Se nenorocise! Săvârşise ceva ce nu iartă legea şi oamenii… Un fals. O ticăloşie meschină şi absurdă. Unul din acele delicte de mâna a doua, mediocre ca el, dar care ajung ca să zdrobească o viaţă. Primul sentiment al amicu-lui nostru a fost o satisfacţie de calitatea cea mai ordinar omenească. O satisfacţie de care îndată s-a ruşinat… Femeia putea mai bine acum, în sfârşit acum, să-şi dea seamă pentru cine îl schimbase!… Ţi-am spus însă că s-a ruşinat îndată de acest triumf, pe-o măsură prea mică pentru el. Era un orgolios!… S-a biruit şi aci. Şi a început să consulte coduri şi jurisprudenţe – să-i caute o portiţă de scăpare. Aceasta a

fost dimineaţa. După amiază a sosit femeia. Hehe! O femeie nu merge pe multe drumuri în chestiuni de acestea. Se trânteşte la pământ, geme, plânge, se târâie în genunchi. Nu era vorba numai de dânşii, de onoarea lor: mai aşteptau şi un copil; un copil care va purta toată viaţa un nume dezonorat. Hehe! Între cele şapte păcate capitale, orgoliul e pus pe undeva pe la coadă… E totuşi cel dintâi păcat, păcatul iniţial, originea celorlalte! Scăpare nu putea fi… Delictul era evident, săvârşit cu pre-meditare, dar nătâng – aşa ca să nu-l mai cruţe nici o lege şi nici o jurisprudenţă din lume. Iar femeia se târa la pământ şi plângea…

Eliazar rămase cu ţigara în mână, suspendată, privind scrumul sur. Privind scrumul fără să-l vadă, căci n-a lepădat ţigara decât când focul i-a ars degetele.

— Hehe! Acesta a fost tot secretul… Femeia se târa la pământ şi plângea. Ce putea să săvârşească imbecilul nostru mai bun? A ridicat-o, i-a şters lacrimile, i-a adus un pahar cu apă, a asigurat-o – până aci merge orgoliul!

— Că va lua asupra lui fapta pe care n-o săvârşise, ca să-i salveze bărbatul, fericirea, dezonoarea numelui şi celelalte. Ai mai văzut aşa imbecil? Hehe! Şi ce vedea cu aripi de vultur… Iată-l devenit vierme! Te asigur că a fost unul din cele mai senzaţionale scandaluri de acum douăzeci şi cinci de ani. În ziarele de atunci… Dar ce importă aceasta! Imbecilul mai avea o speranţă. Avea atâta încredere în bravură, eroism, sacrificiu, încât îşi spunea că orânduiala tainică a vieţii, acea justiţie imanentă, n-are să tolereze sacrificarea lui până la sfârşit. Mai spera să-l absolve! Uita cu ce sete se repede mediocritatea să sfâşie şi să calce în picioare o vietate a spaţiilor înalte, căzută retezat din zbor, tocmai când triumful ei începea să capete o aroganţă provocatoa-re!… A fost un proces din cele mai palpitante. Şi s-a încheiat cu un verdict care restabilea dreptul mediocrităţii satisfăcute. Şase luni şi o zi. Atât cât să-l scoată pe imbecil, definitiv, din circulaţie. Ai citit cartea pe care ţi-am dat-o?

— Asupra descoperirii raporturilor constatate”?

— Exact! Imbecilul nostru n-a avut când se familiariza cu studiul păianjenilor. Nici nu i-ar fi îngăduit orgoliul. Îi ajungea conştiinţa bravurii, a eroismului, a sacrificiului Portici, Torre del Greco, Torre Annunziata! Şase luni şi o zi a trăit în închisoare, în această sublimă companie. Se biruia. Se socotea supraom. N-avea nevoie de reabilitarea legilor şi oamenilor. Îi depăşise!… Când a ieşit din temniţă, călca triumfal ca un principe întors din exil, aşteptând aclamaţia mulţimii, nu plecat şi umil ca un simplu condamnat de drept comun ce era!… Hehe! Crezi că povestea s-a terminat aci? N-ar avea nici un haz! N-ar servi încă nici o morală…!

— Ce mai poate să fie? Am întrebat fără să-mi dau seama, înainte de a-mi reţine nerăbdarea pe buze.

Eliazar n-a simţit din glasul meu că înţelesesem. Era captivat de propria-i istorisire.

— Ce să mai fie? Deznodământul logic. Bravură, eroism, sacrificiu! Aceasta a fost… Recompensa, cum stă scris în buna rânduială omenească. A ieşit aşadar din temniţă, păşind ca un prinţ întors din exil. A bătut la uşa prie-tenului. Plecat!… A bătut la uşa altor prieteni, Aceia nu erau plecaţi, dar l-au primit în picioare şi nu l-au invitat să ia loc. Ia aminte! Avea două surori măritate. L-au primit stânjenite, iar unul din cumnaţi s-a găsit binevoitor să-l sfătuiască să dispară pentru un timp… Şi dacă e posibil să-şi schimbe numele, căci mai avea două surori încă nemăritate şi dezonorate de numele unui puşcăriaş… Aceştia din urmă aveau cel puţin o scuză. Nu ştiau. Îl puteau socoti vinovat. Dar prietenul? Dar femeia? S-au întors şi l-au primit ca şi ceilalţi, în picioare. L-au primit cu atât de sinceră jenă, ca pe un autentic răufăcător abia eliberat din temniţă, încât a început şi el să se îndoiască dacă mai era nevinovat sau nu… Aceasta e tot! Restul are mai puţină importanţă. Poate imbecilul, cu eroismul, sacrificiul şi bravura, a ascultat sfaturile binevoitoare şi a plecat din ţară. Poate şi-a

schimbat numele. Poate a mai avut ocazia să mai intre apoi în temniţă, de astă-dată pen-tru delicte reale, căci totul îi era acum indiferent… Prietenul e mi se pare ministru, sau aşa ceva. Doamna e mama a vreo trei sau patru copii, crescuţi fireşte în cultul eroismului, al bravurii şi al sacrificiului… Ce importă? Ordinea e restabilită. Viermii s-au cuibărit şi prospiciază în culcuşul lor de viermi… Iar celălalt? Celălalt duce război pe undeva, bravurii, eroismului, sacrificiului. Celălalt a trecut la inamic. Plăteşte!… Pentru doi, plăteşte tuturor! Hehe! Ţi-a plăcut povestea mea?

Am făcut un gest vag cu mâna.

Eliazar se întoarse spre mine, răstindu-se cu eternul lui rânjet:

— Hehe! Şi ai fost aşa de nătărău să crezi ceva din toate elucubraţiile acestea? Nu vezi că ţi-am povestit un subiect de roman poliţienesc, de film, de mai ştiu eu ce?… Ceva care s-ar numi bunăoară „Omul întunericului”. Nu e o idee? Să-i propunem lui Dickie să prezinte prin vreun amic al lui scenariul la Hollywood. „Omul întunericu-lui…!”. Dă-mi o ţigară şi nu te uita la mine cu ochii aceştia de peşte mort. Haide! Iar Turmack? Ai să mă asasinezi cu ticăloşiile tale de ţigări…!

Eliazar aruncă peste balustradă, în mare, cutia. Dar cuvintele lui sunau fals, a tinichea. Agresivitatea contrafăcută nu mă mai putea înşela. Înţelegeam în sfârşit.

Ştiam în sfârşit.

Tutunul dus cu mâna lui la toate temniţele din drum. La camarazii lui, ocnaşi. Ura neistovită pe tot ce-l înconjoară. Scena de la Acvarium. Bucuria cruntă la toate căderile şi la toate spectacolele de oroare. Lăcomia care-i dilata nările subţiri când respira aerul din camera prostituatei de la Toulon. Voluptatea aţâţată, când n-avea astâmpăr să rămână mai repede singur, numai cu dânsa. Câine! Căţea!

Şi ceva foarte de departe încă. O colecţie de ziare vechi, din pod, de la noi de acasă. Colecţia tatei, unde păs-tra

toate dezbaterile proceselor senzaţionale în care pleda şi el uneori, ca un avocat amator ce era. Îmi aminteam turbure. În pagini galbene şi sfărâmicioase, ca frunzele presate între foi de cărţi se afla consemnat şi procesul acela. Într-adevăr, unul din cele mai pasionate ale timpu-lui. O carieră anunţându-se glorioasă, curmată inexplicabil şi crunt… Dar cum se numea? Cum se numea eroul acestui proces? Adevăratul nume am să-l aflu vieodată? Iar ciudat, printr-un capriciu al memoriei, îmi aminteam alt nume. Numele unui amic al acuzatului, elogiat de reporterul judiciar pentru depoziţiile călduros favorabile, dar din nefericire de-o stângace şi vădită generozitate. Îmi amin-team bine. Toţi lăudaseră asemenea gest. Un om care nu-şi părăseşte prietenul în primejdie nu se vede în fiecare zi. Aceasta a cucerit simpatia publicului – nu pentru acuzat, fireşte, ci pentru martorul caritabil şi brav. A fost chiar şi originea unei popularităţi creseânde. Îmi aminteam bine. Leonte Stăncescu e a treia oară ministru. În ajunul plecării l-am zărit la teatru, în lojă. Un domn înalt şi robust, cu o rumeneală de plină prosperitate în obraz şi purtând cu o evidentă distincţie fracul. Iar doamna Amelia Leonte Stăncescu, în mare decolteu, cu dublul şirag de perle şi cu şuviţa de păr alb ca o cochetărie mai mult, surâdea vaporos sălii cu o graţie de arhiducesă.

Mi-am înăbuşit toată drojdia de laşitate, şi eu, Ciufulici, moluscă molâie şi vâscoasă, am rostit rar, apăsat:

— Pe Leonte Stăncescu l-am văzut acum doi ani la teatru. Poartă fracul cu o deosebită distincţie. Şi doamna Amelia Leonte Stănceseu se ţine încă foarte bine… Nu ştiu dacă şuviţa de păr alb…

Cât de nerod mă grăbisem şi cât de puţin îl cunoşteam! Eliazar îşi căpătase stăpânirea din totdeauna. Poate un fragment de secundă i-a tresărit ţigara între degete. Poate a fost numai o părere. Desigur a fost numai o pă-rere. Căci întinzându-şi picioarele, cu tocurile în nisip, Eliazar, lungit pe scaun, mă întrebă cu indiferenţă, căscând:

— Cine sunt indivizii despre care-mi vorbeşti? N-am auzit de dânşii… De douăzeci de ani, eu nu mai citesc nici un ziar din ţară.

Pe urmă, râzând deodată feroce şi amenințându-mă. Cu degetul:

— Hehe! Ciufulici! Îţi aminteşti caracatiţa de la Acvarium? E o lecţie pe care te sfătuiesc să n-o uiţi.

Am plecat capul.

Era un avertisment şi o osândă.

Eliazar nu-mi ierta nici mie că l-am înţeles; nu-şi ierta nici lui că mi-a dat prilej să-l înţeleg, într-un ceas când îl biruise slăbiciunea confesiunilor. Un om ca dânsul mai ales aceasta nu iartă. Nu-şi iartă.

Dar de plătit pentru amândoi ajungea să plătească unul singur.

Eu.

XII.

AS, RIGĂ, DAMĂ, VALET…

Pleoapele mi se lipeau de somn.

Cu o încordare încăpăţânată, mă sileam să nu-mi scape bărbia în piept, aşa cum se văd moţăind la ziuă decavaţii cluburilor, tufliţi în fotolii sau rezemaţi cu coatele pe masă, tresărind şi continuând prin vis o partidă himerică în care recuperează tot ce-au pierdut, cu dobânzi înmiite, în serii fabuloase şi menite să devină istorice.

Ziua fusese încărcată. Dimineaţa, Ange, ca niciodată mă târâse la tenis; după amiază drumul în grup cu iahtul lui Dickie până la insula Sfânta Margareta; pe urmă concertul; rondul de noapte la Bar du Boeuf, la Romanos, la Pergola – şi pretutindeni, prea multă şampanie. Prea multă şampanie.

Iar acum partida aceasta stupidă de cărţi!

Dickie o voise.

La Pergola, la a nu ştiu câtea butelie de nu ştiu ce grande-cuvée56, se simţise ofensat de tonul superior şi zeflemist cu care Guguf îl sfătuia să nu pună mâna niciodată pe cărţi, fiindcă joacă mai prost ca o cizmă. Poate ar fi suportat

asemenea mărinimie umilitoare, dacă nu s-ar fi aflat de faţă Nadia şi Ange. Dar amorul lui propriu, aţâţat de atâtea cupe de şampanie, nu-i permitea să suporte o inferioritate proclamată cu atâta dispreţ înaintea unor femei. În toate se considera un as. La polo, la tenis, la schi; nu conducea oare Rollsul cu 100 pe oră în viraje acoperite pe Grande Corniche? Nu luase premiul întâi la cursa de amatori de la Monte-Carlo? Nu bătea el recordul maximu-lui de pahare de whisky deşertate în minimum de timp?… De ce s-a apucat oare Dickie vreo dată, să nu-i distanţeze pe toţi, lăsându-i în urmă, într-o jalnică şi ridicolă înfrân-gere? Şi venea să-i arunce mănuşa, cine? Guguf, bietul Guguf, care la toate partidele de cărţi de la noi, la vila Azur-Eden, pierdea ca o mazetă! Să poftească şi să încerce!

— Dickie, ascultă-mă pe mine! Joci ca o cizmă. Întreabă şi pe Dan, întreabă şi pe Eliazar!… Întreabă pe Nadia şi pe Angela…

Congestionat şi cu ochii tulburi, Dickie făcuse semn chelnerului să-i desfunde altă sticlă de şampanie, pe care s-o golească în picioare, până ce se îmbracă femeile şi până ce trage maşina la scară.

— Să mergem acasă, domnule Guguf, şi să vedem cine joacă mai prost ca o cizmă! Dar nu joc în nasturi ca până acum: să pierzi sau să câştigi câteva mii de franci… Joc serios! Haha!… Ce-au să mai râdă toţi mâine dimineaţă, când au să afle că Guguf s-a decavat complet, până la ultima centimă, să-şi vândă fracul, smochingul şi cele de două ori câte douăsprezece costume de haine! Pe urmă, domnule Guguf, după această lecţie, am să-ţi fac cadou un mic tratat de joc de cărţi. Se găsesc broşuri la toate chioş-curile… Să le studiezi serios şi să te prezinţi la examen. Atunci da! Poate avem să vorbim altfel!

Aşa am plecat acasă. Pe Nadia am lăsat-o la hotel. N-a vrut să meargă.

— Păcat! Repetă Dickie. Păcat, Nadia Ştefanovna Vologin, că nu mergi să asişti la masacrul inocentului! Te înţeleg

însă… O femeie sensibilă nu poate suporta emoţiile unei execuţii capitale… Am să-i las cravăţile şi bastoanele. Nu sunt atât de crud să-i desperechez colecţia. Încolo? Ai să afli mâine dimineaţă, Nadia Ştelanovna, ce-a rămas din Guguf, din sărmanul Guguf!

Guguf surâdea calm; iar Dickie, cuprins de înduioşare, îl îmbărbăta ca pe-o victimă predestinată fatal şi ire-vocabil uzinelor „Jonas David Hood & Co. Ltd.” Regreta şi el lecţia pe care era silit s-o aplice unui prieten lipsit de modestie. Dar n-avea încotro… Guguf îl provocase. Infatuarea aceasta împinsă până la insolenţă se cuvenea pedepsită exemplar.

Acasă, am scos cutia de fise şi pachetul de cărţi nedesfăcute. După dorinţa lui Dickie am desfundat o sticlă de whisky şi am mai pus una la îndemână, de rezervă. Destul ca să culce la pământ un şampion al regimului umed, ceva mai rezistent ca bietul Dickie Hood. Servitorii dormeau. Trei după miezul nopţii. Nu ştiam unde să caut sifon.

— Nu e nevoie! Mă opri Dickie. În astă-seară beau sec. Nimic nu mă reface mai radical, ca cinci-şase doze de whisky sec.

Spunând, îşi umplea paharul ras.

Ange se urcase la culcare. Eu moţăiam. Nu eram de nici un folos. Nici nu m-ar fi primit Dickie să mă ating de cărţi. Jucam – după avizul lui – mai prost chiar decât Guguf, ceea ce însemna ultima treaptă a derâderii

— Dany! Aşează-te lângă mine să înveţi jocul! Îmi făcu loc cu bunăvoinţă protectoare. Cu aşa profesor ai să începi a pricepe şi tu ceva! Dar fii atent; la jocul acesta hazardul e 10 la sută şi jucătorul 90 la sută.

Eliazar se dezinteresa complet de peripeţiile meciului, îşi alesese un colţ de salon, sub lampa gigantă de alabastru, şi tolănit într-un jilţ, cu picioarele urcate pe masă, citea concentrat un manual de trigonometrie superioară.

Bărbia îmi luneca în piept. Glasurile se depărtau stinse. Chipurile se înecau în fum. Tresăream când ajungea focul

ţigării la degete. Îmi frecam ochii să mă desmeticesc şi să-mi dau seama ce caut aci, lângă aceşti doi oameni îmbrăcaţi în smoching, cu piepţii albi de mătase, zvârlindu-şi cărţile cu o gravitate care îmi părea comică şi era sinistră.

Dickie Hood tăcuse. Nu mai râdea, nici nu-i mai făgăduia lui Guguf o lecţie ca s-o ţină minte până la sfârşitul vieţii. Îşi turna singur şi îşi muşca buzele.

Guguf era tot atât de proaspăt şi radios la figură ca dimineaţa, când ieşea din baie şi de la masajul lui Mahmud.

— Dany! Mi se pare că tu eşti acela care-mi porţi ghinion moţăind! Adu-mi încă o sticlă şi du-te la culcare.

Am schimbat sticla deşartă, cu alta plină. Nu m-am dus la culcare. M-am întins pe un divan, în camera de alături.

Când m-am deşteptat, amorţit, mijea de ziuă în fereastra violetă. Se auzeau glasuri. Un râs. Pe urmă iarăşi tăcere. Până la uşă am păşit în vârful degetelor.

Cărţile erau aruncate pe jos. Guguf, în picioare, cu mâinile în buzunări, cu ţigara în colţul gurii, aştepta ceva, iar Dickie, aşezat pe scaun, cu coatele lăţite pe masă, scria ceva.

Râdea:

— Sunt beat mort, Guguf!… Nici nu pot să iscălesc… Aceasta e ceva foarte nostim!… Am uitat să iscălesc.

Scria, rupea şi mototolea hârtiile. Le-am recunoscut după format şi culoare. Foi din carnetul de cecuri.

Guguf aştepta nepăsător, cu răbdare de pedagog, urmărind peste umăr cum elevul se trudeşte să deseneze tremurate cele dintâi litere ale alfabetului. În jilţul său, Eliazar, cu picioarele pe masă, lăsase cartea pe genunchi şi privea întocmai ca mine. Dar cu alţi ochi. Cu totul alţi ochi.

— Nici aşa nu e bine, Guguf? Întrebă Dickie, cu deznădejdea naivă a unui copil care nu izbuteşte să îmblânzească severitatea profesorului.

Rupse foaia şi o ţinu la distanţă. Recunoscu singur:

— Ai dreptate! Să mai torn un pahar şi să prind putere. Aceasta e ceva foarte nostim! Am uitat să mă iscălesc… Dar

Guguf, te rog să nu spui la nimeni! Să rămână între noi… Să nu ştie nici Nadia, nici Angela, nici Dany… Nătărăul acela de Dany!

O clipă îl stăpâni numai această grijă:

— Ai auzit, Guguf? Dă-ţi cuvântul tău de onoare că n-are să ştie nimeni… Nu vreau să râdă toţi, cu nătărăul de Dany în frunte, fiindcă n-am fost în stare să mă iscălesc.

Guguf îşi dădu cuvântul de onoare. Dickie se calmă, recunoscător. Scurse fundul sticlei de whisky, bău şi prinse curaj. Se aşternu la lucru cu energie. Întâi făcu semne cu peniţa în aer, deasupra hârtiei, să-şi rememoreze parafa; când crezu că a găsit, se lăţi cu coatele pe masă şi începu să caligrafieze încet, schimonosindu-şi obrazul şi muşcându-şi buzele, de o atât de încordată atenţie. Într-ade-văr, aşa cum era, cu şuviţele de păr fără culoare căzute pe frunte, cu ochii sleiţi şi cu trăsăturile buhăvite, nu făcea nici o onoare dinastiei „Jonas David Hood & Co. Ltd”. Un copil bătrân, vicios, degenerat şi iresponsabil.

Peste umărul lui, ce lucid, tânăr, zvelt şi de altă rasă părea Guguf! Părul pieptănat lins, luciu şi cu reflexe metalice, profilul precis, ochii ageri, nu se resimţeau defel de noaptea pierdută, de fum, de băutură şi de emoţia devastatoare a jocului. Cum îşi încovoiase gâtul subţire să urmărească exerciţiile caligrafice ale lui Dickie, amintea eleganţa şarpelui veninos, înălţat din ierburi şi curbându-se deasupra cuibului cu pasărea magnetizată.

— De data aceasta, nu mai ai ce spune! Rosti Dickie triumfal, lepădând stiloul.

Desprinse cecul şi îl admiră.

— Mai spune că nici acum nu e bun! Ţine-l, dragă Guguf… Dar să ştii de la mine!… Cu norocul acesta nu te mai întâlneşti toată viaţa. Diseară am să-mi iau revanşa. Ascultă-mă pe mine. Joci ca o cizmă…!

Guguf ţinea cecul cu vârful degetelor, la distanţă, cu un evident dispreţ.

Rosti mărinimos:

— Acum, dragă Dickie, cred că ţi-a servit lecţia… Te-am lăsat înadins să mergi până la capăt… Să pierzi, să iscăleşti cecuri: să-ţi închipui că te-am luat în serios. Ia-l îndărăt! N-am ce face cu el. Dacă l-aş primi, ar însemna că te fur. Tu n-ai observat că tot timpul am jucat în glumă? Faţă de mine, joci ca un copil…

Dickie se ridică, indignat. Dar căzu la loc, pe scaun. Verticala şi echilibrul erau două recorduri la care renunţa la ora aceasta. Îşi exprimă indignarea de jos:

— Guguf, Guguf, norocul te face vanitos… Ai câştigat; să-ţi fie de bine! Însă te înşeli dacă îţi imaginezi că mă poţi trata ca pe-un copil pus sub interdicţie. N-ai drept să mă umileşti. Am pierdut, plătesc! Plătesc, fiindcă sunt sigur că diseară am să-mi iau revanşa… Altfel cu mine nu merge… Ştiu că-ţi convine! Să povesteşti tuturor: „Haha! Caraghiosul de Dickie! Joacă atât de idiot că mi-a fost milă de el. I-am dat banii îndărăt…!” Guguf, te somez să pui cecul în buzunar şi să-l încasezi chiar astăzi… N-am nevoie de nici o lecţie! Am să-ţi dau eu o lecţie… Diseară am să-ţi dau… Am să-ţi dau eu lecţie…

Ultimele cuvinte se pierdură cleioase. Dickie adormea. Guguf împături cecul şi îl puse în portbilet. Se uită la ceas. Desigur calcula cât mai este până la deschiderea ghişeurilor.

— Cât? Întrebă Eliazar, zvârlind cartea şi înălţându-se din jâltul de sub lampă.

— Douăzeci de mii.

— Dolari?

— Fireşte.

— Hehe! Ţi-am spus eu. Cu dolari e mai simplu. Se pierde noţiunea cifrelor…

Guguf îşi căuta pardesiul, pălăria, bastonul, mănuşile. Din vestibul, cu gulerul ridicat să acopere piepţii cămăşii şi gulerul de smoching, se întoarse:

— Acum du-l tu la culcare, Eliazar… Peste o jumătate de oră încep să se deştepte servitorii. Somn bun!

Închise uşa. Eliazar se apropie de Dickie şi îl zgudui de umeri:

— Haide, onorabile! Pentru cât ai plătit, ai drept să dormi într-un pat mai confortabil…

Dickie deschise ochii tulburi, implorând:

— Lasă-mă…

— Nu se poate. Treci la culcare! Hehe! Ce crezi că aci suntem la tripou, să dormi cu coatele pe masă? Haide, curaj!

Moştenitorul prezumtiv al firmei „Jonas David Hood & Co. Ltd.” se frecă la ochi, întinzându-se şi căscând:

— Unde-i Guguf?… A plecat?

— Dar ce crezi că mai avea timp să te admire cum dormi? Eşti foarte urât când dormi, Dickie. Parol! Nu face cineva să te privească nici pentru douăzeci de mii de dolari…

Dickie căută sticla. O scutură. O aşează la loc, cu decepţie, fiindcă era goală.

— Măcar de-aş avea un pahar de whisky… Cu un pahar de whisky sec mă refac la sigur, Eliazar! Ţi-o spun eu din experienţă…

— Bine, te cred! Rosti plictisit Eliazar. Altădată, vom da dispoziţii să ţi se păstreze o sticlă pentru refacerea de dimineaţă. La cea dintâi ocazie, ai să fii servit ca un prinţ de Porcopolis. Acum dă-mi braţul şi hai la culcare!

Cu o sforţare eroică, Dickie se descleştă de pe scaun, în picioare, de la înălţime, universul îi păru cu totul instabil. Se clătină şi râse singur:

— Se învârte al dracului, Eliazar!… Tu eşti un tip admirabil! Eşti un adevărat amic. Fără tine, eram să dorm aci şi să mă găsească servitorii… Să râdă Angela şi nătărăul ăla de Dany!… Pe tine am să te iau la noi, în America. Lasă-mă să te sărut, Eliazar… Tu eşti un geniu necunoscut. Lasă-mă să te sărut, Eliazar, altfel mă culc aci, jos…

Eliazar se lăsă îmbrăţişat, întorcând obrazul cu dezgust. Dickie îşi aduse aminte:

— Numai de n-ar povesti Guguf la toţi… Să râdă Nadia Ştefanovna şi Angela… Şi mai ales nătărăul de Dany!

— N-avea nici o grijă! Îl asigură Eliazar. De altfel, la cea dintâi ocazie, ai să-ţi iei revanşa.

— Asta ţi-o garantez, cum te văd… Dă-mi braţul. Prea se învârtea! Cu un whisky m-aş fi refăcut complet… Ţi-o spun din experienţă!

Eliazar îi dădu braţul. Au urcat amândoi scările, Dickie împleticindu-se, Eliazar împingându-l şi trăgându-l, după cum o lua înainte sau ameninţa să cadă îndărăt.

Acesta a fost începutul.

Au urmat alte nopţi, la fel. Totul fusese organizat cu o savantă şi răbdătoare preştiinţă. Amiciţia dezinteresată de aproape un an. Angela slujind muscă în undiţă. Eu garantând onorabilitatea firmei. Vila închiriată cu banii lui Guguf – capital indispensabil al întreprinderii. Şi cutia de fise cu pachetele de cărţi, pentru partidele inocente în care Guguf pierdea, mai întotdeauna, o mie sau două de franci. Chiar refuzul lui Guguf de a locui cu noi îşi avea rostul. Răspunderea cădea numai pe mine.

Dickie era oaspetele meu. Nimeni n-ar fi putut spune vreodată că Guguf s-a instalat vecin de cameră să-şi supravegheze de aproape prada. Dickie era cel care îl invita cu stăruinţă să-şi ia revanşa, iar revanşa i-o doza Guguf, exact în limita necesară, să nu-i scape din mână şi să nu bănuiască nimic suspect.

Scena cu refuzul ceculuí fusese o lovitură de graţie pentru vanitatea ulcerată a lui Dickie. Nu o uita şi nu o ierta! Nici un moment nu se gândise că, dacă Guguf ar fi vrut într-adevăr să-i dea o lecţie mărinimoasă, era mai simplu să rupă atunci cecul în bucăţi, în loc să-l restituie cu o morală atât de umilitor generoasă, încât să nu poată fi primit… Au urmat alte nopţi. În două săptămâni, şapte sau opt. Angela se urca să se culce. Eu moţăiam. Eliazar, sub lampa de alabastru, cu picioarele urcate pe măsuţa de cristal, citea cu sârguinţa unui maniac al cabinetelor de lectură, în

aparenţă străin şi nepăsător la tot ce se petrecea. Dar ştiam. Acum ştiam cine poartă aţele tuturor marione-telor, deşi nu cunoşteam încă întru ce sfârşit.

După ce plecau în zori, mă strecuram în aşternut lângă Angela. Dormea liniştit, cu surâsul ei nevinovat prelungindu-se şi în somn. Eu dormeam chinuit de visuri înfricoşate. Gemeam şi mă răsuceam scăldat de sudoare. Îmi punea mâna pe umăr un agent de poliţie, întotdeauna acelaşi, mustăcios şi cu un ochi saşiu:

— În numele legii, eşti arestat!

Săream cu strigăt înăbuşit în gâtlej…

— Muţič Dany tretţeţi la rând!…

Era numai Mahmud. Mâna lui Mahmud zguduindu-mă de umeri. Iar în baie se auzea cântecul lui Dickie:

Thinking of you

Wonderful you

It had to be you…

Sudanezul clătina din cap, cu sinceră compătimire.

— Nu şciu şe este cu muţič Dickie! Cântă din tşe în tşe mai falş. Aşesta e un adevărat şcandal. Fatşe progres pe dos!

Într-adevăr, bietul Dickie făcea progres de-a-ndaratele. Nu-i pria deloc aerul Europei. Cânta din ce în ce mai fals, cu glas din ce în ce mai hodorogit de fum, de whisky, de nopţile nedormite şi poate de o exasperare foarte firească a nervilor. Oricât de nepăsător zvârlea semnătura, pe un cec, cifrele se adunaseră destul de rotunde. Desigur, acolo, în birourile sale de la Chicago, bătrânul Jonas David Hood va fi început şi el să mestece cu mai puţin calm ghiomotocul de chewing-gum, când primea cablogramele cerând alt depozit de dolari, la o anumită bancă de pe Coasta de Azur.

Încheierea acestui episod n-a venit cum se arăta în visurile mele de spaimă:

— În numele legii, eşti arestat!

Destinul îmi acorda încă o păsuire.

Deocamdată, deznodământul a fost mai simplu, şi fără îndoială, providenţial. M-a cruţat de ceasul inevitabil când

Dickie Hood avea să înţeleagă şi ar fi putut să ne ceară în numele legii socoteala. Soluţia cealaltă, providenţială, a adus-o poşta într-o dimineaţă. O telegramă lungă cât o notă diplomatică. Jonas David Hood îşi chema în termeni imperativi odrasla cu primul vapor. Experienţa europeană îi ajungea pentru debut. Iahtul putea să rămână aci. Bătrânul avea de gând să traverseze şi el Atlanticul, ca să vadă cu ochii lui, ce-a putut să-l reţină pe Dickie atâta vreme şi pentru ce desfătări făcuse iama în atâţia dolari.

— Are şi el drept la experienţa europeană! Rânji Eliazar. Hehe! Ce zici, Dickie?

Dickie era nefericit. N-avea poftă de glumă. Dădu ordin să-i împacheteze bagajele, îmbarcă cele două automobile, bău ultimele sticle de şampanie, jucă ultima partidă cu Guguf, iar într-o dimineaţă l-am condus în grup, cu alai, la trenul care îl ducea direct la Havre. Dickie lăcrimă.

De la fereastră îi strigă lui Guguf:

— Îţi dau întâlnire la anul! Am să-mi iau revanşa la anul!

Guguf păru insensibil la această ameninţare.

— Şi pe tine, Eliazar, te aduc în America la anul!

Eliazar nu păru nici el prea mişcat de această perspectivă.

În schimb ce strângeri de mână, ce fugă după vagon, când s-a mişcat trenul!

Cu toţii am rămas fluturând batistele pe peron.

A fost o despărţire înduioşătoare!

— Hehe! Rânji Eliazar, apucându-mi braţul. Până la revanşa animalului acestuia de Dickie, te asigur că avem să asistăm la alta, aci… Repede-repede! Acesta e cel mai interesant caz pe care îl observ eu de doi ani…

— Care caz?

— Cazul lui Guguf. Hehe! Pregăteşte totul cu o răbdare, pot spune cu o artă de păianjen când îşi ţese pânza… Ştii: „Asupra descoperirii raporturilor constante în apariţia şi… Etc., etc…” Pe urmă, tranc! Când ar trebui să se liniştească asigurat pe o viaţă întreagă, păianjenul nostru sparge

singur pânza, o face mototol şi se lasă mâncat de muşte… Hehe! Puţină răbdare!

Eliazar nu-mi mai vorbea cu rezerva învăluită de mai înainte. Îmi vorbea net, ca unui complice. Dar devenisem oare altceva?

Pentru moment am răsuflat.

Plecarea lui Dickie mă scutea de remuşcarea din fiecare dimineaţă şi mă elibera în acelaşi timp de o prezenţă, altfel odioasă. Prezenţa lui lângă Angela. Nu-mi lămuresc nici astăzi simţămintele contradictorii din această epocă. Îl uram pe Dickie, fiindcă avea tot dreptul să mă socotească un simplu soţ încornorat: „nătărăul de Dany!” Îl compătimeam fiindcă îl ştiam victima bleagă a complicilor mei – complici fără voia, dar cu asentimentul meu. Eram răzbunat într-un fel. Dar îmi repugna asemenea răzbunare. Şi mai ciudat! În primele zile, m-a bucurat această plecare care aranja totul. Pe urmă am început să-i simt lipsa. Am început să-l regret.

Vila Azur-Eden intră în tăcere. Eliazar se retrase ca un păianjen – ca adevăratul păianjen – în camera lui cu mucuri de ţigări, ziare mototolite şi vrafuri de cărţi clădite lângă perete. Aştepta acolo. Ce aştepta? Râsul lui: hehe! Nu făgăduia nimic bun. Angela mi-a dăruit câteva zile de calmă fericire, câteva nopţi… Dar am jurat să nu pomenesc aci despre nopţile noastre. Mi s-a părut că totul mai poate fi încă reparabil. Am mers cu amăgirea până acolo, încât i-am propus să ne alcătuim altă viaţă. Vindeam Hispanoul, eliberam vila, ne retrăgeam undeva, într-un ungher al Franţei, să trăim un an măcar de viaţă tihnită şi discretă, de fericire totală.

Angela începu să râdă, strângând din umeri:

— Dar, Ciufulici, ce s-a întâmplat să-ţi dea în cap asemenea absurditate? Tocmai acum?… Ce ne alungă de aci?

Era adevărat. Nu se întâmplase nimic. Banda noastră prospicia. Cine ne alunga? Poate Vila Azur-Eden mai era

încă utilă. Poate un Dickie Hood mai exista încă, pe undeva, pe aproape.

Deocamdată, Guguf s-a instalat la Cazino, la una din mesele unde fusese numai pasager de un sfert de oră. Bancurile lui au făcut senzaţie. Şi pierderile lui la fel. În anul acela, jocurile de la Cazinoul din Cannes au fost ilustrate de câteva partide celebre. André Citroën pusese pe o singură carte două milioane de franci şi-i pierduse mai fără emoţie de cum ar pierde uleiul un Citroën-Six 12 cv.

— Doly Sisters câştigaseră într-o singură seară un milion jumătate. Sindicatul Zografos – cei trei greci asociaţi pentru arvunirea bancurilor cu un capital de cincizeci de milioane ca în orice întreprindere comercială – intrase într-o pasă neagră. Un englez necunoscut se aşezase la masă, pierduse şi el peste două milioane, plecase modest, cu ţigara de foi în colţul gurii, fără ca nimeni să-i fi aflat vreodată identitatea adevărată, căci s-a descoperit a doua zi că-şi semnase înscrierea în club pe un nume fictiv. Fisele ovale de o sută de mii de franci, dreptunghiulare de cincizeci de mii, modestele fise rotunde de douăzeci de mii, alergau pe postavul verde ca nasturii de plapumă în jocul copiilor.

Guguf se amestecase în această luptă a rechinilor de ape adânci şi ieşi în curând jumulit de solzi. Aci arta lui de prestidigitator nu avea căutare iar cecurile lui Dickie nu avură lungă viaţă.

Catastrofa s-a anunţat într-o seară. Am cunoscut-o prin gura Angelei.

A intrat palidă şi nervoasă, Fără altă introducere, mi-a hotărât:

— Trebuie să vindem numaidecât Hispanoul tău! Guguf ne-a împrumutat o sută de mii de franci. Are nevoie de dânşii… Nevoie urgentă. Până mâine la douăsprezece să-i restituim banii… Tu cât mai ai?

Am scos portbiletul şi am numărat. Acum purtam toată averea la mine. Angela i-a numărat şi ea repede, cu dexteritate de casieriţă.

— Numai atât ţi-a rămas? Mi-a aruncat o privire plină de reproş.

— Numai atât!... Am confirmat cu umilitate.

Mi s-a părut că e gata să-mi facă o percheziţie corporală. Poate credea că mai păstrez undeva o rezervă ascunsă.

— În fine! Lasă-mi ăştia şi fugi la Bibia!... El are să-ţi vândă maşina în condiţiile cele mai bune. Sper că de atât măcar e capabil.

— E seară acum... Nouă ceasuri! Am încercat să obţin o amânare.

— Ce are a face? Cu atât mai bine! Poţi discuta cu el în linişte. Şi mâine dimineaţă are tot timpul liber, să se ocupe numai de aceasta.

Angela vorbea cu autoritate de comandant care nu admite să i se discute ordinele. Iar în neastâmpărul ei de acum recunoşteam ceva din neastâmpărul de anul trecut, când plecase fără ştirea mea, dar ridicând banii mei de la bancă, să-şi ajute prietena bolnavă de la SanRemo.

L-am găsit pe Bibia dezbrăcat de haină, în camera lui de la garaj şi atelier.

Mânca. O sticlă de vin roşu, o jumătate de pâine; un şervet întins pe jumătate de masă. Mezeluri, brânză, iar la un aparat cu benzină sfârâind o friptură.

Îşi ceru el scuze, că l-am surprins asupra faptului. Îmi mărturisi, stânjenit:

— Vezi şi tu, Bibia trebuie să facă economie... Şi face economie! Slavă Domnului, aceasta n-a stricat nimic aci.

„Aci” era braţul voinic, cu muşchii enormi, încordaţi sub cămaşa portocalie, ca să-mi arate că regimul de meze-luri şi de economie n-a alterat nimic din forţa-i herculeană.

L-am rugat să termine întâi. Am răsfoit, aşteptând, un catalog de automobile şi de piese, rezerve, motoare şi alte detalii tehnice.

Ca orice om simplu, Bibia mânca încet, cu o gravitate de rumegător. Nu avea conversaţie la masă. Se alimenta.

— Ei? Ce veste-poveste? Mă întrebă, ştergându-se cu colţul şervetului la gură.

I-am spus vestea-povestea. A deschis ochii mari Pe urmă i-a închis, să se izoleze din univers şi să examineze situaţia cu toată concentrarea cuvenită.

— Rău! Declară. Semn rău. Ţi-o spune Bibia! Ne aşteaptă ceasuri grele, Dănuţ. Dacă a intrat Guguf în pasă rea, trebuie să ne aşternem toţi pe brânci pentru el.

— Până la o limită! Am precizat. Îi datorez o sută de mii de franci. Îi restitui. Mersi şi n-am cuvinte!

Bibia mă privi cu milă:

— Dar Ghelica! Ghelica tot aşa spune!

— Ce are de a face Angela cu pierderile lui la cărţi?

— Are a face mai mult decât îţi închipui tu! Ţi-o spune Bibia! Te credeam mai deştept…

— Fiindcă nu sunt, deştept, dragă Bibia, ajută-mă tu să pricep.

— Ai răbdare! Te asigură Bibia că ai să pricepi singur, în curând, fără să te mai ajute nimeni. Dacă a intrat amicul nostru în pasă neagră, ai să pricepi de n-ai să fii bucuros… Acum să lăsăm acestea. Eşti cu maşina aci?

— E afară…

— Şi actele, legitimaţiile, tot?

Am scos şi actele.

Bibia le cercetă. Se declară satisfăcut îmi puse laba păroasă pe umăr:

— Bietul Dănuţ! Îţi aduci aminte ce ţi-a spus Bibia acum un an?… Nu e nevoie să joci tu cărţi şi să te decavezi tu, dacă este altul s-o facă. Bibia ştie întotdeauna ce spune!… Acum du-te şi dormi liniştit! Mâine la zece, primeşti banii. Are să fie suma cea mai zdravănă care s-a scos vreodată aci pe maşina unui decavat. Ţi-o garantează Bibia! Dar tot Bibia pune o condiţie: ai să laşi la mine zece mii de franci. Rezervă! Se anunţă vremuri grele şi e bine să ai o rezervă. Nimic nu se ştie ce mai poate fi… Ascultă-l pe Bibia!

Când am ieşit afară, am întors capul, să nu văd automobilul de care mă despărţeam.

XIII.

ACI MIROASE A LICHIDARE.

Din nou paiaţa roşie.

Nu ştiu unde stătuse ascunsă şi nu ştiu de unde a apărut. O uitasem. Iar acum din nou îmi râdea în faţă dintre pernele divanului, cu râsul ei straniu şi sfâşietor. Am întors-o cu obrazul la perete, cu nasul roşu în pufurile de mătase. Zurgălăul din moţul scufiei sună slab şi trist clătinându-se, ca un clopoţel melancolic de la săniile copilăriei, când se depărtau ireal, în zările ninse şi albe. În zările albe… Mai exista undeva oare, ceva pur, virginal, neîntinat, ca zăpada aceea albă-sclipitoare de-atunci?

Totul era spurcat şi hâd.

Cum s-o mai fac şi aceasta?

Angela îmi hotărâse cu neîndurare. Acum chiar, într-o jumătate de oră, aveam să mă duc la Bibia, să-i spun că desfacem „tovărăşia” noastră, că trebuie să vândă tot, să lichideze, să rezilieze, să-mi restituie banii şi să-mi elibereze garanţia de la bancă – sumă pe care aproape nici n-o mai socotisem a mea. Eram obligaţi măcar gestul acesta pentru Guguf. Ne dăduse dovadă de prietenie când nici nu-i cerusem, ne împrumutase discret şi fără condiţii. De astdată, se afla el la strâmtoare. În douăzeci şi patru de ore plătea sau îl aştepta dezonoarea.

La început am râs: Guguf şi dezonorat! Dar privirea Angelei m-a străpuns ca o lance şi râsul pe buze mi-a îngheţat. Ah! Ştiau să privească şi altfel ochii ei de azur; iar eu când am rezistat vreodată bătăii poruncitoare din vârful pantofului? De unde mai găsisem nesimţirea şi curajul să râd? Aveam de ales. Mâine nu-mi rămânea decât să plec, cu boarfele mele, ca un servitor alungat, dacă nu eram vrednic să împlinesc pentru Angela cu ochi de azur nici atât! Aşa m-a ştiut întotdeauna: egoist şi poltron. Iar mâine uşor va descoperi altul, mai puţin egoist şi poltron.

Mai aveam de ales? Mi-am luat pălăria şi am mers pe drumul cel mai lung, ocolind şi întârziind clipa, ca un om care duce sentinţa de moarte altui om.

Bibia n-a bănuit la început. În salopeta de doc maro, unsă de ulei şi funingine, ieşi ca un urs din bârlog de sub maşina ridicată pe platforma cu şine a revizuirilor. Se legănă scurt şi enorm, ştergându-şi sudoarea cu mâneca şi îmi întinse laba mormăindu-mi un voios bun-venit, fără de nici o presimţire.

Împărţi dispoziţii ajutoarelor:

— Nimeni nu pierde vremea aşteptându-mă! Treci tu, Julot, şi continuă!… Şi tu, Charlie, până la amiază, fii gata cu supapele! Ne-am angajat mâine seară să predăm jucăria scoasă din cutie; o predăm scoasă din cutie!… Bibia a spus că plăteşte primă – douăzeci de franci şi un litru de pinard57 de cap – Bibia se ţine de cuvânt. Din urmă, ne ajung comenzi pentru o lună… Hai, la asalt, copii!

Se vedea bine că Bibia se simte mândru faţă de mine, fiindcă îl găseam vrednic la datoria lui de patron, după cum era mândru de biroul unde m-a invitat să-l aştept.

După cinci minute deschise uşa, spălat, pieptănat şi cu o cămaşă de suava culoare a florilor de măcieş. Abia atunci citi în figura mea stânjenită şi plată semnul de catastrofă. Îmi reteză introducerea. Se îndreptă direct la sertar, răsucind cheia şi scoţând carnetul de cecuri:

— Ştia el Bibia ce spune! Aşa e că am făcut bine când ţi-am rezervat zece mii de franci? Ajung? Dacă ai neapărat nevoie, mai putem adăuga două sau trei mii. Atât! Mai mult nici o centimă. Tot pe gârlă se duc… Crede-l pe Bibia!

Şi începu să scrie. L-am oprit. I-am lămurit brutal, cu tot curajul adunat în câteva vorbe, pentru ce am venit şi ce-i cer.

N-am văzut niciodată un obraz mai brusc golit de sânge. Nu mi-am închipuit niciodată că un colos capabil să doboare un bivol cu pumnul se poate clătina pe scaun atât de repede răpus cu praştia unor imateriale cuvinte.

Scăpase tocul din mână. Îl ridică şi, fără să-şi dea seama, numai fiindcă era cel dintâi obiect care-i cădea sub degete când sângele a început a pompa din nou în inimă, sfărâmă tocul ca băţul unui chibrit. Privi la aşchii şi privi la mine. Părea tot atât de mirat de ceea ce-i săvârşiseră degetele fără conştiinţa lui, ca şi de ceea ce-i rostisem eu, probabil în aceeaşi eclipsă a conştiinţei.

Încercă să râdă. (Ce biet râs milog, implorând amăgirea!).

— E o glumă proastă, Dănuţ! Mai avem încă două luni până la întâi aprilie… Şi acestea sunt lucruri pe care nici în glumă nu trebuie să le…

Nu l-am lăsat să sfârşească. I-am repetat cât de puţin îmi arde şi mie de glumă în ceasul acela. I-am spus tot: hotărârea neclintită a Angelei, termenul până a doua zi, condiţia să aleg între plecare şi executarea poruncii.

— N-ai să faci aceasta!… Nu poţi să faci tu aceasta lui Bibia.

Glasul tremura rugător.

M-am ridicat de pe scaun şi m-am dus la fereastră, întorcându-i spatele, să nu-i văd privirea

— Bibia, trebuie s-o fac! Recunosc că e laş, că e urât, că e monstruos, dar trebuie!

Se sculă şi el de pe scaun, veni lângă mine şi mă răsuci de umeri, cu faţa la dânsul, ochi în ochi.

— Dănuţ, ascultă, Dănuţ! Tu ştii ce înseamnă aceasta pentru Bibia?… Să mă întorc din nou la toate? Ştii tu măcar de unde am venit aci şi ce mă aşteaptă? Ascultă, Dănuţ, n-ai să-i faci aceasta lui Bibia!

— Nu pot! Trebuie.

— Şi dacă nu vreau? Dacă nu mă supun?

— Există mijloace de constrângere, Bibia. Tu le ştii.

Le-am enumerat. Mă dăscălise bine Angela!

Bibia îmi dădu drumul de umeri. Pumnii uriaşi căzură neputincioşi de-a lungul trupului. Înclină grumazul cu vinele umflate, ca şi cum l-ar fi apăsat toată povara şi

deznădejdea lumii. Când a ridicat capul, din ochi îi şuroiau lacrimi:

— Atunci de ce m-ai lăsat să încep?… De ce m-ai lăsat să văd că se poate trăi altfel…?

Încleştă pumnul şi ameninţă în gol:

— Iar toate acestea din pricina lor! Toate fiindcă nu i-am turtit cu pumnul fotografia lui Guguf, atunci când mai era timp şi merita. Şi celuilalt, care stă şi rânjeşte!… E adevărat, Dănuţ. E drept!… Bibia trebuia să plătească o dată. Tu ai fost singurul om de pe lume care m-ai ascultat fără să-mi râzi în obraz, m-ai crezut şi m-ai ajutat. Iar eu am fost o canalie! În schimb, am fost o canalie. Am tăcut, ţi-am ascuns, te-am lăsat să crezi…

— Ce să mai cred, Bibia? Am înţeles tot, ştiu tot: pentru mine nu mai există nimic nou şi, după cum vezi, primesc toate. Orice…

— Primeşti şi asta, Dănuţ? Ascultă… Guguf nu e ce crezi tu… Un prieten, un tovarăş. Nu e nimeni un complice. Pentru Ghelica, e stăpânul ei. Face ce vrea din ea. Fiindcă îl iubeşte aşa, ca să omoare pentru el, să fure, să se târâie la picioarele lui… Ai înţeles şi aceasta…?

Am înclinat capul. Era greu acum s-o înţeleg şi aceasta?

— Îţi aduci aminte anul trecut? Când te-am întâlnit întâia oară, purtam la gât o cravată de-a ta. După aceea mi-am dat seamă… Ştii cum a ajuns la mine? A ajuns atunci când am venit la Ghelica, tot pentru Guguf… Eram gol, rupt, scăpasem din închisoare, în Italia, unde am spart capul la doi marinari, într-o bătaie, într-o cârciumă, la Genova. Abia am ieşit şi abia am dat ochi cu Guguf; nici nu m-a lăsat să răsuflu… L-am găsit la San-Remo. Era în pasă rea, ca acum. Şi când e în pasă rea, Guguf îşi pierde tot cumpătul şi nu cruţă pe nimeni. Nu omoară el, nu fură el – cere altora s-o facă. Ghelicăi, mie… M-a trimis să-i spun ei, să vină numaidecât cu bani. Avea nevoie de capital… El a fost atunci prietena aceea bolnavă de la San-Remo. Am venit gol şi rupt!… Ghelica mi-a aruncat o hârtie de cinci sute, o

cămaşă de-a ta – nu mă încăpea, am aruncat-o – o cravată, o batistă… Pentru Bibia, atâta era prea destul! Restul a fost pentru Guguf. Şi au fost bani cu noroc… A doua zi s-a refăcut. Nu mai avea nevoie de banii tăi. Ţi i-a adus îndărăt. Avea nevoie de tine. Aşa hotărâse Guguf… Hotărâse după planul celuilalt, cel care rânjeşte… Acela îi poartă acuma pe toţi. Acela ne poartă acuma pe toţi… Până ce l-am cunoscut pe dânsul, mai era într-un fel sau altul de trăit… Nici Guguf nu îndrăznea atâtea, nici Ghelica nu se nemernicise atâta… Ni l-a scos piază rea înainte, la Lausana, în Svitera. În închisoare. Acum doi ani şi jumătate. De atunci a luat el sforile. Înainte le trăgea Guguf. Acuma joacă şi el după cum îl poartă celălalt… Şi nu ştiu ce vrea; nu ştiu ce vrea Eliazar cu rânjetul lui. N-are nevoie de nimic, n-are nici o patimă, nu bea, nu joacă, nu l-am văzut uitându-se după nici o femeie; rânjeşte şi ne împinge pe toţi să împlinim ce-i porunceşte lui pofta. De ce?… Mă întreb de ce?… Bibia n-a înţeles niciodată de ce… Ascultă, Dănuţ! Acuma, când ştii, n-ai să-l arunci pe Bibia înapoi, de unde a scăpat. Ai să scapi şi tu… Lasă-i! Leapădă-te de dânşii. Fugi!… Am să-ţi trimit eu undeva bani, în fiecare lună. Ţi-o jură Bibia. Locul tău nu e aici… N-ai ce căuta lângă Ghelica. Mai ales acum, când e înnebunită, fiindcă Guguf de un an a lăsat-o pentru rusoaică… Nu mai vrea să ştie de dânsa. O foloseşte numai. Şi Ghelica e în stare să săvârşească orice, să asasineze, să prade, să se culce cu toată lumea, ca să-l aducă înapoi la ea… Ascultă, Dănuţ! Eu o cunosc. Nu ştii ce are să-ţi mai ceară mâine şi poimâine, numai ca să-l câştige îndărăt… Spune că n-ai să-i faci aceasta lui Bibia!

Bibia gâfâia, înceându-se şi întovărăşindu-şi cuvintele cu gesturi scurte, boxând icnit o sută de vrăjmaşi care reveneau la loc, în picioare. Fără îndoială nu vorbise niciodată atât de mult şi atât de fierbinte. Bietul Bibia, credea că e destul aceasta ca să mă convingă! Din tot ce spunea, n-am reţinut decât o singură ştire nouă şi pentru mine îmbucurătoare. Am ascultat-o cu lăcomie. Între Angela

şi Guguf nu mai era aşadar nimic. Se scuturase de dânsa, pentru Nadia. Numai o folosea. Ce importă că o folosea? Ce importă că el putea să-i ceară orice şi că Angela avea să săvârşească pentru dânsul orice? Destul că lui nu-i mai trebuia ca amantă, ci numai ca unealtă. Destul că mi-o lepăda, generos, mie. Mâine, peste o lună, peste un an, avea să-mi rămână numai mie, numai a mea!... Înţelegeam acum deznădejdea Angelei, când am făcut primul drum aci şi când a răsucit volanul spre parapetul prăpastiei. Presimţirea rea, amintirea ghicitoarei care i-a profeţit o moarte zdrobită în mare şi stânci; toate erau fiindcă atunci, întâia oară, ghicise că Guguf îi scapă. Şi scena din holul de la Carlton! Toate se lămureau. Şi vanitatea mea nătângă şi ridicolă, când am crezut că e geloasă pe Nadia din pricina mea! Ce importă? Atât era sigur şi plin de îmbucurare. Guguf o lepăda. Mi-o lepăda mie.

Mâine, peste o lună ori peste un an, avea să-mi rămână numai mie, avea să se elibereze de fascinaţia lui, să şi-l smulgă din carne, şi umilită, înfrântă, ca o convalescentă după o boală grea cu febră şi delir, avea să-şi rezeme fruntea de pieptul meu, să găsească alinare numai la mine.

Până atunci, deliram eu.

Totul era să câştig timp. Să nu mă alunge mâine. Să câştig timp şi încă o dată să se convingă că orice jertfire pentru el e faptă zădarnică, în vânt.

Sărmanul Bibia! Îşi imaginase că dezvăluindu-mi această ultimă umilinţă pentru un bărbat, intolerabilă şi laşă, mă vindeca pentru totdeauna cu o hirurgie brutală. Dar mai eram om? Mai eram bărbat?

Dându-mi o nădejde la care nici nu mai cutezam să gândesc până adineaori, Bibia îşi pronunţase singur osânda definitivă. Am privit la ceas şi am glăsuit cu nepăsare:

— N-am timp să ascult toate acestea. Nu mă interesează. Mâine la douăsprezece, te rog să te prezinţi cu suma întreagă. Aşa cum am văzut că-ţi place ţie socoteala exactă

până la ultima centimă. Altfel? Cunoşti că există şi alte mijloace de constrângere. Nu mă sili să recurg la ele!

Întâia oară, de un an încoace, vorbeam şi eu cuiva ferm şi energic.

— La revedere! Mâine la douăsprezece.

Şi mi-am luat pălăria.

Bibia rămase pe scaun, cu obrajii în pumni.

Îmi strigă ceva din urmă. Nu m-am întors.

După-amiază, l-am văzut pe fereastră venind la Angela. Parlamenta în uşă cu Celina, care avea ordin să nu-l primească, după cât se ghicea din discuţia lor aprinsă. M-am ascuns după perdea să nu mă zărească. Bibia dădu camerista la o parte lipind-o de uşor, intră trântind uşa grea de stejar de se cutremură toată vila Azur-Eden. Dar n-a ţinut mult întrevederea. După un sfert de oră Bibia trecea îndărăt pe aleele de sub palmieri, cu cascheta crem de mătase vegetală în mână, ştergându-şi sudoarea de pe frunte cu o batistă de culoarea miezului de harbuz. Din mersul împleticit şi răpus, am înţeles că nici de la dânsa nu căpătase o îmblânzire, o amânare, păsuirea să aranjeze altfel, cum desigur mai era cu putinţă.

În schimb, îmblânzirea a fost pentru mine. Seara am rămas numai noi doi la masă; eu şi Angela. Sub lumina intimă a lămpii, ne aflam ca la începutul unei tihnite şi eterne luni de miere. Angela îmi prinse mâna, îşi dezveli privirea de sub genele lungi şi frizate – ochii ei de azur. Ce însemnătate mai aveau toate şi toţi? Ce-mi pasă dacă buzele ei căutau pe buzele mele sărutul altuia? Îmi era destul. Ca un cerşetor, mă învăţasem demult să mă mulţumesc cu firimiturile şi să rămân recunoscător pentru rămăşiţele lepădate de alţii.

Dar toată noaptea s-a repetat acelaşi vis chinuitor, dinainte de plecarea lui Dickie Hood. Un agent de poliţie, mustăcios şi saşiu, punându-mi mâna pe umăr:

— În numele legii, eşti arestat!

Iar mâinile mele erau pline de sânge şi la picioarele mele zăcea întins de astă dată cadravul lui Bibia, cu un cuţit înfipt în inimă până în plăsele.

— În numele legii, eşti arestat!

A.doua zi, înainte de douăsprezece, când cercetam ceasul din cinci în cinci minute cu nelinişte (vine? Nu vine?), Bibia intră în hol, cu un plic galben şi cu un registru subsuoară. Nu mă privi în ochi. Nici nu se aşează jos.

Eliazar îşi pusese cartea pe genunchi şi cu picioarele pe masă, scufundat în jâlţ, ne privea.

— Aci sunt socotelile şi aci banii! Te rog să cercetezi şi să numeri.

Am cercetat de formă, fiindcă prea puţin aş fi înţeles din coloanele cifrelor, duble. Numărătoarea a fost ceva mai îndelungă.

— Acum iscăleşte aci. Ai primit tot, nu-ţi mai datorez nimic, ţi-am plătit câştigul până la centimă, nu mai ai nici o pretenţie.

Am iscălit. Am vrut să-i strâng mâna enormă, păroasă şi bravă:

— Bibia, iartă-mă! Tu ştii că nu eu…

Bibia nu mi-a întins-o. Mi-a întors spatele.

Uşa grea a bubuit, de s-a detunat toată vila Azur-Eden.

— Hehe! Nechează râsul lui Eliazar… Ştii că începuse să mă scandalizeze individul acesta? Îţi imaginezi, bruta! Îl apucase şi pe el onestitatea, bravura, eroismul!… Poate mai voia să pună şi bani la casa de economie pentru bătrâneţe! Hehe! Totul reintră în ordine, Ciufulici. Ce mai stai? Ia banii şi fugi sus. Îţi pot garanta că Angela ta cu ochi de azur te aşteaptă cu pălăria în cap, în faţa oglinzii, pe taburet.

Într-adevăr, Angela mă aştepta în faţa oglinzii, cu pălăria în cap, pe taburet.

— Ei? A venit?… Spune repede: a adus?

Am aruncat plicul cu teancul de bancnote. S-a repezit să mă cuprindă de după gât, să mă sărute, învârtindu-mă şi muşcându-mi buzele.

Pe urmă ea a plecat şi eu am rămas.

Am fămas faţă în faţă cu paiaţa roşie, care-mi râdea dintre perne, cu râsul ei uman şi sfâşietor.

O săptămână nopţile noastre au fost din nou ca în timpurile dintâi. Era carnavalul, baluri costumate, bătăi cu flori şi concursuri de dans, de frumuseţe, de costume, de tot ce putea născoci antreprenorii desfătului şi risipei de pe întreg litoralul. Iluminaţii şi lampioane, fanfare şi retrageri cu torţe, care alegorice, jazz şi farandole, regate şi serbări nautice.

Era un carnaval nebun.

— Hehe! Rânji Eliazar, într-o dimineaţă. Mi se pare că amicul nostru Guguf a intrat din nou în graţiile Fortunei58, adică ale as-rigă-damei-valetului. Două seri în şir a făcut ravagii la Cazino. Bagă de seamă: la Cazino!

Aceasta însemna: bagă de seamă, noroc autentic, nu corectat.

— Cu atât mai bine! Am spus.

— De ce cu atât mai bine? Mă întrebă Eliazar, continuând să rânjească.

— Poate de acum are să se înveţe minte…

Şi mă gândeam: poate are să-mi restituie banii şi eu am să-i dau lui Bibia.

Eliazar nu se gândea însă la aceasta. Avea ideile lui.

— Hehe! S-o întrebi şi pe Angela ta cu ochi de azur, dacă e cu atât mai bine…!

— Adică…

— Adică aşteaptă! Nu m-aş mira să aflăm într-o bună dimineaţă că Nadia Ştefanovna şi cu Guguf au dispărut cu destinaţia necunoscută.

— Cu atât mai bine! Am repetat, încleştând unghiile în braţele fotoliului, de emoţia sângelui cald, năvălit în obraji.

Într-adevăr, era deznodământul cel mai fericit. Fericirea. Angela îmi rămânea numai mie.

— Te încântă perspectiva? Mă sfredeli cu ochii Eliazar, ghicindu-mi bucuria. Hehe! Mai ai răbdare… Totul e numai

o presupunere. Se poate întâmpla să asistăm şi la alt deznodământ. Suntem în plin carnaval!

Pe urmă, fără nici o legătură:

— L-am zărit ieri pe Bibia. Hehe! A scăpat de cămăşile lui croite în mătase de curcubeu… A scăpat şi de crăvăţile cu buline fistichii. Întoarcerea completă la natură! Nici tu guler, nici tu cravată! Un simplu buton, ajunge. Libertate deplină… Hehe! Era mi se pare cam beat Bibia al nostru şi dădea târcoale vilei cu un marinar tot aşa de lat ca el. Un marinar care mergea ca un crab… Nu-i doresc lui Guguf să se întâlnească faţă în faţă cu Bibia, la o oră târzie din noapte. Nu i-aş mai garanta integritatea fotografiei. Hehe! Mi se pare că suntem la ultimul act… Mi se pare că o să ne despărţim curând, Ciufulici! Am să-mi strâng hârţoagele în geamantan şi am să mă strămut aiurea, unde mai este nevoie de mine şi mai am ceva de făcut. Aci miroase a lichidare… Nu simţi?

Nările subţiri adulmecau văzduhul cu o voluptate rea, ca atunci când respira atmosfera înmiasmata şi lubrică din camera femeii de la Toulon, „la chienne”.

— Ce ţigări ai? Iarăşi porcării de ăstea? Caută. Nu se poate să nu mai fi rămas havane de la scumpul nostru Dickie…

Avea dreptate Eliazar. Dickie Hood ne lăsase o întreagă provizie. Am adus o cutie. Eliazar a ales una şi a aprins. Pe urmă, cu picioarele urcate pe masă, m-a privit prin fumul albastru cu o scârbă simpatică, aşa cum priveşti o larvă curioasă:

— Tot a lăsat un suvenir plăcut Dickie… Tu n-ai să laşi nici atât. Încolo? Păcat de tine… Eşti un nătărău simpatic şi inofensiv, exact ca el. Bineînţeles, pe măsura europeană! Rectifică imediat. Ai să dispari şi tu, ca şi el. Cu o experienţă europeană, ca şi el. Dar ce folos, dacă experienţa n-a făcut nimic din voi? N-ai învăţat nici să urăşti. N-ai fi capabil, nici să răzbuni. Eşti o moluscă. Rămâi o moluscă… Hehe! Cât mai folositoare i-a fost experienţa copilului de la Neapole!…

Îţi aminteşti? Acela caie a scos moneda de zece lire cu dinţii, din scârnă de capră. Acela, da! Îţi aduci aminte privirea? Niciodată nu m-a privit cineva aşa!… Acela are să ştie să urască şi să plătească… Tu? Biet Ciufulici, jumulit… Pregăteşte-ţi bagajul şi fii gata. Miroase a lichidare şi mirosul meu nu mă înşală niciodată…!

Apoi, ca să-mi arate că audienţa s-a terminat şi că nu mai prezint nici un interes, a deschis cartea de pe ge-nunchi şi înălţând-o la distanţă, a început să citească. Pe coperta de pânză flexibilă era scris cu litere poleite: Codul criminal al Franţei.

Am trecut din cameră în cameră. Am încercat şi eu să citesc. Zadarnic. Avertismentele sibiline ale lui Eliazar, departe de a mă îngrijora, îmi strecuraseră neastâmpăr în sânge. Plecarea lui Guguf cu Nadia, dispariţia lor cu adresă necunoscută, ar fi fost dezlegarea cea mai providenţială pe care putea să mi-o trimită destinul. Angela îmi rămânea. Cum va fi viaţa noastră de mâine, de peste un an, nu ştiam lămurit. Nici nu voiam să gândesc. Destul să-mi rămână numai a mea. Pe urmă, vom şti amândoi să ne refacem o viaţă, chiar fie din rămăşiţi şi din scrum.

Noaptea însă, fără nici o pricină, îmi apărea agentul de poliţie, mustăcios şi saşiu, punându-mi mâna pe umăr:

— În numele legii, eşti arestat!

Încolo cu visurile acestea stupide!

XIV.

PRIVEA ÎN CERUL FEERIC CU OCHII EI DE AZUR.

M-am trezit din somn cu impresia că dincolo, în baie, se aude zgomotul cunoscut al tuturor robinetelor dezlănţuite de Dickie şi cu senzaţia că i-am auzit cântccul:

And even be glad
Just to be sad
Thinking of you
Thinking of you
It had to be you

Am surâs la amintire. Bietul Dickie era departe acum. După admonestarea paternă de rigoare, pocăit şi reamericanizat, desigur că în clipa aceasta mestecă un ghiomotoc de chewing gum, visând nostalgic la buteliile din frapiera de la Pergola, la recordurile lui aşa de repede uitate de toţi, la experienţa europeană… A lăsat puţin sânge sub scalpelul lui Guguf. Dar pentru capitalul şi rezervele uzinei „Jonas David Hood & Co. Ltd.” a fost un simplu vaccin preventiv. Poate avea să se mai întoarcă la anul. În orice caz cuminţit, după o mai matură meditaţie şi renunţând să mai dea anumite lecţii unor prieteni atât de buni ca Guguf. Totuşi prin somn am auzit atât de limpede cântecul lui!

It had to be you
It had to be you
I wander'd arround
And finally found

E clar acum. E cert, Era cântecul lui Dickie, însă era glasul lui Mahmud.

M-am ridicat în capul oaselor, căscând. Ce putea să caute, la ora aceasta, Mahmud? El vine numai dimineaţa. Şi acum e cinci după-amiază. Ne-a dat întâlnire aci Guguf, să-l aşteptăm, ca să aducă invitaţiile pentru balul costu-mat de diseară. Gala în beneficiul refugiaţilor ruşi: opera Nadiei… Citeam. Ce carte citeam? Mi-am aruncat ochii, să-mi amintesc titlul. Citeam şi am aţipit. Dar cântecul îmi sunase aievea în ureche, nu era amăgire de vis, ca mâna pe umăr a agentului de poliţie, mustăcios şi saşiu, şi ca glasul acela cavernos:

— În numele legii, eşti arestat!

M-am ridicat. Mă intriga o iluzie a auzului atât de halucinată. Am căutat în baie. În cealaltă cameră. În a doua… Când am deschis uşa, am rămas pietrificat, în prag.

În braţele lui Mahmud gol, Angela goală. Amestecul acela de piele albă şi neagră, încleştarea de braţe şi de picioare împletite! În cel mai urât vis, mi s-a arătat vreodată ceva mai monstruos, ca o înnodare de viermi?

M-am repezit cu un strigăt. Mahmud a şi fost în picioare în aceeaşi clipă. Şi tot atunci, m-a lipit de perete, fixat cu mâna lui musculoasă, ca într-o menghină:

— Fii calm, muţič Dany! Ţţâi ţă-ţi exşplic, muşič Dany!

Mă zvârcoleam, scrâşneam ţintuit, gânganie în ac, şi cu toată oroarea, ca în orice paroxism al nervilor, al furiei şi a1 deznădejdei, în urletul meu se amesteca un râs nebunesc. „Fii calm, muţič Dany! Ţţâi ţă-ţi exşplic, muşič Dany!” Scena depăşea în grotesc orice închipuire. Iar braţul lung al lui Mahmud mă ţinea să-mi mistui clocotirea, suspendat ridicol în vid. Ah! Ce vrednic spectacol pentru ochii cenuşii ai lui Eliazar, pentru rânjetul lui Eliazar: hehe!

Angela se înălţă din pat în pielea goală şi, fără nici o pudoare, veni în faţa mea, punând mâna pe umărul sudanezului.

— Nu mai fi caraghios şi nu mai zbiera! N-ai înţeles că n-a fost pentru tine? Îţi imaginezi că-mi pasă de mutra ta? Uită-te în oglindă… O sută ca tine, nu preţuiesc un Mahmud!

Şi îl bătu tandră, cu recunoştinţă, pe umăr, cu palma ei alb-trandafirie.

Sudoarea sudanezului cu mirosul rasei, greu şi ameţitor, îmi năvălea în nări.

Angela râse:

— Ţi-ai închipuit că, dacă am dorit să mă găsească aci cineva, tu erai acela? Imbecil! Triplu imbecil!

Se răsuci pe călcâile goale, merse la uşă, învârti cheia şi după aceea sună.

Nu pricepeam ce vrea.

Mahmud schimbase o mână amorţită pe cealaltă şi apăsându-mă cu toată puterea, repeta grotescul lui:

— Fii calm, muţič Dany! Nu fatţe nimic, muţič Dany!

Fii calm! Mă zvârcoleam din picioare, zvârlindu-i cu vârful ghetelor în burtă, cercând să-l muşc şi să-l zgârii. Mahmud râdea cu gura până la urechi de comicul acestei neputinţe. „Am să-l împuşc! Am să-i împuşc pe amândoi”. O bătaie uşoară în uşă.

— Tu eşti, Celina?
— Da, doamnă.
— Domnul Guguf a venit?
— Da, doamnă. E jos, în hol.
— De ce nu l-ai trimis imediat aci, cum ţi-am spus?
— I-am spus că doamna îl aşteaptă. Domnul Guguf a răspuns: bine! A vorbit la telefon cu doamna Nadia Vologhin, pe urmă a început să citească reviste. De două ori i-am amintit că doamna îl aşteaptă. Nu puteam să-l trimit cu sila, la doamna! Încheie Celina cu un început de impacientare.

Angela păru contrariată de rezultatul dialogului prin peretele uşii.

— Spune-i să se urce imediat! Spune-i că mi-e rău… Că s-a întâmplat ceva! Haide, Celino, repede!

— Bine, doamnă.

Celina plecă din dosul uşii. Angela răsuci la loc cheia, deschizând. Rosti, trecându-mi pe dinainte şi privindu-mă cu milă şi dispreţ, în poziţia mea demnă de filmul cel mai hilariant:

— Efectul e ratat… Dar tot contez pe nervii matale, dacă nu sunt complet de mucava.

Pe urmă se trânti în pat, cu mâinile sub cap, fluierând.

Guguf bătu la uşă.

— Intră!

Intră şi rămase pe loc, plimbând cu uimire ochii de la unul la altul. Era un spectacol să uimească şi omul cel mai flegmatic de pe lume.

— Dă-i drumul! Porunci Angela lui Mahmud.

Sudanezul îmi dădu drumul. Dar, liber, nu mai aveam ce face cu libertatea. Toată spumegarea se mistuise în ridicol.

— Domnul Dan m-a surprins în braţele lui Mahmud. Adică, pot recunoaşte, ceva mai mult decât în braţe! Şi acum găseşte cu cale să facă tapaj! Rosti Angela în chip de explicare, făcându-şi vânt şi ridicându-se dintr-o mişcare pe marginea patului.

Spunând, privea ţintă la Guguf.

Guguf strânse din umeri:

— Şi pentru atâta m-aţi deranjat? Aceasta e o chestiune a voastră, de familie. Vă priveşte personal.

Şi făcu un gest să se întoarcă, pe uşă.

— Aceasta găseşti tu să-mi spui! Îi tăie calea Angela. Nu înţelegi? M-a găsit aci, pe patul acesta, cu Mahmud… Culcată cu Mahmud! Nu-ţi face nimic asta?

Guguf râse cinic:

— Întotdeauna am crezut că Mahmud e un bărbat ideal pentru anumite femei. Te pot felicita de alegere. Şi pe tine, Mahmud, de asemeni.

— Muţič Guguf, muţič Dany! Datţimi voie să mă exşplie!

— Haide, Mahmud, caută-ţi hainele. Îmbracă-te şi pleacă! Nu mai ai nici un haz! Îl concedie Angela.

Pe urmă îşi trase şi ea o haină de mătase pe mâneci şi veni lângă Guguf:

— Va să zică îţi este tot una? Dickie, nătărăul acesta de Dan, Mahmud?… Guguf! Îţi este tot una?

Guguf înţelese ce voia Angela şi, cu cel mai perfect calm, scoase portţigaretul, bricheta, aprinse ţigara şi îi aruncă fumul în nas, zâmbind:

— Dragă Angela, de data aceasta ai greşit. Eşti în întârziere cu trei-patru ani. Atunci, da!… M-ar fi impresionat neplăcut o surpriză aşa cum ai vrut să-mi oferi astăzi. Acum? Precum vezi, mă lasă rece. Ba chiar ţi-am spus: te felicit de alegere. Ţi-am aprobat întotdeauna gusturile tale exotice… Restul vă priveşte pe voi, amândoi.

Încă o dată îmi tresări gândul: „Am să-i împuşc pe amândoi! Adineaori „amândoi„ însemna Angela şi Mahmud. Acum „amândoi” însemna Angela şi Guguf. Dar am priceput îndată că e un gând străin de mine. Nu eram capabil nici de atât. Lupta era între dânşii. Eu rămâneam în afară de dezbaterea lor. Eu eram amantul cu aprobarea lui Guguf. Amantul util, care plăteşte şi se lasă despuiat, ca Dickie. Angela alegând altceva, un negru ca Mahmud, care nu mai

însemna un amant util, ci pasiune şi plăcere totală, a ei, pentru muşchi, carne şi voluptate, îşi închipuise că va zgudui ceva din fosta iubire, măcar din gelozia, măcar din vanitatea lui Guguf.

Guguf o privea impasibil şi ironic, aruncând şerpi de fum şi amuzându-se la arabescurile lor.

Angela râse cu un scrâşnet de cristal sfărâmat.

— Aceasta a fost tot? Întrebă.

— Nu, Guguf! N-a fost tot. În astă-seară de-abia are să fie tot... Ai puţină răbdare. Aveţi puţină răbdare, tu şi Nadia ta.

— Ce vrei să spui? Întrebă Guguf, tot aşa de nepăsător, dar pentru o ureche fină, cu un imperceptibil început de atenţie.

— Vreau să spun că în astă-seară, îţi pregătesc altă surpriză, Guguf. Ţie şi ei... Te-am avertizat. De-un an aştept şi rabd, Guguf! Ai făcut tot ce ai vrut din mine. M-am târât, m-am vândut, am suportat în carnea mea apropierea băloasă a unor stârpituri ca Dickie şi ca acesta de faţă, aşa cum mi i-ai impus tu. Cum ai vrut tu şi pentru ce ai vrut tu. Adu-ţi aminte, Guguf!... Orice mi-ai cerut, m-am supus. Ca să mă arunci acum pentru ea!... Crezi că nu ştiu ce-ai pregătit? Nu ştiu că sunteţi gata, cu paşapoartele voastre de plecare, cu vizele biletele în buzunar? Cu paşaportul tău falş, pe nume falş!... La aceasta nu te-ai gândit! Haha! Nu mai sunt bună?... Nu mai ai nevoie de mine... Poţi poza în mare senior, fiindcă din nou ţi-au dat cărţile respiraţie... Acum zece zile erai, mi se pare, altfel! Atunci zbârnâia telefonul. Şi anul trecut. Şi de atâtea ori... Şi toată infamia cu Dickie Hood, ca să-ţi spun numai de acele mai proaspete... Acestea nu le ştie Nadia ta! Am să am grijă în astă-seară să i le spun... Ca s-o previn ce-ar fi s-o aştepte şi pe dânsa. Dar fii sigur, Guguf, am eu grijă s-o păzesc de aceasta... Nu pentru ea! Pentru mine... Am grijă s-o fac să fugă de tine şi, până atunci, să te ţin pe tine aci. De ce te uiţi? Nu crezi?... Mă cunoşti puţin... Tu m-ai învăţat. Tu mi-ai vârât ideea aceasta bine, aci, aci, adânc! Aci, adânc!

Angela ciocănea cu degetul în frunte.

În haina de mătase neagră, învelită până la gât şi acum ascunzându-şi trupul gol, înaintă până lângă Guguf, ochi în ochi, înălţând bărbia:

— Tu m-ai învăţat! Mi-ai pus aci, ca un sigil, semnul tău. Semnul nostru: Devori sau te devoră! Nu te-ai temut că am învăţat-o prea bine aceasta? Devori sau te devoră!… Crezi că este nevoie de altceva?… Ridic telefonul şi anunţ cel dintâi post de poliţie. Numai două vorbe să spun şi am spus destul ca să nu te mai poţi mişca de aci, doi, trei, cinci ani. Poate mai mult, Guguf!… La aceasta nu te-ai gândit? Mă socoţi aşa de laşă ca să n-o fac, fiindcă la plată am să fiu şi eu părtaşă, cum am fost şi la faptă?… Aceasta ţi-a fost greşeala, Guguf! Există o margine de unde totul îţi devine indiferent. Am să plătesc eu… Dar ai să plăteşti şi tu. Şi Nadia ta n-are decât să te aştepte, cum te-am aşteptat eu. Îţi aduci aminte?… Eu te-am vrut aşa cum eşti, aşa cine eşti. Aşa cum nu te ştie nimeni, în cele două-trei vieţi ale tale, cu nume schimbat şi cu paşaport schimbat, cum schimbi cravăţile! Nadia ta iubeşte un alt tu, mincinos, pe care l-ai arătat cum ţi-a plăcut şi pe care am fost atât de răbdătoare până acum s-o las să-l creadă că e cel adevărat… Crezi c-ai să scapi? Bagă de seamă! Am învăţat de la tine: devori sau te devoră… Aşa e că ţi-am fost elevă bună?

Cum îl iubea! Cum îl iubea! În toată mânia şi scrâşnctul ei, era o frumuseţe pe care nu i-am cunoscut-o, fulgerătoare.

Palid sub pieliţa arămie, de o paloare cenuşie de mulatru, Guguf asculta scuturând scrumul ţigării într-o nepăsare stăpânită cu toată voinţa. Dar degetul care scutura scrumul ţigării tremura şi surâsul ironic exista numai în intenţie.

Se încovoiase în faţa ei ca un şarpe veninos, dar ca un şarpe care va muşca de data aceasta de frică.

— Aceasta mai aveam încă să te previn, Guguf. Mi se pare că nu mai surâzi atât de ironic… Învaţă-te! Încă puţin şi ai să te întorci tot la mine. Ai să fii nevoit să te întorci tot la mine… Eu am să te primesc şi aşa cum eşti. Suntem de-o

măsură. Ne cunoaştem, Guguf; până în fundul rărunchilor, ne cunoaştem, Guguf!

— Te-am lăsat să vorbeşti Angela, ca să mă amuz până la sfârşit cu basmele tale, încercă Guguf un început de ofensivă.

— Nu aşa! Nu aşa! Cunosc asta!… Tot tu m-ai învăţat. Vrei să câştigi timp? Nu mai ai cum, Guguf. Aci nu mai hotărăşti tu, cum ai hotărât până acum. O singură dată pun eu condiţii şi hotărăsc eu.

— Te ascult, Angela! Rosti Guguf, cu tonul unui om care vrea să se amuze la pretenţiile extraordinare ale unei fetiţe apucată de o furie capricioasă.

— Lasă tonul acesta. Îl cunosc. Să-l păstrezi pentru Nadia ta, în astă seară. Pentru Nadia ta din ultima seară… Vrei să mă asculţi? Iată!… Inventezi în astă seară un pretext. Orice… Uite, îţi las libertatea să inventezi orice pretext. Şi o anunţi pe Nadia ta că mâine dimineaţă trebuie să mă însoţeşti pe mine pentru douăzeci şi patru de ore… Până la Marsilia, până la Lyon. Unde vrei… Venim apoi de la bal: eu şi tu, venim aci, dormim aci. Plecăm mâine dimineaţă de aci… Şi ne întoarcem peste o jumătate de an. Peste un an. Să văd dacă Nadia ta te aşteaptă până atunci!

— Şi cu Dan ce facem? Întrebă glumind în silă Guguf şi arătându-mă cu vârful ţigării, ca pe-un obiect.

— Lasă-l pe Ciufulici… Ce facem cu el? Am să-i port eu grija? Ai să-i porţi tu grija?… A trecut de vârsta când avea nevoie de guvernantă. Lumea e mare. E loc şi pentru el, după cât spaţiu ocupă!

— Mersi! Am găsit şi eu prilejul să plasez un cuvânt.

Angela mă fulgeră cu privirea şi nu găsi de cuviinţă că merit mai mult, pentru cât spaţiu ocupam eu în lume şi în dezbaterea lor.

Pe urmă se întoarse la Guguf:

— Îţi citesc în ochi. Am învăţat să-ţi citesc în ochi, Guguf… Crezi că ai câştigat timp? Te înşeli, dragă Guguf! Am luat toate măsurile mele. Fii sigur! Acum eşti tot atât de legat

cum te-ar fi împachetat cu zece frânghii Mahmud, aci, la picioarele mele. Ascultă ce-am hotărât!… A fost vorba să ne întâlnim în astă seară la Carlton, ca să plecăm împreună de acolo. Nu! Aveţi să veniţi amândoi, tu şi Nadia, să mă luaţi de aci. Şi în faţa ei, am să-ţi spun că am primit o telegramă şi că trebuie să mă însoţeşti neapărat, mâine, la Marsilia, la Lyon, unde alegi tu… Uite, pretextul l-am găsit! Chestii din ţară. Un act de semnat la consulatul nostru: eu şi Ciufulici pe deoparte, tu pe de alta. Nimic mai firesc. Îl luăm şi pe Ciufulici cu noi şi-l lăsăm pe drum. Tu ai să fii de acord în faţa Nadiei, ai să admiţi şi ai să fixezi tu ora trenului. Mergem la bal. Ne amuzăm, Guguf, nebuneşte… Am o poftă nebună de râs, de dans, de viaţă… Ne întoarcem în zori aci şi adio Cannes, pentru şase luni, pentru un an!… Observi?… Sunt generoasă cu tine. Îţi dau aşa posibilitatea să laşi regrete în urmă. Nadia să-l regrete pe cel care îl credea ea: nu să-şi amintească cu dezgust ele cel care eşti tu… Altfel? Ia aminte, Guguf! Altfel, dacă încerci să evadezi, un singur telefon te opreşte la toate frontierele. Aceasta o ştii… Şi până atunci, pleacă şi-ţi pregăteşte bagajele. Eu dau ordin acum Celinei. Încă o dată să-mi fii recunoscător. Îţi dau posibilitatea să pleci onorabil! Să-mi fii încă recunoscător, că am aşteptat şi am suportat până acum… Puteam s-o fac aceasta de mult. Mai credeam că ai să te întorci singur. Până mai adineaori, aci, în braţele lui Mahmud, încă mai credeam că ai să te întorci singur… Haide! Sărută-mi mâna, Guguf, fiindcă am fost atât de generoasă… Şi la revedere!

Angela înălţă mâna la buzele lui Guguf.

— Dar, Angelo, toate acestea sunt…

— Nu sunt nimic!… Am hotărât, Guguf! Hotărăsc şi eu o dată! Lasă-mi plăcerea! Şi încă ceva… Dacă la opt nu eşti aci, cum am fixat, ştii ce invenţie dezagreabilă pentru oameni ca noi e telefonul şi telegraful! În cinci minute, toate gările, toate şoselele, toate porturile au să fie împănate, toată plasa întinsă să pescuiască o pradă aşa de preţioasă şi neaşteptată ca tine!… Ar fi pentru Nadia ta un episod

emoţionant. Imaginează-ţi, când are să te ridice cu gabrioleta59 la mână de lângă dânsa! Are să înceapă experienţa din prima zi… Ce zici?

Angela se opri şi micşoră ochii, scormonind în gândul lui Guguf. Citi ceva şi adăugă zâmbind:

— De altfel, ca să te apăr de asemenea tentaţie regretabilă, dragă Guguf, am şi pentru aceasta o soluţie… Cum ajungi la hotel îmi dai un telefon… Poţi să comunici orice ţi-o veni pofta, nu importă. Numai să-ţi aud glasul. Şi tot aşa, din sfert în sfert de oră… E mai sigur! E cum te-aş avea legat aci, la picioare… Încă o dată, la revedere!

Angela îi flutură mâna sub buze lui Guguf, cu un surâs batjocoritor de victorie.

— Dacă e aşa, prefer să viu mai devreme, Angela!… O anunţ pe Nadia să ne caute aci. Dau ordin la hotel să-mi împacheteze bagajele şi vin îndată ce termin toate acestea. Într-o jumătate de oră, am să fiu aci, Angela… Te scutesc de controlul ridicol cu telefonul, Angela!

Atât găsise Guguf să răspundă.

Angola îl privi cu o dungă între sprâncene, surprinsă şi poate alarmată de o victorie atât de uşoară. Capitula prea repede Guguf, prea fără împotrivire, cu o docilitate suspectă.

— Cu atât mai bine, Guguf! Am ştiut eu că domesticirea n-are să-mi ceară mult timp… Puţină energie! De-vori sau te devoră!

Guguf surâse sinistru:

— Exact, Angela. Devori sau te devoră! Fiecare la rândul său!

Guguf a plecat.

Angela s-a dus să-şi îmbrace costumul.

Eu am rămas pe marginea patului, care mai păstra încă dezordinea pernelor şi a aşternutului, mărturia încleştării cum i-am găsit: Mahmud şi Angela cu ochi de azur. Spasm de membre albe şi negre, încolăcite, res-pingătoare,

împreunare tot aşa de monstruoasă ca a unei femei cu o maimuţă.

Din faţă, de pe divan, dintre pufurile de mătase, paiaţa roşie râdea la mine, cu râsul ei tragic şi sfâşietor.

Aer. Afară la aer!

Am coborât scările împleticindu-mă, să ies afară la aer.

Am căzut pe o bancă, în fundul grădinii Azur-Eden cu obrajii în palme, cu coatele pe genunchi.

De data aceasta totul era sfârşit.

Nici o nădejde.

Pentru dânşii nu însemnasem nimic. Nici măcar nu se osteniseră să mă invite afară, ca pe Mahmud care-şi terminase misiunea. Fusesem un obiect neînsufleţit: o prezenţă ignorată, nevrednică de o luare aminte şi de vreun fel de cruţare. Fusesem contactul bălos, cum îl rostise Angela cu scârbă; eram bagajul de semănat undeva în drum: lumea e destul de încăpătoare pentru cât spaţiu ocupă Ciufulici.

Cum o uram! Cum îl iubea!

Cu obrajii în palme am plâns.

Deasupra, palmierii vilei Azur-Eden îşi resfirau frunzele crestate, parfumul violetelor şi al micşunelelor şi al garoafelor plutea legănat de adierea crepusculară. Cântau păsări. Departe, pe linia orizontului, printre palmierii decorului tropical, se topea în pâcla albastră-viorie o navă albă.

Nimic nu se întâmplase. Viaţa continua, Ciufulici avea să fie semănat mâine, undeva pe drum. Pentru cât spaţiu ocupă, lumea era prea vastă.

M-am ridicat de pe bancă târziu. M-am îndreptat spre locul nostru; terasa de deasupra stâncii, mesuţa şi scaunele de pai împletit, bara unde se rezema întodeauna Angela, fumând ţigara deasupra abisului şi legănând piciorul în gol.

Adineauri, venind, mi s-a părut că era plecată acolo umbra lui Guguf. A fost o părere. Nu e nimeni. Am pus mâna pe bară, să privesc vaporul de departe, scufundându-se în

ceaţa marină. Bara s-a clătinat sub degete… Dar luminile vaporului s-au aprins brusc, la un semn; colier de licurici înşiraţi în amurgul violet. Am admirat priveliştea, care mâine are să-mi fie atât de departe; poate pentru totdeauna pierdută! Şi n-am dat atenţie amănuntului straniu că bara se clătinase sub degete…

— Hehe! Râse la spatele meu Eliazar. Se anunţă o noapte superbă!… Ce zici, Ciufulici…?

M-am răsucit speriat. Nu-i auzisem paşii. Nici paşii lui Guguf.

Eliazar s-a răsturnat în rocking-chair, urcându-şi picioarele pe masă, şi mi-a cerut răstit o ţigară. Guguf arcuise gâtul subţire deasupra unei roze şi-i aspira parfumul. I-am admirat cu invidie eleganţa de şarpe şi calmul perfect. Aşadar venise, se supusese şi nimic pe chipul lui nu trăda umilinţă sau ură, sau deznădejdea unei capitulări fără eroism! El mirosea parfumul trandafirului roşu. Îmbrăcase fracul: zvelt şi înalt, cu obrazul bronzat şi cu părul lucind negru-albăstrui, era Guguf cel din totdeauna, jucătorul impasibil de rasă, sportivul distins, dansatorul fără pereche, arbitrul tuturor eleganţelor, invitatul tuturor seratelor, răsfăţatul superb a două sezoane la Cannes. Nimic nu trăda adevărata lui faţă – aceea care nu-i scrisă în nici un paşaport, ci poate numai în fişa vreunui serviciu antropometric. Aspira parfumul şi surâdea unui gând depărtat şi agreabil: surâsul vag al oricărui dintre noi, când un parfum de floare evocă dorinţi şi suveniruri nostalgice. Atâta calm nu mai putea fi laşi-tate şi resignare. Un biruit şi un resignat nu surâde aşa lumii, trecutului, viitorului, parfumului, florilor. Era un calm neliniştitor.

Eliazar răsuci butonul luminii şi aprinse lampadarul terasei. Globuri trandafirii, albastre şi violete, cu sticla lăptoasă, distribuite ca nişte fructe bizare în palmierii cu frunzele curbe. O lumină dulce, ireală, de scenă şi de feerie, dozată discret, fără violenţă, în penumbre, ca să transfigure decorul: unul din farmecele vilei Azur-Eden.

În trunchiul palmierului mai erau trei butoane de fildeş. Trei butoane de sonerie.

— Niciodată n-am ştiut, care de unde-s! Spuse Eliazar privindu-le cu atenţie, ca şi cum atunci îşi descoperise ignoranţa aceasta şi îl surprindea foarte. Ciufulici, ia spune tu: acesta, dintâi?

— La Celina.

—.al doilea?

— La camera servitorilor.

—.al treilea!

— La grădinar.

— Aşadar: Celina, servitori, grădinar! Recapitula Eliazar. E bine să le ştii toate. Hehe! Niciodată nu ştii pe lume prea multe…

Pe urmă se întoarse la loc, tolănindu-se în scaunul cu tălpile curbe şi prinse să se legene sorbind aerul cu nările subţiri într-o voluptuoasă întindere a braţelor, să cuprindă văzduhul, cerul, stelele începând să clipească. Nu-i mai văzusem fericirea aceasta decât în ceasurile pline de oroare: la muzeul oceanografic; în camera femeii de la Toulon, la chienne; la Neapole, când copilul a cules banul de argint din murdăria de capră şi l-a privit după aceea cu ura lui teribilă!

— Hehe! E-o noapte superbă. Şi recunosc, da, proprietarul vilei Azur-Eden a dat dovadă de cel mai perfect gust, când a pus luminile acestea de feerie şi de melodramă, în locul unor becuri stridente, de vitrină şi de bâlci, cum e terasa de la dreapta şi de la stânga… Ciufulici, ai citit asta de aci? Pipăi buzunarul, fără să scoată cartea. Păcat că n-ai să ai timp de-acum să mai citeşti. Ai să ai altă ocupaţie… Sunt memoriile faimoasei domnişoare Mars60, actriţa. Mi-am adus aminte, apropo de lumina aceasta de feerie. Am găsit acolo ceva foarte bun. O exclamaţie sinceră. Auzi? „Comme nous jouerions mieux la comédie, şi nous tenions moins ŕ ętre applaudis!”61 Aplauzele! Acestea sunt moartea comediei de scenă. Nici un artist nu rezistă

ispitei!… Pe când, hehe! În viaţă, fiindcă nu aştepţi de la nimeni aplauze, fiindcă nu joci comedia pentru aplauze, cât mai uşor e s-o joci desăvârşit!… Ce zici, hehe! Ce zici, Guguf…?

Guguf înaintă din umbră, în lumina dulce şi artificială a lampadarelor, fu de acord, scoase din buzunarul de la spate portţigaretul plat, bricheta, ne oferi la toţi, aprinse şi privi elegiac marea care se afla acum cu desăvârşire învăluită în noaptea albastră.

Atunci am văzut-o venind pe Angela din capătul aleii. Era îmbrăcată în costumul de bal. Un costum vaporos, copiat după un tablou de Watteau62. Roz, luminos, aerian, supranatural – aşa cum numai frumuseţea suplă şi inalterabilă a Angelei cu ochi de azur ar fi cutezat să îmbrace. O pălărie minusculă, ca un disc cu flori mărunte, prinsă pe o ureche cu şnur de mătase, îi dădea o înfăţişare mai junăşi cochetă, de-o ştrengărie vrednică de veacul marchizelor care se jucau de-a păstoriţele. Mergea repede, sprinten, avântat… Îşi recucerise fericirea. Venea spre fericire.

Când ajunse, ne privi pe toţi, cu ochii ei luminoşi de azur. Îi scăpăra în pupile triumful. Râse, sonor:

— Huu! Ce ursuzi mai sunteţi cu toţii aci! Parcă v-aţi adunat la un prohod… Am poftă în astă seară de veselie, de dans, de viaţă… Viaţa e încă veselă, hola! Încolo cu mutrele acestea posace!

Ne respinse cu gest de oroare exagerată pe toţi, amenințându-ne cu degetul ridicat şi răsucindu-se în vârful pantofilor de atlas alb, cu tocurile roşii.

Cum o adoram! Cum o adoram!

— Guguf! Vino şi sărută aci, în semn de pace!

Cum o uram! Cum o uram!

Guguf se aplecă zvelt ca un şarpe şi coborî sărutul de pe frunte, pe buze.

Cum îi uram!

— Acum, cine-mi dă o ţigară? Şi ce-i cu Nadia? De ce nu vine Nadia?

Guguf nu răspunse de ce nu vine Nadia. Făcu un semn vag de ignoranţă. Dar oferi portţigaretul; dădu foc brichetei. Angela aprinse şi se îndreptă spre locul ei, pe bara de deasupra prăpastiei, unde îşi fuma ea întotdeauna ţigara, cu piciorul suspendat în gol. Chiar dacă nu mi-aş fi adus aminte că s-a clătinat bara adineauri sub degetele mele şi încă aş fi înţeles din privirea lui Eliazar. Privirea aceea deschizându-se larg şi lacomă.

Am vrut să strig. Unghiile lui Eliazar s-au înfipt în mâna mea:

— Hehe! Aşadar mâine, dragă Ciufulici, vei fi semănat pe drum, undeva, la Marsilia… la Lyon…!

Era nevoie de altceva, ca să-mi înăbuşe strigătul şi să tac? Să urăsc şi să tac!

Eliazar se îndreptase în scaunul-leagăn, aproape plecat înainte, aşteptând cu privirea avidă. Cu privirea de la Acvarium… Unghiile lui îmi sfâşiau carnea, crispate. Guguf arunca fumul ţigării, cu ochii întredeschişi şi cu surâsul crud, pe care abia acum îl înţelegeam.

Am strâns pleoapele.

Iar strigătul, strigătul n-a fost al meu, nici al Angelei, nici al celorlalţi doi: a fost al Celinei, al grădinarului, al servitorilor, alergând, năpustindu-se, înălţând mâinile şi îngenunchind pe marginea verticală a prăpastiei.

De unde au sărit toţi? S-ar fi spus că erau chemaţi înadins să asiste şi că aşteptau undeva, în umbră!

Întrebarea m-a fulgerat şi am uitat-o. Eram şi eu în genunchi, cu ceilalţi, sondând întunericul.

— Este o scară aci!… Răcnea grădinarul învârtindu-se într-o parte şi alta. Era o scară aci…

— Şi o lampă! O lanternă… Aduceţi o lampă!… Ssst! Tăceţi…

Toţi am plecat urechea. A fost numai o părere. Nu se mai auzea nimic. Nici un geamăt. Marea şi alt nimic.

Înaintea tuturor, Celina îşi dădu drumul cu bravură, agăţându-se de stânci şi de rădăcini. Pe urmă veni grădinarul cu scara. Eliazar îmi descleştă unghiile din braţ, cum nu mă eliberase nici când am căzut jos, în genunchi, privind cu înfricoşare şi cu speranţă în întunericul apelor cu clipotul ritmic în stâncă.

Acum se descleştară ca ventuzele jivinii sătule de la Acvarium.

Noi aşteptam un semnal de jos. O lanternă în sfârşit! Am coborât-o pe sfoară… Pe urmă lumina s-a plimbat de ici-colo. Strigau. De două ori au strigat, cu mâna pâlnie la gură. Au găsit-o. Cu fruntea în nisip, plângeam. Au găsit-o şi a urcat-o grădinarul pe braţe… Capul se legăna, atârna cu pălărioara minusculă, încununată de flori.

Au întins-o jos, pe nisip, în lumina de feerie a lampadarelor, în costumul vaporos şi roz. Nu o udase apa.

Căzuse pe blocul de bazalt. Şi nu avea nici o rană. Numai şira spinării se dezarticulase, ca o păpuşă cu resortul rupt. Jar roşul artificial din obraji şi de pe buze dădea o înfăţişare amăgitoare de viaţă, de somn, de vis.

Celina îngenunchease deasupra. Grădinarul îngenunchease deasupra. Şi eu mă târam s-o clatin, s-o deştept, să-i dau viaţă din viaţa mea, pe buze.

Guguf împărţea ordine:

— La telefon, medicul! La telefon, procurorul! La telefon, poliţia!

De ce spunea Angela că, pentru oameni ca ei, telefonul e o invenţie mai mult dezagreabilă decât utilă?

Grădinarul, în genunchi, povestea:

— Am auzit sunând… Veneam… Venea şi Celina… Veneau toţi… Doamna se îndrepta cu ţigara în gură, la blestemata aceea de bară… S-a rezemat să se urce şi n-am mai văzut-o… Dacă domnul Dany, sau domnul Guguf, sau domnul Eliazar, ar fi fost aproape, ar mai fi putut poate s-o prindă de mână… Dar erau la cinci metri; blestemata de bară!…

Întotdeauna am spus doamnei să nu se urce pe blestemata aceasta de bară!

Cât era de simplu şi de lucid calculat! Toţi ne aflam la cinci metri distanţă şi existau cinci martori s-o declare, înainte de a-i fi întrebat cineva… Că-i chemase soneria fără nici un motiv, se găseau o sută de explicaţii şi se puteau inventa o sută de motive. Nici nu se mai gândea nimeni să ştie, de ce anume fuseseră chemaţi.

Plângeam, şi o mână m-a smuls deodată, rostogolindu-mă.

Bibia.

Bibia cu părul vâlvoi, fără guler, prăvălindu-se peste trupul Angelei, strângând-o în braţele lui vânjoase, culcând-o la loc, întrebând-o, gemând:

— Ghelica! De ce-ai făcut tu asta, Ghelica?

Capul mic al Angelei se clătină pe nisipul blond – se opri – ochii de azur priviră sticloşi şi reci în lumina de feerie, sus în cerul cu stele…

— A căzut de pe balustradă, domnule… Repetă cu tenacitate de maniac grădinarul. Veneam şi am văzut-o urcându-se… Deodată n-am mai văzut-o… Blestemata de bară. Domnul Guguf era aci, la cinci metri, cu domnul Eliazar şi cu domnul Dany…

Bibia mai rămase numai cu un picior în genunchi, ridicat pe jumătate, privindu-ne pe toţi, pe rând…

— Domnul Guguf era aci?

Se ridică de tot, merse până la stâlpii unde fusese înfiptă bara. Se aplecă, cercă şi, când se întoarse, nu veni la mine, nici la Eliazar. Se îndreptă direct la Guguf.

Guguf îngălbeni sub pieliţa bronzată, aşa cum devin palizi mulatrii, verde-cenuşiu.

Am văzut ridicându-se pumnii uriaşi şi prăvălindu-se ca două ciocane. Pe urmă nu s-a mai văzut nimic, în vălmăşeala servitorilor agăţaţi de braţele lui să-l oprească, Îi scutura pe toţi din spinare, îşi elibera mâinile, şi în tâmplele omului căzut izbea metodic şi icnit, cum învăţase el, cu ciocanul.

— Hehe! E timpul să te faci nevăzut, Ciufulici… Bruta aceasta are să strice toate socotelile noastre… Haide! Şterge-o! Dispari!

De ce-mi poruncea Eliazar cu atâta autoritate şi de ce m-am supus? Nici acum nu ştiu de ce m-am supus.

Am plecat cu capul gol. Nimeni nu m-a întrebat. Nimeni încă nu avea grija mea. Nici nu m-a văzut nimeni ieşind pe poartă.

Am plecat şi am mers, am mers, am mers… Întâi pe bulevardele mişunând de mulţmie în lumina festivă a carnavalului, printre limuzine cu plafoniera aprinsă purtând femeile costumate pentru gala de la Cazino; pe urmă pe străzi întunecate şi necunoscute, mai departe, în munte, pe un drum pe unde n-am mai fost niciodată. Am mers, am mers… Cu un fel de furie, fugind de mine. De celălalt eu, rămas acolo, la vila Azur-Eden… Am mers toată noaptea, iar zorile m-au prins în munţi pietroşi şi aspri, fără vegetaţie, într-o ploaie măruntă şi gheţoasă. Am căzut pe marginea şoselei, extenuat, cu fruntea în palmă. Am stat aşa mult, cu spinarea încovoiată în bătaia vântului şi a stropilor, tremurând de frig, de spaimă, de osteneală, de drum, de viaţă, de tot…

O cariolă cu două roate şi cu un cal fantomatic s-a oprit cu scrâşnet de frâne. De sub coviltirul de pânză udă a scos capul o bătrână, cu pălăria neagră a femeilor din părţile acestea. Mi-a strigat ceva. I-am făcut semn să mă lase în pace. A coborât.

Era o bătrână mică, adusă de spinare, uscată ca toaca şi cu obrazul brăzdat de creţuri adânci şi negre, ca miezul de nucă mucigăit.

— Nu sta în ploaie! Cum ai ajuns aci?… Ce cauţi aci?

— M-am rătăcit… Am îngăimat. Am venit cu nişte prieteni şi m-am rătăcit… Au crezut că am plecat înainte şi s-au dus…

— Şi unde vrei să mergi?

N-am ştiut ce să răspund. Bătrâna, cu codirişca biciului în mână, m-a privit cu iscodirea bănuitoaie a vârstei, pe urmă se vede că i-am inspirat încredere sau milă. A venit aproape şi mi-a rostit cu blândeţe:

— Uite! Casa mea e acolo! (Arătă cu biciul o casă pătrată şi sumbră, sub stâncă, în perdeaua sură a ploii). Casa mea e acolo. Haide să te încălzeşti şi să mănânci ceva. După-amiază are să stea ploaia… Poţi angaja o căruţă… Trec autobuze.

Am refuzat cu energie:

— Nu! Îţi mulţumesc. Nu pot să merg. Stau aci. Acuşi plec. M-am odihnit şi plec.

Bătrânica deveni şi ea deodată tot atât de energică:

— Lasă prostiile acestea tinereşti… Se plătesc scump. Pe feciorul meu l-am pierdut tot din pricina unei ploi. L-a prins pe drum. O pneumonie şi gata! Sunt douăzeci de ani dc atunci. Nu face nazuri. Urcă-te şi hai! Am pâine proaspătă, am brânză, am vin… Dacă îţi lipsesc banii, nu-ţi cer plată. Are să fie pentru sufletul feciorului meu. Hai!

M-a târât de mână, ca pe-un copil încăpăţânat.

— Hue, Patouche!

O coadă de bici pe spinarea gloabei, câteva învârtituri de roate, câteva zgâlţâituri.

Am ajuns.

Bătrânica mi-a scos vin, mi-a fiert ouă, mi-a servit brânză şi pâine caldă. M-a văzut moţăind cu cotul sprijinit în masă şi mi-a întins aşternut curat, mirosind a cimbru şi sulfină… Vorbea şi vorbea! Ce spunea nu-mi amintesc tot. Auzeam depărtat şi confuz. Despre feciorul ei. Îl chema Mathurin şi era tamburinar vestit… Mi-a arătat fotografia lui Mathurin cu tamburina; o fotografie decolorată, de bâlci… Pe ea o chema Hortensia. Mama Hortensia. Mi s-a plâns de biruri grele. De străinii aceştia, englezi şi ameri-cani, care-au stricat obiceiurile ţării, au adus năravuri urâte şi dezmăţ. Cum nu vorbeam cu accent, mă credea fără îndoială francez de undeva, din nord, şi mă întreba dacă n-are

dreptate să se plângă de această pacoste. Întâia oară îmi dădeam seama că, dincolo de colonia noastră, a veneticilor, întinsă ca o erupţie sifilitică pe tot litoralul, în vile, palaturi, dancinguri, cabarete şi cazinouri, exista altă viaţă, a indigenilor, obscură, mizeră, cu rădăcini adânci în piatra acestor stânci; toţi vorbind cu aceeaşi dispreţuire şi ostilitate ca mama Hortensia despre noi, metecii[63] tripourilor de pe ţărm.

Dar toate sunau foarte departe şi-mi erau foarte indiferente. Prezentă până la halucinaţie era Angela, cu ochii de azur deschişi în lumina feerică, reci şi imobili, spre cerul cu stele.

Îmi curgeau lacrimile pe obraz.

Mama Hortensia râse cu blândeţe:

— Plângi după prietenii care te-au lăsat pe drum?… Cum ţi-ai închipuit că pot crede aşa ceva!… Am înţeles îndată. Ai venit la plimbare cu logodnica sau cu iubita… V-aţi certat… Şi ai vrut să te vitejeşti. Tinereţea numai de prostii de acestea se ţine. Tot aşa şi Mathurin al meu… Haide! Culcă-te… Dormi. Somnul aduce gânduri mai cuminţi. După patru ceasuri de somn, ai să te deştepţi cu altă hotărâre… Ai să fugi la ea, să nu te ajungă nici pasărea cerului… Tinereţe-tinereţe! Tinereţe-nebunie! Crezi că nu stă şi ea acum, te aşteaptă şi plânge?

Mama Hortensia m-a învelit şi a tras storurile. M-am trezit după-amiază. N-am mai avut răbdare să aştept, să ascult. Repede-repede, să plec cât mai repede!

— Ţi-am spus eu! Mă aprobă bătrânica. Te înţeleg. Fugi la ea. Te aşteaptă. N-o lăsa să plângă…

Din uşă mi-a făcut semn de bun drum…

Şi am mers, am mers, am mers…

Mă atrăgea fără putere de împotrivire; încă o dată, să o mai văd încă o dată, Angela mea cu ochi de azur.

Spre seară am intrat în oraş. N-am ajuns însă la Vila Azur-Eden. La colţul străzii a apărut un om mustăcios şi saşiu.

Îl recunoşteam. N-am încercat să fug. M-am oprit. S-a oprit.

Omul mustăcios şi saşiu din visurile mele cele de spaimă mi-a pus mâna pe umăr şi mi-a rostit, fără ostilitate, aproape cu regret, ca unei cunoştinţe vechi şi ticăloşite:

— În numele legii, eşti arestat!

CARTEA A DOUA.

I.

HOTEL ŢIBICHI.

Omul cu mâna de fier bătu de câteva ori în capacul cutiei.

În întuneric, cu un ţiuit ascuţit de panică, şobolanii au dat buzna la găurile lor, în toate ungherele. Pe mâini, pe piept, pe obraz, i-am simţit trecând cu burta lucioasă şi umedă, graşi, grei şi totuşi cu o velocitate64 de acrobaţi.

Scârba atingerii mi-a alungat somnul. Ştiam că nu mai e mult până la ziuă. Când omul cu mâna de fier începe să bată în cutie, e un semnal tot atât de exact ca sirena unei uzine deşteptând lucrătorii.

În cotlonul ei, baba cea surdă, spălătoarea de cadavre, se răsuci, tuşi, gemu şi prinse a se văieta de vătămătură.

Numai Ţibic, dezmăţatul, sforăia fără grijă sub ţoale, în somnu-i superb şi total, de copil.

Afară clipotea monoton ploaia de noiembrie. Era o curgere fără sfârşit şi fără nădejde, ca şi viaţa noastră, a larvelor omeneşti din acest subsol.

Prin gaura strâmtă, de sus, frigul pătrundea umed până la oase. Începu să pătrundă şi o lumină murdară, o lumină posomorâtă şi sepulcrală, ca într-o pivniţă lugubră de morgă.

Omul cu mâna de fier vorbi singur. El nu vorbea decât singur. Pe urmă scotoci în cutia de scândură, desfăcu foşnind nişte ziare, începu să mestece şi se auzi un gâlgâit dintr-un gât de ulcior. Din pricina lui se înnădiseră şobolanii aci. Adusese cutia goală de zahăr şi o prefăcuse în dulap de provizii. Căra cârmojuri de pâine, resturi de brânză, peşte de mult putrezit şi aruncat. Acolo era de-pozitul lui, de care

nu ne atingeam nimeni, până ce-au dat şobolanii şi au început să se ia la întrecere cu dânsul.

Omul cu mâna de fier îi vâna. Pot spune că se dovedea un vânător iscusit. Avea o armă pe care noi n-o aveam. Cârligul de fier cu două cângi îndoite la vârf, ţinându-i loc de braţ. Se târa noaptea, când îi simţea înlăuntru, întotdeauna aproape de zori, îşi ţinea răsuflarea şi ridicând cangea, lovea fără greş. Ştiam deci că şi astăzi, acuşi, la lumină, vom găsi unul cu capul sfărâmat şi cu intestinele scoase. Omul cu mâna de fier nu-şi ştergea sângele sleit de pe cârlig, nici nu arunca stârvul afară. Aştepta să-l aruncăm noi. Eu sau Ţibichi.

Nu ştiam cum îl cheamă, nici de unde a venit De altfel nu ştiam nimeni, aci, nimic despre nimeni.

Numai baba cea surdă şi ştirbă ne povestea istorii sinistre din viaţa ei de scăldătoare de cadavre.

De trei luni vieţuiam în caverna aceasta de troglodiţi. Moşneagul cu mâna de fier, numai de două. Dar el îşi alesese locul cel mai bun, el mormăia ca o gazdă ursuză şi el se uita la noi duşmănos, ca la nişte uzurpatori.

Era un subsol de casă dărâmată, cu pavaj de ciment şi fară de uşi, fără geam în fereastră. O casă supusă alinierii, în centrul oraşului, aproape de chei. Toate etajele fuseseră date jos, pe urmă din cine ştie ce pricină lucrările au rămas părăsite. Acum totul era plin de moloz şi pământ. Scăpase numai subsolul acesta de bucătărie, cu plita şi cuptorul surpat, cu uşile smulse, dar cu un acoperiş unde nu pătrundea ploaia. N-am descoperit eu adăpostul. Nu aveam ochi atât de isteţi. L-a descoperit Ţibic. Îl ochise de mult, pentru zile grele.

Până în august eu descoperisem altceva. Sala de aşteptare de clasa a III-a, la gară. Veneam înainte de miezul nopţii, alegeam un loc pe o bancă şi până dimineaţa dormeam cu oasele muncite şi frânte, printre ţărani şi lucrători, zarzavagii şi precupeţi, femei cu legături, soldaţi, ordonanţe şi slugi în concediu. Un portar anunţa din când în când

trenurile; vecinul de alături, soldatul cu lada ostăşească din faţă năvăleau pe uşă speriaţi din somn ca şobolanii de adineauri cuprinşi de panică.

Eu eram călătorul care nu pleca nicăieri. Îmi făceam loc mai larg şi când deschideam ochii dimineaţa, în dreapta şi-n stânga, în faţă şi-n spate, toţi figuranţii se aflau schimbaţi. Plecaseră cei de azi-noapte; acum aşteptau alţii să plece. Eu eram călătorul care nu pleca nicăieri.

De la o vreme, am înţeles că mai găsise şi altcineva ideea unui asemenea hotel gratuit. Aveam un tovarăş. Un copil dezmăţat, cu hainele ferfeniţă, cu o şapcă prea mare pentru capul cât un pumn, cu o iluzie de pantofi de dril în picioarele goale. Un copil obraznic şi fără astâmpăr, iscoditor şi cu toată inteligenţa adunată în ochii negri şi mici. Ştia să-şi cucerească locul cel mai bun, într-un colţ de bancă, ca să se poată ghemui între spătar şi perete. Dacă îl găsea ocupat, se instala modest, cerea voie la o bătrână sau la un soldat, se prefăcea în cinci minute că adoarme şi treptat îşi lărgea culcuş cu coatele, vorbind şi gemând într-un vis mincinos. Călătorii se înduioşau, îi îndreptau capul căzut, câteodată o femeie îl alinta, plângându-l cât e de singur, mic şi rufos. La spatele ei, copilul scotea limba. A treia oară m-a recunoscut şi mi-a surâs amical. Mă înţelesese şi dânsul. Eram tovarăşi.

La sfârşitul lui august însă, fidelitatea noastră eroică la post a fost remarcată şi de alţii. Iar ca la toate orântluielile omeneşti, a fost interpretată injust şi recompen-sată ingrat într-o seară, portarul însoţit de gardistul de serviciu ne-au somat cu asprime să dăm seamă unde călătorim şi ce bilete avem. Răspunsurile n-au prea părut satisfăcătoare.

— Circulaţi! A sunat ordinul. Şi să nu vă mai prindem cumva pe aci, c-apoi…!

Am circulat, cu melancolic şi fără destinaţie. Din urmă m-a ajuns copilul. Declară optimist, consolându-mă:

— Al dracului sticlete! Vedeam eu că de două seri se uita cam aşa… Am scăpat ieftin! Cu parşivii ăştia, puteam s-o

păţim şi mai rău…!

Pe urmă găsi momentul să se prezinte:

— Pe mine mă cheamă Ţibic. Ţibic-Ţibichi, tot una e.

Mai merse alături, răşchirând picioarele să se ţină de pasul meu. Pe calea Griviţei, ne-am oprit ca doi izgoniţi din Paradis, care nu ştiu încotro s-o apuce.

Ţibic se lovi peste frunte, sub şapca lui pentru un cap de măsură dublă, lăsată înadins pe ceafă şi sprijinită-n urechi:

— Stai! Am găsit!… Hai cu mine, că am găsit! Cu-nosc eu un hotel clasa I, nu a III-a! Hotel Ţibichi, pot să-i spun!

Am mers după el până la chei, la clădirea aceasta dărâmată. El luase acuma conducerea şi eu mergeam după el.

— Ai chibrit?

N-aveam. Ţibic îmi mărturisi cu francheţă un început de dispreţ:

— Va să zică nu fumezi…?! Ce fel de bărbat eşti, şefule?… Eu fumez! Dar am rămas tocmai în astă-seară fără chibrit. Nu face nimic!… Aşteaptă aci. Intru eu întâi să cercetez cum stă chestia.

Îşi dădu drumul prin întuneric, pe povârnişul de lut şi moloz, de unde au fost scoase scările.

Reveni după câteva minute:

— Prost, şefule! Ocupat! Ne-a luat altul înainte. Nu ştiu ce dracu e… Bărbat? Femeie?… Am pipăit cu piciorul şi cu mâna. Era ceva care a început să facă urât…

Ţibic circulă trei paşi la dreapta şi trei paşi la stânga, pe trotuar, cu mâinile în buzunările pantalonilor curgându-i în vine, cu şapca pe ceafă. Agitaţia lui dovedea că nu se lasă bătut atât de uşor. Într-adevăr, rosti ameninţător:

— Adică, mă rog, ce? A luat cameră cu chirie?… Are contract?… Apoi cu mine nu merge aşa! Ce mârâie, şi ce face urât? Slavă Domnului, loc este să doarmă zece!… Unde încape dânsul sau dânsa – dracul să ştie dacă-i bărbat ori femeie!

— Începem şi noi. Şefule, aşteaptă un minut şi-ţi aduc eu chibrit, să vedem cum stă cazul!

A dat fuga la o cârciumă cu regie, s-a întors cu chibrituri. Am intrat; vietatea din ţoale s-a întors cu spatele glăsuind ceva – şi de atunci ne-am instalat.

Loc era într-adevăr pentru zece. Eu am ales colţul de sub fereastră. Ţibic celălalt ungher, din faţă. Dimineaţa am făcut cunoştinţă cu tovarăşa noastră do apartament. Baba cea surdă; spălătoarea de cadavre. Nu s-a mirat de prezen-ţa noastră. Nici nu ne-a întrebat de unde venim, cât timp avem de gând să-i ţinem companie. Socotea totul foarte firesc în lumea celor vii şi poate foarte indiferent. O preo-cupau mai mult morţii. Ne-a vorbit chiar din acea dimi-neaţă despre sutele de cadavre pe câte le-a scăldat ea de douăzeci de ani, de când i-a trecut meseria aceasta o soră mai mare, care-a murit şi dânsa, la rândul ei, şi cu care şi-a inaugurat cariera, scăldând-o. Când afacerea merge bine, câştigă cincizeci, o sută sau două de lei – îi bea şi pe urmă aşteaptă şi rabdă. N-are decât doi dinţi; nu poate mesteca, de aceea se ţine mai mult cu băutura decât cu mâncarea.

Un pact tacit s-a stabilit între noi. Fiecare ne-am delimitat domiciliul. Spălătoarea de cadavre avea boarfele ei, poate perini şi giulgiuri de morţi. A doua zi am avut şi noi ţoalele noastre, aduse de Ţibic, Dumnezeu ştie de unde şi cum.

Ieşeam din vizuină odată cu dimineaţa. Ne împrăştiam în viaţa noastră secretă şi indiferentă celuilalt. Reveneam seara şi ne strecuram ca dihorii. Totul era să nu aprindem lumină şi să nu atragem atenţia din stradă că ruina aceasta e locuită.

Baba pândea morţii ei, în cartiere mărginaşe, unde se bucura de un evident prestigiu profesional.

Ţibic pleca fluierând liber şi fără grijă, ca pasărea cerului îmi oferea câteodată ţigări şi fructe, bucăţi de friptură învelite în ziar, cornuri calde şi covrigi cu susan. Era descurcăreţ, lăudăros, palavragiu; dar de-o generozitaie promptă şi fără gând ascuns. M-a clasat îndată în categoria

vagabonzilor lipsiţi de vlagă şi de iniţiativă, stângaci, duşi de apă, incapabili de bine şi rău – aşa cum eram. I-am provocat simpatie şi milă; la zece ani se sim-ţea în stare să mă ia sub protecţie. Mă luase, şi se achita cu succes. În zilele mele de foame, îmi potolea el lihneala, cu bunuri aduse în sân, în buzunările largi, în foi unsu-roase de ziar. Primeam. Demult mă învăţasem să primesc orice, de la oricine. Demult eram un mort, aşteptând doar să-mi ajungă cadavrul pe mâna spălătoresei beţive şi surde.

În septembrie, ne-am trezit cu un oaspete nou, nepoftit şi morocănos. Omul cu mâna de fier intrase fără să se anunţe, îmi strămutase boarfele mele în alt colţ; l-am găsit fumându-şi pipa, cu o lumânare aprinsă şi înfiptă în gura unui clondir. Un mormăit a ţinut loc de bună seara. Am stat jos şi-l priveam. Era bărbos, roşcat, chel ca o bilă, cu fruntea socratică şi îmbrăcat în zdrenţe epice, cu două surtuce puse unul peste altul, cu două veste; întreaga garderobă. Cangea de fier ţinea locul braţului drept şi fără îndoială în acelaşi accident îşi pierduse şi laba piciorului, cu montul învelit în peteci. Mai târziu aveam să-i recunosc pasul de departe, pe trotuar, noaptea, sosind. Un pas sonor de gheată, pe urmă unul mut, de cârpă, şi iarăşi pasul sonor.

Acum îl priveam şi nu găseam curajul energic să-i spun să stingă lumina. A apărut Ţibic şi a pus el ordine. A înţeles dintr-o aruncătură de ochi şi nu s-a arătat defel surprins de sosirea unui nou locatar la hotel Ţibichi. Recunoscuse el singur că e loc pentru zece, nu pentru trei câţi eram.

— Sal'tare, Şefule! Rosti cu simplitate afectuoasă.

Omul cu mâna de fier răspunse în barbă ceva ininteligibil, ridicând ochii fioroşi şi sunând cârligul pe ciment.

— Bine-bine! Mormăie ce vrei… Deocamdată stinge asta… Cred că n-ai nici un interes să aduci poliţia aci. Aşa e regulamentul hotelului nostru.

Spunând, Ţibic suflă în luminare. Omul cu mâna de fier mormăi iarăşi, lovind cangea în pavajul sonor. Dar nu mai

aprinse lumina. Vedea şi el că dreptatea e întreagă de partea lui Ţibic. Şi de atunci n-a mai aprins-o niciodată, nici nu ne-a mai vorbit ceva. Venea, pleca; adusese lada de scânduri, o îndopa cu provizii dezgustătoare la vedere şi dospind a miasme putrede; se trezea noaptea să mănânce şi să vâneze şobolanii; ne deştepta şi pe noi în zgomotul cârligului de fier lovind cu detunătură în pereţii cutiei. Se depărta pe trotuar cu paşii oribili: unul sonor, altul moale, de cârpă. Şi ne lăsa nouă grija să aruncăm afară vânatul: şobolanul cu botul sfărâmat şi cu măruntaiele scoase. În jurul cutiei se aflau numai bălţi de sânge închegat.

Câteodată vărsăm.

Afară începură camioanele şi tramvaiele; în dreptul ferestrei apăreau şi dispăreau picioarele trecătorilor zvârlind stropi; învăţasem să reconstituim omenirea numai după aspectul membrelor de la genunchi în jos: un oltean, un pensionar cu galoşi, o fetiţă de şcoală, o ordonanţă, o femeie bătrână, un ofiţer, un rândaş… Şi alţii şi alţii. Sute şi sute de picioare.

Priveam înfăşurat în boarfele umede, fără curajul să mă ridic, pătruns de frig, toropit de indiferenţa unui animal muribund de bătrâneţe. Dar omul cu mâna de fier era gata de drum. Răsturnă cutia cu provizii cu gura în jos, îşi adună ţoalele în ungher ajutându-se cu cârligul de fier, împinse cu piciorul înfăşurat în cârpe şobolanul mort şi plecă cătărându-se pe povârnişul de moloz, fără să rostească nimic. El nu vorbea decât singur. În ploaie, pe trotuarul ud, se depărtară paşii cu ritmul desperecheat: un pas sonor, celălalt moale, de cârpă.

Tăcere. Ploaie. Lumina lividă, ca într-o pivniţă lugubră de morgă.

Ştiam că din boarfele ei mă priveşte cu ochi sticloşi spălătorească de cadavre. Poate mă cerceta să vadă cam ce fel de cadavru aş arăta. Ea cunoscuse tot soiul de cadavre. Niciodată nu aveam curajul să mă uit la mâinile care-au

spălat, zgâlţinând atâtea stârvuri ţepene – tot ce rămâne dintr-un om, dintr-o femeie, dintr-o iubire, dintr-o viaţă.

— Maică, spunea spălătoreasă de cadavre, când se întorcea să-şi clocească rachiul, maică, mă zgâiesc şi eu ca o proastă la oamenii care trec pe stradă şi-mi vine să râd!… Toţi îs fuduli şi gonesc care mai de care… Ce mai haine scumpe! Ce mai privesc de sus, din droşcă şi din otomobil!… Pe urmă, în mâinile aieste, în pielea goală, toţi îs ca unul şi unul ca toţi… Pe mine acum cinci ani m-a alungat o cocoană de la casa ei… Mersese rău treaba toată vara… Nici tu un mort… Cerşeam, că nu mi-i ruşine; ce să fac dacă nu mai murea nimeni? Am intrat să cer de pomană şi numai ce m-a dat cocoana afară şi numai ce a început să ţipe la mine: „La muncă! Zicea. La muncă, nu la pomană!” Era mândră cocoana şi frumoasă nevoie mare! Zic eu: „Păi munca mea, cocoană, n-o cunoşti şi nu ţi-o doresc să ai nevoie de munca mea!” Iară cocoana mi-a trântit uşa în nas şi argatul m-a dat afară de spinare. Pe urmă, maică, (nu pleca, stai să asculţi!), pe urmă, iacă numai ce vine iarna şi numai ce-mi spune una din cunoscutele mele, zice, du-te că este de lucru pentru dumneata în strada cutare şi numărul cutare… Mă duc! Şi cine era, maică? Cine mi-a dat mie de lucru? Cocoana cea frumoasă şi mândră de n-o mai încăpea lumea. Spălam şi schimbam apele şi ziceam: Nu era mai bine, cocoană, să nu-mi doreşti mie aşa lucru? Iară ea cobâlţâia din cap aşa şi aşa, în dreapta şi-n stânga. Zicea că nu! Poate că-i plăcea, maică…!

Acum baba se răsuceşte, geme, tuşeşte în cârpele unsuroase care au fost poate ştergare de morţi. Se pregăteşte să plece. Mă prefac că dorm. Dar cu dânsa nu merge. Îmi spune când e gata:

— Iată, maică, îţi las aicea un pol… S-au făcut şapte poli. Ştiu c-ai să mi-i dai odată. Lasă, nu mai spune că nu-i primeşti… În viaţă de nu s-ar ajuta oamenii! Că după ce ajung în mânele aieste ale mele, n-au ce face nici cu binele, nici cu răul! Ia-i, maică!… În toamna asta mi-o mers mai din

plin ca pe vremea războiului, când mureau oamenii de boli şi de foame ca muştele… Am ochite pe azi două locuri… O fată gata-gata era aseară să-şi dea sufletul. Trag nădejde că acum trebuie să fie gata… Şi, atuncea, ţi-oi mai da un pol, să se facă opt, maică!

A plecat astfel şi spălătoarea de morţi, în ploaia mocnită şi fără sfârşit şi fără nădejde, ca viaţa noastră de larve omeneşti, de aci.

Abia a ajuns în stradă şi Ţibic a sărit în picioare.

— Aferim, şefule! Se bucură pentru mine, luând polul de jos şi jucând cu el fluturat între degete. Pe azi eşti asigurat!… Când am văzut că se scociorăşte cotoroanţa în colţul batistei, am înţeles îndată că iar a apucat-o milostivirea… Hai! Sus, şefule! Să te onorez cu o ţigară pre cinste, că eu m-am dus…

Din spărtura care ţinea loc de uşă, se întoarse, să-mi aducă aminte ceva ce nu mă gândisem:

— Ştii, şefule? Se cam îngroaşă treaba. Dacă după ploaia asta dă zăpada, ne-am ars! Îngheţăm aci ca şobolanii…

Cuvântul îmi aminti existenţa şobolanului de pe ciment. Se plecă, îl luă de coadă, şi îi făcu vânt în sus, pe fereastră.

— Paştele şi Cristosul şi Panaghia lui de ciung, cu vânătoarea şi cu lada lui, că ne-a împuţit hotelul!… Uită-te ce fac eu pe lada şi pe bufetul lui!

Ţibic întoarse lada cu faţa în sus, se deschise la unicul nasture de la pantalonii în vine şi stropi proviziile omului cu mâna de fier, parodiind pe viu şi pe realitate, o anumită fântână celebră dintr-o piaţă flamandă.65

— Na! Iată ce fac eu pe lada şi pe bufetul lui!

Iarăşi fu în uşă şi de acolo îmi aminti iarăşi:

— Trebuie să ne pregătim de iarnă, şefule! Să ne căutăm alt domicil, fiindcă s-a isprăvit cu hotelul nostru. Hotelul lui Ţibichi e de vară, de băi pentru boieri, fără sobă. Am să ochesc eu altceva… Sal'tare, şefule!

Singur. Tăcere. Ploaie. În oase umezeala a început să mă doară ca măduva putrezită.

M-am târât afară. Undeva. Oriunde. În ploaia câinoasă şi fără sfârşit.

De doi ani aceeaşi viaţă, din ce în ce mai afund scufundată.

Ce mai speram? De ce mă mai târâiam încă?

Întâi m-a înşelat… Măcar o mulţumire neghioabă. Atunci când juraţii Alpilor-maritimi m-au achitat… Totul fusese dezvelit în lumina cea adevărată. Am rămas pentru toţi o victimă, complice fără ştiinţă, un imbecil şi alt nimic. Am ispăşit singura vină pentru paşaportul fals: pedeapsă socotită în lunile de prevenţie, după care m-au expediat cu jandarm la spate, peste frontieră, în douăzeci şi patru de ore. Bibia a plecat şi el, ceva mai departe, la Guyana, să plătească pentru toţi. Numai el m-a apărat cu o generozitate dispreţuitoare, când ne aflam alături pe banca acuzaţilor. A plecat să plătească cu douăzeci de ani de muncă forţată capul lui Guguf, strivit în pumni şi sub călcâi, ca un cap de şarpe veninos ce-a fost. Pe Eliazar nu l-a mai văzut nimeni. S-a mistuit fără urmă, ca demonii de pe scenă în ultimul act, înghiţiţi de trapa cu fum şi pucioasă. E poate undeva foarte aproape sau poate undeva foarte departe, continuându-şi misiunea jivinei cu odioase tentacule de la Muzeul Oceanografic din Monaco.

Iar eu am ajuns unde sunt. Am căzut atât de jos, încât am bătut şi la uşa unchiului Alec. Veneam prea târziu. Unchiul Alec fusese cruţat de satisfacţia crudă să-şi vadă cât de adevărate i-au fost profeţiile. Se odihnea şi el de doi ani în cavoul familiei, după ce poate cadavrul i-a fost spălat de baba cea surdă, care mi-a dat adineauri un pol să mănânc din preţul scăldărilor de cadavre. Iar averea puţină şi-o împărţise unchiul Alec pentru ospătării şi aziluri de noapte, unde eram şi eu câteodată client.

Pentru un fost puşcăriaş, chiar absolvit de crimă: pentru un fost puşcăriaş fără nici o meserie, născut în viaţa de trântor şi cu vlagă de moluscă, nici o uşă nu se mai deschide şi nici o pâine nu se mai poate câştiga cu nici un fel de muncă. Sunt vagabondul cu obrajii scofâlciţi şi cu

ochii de mort, prelingându-mă ca un câine al nimănui pe lângă ziduri, tremurând când un sergent de stradă mă fixează mai stăruitor, mirosind la ferestre de bucătărie aburii calzi să-mi ţină de foame, primind pomana spălătoarei de cadavre şi mila unui copil zdrenţăros. Câteodată mă opresc la vitrine, aşa cum se opresc vagabonzii. Vitrine de băcănii, de şuncării, vitrine de prăvălii cu ghete, cu haine şi cu mătăsuri. Privesc; privesc şi trec. În zilele ploioase ca aceasta, când se aprind faţadele cinematografelor cu becuri festive, contemplu afişele multicolore de filme cu privelişti de pe Coasta de Azur: Monte-Carlo, Nisa, Cannes, San Rafael. Un vagabond alături de mine, un frate, se întoarce câteodată şi-mi spune ca unui frate necunoscut:

— Hei, când te gândeşti că sunt pe lume şi de acestea!

E adevărat. Când te gândeşti că mai sunt pe lume şi de acestea…!

Odată, m-am întâlnit faţă în faţă cu Faty.

Era pe bulevard; s-a întors. M-a privit lung din urmă. Poate m-a recunoscut. Poate a crezut că a fost numai o părere.

Şi altă dată…

S-o spun şi aceasta?

Era chiar la început, când ajunsesem în ţară, trimis cu banii consulatului. Îmi vândusem celălalt rând de straie – atunci mai aveam încă unul – şi cu o lăcomie animală intrasem în cea dintâi cafenea să mă hrănesc. Un ceai, două: un corn, două, şi pâine şi brânză şi şuncă. Mă toropise mulţumirea străină de mine, a animalului din mine, sătul. Deodată am ridicat ochii. Vecinii de la masa de alături, doi misiţi pistruiaţi şi slinoşi, vorbiseră tare.

— Iarăşi vine să cerşească aci calicul ăla de Zolittis!

— Fă-te că nu-l vezi! Întoarce capul…

Au început să vorbească foarte aprins între dânşii. Eu priveam. Priveam ca la un alt eu, într-o oglindă.

Omul cu barba de-o săptămână, cum sunt eu acum, cu hainele slinoase, cu gulerul cenuşiu şi cu un nod de sfoară, în loc de cravată, cum sunt eu acum; omul acela îşi târa paşii în ghete fără ciorapi, de la o masă la alta. Nu spunea nimic. Se oprea, privea cu ochii în gol, cu un surâs tâmp. Aştepta. Când îl alungau, trecea alături. Şi aşa de la o masă la alta, alungat de la un misit la altul, în gălăgioasa cafenea de lângă Bursă. Alungat de misiţii pe care îi zvârlise odinioară pe scări celălalt Zolittis, când era om.

S-a oprit şi la masa mea.

I-am spus să ia loc. M-a privit tâmp, a surâs tâmp. Nu credea. Poate nu înţelegea. Am tras scaunul şi i-am arătat să ia loc. S-a aşezat pe margine, rezemat într-un băţ de corn. Mirosea a sudoare, a nespălat; aşa cum miros eu acum. Stătea şi surâdea tâmp.

— Ce ai dori, domnule Zolittis? Ceai, cornuri, cafea cu lapte…?

Omul ridicase ochii cu o tresărire scurtă de mirare şi inteligenţă, numai când a auzit că-i mai spune cineva „domnule”. Pe urmă, a crezut că-mi bat joc şi a privit din nou în gol.

Am comandat eu pentru el. L-am urmărit cu o lăco-mie plină de înfricoşare cum molfăia, cum se ştergea cu podul palmei, cum sugea fundul paharului, cum mânca fărâmiturile.

Un fost om. Alt eu.

Am încercat să vorbesc, să-l întreb ceva, să-i scot un cuvânt. Stătea neclintit, pe marginea scaunului, cu privirea deşartă, cu surâsul idiot. S-a ridicat şi a trecut din nou de la masă la masă.

Un băieţaş îmi întindea o gazetă. Mi-a fulgerat un gând irezistibil şi crud. L-am chemat:

— Vezi domnul acela? Cerşetorul acela? Uite, ai cinci lei aci, dacă te duci la el, îi spui să-şi aplece urechea şi când se apleacă, îi şopteşti încet: „Angela cu ochi de azur!”

Băieţaşul mă privea nevinovat şi neîncrezător:

— De ce să fac asta? Ce înseamnă asta…?

— Ce-ţi pasă ţie? Uite, ai cinci lei! Ţi-i dau dinainte.

Ispita îl hotărî:

— Cum să-i spun: Angela cu ce?

— Angela cu ochi de azur.

— Angela cu ochi de azur! Repetă el. Angela cu ochi de azur.

Se duse, cum l-am învăţat, îl opri, îi şopti în ureche… Unghiile mele căutau în marmura mesei un loc să se încleşte. Omul a gemut o dată, a răcnit, a ridicat bastonul şi

s-a prăbuşit jos, pe spate. Copilul a fugit. Toată lumea s-a adunat să privească. M-am ridicat şi eu să privesc.

Zolittis, cu faţa în sus, cu spume la gură, se zvârcolea în spasm epileptic, cu ochii peste cap, ameninţând gâfâit ceva, strigând bolborosit ceva.

A fost o faptă nebunească şi feroce, fără îndoială. Dar aveam nevoie de ea. Mi-a dovedit că totul e cu desăvârşire mort. Pe mine amintirea Angelei nu mă făcea nici să tresar. E ceva din altă viaţă. Mort. Mort. Mort.

Când m-am întors în dimineaţa aceea şi când mi-a pus mâna pe umeri agentul de poliţie mustăcios şi saşiu, veneam adus încă de puterea cea veche. Mă atrăgea aceeaşi putere, ca şi cum n-ar fi fost suspendată de moarte. Două zile, trei, cât au ţinut cercetările, nu-mi păsa de întrebări şi răspunsuri. O aveam numai pe ea înainte, în rochia vaporoasă după tabloul lui Watteau, rozã şi supranaturală, cu ochii ei de azur deschişi în lumina de feerie spre cerul cu stele.

Nu m-au dus să mă confrunte cu cadavrul ei gol şi întins pe lespede, la morgă.

M-au cruţat de acest supliciu, fiindcă Bibia din cel dintâi ceas m-a scos de sub învinuiri.

Astfel îmi rămânea numai imaginea de atunci, în costumul vaporos, roz, supranatural, cu ochii ei de azur. O adoram încă. Plângeam încă.

Şi deodată puterea cea rea s-a destrămat. M-am simţit liber. M-am simţit indiferent. Am înţeles că au pus-o în pământ. De acolo nu-mi mai venea, nici o chemare. Nu mai avea nici o putere.

De atunci numele ei, amintirea ei, imaginea ei, ochii ei de azur nu-mi mai spun nimic. Nu mai tresare nimic. Mort, şters – neantul.

N-aveam de ce să cad zvârcolindu-mă în spasm de epilepsie. Nu mai exista nici într-un suvenir de ură măcar.

Un cadavru eliberase alt cadavru.

Prin ploaia câinoasă de noiembrie, cu spic de zloată şi fulgi, în dimineaţa turbure şi sepulcrală, mergeam fără nici o ţintă, printre oameni duşmănoşi şi grăbiţi sub umbrele, pe străzi urâte, păşind peste bălţi: vaga-bondul care se prelinge pe lângă ziduri, cum îşi caută câinii schilavi şi muribunzi un adăpost de agonie.

După un ceas, poate după două, poate după mai multe, pătruns până în oase de apă, clănţănind de frig, am intrat într-o cafenea de birjari şi de salahori, să mă încălzesc cu un ceai plătit din pomana spălătoarei de cadavre.

M-am aşezat la o masă de lângă soba de fier, aşa cum mă aşez întotdeauna acum, pe marginea scaunului, ca orice vagabond care se aşteaptă din moment în mo-ment să fie alungat fără nici o pricină, numai pentru mutra-i suspectă. Am deşertat ceaiul, l-am plătit; am văzut că mi-a mai rămas rest încă de unul, l-am cerut şi pe al doilea. Era o zeamă călduţă şi vânătă, cu un gust coclit: o ceaşcă hidoasă cu flori şi o linguriţă de fier ruginit. Dar era o băutură caldă – ce fericire nespusă! Şi soba mă dogorea de la spate – ce dulce toropeală!

Ca să-mi prelungesc fericirea aceasta, am început să citesc un ziar lepădat pe masă. O foaie, cealaltă, şi mica publicitate, morţii şi anunţurile: tot, numai ca să mai am drept să rămân. De două ori, jupânul a venit să şteargă masa cu o cârpă sleită, privindu-mă cu asprime. Ocupam locul cel mai bun. Eram gata să mă descleşt resemnat şi să pornesc din nou în zloată şi frig, fără ţintă, când de-odată mi s-a părut ceva ciudat în ultimele anunţuri de la mica publicitate. Le-am recitit, în ordine cum erau. Într-adevăr, n-am văzut niciodată o împerechere mai bizară de anunţuri, ca acelea: „Mecanic specialist în lucrări delicate, caută urgent.

Coppelius, Tăbăcărie, 18.„ „Pianist cunoscând şi vioara, caută urgent Coppelius, Tăbăcăriei, 18.„ „Coafează, caută urgent Coppelius, Tăbăcărie, 18.„ „Anatomist eventual student medicină, caută urgent.

Coppelius, Tăbăcărie, 18.„ „Om de serviciu, caută urgent Coppelius, Tăbăcăriei, „Pictor-desenator specializat în arta decorativă şi costume, caută urgent Coppelius, Tăbăcăriei, 18.” „Profesor de dans, eventual bun amator, caută urgent.

Coppelius, Tăbăcărie, 18.„ „Croitoreasă pentru lucru acasă după comandă, specializată în costume de stil, caută urgent Coppelius, Tăbăcăriei, 18.”

II.

COPPELIUS.

În strada Tăbăcăriei 18, n-am ajuns cel dintâi.

Era o coadă în ploaie cu fulgi, ca la brutăriile cu bo-nuri de pâine din timpul războiului. Şi un amestec de chipuri şi porturi, tot aşa de paradoxal.

Pălării largi în bor şi lavaliere, straiul unsuros de mecanic şi bondiţa de rândaş bucovinean; impermeabilul de mătase ceruită al coafezei şi geanta doldora a studentului în medicină; pălărioara modistei înfiptă ştrengăreşte pe ochi şi paltonul destrămat al nefericitului fără vârstă şi fără noroc, profesorul de dans privind cocoşeşte şi ftizicul zgribulit în haina pirpirie, cu gulerul ridicat.

Aşteptau de mult şi se uitau duşmănos la concurentul de alături. Mizeria din acel an, cu fabrici închise, slujbaşi zvârliţi pe drumuri, falimente şi crahuri în fiecare zi, înăsprise sufletele şi îndârjise lupta pentru pâine, până la încăierări de stradă şi la şarje de escadroane călări. Recolta fusese distrusă pe alocuri de secetă; aiurea de inundaţii şi grindini. Foamea se anunţa aceeaşi, la sate şi la oraşe. Ţara se afla în prag de iarnă cumplită şi şomaj general.

Altfel, Mica publicitate adunase aci o lume care astă-primăvară nici nu s-ar fi deranjat de acasă şi nici nu s-ar fi ostenit să citească un anunţ. Diferenţa de porturi şi distanţa dintre prosperitatea unuia şi mizeria celuilalt era numai aparentă. Burţile ghiorăiau tot atât de flămânde. Pe fiecare nou sosit, ceilalţi îl categoriseau îndată, posomorându-se sau făcându-i loc cu indiferenţă, după cum pictorul şi rândaşul, pianistul sau studentul anatomist recunoşteau un

aproximativ indiciu al propriei lor corporaţii, adică un adversar personal ori numai un concurent inofensiv al vecinului.

Pe mine m-au primit toţi cu egală batjocură în privire. Nu puteam fi înrolat în nici o breaslă clasificabilă. Anunţul nu spunea că se caută în strada Tăbăcăriei 18 şi o haimana de probă pentru d. Coppelius. Profesorul de dans s-a dat înlături, să se ferească de atingerea mea suspectă. Una din coafeze – erau mai multe – m-a măsurat din tălpile cu ventilaţii în creştetul cu pălăria slinoasă, şoptind ceva şi râzând sub umbrelă, la urechea studentului cu ghiozdan.

M-am zgribulit lângă ofticosul care tuşea şi scuipa bani de sânge pe trotuarul ud, îndată diluaţi de ploaie şi târâţi în filamente lichide, spre gura cu duhoare caldă, de canal.

Aşteptau de două ceasuri.

Un aviz prins cu ţinte în uşă avertiza onor, solicitatori că angajamentele se fac numai astăzi şi îi imita să aştepte. Dar dinlăuntrul nu dădea nimeni, nici un semn de viaţă. Zgâlţâiseră cleampa, bătuseră, sunaseră; alţii mai curajoşi şi nerăbdători intraseră în curte. Clădirea era mută, curtea pustie.

— O fi o farsă idioată! Îşi dădu părerea o fetişcană vioaie şi oacheşă care, aşteptând, legase amiciţie cordială cu profesorul de dans.

Ceilalţi tăcură. Nu puteau să admită aşa ceva. Pentru o farsă idioată, nu inserează nimeni în ziar peste o sută de cuvinte a 50 lei rândul. Şi chiar dacă va fi intrat în unii o umbră de îndoială şi de nelinişte, se încăpăţânau să spere. Ploaia cruntă de noiembrie, prologul unei ierni pretimpurii şi încă mai crunte, era un teribil argument.

Ca să-şi treacă timpul, făceau tot soiul de ipoteze. Ce voia însă acel d. Coppelius, cu oameni de specialităţi atât dc diverse, n-a izbutit nimeni să descopere un cât de vag răspuns. Casa de la nr. 18 nu trăda nici o destinaţie. Un fel de hambar dreptunghiular, cu ferestre de atelier, cu zidul galben-afumat. La etaj camere de locuit. Cineva se căţărase

pe grilaj să privească înlăuntru. Nimic. O sală mare de atelier, cu geluituri de lemn pe jos; iar la mijloc, două-trei lăzi nedesfăcute, nişte obiecte acoperite cu pânză de sac şi cu muşama, cum sunt piesele de maşini în magaziile de gară. Acestea nu explicau nimic.

Un necăjit pletos, cu bărbia ţepoasă şi cu lavalieră gen artist, traversă la cârciumă să capete informaţii. Se întoarse încălzit şi cu veşti optimiste.

— Are individul ăsta o ţuică fiartă precinste! Vă spusei ca să vedeţi de ce-am întârziat. Pentru rest, vă garantez că nu e farsă cum s-a speriatără dominişoara… Am aflat! Acilea fuse un atelier care a datară faliment anul trecut, iar acum cincispce zile l-a închiriat un domn, neica Coppelius dă la gazetă!… Încât nu e ăla din povestirile lui Hoffmann, pe care-l cunoscui şi eu dă când cântai în cor an iarnă, în turneu…66 D. Coppelius există în carne şi-n oase; a cărat acilea mobile, lăzi, piano. Spune cârciumarul că auziră aseară şi un radio…

Ţuica fiartă îi dăduse avânt şi elocinţă. Dar frigul şi ploaia îl calmă prea curând. Căzu în sumbră apatie.

Unii începură să plece. Profesorul de dans, la braţ cu coafeza oacheşă şi vioaie. Pe urmă alţii. Unii înjurând. Alţii râzând verde, ca de o glumă care la ei nu mai prinde. Studentul cu geantă se depărtă sub umbrela celeilalte coafeze spre staţia de tramvai.

Am rămas puţini. Ne-am privit mai prietenos.

Un rusnac, cu cizme şi cu pantaloni de călărie, dar cu haină pictoricească de catifea peste cazaca neagră de satin, începu să fluiere Luntraşii de pe Volga67, imitând, pe marginea trotuarului, gestul osândiţilor care trag din greu odgoanele pe umăr.

Aceasta însemna că am rămas numai noi, cei cu munca silnică fără nădejde.

Pe urmă, pocni din tocurile cizmelor în pinteni invizibili şi strigă sever:

— Elefterescule! Unde eşti?… Vin-aici, ticălosule!

Am crezut că pe unul din grupul nostru îl cheamă cumva Elefterescu şi că acela e un ticălos. Dar la chemare răspunse un baset castaniu, cu trup scund şi lung de crocodil, cu picioarele scurte şi strâmbe, cu coada ridicată ţeapăn în sus; un animal înveselit parcă de propria lui sluţenie savant selecţionată, sărind şi gudurându-se voios în jurul rusului. Stătuse ascuns sub scară, la adă-post. Iar rusul, în loc să-l recompenseze pentru promptitudinea cu care s-a prezentat la apel, părăsindu-şi culcuşul să înfrunte intemperiile de afară şi în loc să-l dezmierde pentru manifestările de servilă fidelitate, îi trase scurt şi repetat două picioare: unul peste bot, altul în burtă.

Elefterescu primi loviturile cu modestie de martir, fără să chelălăiască. Cercă să bată în retragere. Rusul se răsti din nou:

— Aci, Elefterescule!

Şi iarăşi îi aplică un vârf de cizmă, de data aceasta în partea cea mai cărnoasă, unde natura i-a fost înfipt coada vânjoasă şi ţeapănă, fală caracteristică a rasei după cum pretind cataloagele crescătoriilor de câini.

Apoi rusul îl mai scuipă printre dinţi în ochii omeneşti şi resignaţi, ca ochii noştri ai tuturor de aci. Îl eliberă ca un senior, acordând o scurtă graţie servului.

— Acum marş! Deocamdată îţi ajunge, Elefterescule!

Docil, câinele se întoarse la adăpostul provizoriu de sub scară. Rusul îmi ghici nedumerirea indignată din privire şi veni lângă mine, să se razeme de zid.

— Te-ai mirat că-l muştruluiesc pe Elefterescu, aşa, din senin?… Mai întâi nu-l muştruluiesc din senin! Şi după aceea, am drept să fac ce vreau cu sclavul meu. Aud? Ai spus ceva?

— N-am spus nimic, am încercat să bat şi eu în retragere, ca Elefterescu adineauri.

Rusul fluieră un cântec de stepă. Îşi trosni degetele care erau neaşteptat de fine pentru portul lui bastard10; de artist până la brâu şi de călăreţ, de la brâu în jos. Costumul

trăda o vulgaritate de fost plutonier reangajat, încă neîndurându-se să adopte total portul civililor. Mâinile trădau însă oarecare nobleţe.

Deschise o tabachere goală; păru surprins că nu află nimic în ea. Schimbă cântecul fluierat pe altul. Indiferenţa mea abrutizată îl irita. Mă scutură de braţ:

— Văd că te-ai indignat, tovarăş. Poate eşti de la Societatea pentru protecţia animalelor?

— Nu, dar…

— Chiar dacă eşti, ţi-o spun eu, Egor Uvarovici, că de data aceasta n-ai drept să te amesteci. Elefterescu nu-i animal! Dacă ar fi animal l-ar chema Biju, Ursu, Coco, Hector, Sultan, Nero… Aşa cum îi cheamă pe toţi câinii voştri. Dar Elefterescu de colo, de sub scări, nu e câine. Pan Elefterescu e avocat! Ţi-o jur eu, Egor Uvarovici Karataiev, ex-pictor decorator, ex-aghiotant al generalului Scerbacev şi o mulţime de alte exuri… E avocat, pe onoarea mea!

L-am privit şi eu cu îngrijorare şi m-am tras mai la o parte. Aveam de a face cu un nebun scăpat de la balamuc sau gata copt pentru balamuc. Rusul râse mai vârtos:

— Altă dată, dacă ne-om mai întâlni vreodată, am să-ţi povestesc şi ai să-mi dai dreptate. Acum nu sunt în stare! Eu n-am şir în vorbă nici zece minute dacă n-am tutun…

Scoase din nou tabachera goală, păru iarăşi surprins că nici de data aceasta n-au apărut ţigări prin cine ştie ce fenomen de generaţie spontană; o scutură şi o puse îndărăt în buzunarul bluzei de catifea.

— Vezi? Aceasta tot numai din pricina ticălosului de Elefterescu. Ia poftim aci, gaşpadin Elefterescu!

Clinele ieşi de sub scări şi se prezentă gudurându-se cu burta pe trotuarul ud. Insensibil la repetatele semne de bucurie, Egor Uvarovici Karataiev, ex-pictor decorator, ex-aghiotant al generalului Scerbacev şi alte multe exuri, îl pocni iarăşi cu cizma peste bot şi în burtă.

— Na! Aceasta e pentru că m-ai lăsat fără tutun, pane Elefterescule! Ţine! Aceasta e fiindcă din pricina ta stăm aci

în ploaie ca nişte haimanale… Ţi-ajunge, gaşpadin Elefterescu? Acum, marş! Şterge-o!

Elefterescu se supuse cu aceeaşi resemnare cu care suportase loviturile. Intră la locul lui fără grabă. Ba încă mai clătina din coadă, cu o perversă satisfacţie de câine masochist care află voluptatea în martiraj.

— Nici dumneata n-ai ţigări? Mă întrebă direct Egor Uvarovici Karataiev, văzând că pantomima cu tabachera goală fusese fără efect.

— N-am! Am mărtursit cu sinceră părere de rău, fiindcă din pricina acestei lipse pierdeam povestea lui Elefterescu.

— Nu e nimic, mă consolă rusul. N-avem azi O să avem mâine. Dacă nu m-aş fi întâlnit în cale cu un ticălos ca Elefterescu, puteam să te tratez cu cu ţigări. Şi încă ce ţigări!… Nicivo! Gaşpadin Elefterescu a fost nenorocirea mea. E un ticălos. Plăteşte! Lumea merge înainte…

Făcu o pauză. Întrebă cu oarecare îngrijorare:

— Nu cumva eşti şi dumneata pictor-decorator?

— Nu… Dar ce te face să crezi? (M-am uitat la îmbrăcămintea şi la încălţările mele). Cel mult m-aş fi aşteptat să mă întrebi dacă nu sunt salahor sau om de serviciu.

Egor Uvarovici Karataiev râse cu un răsunet profund şi plăcut de bas:

— Hainele? După haine se judecă un om?… Te-am întrebat după mâini. Acestea nu sunt mâini de salahor şi de om de serviciu… De aceea am şi venit lângă dumneata şi nu la altul, să ne amăgim timpul vorbind.

Mi-am ascuns mâinile, ca nişte stigmate infamante.

Rusul continuă să râdă:

— Le ascunzi în zadar, tavarăş! Chiar fără să se uite la mâini, misteriosul domn Coppelius are să înţeleagă că nu ai venit să-i ceri loc de salahor sau de om de serviciu… Scrie pe faţă, iar eu am presimţirea că pan Coppelius ştie să citească viaţa pe feţele oamenilor. Altfel, nici n-aş fi venit… Toată vara am fost ajutor de profesor de călărie. Acum cânt

din armonică la o cârciumă de pe calea Moşilor. Pentru ajutorul de profesor de călărie a început şomajul odată cu ploile. Pentru concert de armonică, începe însă sezon bun. Când plouă şi ninge, omul intră în cârciumă: de ce e mai sărac şi are mai mult nccaz la inimă, de ce vrea să asculte mai multe cântece de jale, pe urmă unul de veselie şi apoi iarăşi unul de jale… Pot spune că în iarna aceasta nu mă temeam că am să mor de foame şi mai ales de sete. Dar cum am citit anunţul din ziar, am înţeles că nu mai pot cânta la o cârciumă de pe Calea Moşilor. Am înţeles că mă cheamă destinul la altceva… Dumneata crezi în destin?

În loc de răspuns, mi-am privit din nou încălţările ude şi straiele mele de naufragiat al tuturor destinelor. Mai aveam dreptul să nu cred în destin?

— Aşadar crezi! Ghici rusul, aprobând cu gravitate. Şi eu cred!… Cred în destin, în Dumnezeu, în diavol, în migraţia sufletelor şi cred în mister. Cum am citit anunţul, m-a chemat ceva, ca o ispită… Am sărit în sus şi am lăsat toate. L-am strigat pe Elefterescu şi am venit aci. Îmi pare că n-am greşit!… Ai văzut toţi nătărăii care au plecat? N-au avut răbdare. Pentru mine chiar aşteptarea aceasta e semn bun. Dacă aş fi avut şi o ţigară semnul ar fi fost şi mai bun. Nicivo!

Egor Uvarovici Karataiev fluieră un cântec vesel şi bătu din pintenii invizibili. Îl priveam pe sub pălăria udă cu nelinişte şi cu simpatie, cu mirare şi curiozitate. Dacă era cumva nebun în lipsa lui de coerenţă, în orice caz promitea să fie nebun simpatic. De un an nu mai întâlnisem decât brute de la celălalt hotar al umanităţii, abia articulând un gând vag din ceaţa lor animală; omul cu mâna de fier, spălătoarea de cadavre, Ţibic, pungaşul precoce şi alţii din aceeaşi familie. Credeam şi eu în destin. Începeam să cred şi eu în mister. Mi s-a părut că ne cunoaştem de când lumea. M-am apropiat, scurtând distanţa dintre noi pe peretele unde aşteptam resemnaţi, sub streaşină îngustă. Rusul simţi acest apel deznădăjduit al omului fără nimeni,

nimeni pe lume. Îmi prinse braţul şi rosti cu glasul lui plăcut şi cald de bas:

— Nu e nimic! Curaj, tavarăş! Am presimţirea că avem să ne găsim de lucru amândoi la acest gaşpadin Coppelius şi că avem să devenim buni prieteni. Vrei să-ţi spun cine are să mai rămână? Uite…

Păşi în ploaie să aleagă cu ochii câţiva din puţinii câţi mai avuseseră eroismul sau resignarea să nu plece.

— Uite! Continuă. Mecanicul acela gros, fata bălană cu pălăria neagră, cealaltă care râde şi-şi muşcă între dinţi degetul mănuşilor, tânărul pistruiat… Aceştia pot să jur că au să fie angajaţi. Eu sunt puţin cam fizionomist. Poate sunt mai sculptor decât pictor-decorator…

O singură dată m-am înşelat. Când am dat ochii cu ticălosul de Elefterescu! O dată şi bine!… Excepţie ca să confirme regula. Gaşpadin Elefterescu, ia mai poftim aci!

Elefterescu se târî pe burtă să iasă din ascunzătoare şi se prezentă clătinând brav din coadă să-şi înfrunte şi el destinul, care se reducea după toate aparenţele la o generoasă raţie zilnică de lovituri în burtă şi peste bot. Dar fu scutit de astă-dată de supliciu, fiindcă dinlăuntru cineva trase zăvorul uşii şi toţi ne-am îmbulzit.

Un moşneguţ pipernicit şi chel, cu ochelari enormi şi cu redingotă verzuie, vorbi înălţându-se în vârful ghetelor:

— Poftiţi, vă rog!… Câţi aţi rămas?… Trei… Şapte. Nouă. Doisprezece. Optsprezece, nouăsprezece. Perfect! Intraţi cu toţii în culoar… Şi de aci, vă rog, intră fiecare în birou, în ordinea sosirii.

Am pătruns în culoarul lung şi strâmt; ne-am aşezat pe băncile de scândură şi am schimbat o aşteptare pe alta.

Unii abia păşeau în birou, potrivindu-şi cravata şi pipăindu-şi pieptănătura, că şi ieşeau după două minute, trântind uşa, şi blestemând mânioşi:

— E un zărghit… Degeaba vă mai pierdeţi timpul. Nu ştie ce vrea! Se uită. Nici nu vrea să te mai asculte. Zice: mulţumesc, m-am lămurit! Un nebun…

Trânteau şi uşa de afară, întorcându-se în ploaia câinoasă cu fulgi.

Alţii însă nu mai apăreau. Erau opriţi, după un examen lung şi misterios pentru noi aceştia, rămaşi de cealaltă parte a uşii. Am observat că pronosticurile lui Egor Uvarovici Karataiev nu dăduseră greş. Nu s-a întors de acolo nici mecanicul cel gros, nici fata bălană şi tristă cu pălăria neagră de doliu, nici tânărul pistruiat, nici cealaltă fată, cu ochii verzi…

— Ce ţi-am spus, tavarăş? Se bucură rusul… Dacă mă cunosc bine în oglindă, am şi eu un cap de om care trebuie să rămână.

Într-adevăr nici el nu mai reveni.

Elefterescu mirosi uşa, dădu semne de nelinişte, păru că mă întreabă cu ochii lui omeneşti; pe urmă se instală cu botul pe labe, în faţa pragului, cu privirea neclintită la mâner. Pentru un câine cu fidelitatea recompensată numai sub formă de energice lovituri peste bot, această dovadă de iubire şi de îngrijorare, avea ceva deopotrivă de înduioşător şi absurd.

— Na! Cuţu! Elefterescule! Na, urâtule, na, mă urâtule!

Voiam să-l dezmierd. Câinele ridică privirea deodată atât de ofensată şi de arogantă, încât m-am simţit şi eu jignit. Cuprins de o furie neroadă, i-am strigat:

— Javră, poate te-ai supărat că nu ţi-am spus: domnule Elefterescu? Na! Ţine, Elefterescule! Na! Încasează, Elefterescule…!

Loveam şi eu cu aceeaşi energie ca Egor Uvarovici Karataiev, ex-pictor decorator, ex-aghiotant al generalului Scerbacev.

— Dumneata?

Moşneguţul pipernicit, cu ochelarii enormi, mă privea din uşă. M-am oprit ruşinat. Nu mai era nevoie să intru. Fapta mea ridicolă şi nătângă mă recomanda înainte de orice introducere.

— Intră!… Mă îndemnă însă moşneguţul zâmbind cu bunăvoinţă.

Am păşit fără nici un curaj. Mă aşteptam să regăsesc ceilalţi tovarăşi care nu mai apăruseră. Nu mai era nimeni. Mă aşteptam să dau ochi în dosul biroului cu un personaj solemn şi sever, un director impunător de cine ştie ce importantă întreprindere! Tot timpul socotisem bătrânul cu bărbiţa rară ca firele de hrean şi cu redingota verzuie un funcţionar subaltern, ceva între intendent şi uşier, un fost arhivar la vreo primărie, agent auxiliar la vreo percepţie sau altceva foarte mărunt, pe la vreo Înregistrare, Ieşire, Condica de expediţii. Totul pleda în port şi înfăţişare pentru aceasta: chelia şi piperniceala, redingota verzuie şi manşetele tari, cravata de fabrică prinsă cu mecanism în buton şi bărbiţa afumată. În loc să chibiţească într-o cafenea hâdă şi tristă, printre alţi pensionari, moţăind în jurul unei partide de table pe-un şvarţ, îmi spuneam că s-a căpătuit cu vreo modestă sinecură oarecare pe lângă enigmaticul Coppelius, în căutare de atât de diverşi profesionişti, pen-tru atât de diverse servicii cum anunţase Mica publicitate.

Dar privirea mi-a fost irezistibil capturată de privirea maliţioasă a ochilor, lucind fosforic după ochelarii cei mai bombaţi pe care i-am văzut vreodată. Şi n-au mai existat înainte-mi decât ochelarii aceştia enormi şi monstruoşi, ca desprinşi dintr-o mască de scafandru.

Examenul dură lung. Am plecat privirea biruit.

— Dumneata? Repetă întrebarea cu o bunăvoinţă în glas care contrasta cu severitatea examenului.

— Sunt pianist… Am îngăimat. Ştiu să cânt şi la vioară…

Minţeam numai pe jumătate. Într-adevăr, în copilărie, mama îmi descoperise talentul de pianist şi viorist, iar în adolescenţă urmasem dezordonat, câţiva ani, cu un compozitor vestit, care părea foarte încântat de aptitudinile mele muzicale. Mai târziu, îmi folosisem darul înnăscut doar la petrecerile nocturne cu amici de ocazie, luând locul pianis-

tului în diferite cabarete şi parcurgând tot repertoriul de ro-manţe, de fox-troturi, de cântece ruseşti şi spaniole, negre şi argentiniene. Mă agăţasem într-un noroc de anunţul din Mica publicitate. Abia acum, sub privirile maliţioase din dosul ochelarilor, înţelegeam cât de îndrăzneaţă mi-a fost pretenţia să mă înfăţişez ca un pianist şi un viorist de profesie.

— Perfect! Rosti moşneagul cu ochelari şi bărbiţă. Să ascultăm şi să ne convingem!

Merse în fundul camerei şi deschise capacul unui cla-vir. Eliberat de privirea lui, întâia oară am văzut pianul, după cum întâia oară am descoperit alte amănunte bizare ale încăperii: planşele anatomice de pe pereţi, manechinele de croitorie pe picioarele cu suport, instrumente necunos-cute pe birou, peruci şi pălării după moda de acum o sută ori două de ani.

— Să încercăm asta… Ia loc, te rog!

M-am aşezat pe taburetul înalt. „Asta” era Baletul Coppelia68: partitura deschisă la prima pagină. Nu-l cântasem niciodată. Nu mai atinsesem degetele pe clape de cinci, poate de şase ani. Moşneguţul îşi scufundă mâinile în buzunările pantalonilor şi se depărtă să nu mă intimide-ze, privind planşele de pe pereţi ca un turist străin într-un muzeu.

Am început şovăind. La lipsa de exerciţiu se adăoga frigul umed pătrunzând până în oasele degetelor amorţite. Mi-am dat îndată seama că era un mizer rezultat şi m-am oprit cu descurajare.

— Aceasta e tot? Întrebă surâzând necunoscutul. Slab, în acest caz!… Foarte slăbuţ! Dă-mi voie puţin…

Se aşează pe taburet, după ce-l răsuci pe măsura înălţimii lui; reluă din capăt pasajul.

L-am privit cu uimire. Cânta cu o siguranţă şi cu o artă subtilă, vrednică de un maestru care a dat toată viaţa concerte de clavir.

— Aceasta voiam! Declară cu simplitate, încetând şi răsucindu-se o dată cu scaunul. Să încercăm vioara. Poate eşti mai familiarizat cu vioara…

Îmi deschise un sicriaş negru. Mă aşteptă să acord strunele, cu degetele tremurând. Din nou privi la planşele de pe pereţi. Şi din nou, rezultatul a fost încă mai mizerabil.

Necunoscutul îmi desprinse vioara din mână, o culcă pe umăr, sub bărbie, şi îmi arătă cum trebuia într-adevăr cântat Baletul Coppelia.

Era o lecţie de care am roşit, umilit ca un înşelător prins asupra faptului. Adineauri îl credeam pianist; acum mă surprindea că nu i-am văzut chipul în galeria violoniştilor celebri. Redingota verzuie, manşetele tari, cravata prinsă cu mecanism în buton dispăruseră, să lase loc unei făpturi supranaturale, făcând corp cu vioara şi dezrăsucind sub arcuş o serpentină melodioasă, cum n-am cunoscut decât în serile unice, din cealaltă viaţă a mea, când în sălile de concert, în tumultul spectatorilor, aclamam pe un Enescu, un Kubelick69, un Ysa˙e70.

— Aceasta voiam! Repetă cu aceeaşi simplitate, depunând cu luare aminte vioara în sicriaşul capitonat.

Am înţeles şi am bâlbâit o scuză pentru cutezanţa cu care am încercat să-l înşel. Am plecat spre uşă, spre ploaia câinoasă de noiembrie, spre culcuşul din subsolul casei dărâmate, acolo în lumea mea mizerabilă, în tovărăşia omului cu mâna de fier şi a scăldătoarei de cadavre. Nu eram vrednic de altceva. Nu meritam altceva.

Poate mersul mi se împleticea. Poate spinarea mi se încovoiase ca la osândiţii cu ghiulea atârnată la cătuşele mâinilor. Poate a simţit că îmi înotau ochii în lacrimi.

— Eşti grăbit? Întrebă la spatele meu. Pentru un om care aşteaptă de trei ceasuri în ploaie, graba aceasta e cel puţin o inconsecvenţă, ca să nu-i spunem altfel…

M-am întors:

— De unde ştii dumneata că aştept de trei ceasuri în ploaie?… Am trecut… Am văzut lume adunată. Mi-am adus

aminte de anunţul din ziar. Şi am încercat. Din simplă curiozitate, domnule, domnu…

— Zi-mi domnule Coppelius, de vreme ce eu singur mi-am ales numele acesta hoffmannesc71.

Pe urmă, moşneagul râse, privindu-mă fix din dosul ochelarilor enormi şi bombaţi:

— Ai trecut?… Ai văzut lume adunată? Ai intrat din simplă curiozitate?… Tinere, dă-mi voie să constat că nu ştii defel, dar absolut defel, să minţi! Descoperirea îmi face plăcere… E însă inutil să persişti… Ştiu când ai sosit. Ştiu că ai avut timp, aşteptând, să legi prietenie nouă cu amicul de dincolo, pictorul decorator. De ce mă priveşti cu ochii aceştia?

Într-adevăr, lăsasem mânerul uşii şi mă întorsesem cu totul, să-i cercetez mai atent chipul de divinator.

— De ce mă priveşti cu ochii aceştia? Continuă să surâdă necunoscutul, răsucindu-şi în sus bărbiţa rară. E foarte simplu. De o simplitate copilărească. Dumneata ţi-ai imaginat că v-am făcut să aşteptaţi din neglijenţă? Sau din capriciu? Sau din sadism? Eu am nevoie de oameni decişi să-mi rămână devotaţi o jumătate de an, poate un an. N-am nevoie de oameni care vin şi pleacă… De aceea v-am pus înadins la încercare rezistenţa, şi de la, fereastra de sus, v-am urmărit sosind şi plecând. Selecţia s-a făcut de la sine! Aţi rezistat cei mai disperaţi, sau cei mai încăpăţânaţi. Pentru mine tot una! Oameni de aceştia caut eu. Păcat că atât nu e destul… Pentru un pianist şi un viorist, cum te-ai prezentat dumneata, atât nu e destul. Mai trebuiau s-o confirme şi alea de colo…

Arătă cu degetul şi cu vârful bărbiţei din fire de hrean, clavirul şi cutia vioarei.

Am coborât ochii în pământ. Pe scândurile nevăpsite, încălţările mele ude lăsaseră şuroaie subţiri de apă. Omul îmi urmări privirea. Se uită îndelung la ghetele sparte, păru că îmi citeşte toată deznădejdea vieţii în această mărturie de mizerie şi adăugă cu regret:

— Ce e de făcut? Anunţul meu nu urmărea scopuri filantropice. Am nevoie de oameni utili…

— Îmi pare că există şi un anunţ pentru un om de serviciu… Aş fi gata. Mă mulţumesc cu atât şi sunt bucuros dacă…

A fi acceptat om de serviciu mi se părea acum o supremă fericire şi m-am agăţat de această speranţă, îngăimând o implorare miloagă, fiindcă iarăşi mi-a trecut pe dinaintea ochilor subsolul unde aveam să mă întorc, tova-răşii nopţilor de chin şi halucinaţie: omul cu mâna de fier, spălătoarea de cadavre, şobolanii cu pântecul gras şi umed alergând dezgustător pe obrazu-mi, când începe să bată în ladă cârligul ciungului.

Necunoscutul surâdea cu milă, răsucindu-şi firele bărbiţei:

— Om de serviciu! Om de serviciu! Pentru aceasta trebuie să ai altfel de mâini şi altfel de spate… De altfel, am tocmit om de serviciu…

— Atunci îţi răpesc timpul degeaba, domnule… Te rog să mă ierţi…

Şi din nou m-am îndreptat spre uşă.

Îmi trecu înainte cu o agilitate neaşteptată, astupând intrarea cu spatele şi scormonindu-mă cu sclipirea maliţioasă de sub ochelari:

— Ce grabă, tinere! S-ar spune că te aşteaptă cineva cu masa întinsă… Haide! Întoarce-te aci, la birou, şi să mai încercăm. Dacă dumneata eşti gata să renunţi atât de uşor, nu pot renunţa eu acum. E întâia oară când mi se întâmplă să greşesc… De pe fereastră, afară, te-am ales încă de acum un ceas. Instinctul meu nu m-a înşelat niciodată… Aşează-te pe scaun şi dă-mi voie să te supun la un mic interogator… De câţi ani n-ai cântat la vioară şi la clavir?

— De cinci sau şase ani…

— Perfect! Se bucură necunoscutul. În acest caz restul interogatorului e de prisos. E ceea ce mă aşteptam… Lipsă de exerciţiu, lipsă de încredere… Te-ai luat vreodată în serios?

— Nu!… Am mărturisit. Când am citit anunţul astăzi dimineaţă, mi-am adus întâia oară aminte că am urmat odată, demult, în adolescenţă, lecţii cu…

Aci, am pomenit numele compozitorului vestit, prieten al tatei, care într-adevăr numai pentru această prietenie îmi făcuse graţia să-şi piardă câteva ore pe săptămână cu un copilandru leneş şi năzuros, ca mine.

Necunoscutul se răsturnă pe spătarul scaunului şi micşoră ochii sub lentilele bombate, să mă examineze cu o bunăvoinţă din care dispăruse ironia:

— Perfect! Aveam siguranţa că nu m-am înşelat şi sunt încântat că mi-o confirmi. De data aceasta, nu-ţi cer nici un fel de dovadă… Ştiu că nu minţi, deşi e destul de ciudat faptul că un elev al unui astfel de profesor, nu s-a gândit mai din timp să-şi folosească învăţătura şi măcar să-şi câştige cu ea existenţa… Mă surprinde că ai aşteptat să ajungi aşa şi aci, ca să-ţi aminteşti aceasta…

— Domnule… Domnu…

— Zi-mi Coppelius! Zâmbi necunoscutul cu o indulgentă persiflare pentru propria lui slăbiciune de maniac. Zi-mi Coppelius!… Aşa vreau să rămân pentru toţi. Pentru dumneata şi pentru cei de dincolo…

Dincolo, era camera unde fără îndoială aşteptau ceilalţi recruţi ai necunoscutului.

— Domnule Coppelius, ca să explic cum am ajuns aşa şi aci ar trebui să povestesc un adevărat roman. Aproape un roman poliţienesc, şi nu ştiu dacă aceasta…

Necunoscutul întinse mâna peste birou, cu degetele răşchirate, într-un gest de oprire:

— Nu e nevoie să le cunosc acestea, tinere. Nici nu mă interesează. Deocamdată, reţin ceea ce am bănuit… Lipsă de exerciţiu, lipsă de încredere… Într-o lună ori două de muncă, ai să ajungi la ceea ce căutam… Încât de astăzi te consideri angajat. Un an; cinci mii de lei pe lună deocamdată – şi poate suma să se dubleze şi angajamentul să se prelungească. Ne-am înţeles?

Înaintea ochilor îmi jucau planşele anatomice de pe pereţi, manechinele acoperite cu pânză de doc, ochelarii bombaţi şi enormi, de scafandru. Depăşea orice nădejde. Deodată, printr-o magie, se scufundau într-un trecut fără întoarcere tovarăşii mei din subsolul casei dărâmate: omul cu mâna de fier, spălătoarea de cadavre, nopţile în aşternutul de ţoale de pe cimentul umed, şobolanii cu ţeasta strivită şi cu intestinele scoase de cârligul de fier. Se mai întâmplau miracole. Mai era încă o posibilitate de revenire la viaţa omenească, între oameni.

— Am înţeles că ai primit! Stărui necunoscutul, întinzându-mi mâna osoasă, din manşeta rotundă şi tare.

N-aveam tăria să rostesc un cuvânt de mulţumire şi de bucurie. Emoţia îmi îneca glasul. Toată voinţa era adunată să-mi stăpânesc plânsul nervos, urcat în gâtlej.

— Sunt sigur că un avans pe prima lună e binevenit! Spuse necunoscutul cu acelaşi ton de bunăvoinţă zeflemistă, sub care îşi ascundea intenţiile enigmatice, tot aşa cum îşi masca privirea în dosul ochelarilor deformanţi.

Deschise sertarul şi numără dintr-o cutie de sârmă verde.

— Dar nici nu ştiu la ce sunt angajat. Ce am de făcut?… La ce m-ai găsit bun dumneata, care acum un sfert de oră ai recunoscut singur că n-ai dat anunţuri cu intenţii filantropice…?

— Aceasta ai s-o cunoşti mâine. N-avea nici o teamă!… Cu tot numele meu hoffmannesc, nu cumpăr suflete, nici nu-s vampir şi nici nu te angajez în cine ştie ce aventură fantastică. E ceva foarte simplu! Şi sper că e ceva care să vă pasioneze, pe dumneata şi pe camarazii dumitale de dincolo.

Moşneagul se ridică în picioare. Îmi împinse în silă hârtiile albastre.

— Mâine dimineaţă, la opt, te rog să fii aci. De data aceasta n-o să mai aştepte nimeni afară. Acum, mi se pare că te aşteaptă prietenul dumitale, pictorul decorator.

Mă conduse la o uşă acoperită de draperie. Cum am păşit pragul, s-a ridicat de pe scaun noul meu amic, Egor Uvarovici Karataiev. Îmi oferi o ţigară de tutun Macedonia şi mă zgudui voios de amândoi umerii:

— Ce ţi-am spus, tavarăş? N-aveam ţigară acum un ceas. Avem acum şi o să avem mâine. Nicivo! Să-l chem pe Elefterescu şi o să facem un popas la cârciuma de peste drum… Acolo ne încălzim cu una-două-trei-patru-cinci ţuici fierte şi am să-ţi povestesc istoria acestui ticălos între ticăloşi.

Se răsuci pe călcâie şi bătu din pintenii invizibili. Şi-a chemat câinele din culoar. Am ieşit în stradă.

Cu o energie reconfortată de realizarea speranţelor. Egor Uvarovici Karataiev, cum ajunse în ploaie, aplică două lovituri de cizmă în spatele câinelui cu trup şi labe de crocodil:

— Gaşpadin Elefterescu, pofteşte şi mă mai lasă şi acum fără tutun şi fără zacuscă. Ţine! Pe azi cred că-ţi ajunge!… Mi se pare că am să-ţi dau de astă-dată şi un cotlet supliment. Nu e în fiecare zi sărbătoare!

Câinele suportă loviturile cu abnegaţie şi porni înainte, clătinând coada dârză ca şi cum s-ar fi bucurat şi el că împotriva tuturor vicisitudinilor vieţii a triumfat încă o dată filosofia optimistă a stăpânului:

— Nicivo!

III.

BALETUL MECANIC

Şi-n lumea ocheanelor triste
Mă prinse sinistre gândiri -
În jurul meu corpuri de ceară
Cu hâde şi fixe priviri.
Şi-acea caterincă – fanfară
Îmi dete un tremur satanic;
În racle de sticle – princese
Oftau, în dantele, mecanic.

(G. BACOVIA)

Eram opt şi cu Elefterescu nouă.

Opt devotaţi cu trup şi suflet patronului.

Din cea dintâi zi, prin înţelegere tacită şi unanimă, am respins numele ales cu intenţie maliţioasă din povestirile lui Hoffmann. N-am vrut să auzim despre nici un domn Coppelius. A rămas ca atare numai pentru vecini şi furnizorii cartierului, oameni simpli şi fără habar de fantasmagoriile cărţilor, care nu s-ar fi minunat defel dacă pe strada Tăbăcăriei s-ar fi mutat într-o bună dimineaţă o jumătate de duzină de indivizi, prinzându-şi în uşă cărţile de vizită ale lui Anaxagoras, Democrit, Laplace, Newton, Copernic şi Herodot.

Băcanul ar fi deschis un cont pentru d. Anaxagoras.

Cârciumarul ar fi trimis băiatul cu sifoane la d. Democrit.

Vecinele ar fi aflat îndată dacă d. Copernic e văduv sau burlac bătrân.

Iar doamna Esmeralda, cumulând cu mult succes profesia de moaşă diplomată cu aceea de expertă mijlocitoare a căsniciilor fericite, s-ar fi făcut luntre şi punte să descopere dacă d. Herodot n-are cumva vreo fată de măritat, cu ce lungime de nas şi circumferinţă de talie, ce zestre şi ce pretenţii.

Tot astfel şi cu aceeaşi sublimă candoare, se opreau acum seara din mers, să tragă cu urechea la aparatul de radio al d-lui Coppelius, născocire încă nouă şi rară. Mai senzaţional li se părea acest aparat decât cartea de vizită prinsă în uşă cu numele unui erou din povestirile lui Hoffmann.

Pentru noi toţi însă, omul cu anunţurile ciudate de ziar a devenit îndată Patronul. Adică şeful răbduriu, atoateştiutor şi omniprezent, animatorul care inspiră încredere şi impune respect, acel patron unic şi himeric visat de toţi proletarii lumii; dorind în loc să ordone, sfătuind în loc să dojenească şi ameninţând cu un deget glumeţ sau consternat, în loc să amendeze.

Din prima dimineaţă ne-a cucerit. Din primul ceas ne-a dezarmat.

Era şi în afară de tot ce mai văzusem şi-am fost obicinuiţi.

Sami, Sami Goldstein, anatomistul roşu şi pistruiat, şters din controalele tuturor universităţilor fiindcă a găzduit cândva nişte faimoşi colportori de manifeste revoluţionare şi care nu-şi pierduse pentru atât mucaleala acidă a rasei, ne-a atras atenţia din acest prim ceas că ne-am găsit patron „o pereche de ochelari cu om”, nu un bătrânel cu ochelari, cum ne minţise văzul. Într-adevăr, patronul cu trupul lui puţin şi bicisnic părea un simplu pretext, un modest apendice al ochelarilor, cu toată fiinţa concentrată în lentilele enorme şi în sclipirea fosforică de sub cristalul convex.

Egor Uvarovici Karataiev, iniţiat al ştiinţelor oculte şi fanatic adept al metempsicozei, încă de la cârciuma cu ţuică fiartă a celei dintâi mai de aproape cunoaşteri, îmi împărtăşise convingerea nestrămutată că avem de-a face cu întruparea unui duh nepământean; poate un geniu bun descins din slăvi pentru cine ştie ce izbăvire a sufle-telor, poate un geniu rău sosit din beznele afunde pentru cine ştie ce pierzanie a lor.

Iar Gustav, mecanicul neamţ, declarase pur şi simplu că „nu ştie de unde să-l înceapă”. Pentru el universul se împărţea în două lumi răspicat distincte: aeea pe care ştia „de unde s-o înceapă” şi pe care o demonta piesă cu piesă, metodic, ca măruntaiele unui motor cu cheia franceză, şi cealaltă, ermetic închisă ca o sferă perfectă şi ca atare, nemaimeritând o trudă zădarnică şi fără izbândă.

La această părere se alipiseră şi ceilalţi tovarăşi, după mintea, priceperea şi preocupările lor: Gaston, profesorul de dans; Maftei, omul de serviciu: Ludmila, croitoreasa bălană şi tristă sub haina cernită: Betty, coafeza cu ochii verzi ca marea de la Saint-Malo şi cu unghiile lăcuite cu sirop de zmeură. Întrebările lor nu mergeau atât de departe. Patronul era fără îndoială o făptură enigmatică.

Dar enigmatică e toată viaţa dacă scormoneşti sub pojghiţa rotunjită şi lucie. Spre ce folos să cauţi explicarea inexplicabilului? De ce să iriţi o generozitate a providen-ţei? În dimineaţa anunţului, în ploaia gheţoasă şi cruntă se îmbulziseră peste cincizeci de concurenţi, rămăseserăm nouăsprezece, din aceştia am fost aleşi opt; patronul ne angajase pentru toată iarna, cu preţuri neaşteptat de mărinimoase, era răbdător şi nu arăta niciodată faţă ursuză, ştia să explice fiecăruia ce vrea de la el, fiindcă fiecăruia ar fi putut să-i fie maestru tot aşa cum îmi dovedise cu umilitoare simplitate dându-mi îndoita lecţie de vioară şi clavir – restul n-ar fi însemnat decât complicaţii primejdioase. O provocare a destinului clement.

Cu un cuminte instinct de conservare, nici Gustav, nici Betty, nici Gaston, nici Maftei, nici Ludmila, nu voiau să cunoască mai mult decât lăsa să se vadă şi să ştie patronul.

Rămâneam numai noi trei devoraţi de demonul curiozităţii: Sami, Egor şi eu. Dar tustrei nu eram împinşi de o iscodire vulgară. Ne străduiam să-l pricepem deplin, fiindcă nu mai întâlnisem încă asemenea înmănunchere paradoxală de atotştiinţe. Egor jura că dacă într-adevăr patronul nu este întruparea unui duh nepământean, atunci a fost neapărat în tinereţe sau în altă viaţă pictor-desenator şi sculptor. Sami recunoştea, cu amorul propriu ulcerat, că mai are de învăţat de la dânsul anatomie. Gustav îl socotea inginer-mecanic, ascuns sub un nume de împrumut, ca să apere de indiscreţia confraţilor o invenţie şi un brevet. Eu îi căutasem chipul în galeria violoniştilor şi pianiştilor de acum două decenii. Gaston, profesorul de dans, ne dăduse ideea să cercetăm în colecţiile vechi de ziare şi reviste fotografiile maeştrilor de balet de la opera imperială din Petersburg, de la opera din Berlin, Viena sau New-York.

Patronul trecea printre noi în redingotă verzuie, se depărta şi se apropia, alintându-şi cu degetele uscate bărbiţa rară ca firele din rădăcină de hrean; ochii fosforici de sub lentilele ochelarilor descopereau o erezie neiertată

şi atunci, apuca el creionul sau pensula de văpsea, lua el vioara sau se aşeza el pe taburetul pianului, mânuia el cheia franceză a lui Gustav sau schiţa el o articulaţie şi un muşchi pe planşele lui Sami. Rezultatul era deopotrivă de zdrobitor pentru oricare dintre noi. Dar nimeni nu se simţea umilit. Ne cucerise pe toţi. Ne robise aşa cum ne-a voit: devotaţi cu trup şi suflet.

În dimineaţa dintâi, ne-a adunat numai pe noi bărbaţii (în afară de omul de serviciu, creatură hirsută şi cu fruntea teşită, abia coborâtă alaltăieri din maimuţă – cum pretindea Sami); ne-a adunat în biroul cu planşe, instrumente şi manechine, să ne explice în câteva cuvinte ce vrea şi ce aşteaptă de la fiecare în parte şi de la toţi împreună.

Proiectul, când a început să ne vorbească, ni s-a părut fantast şi lipsit de orice perspectivă de îndeplinire. Când a sfârşit, după o oră, l-am găsit de o simplitate a la oul lui Columb şi predestinat unei celebrităţi fulgerătoare.

Un balet de automate – un balet mecanic.

Un balet ca pentru acest veac al maşinismului, unde pirueta balerinei şi orchestra, saltul aerian al lui Nijinski72 şi himerica păpuşă a Karsavinei73 din Petruşca74, să realizeze într-adevăr visul lui Wagner dintr-o faimoasă scrisoare către Liszt: „Creaţia unei lumi care nu există…” Totul obţinut prin miracol mecanic, fără nici un compromis, fără nici o concesie. Iluzia completă a vieţii, prin înlăturarea completă a vieţii. O feerie electrică. Experienţa lui Coppelius, dezbrăcată de literatură fumegoasă şi fantastică, transpusă pe terenul realităţii, aşa cum se cuvine într-o epocă în care calul şoselelor a fost uzurpat de automobil, peştele oceanului de submarin, pasărea cerului de avion. Nu păpuşi de ceară imitând cu o jalincă stângăcie chipul şi gestul uman, ci automate care să depăşească imperfecţia omenească şi să însemne o glorificare a veacului, printr-o artă a veacului, cu mijloacele veacului.

Rolurile noastre au fost distribuite chiar dintr-această dintâi dimineaţă.

Gustav avea să pregătească inimile de rotiţe şi de resorturi, angrenajele care transmit viaţa electrică.

Sami reconstituia fiecare articulaţie şi fiecare tendon, ca să dea mişcării elasticitatea desăvârşită a muşchiului viu.

Egor zugrăvea decorul, turna mulajele şi stiliza chipurile, aşa ca personajele baletului să reprezinte o sinteză alegorică: puritatea, pasiunea, ura, intriga, gelozia, graţia, grotescul…

Eu şi Gaston descompuneam fiecare notă şi fiecare figură a baletului care, înregistrată sincronic în mecanismul interior al automatelor, urma să le dea o viaţă şi o mişcare proprie.

Ludmila încheia costumele şi Betty friza perucile după desenele lui Egor; iar Maftei, mătura gunoaiele noastre şi se minuna cu mâna la gură.

În toamna următoare, Baletul mecanic trebuia să-şi facă apariţia pe scena Operei mari de la Paris şi să purceadă în turneu în toate capitalele europene şi în America. Triumful se afla dinainte asigurat şi patronul nu înţelegea să-l cucerească printr-o savantă aţâţare a curiozităţii, ci prin perfecţiunea tehnicii împinsă până la ultima consecinţă, înlăturând din spectacol tot ce e viu şi organic, variind programul de la o seară la alta, alternându-l cu încă un mai straniu concert, fără vioare, clavir şi voce omenească – un concert radiofonic cu armoniile culese din spaţiu şi cu voci sintetice desenate foarte simplu pe un sul de hârtie ca pe un înregistrator seismografic, dar întrecând în puritate şi în desăvârşire o biată coardă vocală umană: glasul lui Caruso sau Şaliapin, a lui Tita Ruffo sau al Mariei Galvani.

N-am priceput ce poate însemna acest concert radiofonic şi mai ales această voce sintetică.

Patronul şi-a alintat surâzând enigmatic firele bărbiţei de hrean şi, privindu-mă prin ochelarii de scafandru, îmi recomandă puţină răbdare:

— Totul are să vină la rândul său, prietene… Deocamdată mergi cum ai început. Îmi face plăcere… Eşti în progres de

la o zi la alta şi în două luni o să putem trece de la fleacurile acestea la ceva mai serios.

„Fleacurile” erau clavirul şi vioara care în mâinile lui scoteau armonii dumnezeieşti… Ce altceva putea să fie încă mai serios?

În aşteptare, rememoram tot ce uitasem şi învăţam ceea ce n-am ştiut niciodată. Îmi descoperisem un dar; iar pentru acest dar o patimă, care acum zece ani m-ar fi scutit poate de toate scufundările, axându-mi altfel viaţa. Şi care patimă şi dar, acum, după atâtea încercări şi ispăşiri, presimţeam că au să-mi aducă izbăvirea. Îndârjirea aceasta am recunoscut-o la toţi camarazii mei. Se întâmpla poate întâia oară minunea când un patron se vedea silit să-şi alunge lucrătorii din atelier şi să-i trimită la casele lor, fiindcă uitau să privească la ceas şi fiindcă nu-i aştepta nimic bun afară, în iarna cu viscol şi ceaţă, într-o lume ostilă unde înceta feeria.

Atelierul dreptunghiular, cu pavaj de ciment în mozaic, alternând pătratele albe şi negre ca o tablă de şah, cu scena ridicată în fund pe un podium de scânduri, cu draperiile de teatru şi transformatoarele de uzină, ar fi nedumerit orice străin căzut printre noi pe neaşteptate. Deoparte clavirul cu coadă, de alta cuptorul electric al lui Gustav; pe o masă planşele lui Sami, alături piedestalul cu pământ ud în care modela Egor fluierând toate cântecele stepelor ruseşti şi ciocnind din pintenii invizibili; pânze văpsite de decor şi pilitura de alamă, panglici de costume şi bobine de sârmă, scrâşnet de ferestrău şi modulaţie de instrument muzical; toate se învecinau, se încrucişau, se anulau – răpeau încăperii înfăţişarea rigidă a unei săli de lucru cu salariaţi tocmiţi să muncească sub comandă, şi toate dădeau amăgirea, de altfel atât de aproape de realitate! A unui adăpost oferit de un binefăcător providenţial pentru câţiva copii bătrâni să-şi câştige pâinea cea de toate zilele amuzându-se.

Sus, pentru fiecare dintre noi se afla o cameră unde ne puteam izola, când lucrul cerea atenţie încordată şi n-avea nevoie de prezenţa celorlalţi. Acolo îmi aveam vioara, o pianolă închiriată de patron, teancuri de partituri, o masă în faţa ferestrei, şi acolo mă regăseam, mă descopeream; un alt eu, pe care nu l-am cunoscut niciodată, care existase în mine şi pe care îl înăbuşisem; zece, cincisprezece ani mă înverşunasem să-l asasinez şi acum se întorcea de pe patul de muribund la viaţă. Afară, în lumina opacă de ceaţă, trecătorii respirau gripă şi dublă pneumonie, jun-ghiuri şi bronşite, în locul oxigenului avid cerşit de plă-mâni. Îi vedeam apărând şi dispărând fantomatici; spectre zgribulite în lapoviţă şi pâclă. Cu spaimă gândeam la soarta mea din această iarnă şi din celelalte ierni, din toată viaţa până la sfârşitul sfârşiturilor, dacă nu mi s-ar fi oprit ochii pe anunţul ziarului aruncat pe masa unei cafenele de şoferi şi birjari. Iar ciudat! Acum amintirea nu se mai oprea nici o clipă la imaginile însorite de pe Coasta de Azur, la palmierii de pe bulevardul Croisette şi de la vila Azur-Eden, la trandafirii şi garoafele, la mimozele şi violetele Rivierei. Îmi erau tot aşa de îndepărtate şi străine ca o viaţă visată, cu peripeţiile altei existenţe, poate citită într-o carte, poate văzută într-un film. Angela cu ochi de azur şi Eliazar, Guguf şi Dickie Hood, Bibia şi Celina; au existat vreodată aceştia aievea în carne şi oase? Şi Nadia Volo-ghin? Şi Mahmud cu râsul alb până la urechi? Şi alte apariţii tot atât de fantastice ca trecătorii necunoscuţi de afară, materializându-se o clipă din ceaţă şi topindu-se din nou în ceaţă?… Trăit-au aievea?… S-au fost amestecat vreodată în viaţa mea?… Mi-au frânt-o ei această viaţă şi m-au scufundat ei într-o oroare de unde ieşeam la supra-faţă ca un înecat, după ce-a dospit în putreziciunea adâncurilor?… Amintirea refuza să reconstituie un singur episod, măcar o clipă din tot ce-a fost, din tot ce-am fost.

Plină de cutremurare, viaţa mea începea din subsolul casei dărâmate, din nopţile fără sfârşit când ascultam gemând în

boarfele ei spălătoarea de cadavre şi când omul cu mâna de fier prindea să bată în pereţii cutiei, speriind şobolanii să-mi alerge pe faţă cu pântecul lor gras, umed şi dezgustător. Acela fusese purgatoriul şi infernul; acolo fusese ispăşirea înfricoşată. De acolo veneam; acolo, cu orice preţ, cu toată însetarea din nou împrospătată de viaţă, mă agăţam de orice nădejde să nu mă mai întorc. Sub nici un cuvânt să nu mă mai întorc.

În camera de alături se auzea ţăcănitul metalic, foarfecele Ludmilei, croitoreasa cu straiul cernit şi ochii trişti.

Prin celălalt perete, străbătea tusea uscată a lui Sami.

Apucam gâtul vioarei, sau mă aşezam pe taburetul pianolei şi un ceas, două, mai multe, (niciodată nu ştiam câte), tot universul din juru-mi, dispărea, până când glasul patronului, din uşă în uşă, trecea să ne trimită la mâncare sau la culcare, ori ne chema la o probă, jos, în atelier, unde creaturile lui mecanice începeau să prindă corp şi fiinţă.

N-avea nevoie să ne grăbească. Dimpotrivă, el ne potolea graba şi nerăbdarea. Ne învăţa că perfecţiunea se capătă numai sub patina timpului. Astfel, am înţeles că planul acestui balet mecanic îl pregătise vreme de un deceniu, cum de altfel dovedeau toate schiţele adunate în mape, toate detaliile şi calculele, toate secţiunile longitudinale şi transversale, toate piesele de experienţă şi păpuşile mecanice în miniatură pe care îşi încercase şi îşi aplicase mai întâi singur născocirile lui, chemându-ne să-i fim unelte numai pentru transpunerea pe altă scară şi numai după ce totul fusese pus la punct, aşa cum sculptorii se înconjoară de ajutoare să-i mărească de o sută de ori macheta unui monument, el punând dalta, cuţitul şi mâna doar acolo unde proporţiile au schimbat o perspectivă şi cer o modificare.

I-am pomenit o dată despre Jucătorul de şah al baronului Kempelen, trecut mai apoi în stăpânirea lui Maelzel şi imortalizat în una din povestirile extraordinare ale lui Edgar Allan Poe75.

Patronul a surâs răsucindu-şi bărbiţa cu fire de hrean:

— Literatură, prietene, literatură… De altfel, literatură genială! Dar noi aci facem altceva: creem artificialul absolut. Jucătorul de şah al lui Maelzel era bazat pe un truc… Noi ne bazăm pe o certitudine matematică şi mecanică! Edgar Poe şi-a cules foarte comod erudiţia în Enciclopedia din Edinburg. Există un capitol, Androizii, unde se află descrise toate automatele celebre din toate timpurile. Interesant, ca simplă curiozitate şi ca arhivă a erorilor omeneşti… Unul singur a înţeles însă unde se află cheia secretă şi acela a rămas un necunoscut. Ai auzit despre Vaucanson? 76

Am căutat să-mi amintesc. Mi-am mărturisit ignoranţa.

Privirea patronului sclipea sub lentilele ochelarilor enormi.

— Nu te scuza! Nu e nici o ruşine… Sunt sigur că n-a auzit nimeni de numele lui. Totuşi se află şi acela trecut pe lista Androizilor în Enciclopedia din Edinburg. Raţa lui Vaucanson, vulgara lui raţă, a fost automatul cel mai perfect din câte au existat; fiindcă numai Vaucanson a înţeles că taina e să reconstitui complet structura anatomică a făpturii vii… Ceilalţi s-au mărginit la exterior. Vaucanson a disecat şi a recompus mai ales interiorul. Fiecare os, fiecare tendon, fiecare apofiză, fiecare cavitate. Aşa cum există pe planşele şi în preparatele lui Sami. Pe urmă, e o jucărie să le pui în mişcare şi când le-ai pus în mişcare, să execute ceva mai mult decât imitarea vieţii… Să trăiască viaţa în artificialul absolut, adică atât cât îi permit eu şi după cum îi comand eu…

Trecea mai departe, la Egor, privindu-i desenul sau macheta peste umăr, cu mâinile la spate, în manşetele tari şi rotunde, de fost arhivar la pensie. Şi nu o dată, bietul Egor Uvarovici Karataiev, cu tot darul care fără revoluţia din patrie l-ar fi sortit poate să ajungă un mare picior şi un mare sculptor la el acasă, înclina fruntea, recunoscând că de o zi ori două lucra în jalnică eroare, şi în loc să observe, se înfundase în eroare.

Din câteva linii sau dintr-o modelare sumară, patronul restabilea un echilibru sau o proporţie, arunca o pată de culoare sau mlădia un contur.

— Secretul e tot acolo, în planşele şi în preparatele lui Sami! Rostea cu modestie, surâzând maliţios sub ochelari. Chiar divinul Rafael ar fi avut ceva de învăţat de pe planşele lui Sami.

Egor ridică ochii miraţi. Patronul continuă cu acelaşi surâs:

— Ai văzut Madona Sixtină? 77

— Mai încape vorbă, patroane!

Mă apropiasem, ca unul care şi eu o cunoşteam, din cealaltă viaţă a mea, când de două ori am poposit în faţa picturii celebre, ghiontit de turişti englezi şi americani, aşteptându-i să se depărteze şi să rămân singur într-o contemplare netulburată, străbătut de presimţirea că mai există pe lume altceva decât viaţa-mi stearpă, desfătările şi zădărnicia-mi de atunci. Acolo cunoscusem întâia oară sublimul, curând izgonit din dicţionarul meu de sceptic om de nimic.

— Capodoperă, nu? Surâdea patronul.

Ne-am întrecut amândoi, eu şi Egor, în slăvirea acestei podoabe unice a Renaşterii. O culme. Tot Rafael; divinul Rafael.

Patronul ne lăsă să sfârşim:

— Fireşte, capodoperă! Şi cunoaşteţi replica, tot atât de celebră, dintr-un muzeu german? O capodoperă şi aceea!… Dar în acelaşi timp, ce admirabilă colecţie de erori într-un singur tablou! Sfântul, vă aduceţi aminte, Sfântul cu arătătorul întins? Era un Sfânt foarte ciudat, cu şase degete la mâna dreaptă, monstruozitate despre care nu pomeneşte nici un evanghelist. Îngerii de jos, cei doi îngeri… Vă aduceţi aminte? Unul şi-a pierdut o aripă. Poate de aceea priveşte atât de melancolic spre cer… Un sfânt cu un deget mai mult; un înger cu o aripă mai puţin. În orice caz, compensaţia e cam slabă!… Iar Madona, divina Madonă! Aţi

observat în ce braţ ţine pruncul sfânt? Nici o mamă şi nici o doică nu ţine copilul în dreapta cu mâna stângă, chiar dacă le-ar teroriza un pictor despot să nu se clintească dintr-o asemenea poză incomodă. Nu-l ţin aşa, fiindcă un braţ nu poate rezista cinci minute la un supliciu ca acesta. Un braţ e o pârghie, iar pârghiile îşi au legile lor… Iată un amănunt pe care divinul Rafael se pare că îl ignora cu toată superbia geniului.78

— Patroane! Am protestat în acelaşi glas, Egor şi eu.

Patronul surâdea înveselit sub ochelarii de scafandru şi ridicând mâinile în manşetele rotunde, se apără în glumă de indignarea noastră împotriva atâtor insinuări iconoclaste.

— De ce „patroane”? De ce scandalizarea aceasta?… Verificaţi întotdeauna realitatea şi învăţaţi să o observaţi!… Planşele lui Sami şi câteva şedinţe de disecţie într-o sală de autopsie fac pentru pictor uneori mai mult decât toate tablourile lui Rafael, prietene Egor. Aceasta ne-o învaţă şi Leonardo da Vinci!… Marele, într-adevăr marele Leonardo. În loc de inspiraţie, punea înainte observaţia experimentală, ordinea şi metoda sintetică. De aceea a fost întotdeauna stăpânul subiectului, în loc să fie servul subiectului. De aceea perfecţiunea lui are ceva misterios, ca şi femeile lui. Ca Gioconda, SfântaAna şi misteriosul Sfântul Ioan, care era poate şi acela o femeie, dar în orice caz n-avea şase degete la mână. Secretul e simplu, prietene Egor! Leonardo da Vinci nu era numai pictor, numai mână şi ochi. Era o inteligenţă!… Pictura, pentru dânsul, însemna un fel de exprimare a unui om deprins să se mişte într-un vast sistem inte-lectual. Leonardo era un matematic, un fiziolog, un inginer, un inventator, un savant, un filosof… Ştia ce este acela un calcul al probabilităţilor… Nu trecea oare la curtea lui Ludovic le More79 drept un mag, fiindcă îi plăcea să pună şi să dezlege enigme?… Nu fabrica monştri, făpturi supranaturale, fie numai în desen, fie chiar în jucării mecanice?… Studia pur şi simplu tot ceea ce e urât şi înfricoşător, cu sângele rece al fiziologului imparţial. Nimic

nu e urât în viaţă, de vreme ce şi urâtul e o formă a vieţii… Aţi văzut vreodată caricaturile lui?… Vă asigur că se poate învăţa din ele ceva mai mult decât din Madona mai sus pomenită a lui Rafael. Fiecare caricatură e o teoremă a facultăţilor de expresie. Din contracţia unui muşchi rezolva secretul rânjetului hidos şi al surâsului ideal… Pentru el matematica şi poezia, pictura şi muzica, sculptura şi arhitectura, mecanica şi ingineria, însemnau un tot. Se completau, se împleteau, se întrepă-trundeau. N-a făcut niciodată ceva frumos, nu l-a preocupat aceasta. Dincolo de frumos, a presimţit misterul… Naivii se minunează că în desenele lui s-au găsit cele dintâi proiecte logice ale maşinilor de zburat… Mai interesant ar fi să ne imaginăm ce vor fi spus despre ele contemporanii lui, chiar protectorii lui… Un Ludovic le More, un Cezar Borgia80, un Francisc I81. Proiectele lui erau mai mari decât vremurile lui. Era prea mare şi prea complet! Rafael era numai un copilandru divin…

Rămăsesem locului. Patronul se afla acum lângă Gustav. Pusese mâna pe rotiţele de dur-aluminiu, turnate lichid incandescent în tiparele de pământ refractar şi răcite în zece minute, să reziste la o sută de turaţii pe secundă, ca piesele motoarelor de avion. Arăta un defect. Gustav îl asculta şi aproba dând din cap.

Am privit unul la altul, Egor şi eu. Surâdeam stânjemţi. În ochii lui Egor, citeam neîncrederea. A doua zi a venit cu o reproducere după Madona lui Rafael, din muzeul de la Dresda. Răscolise toate librăriile. Patronul avea dreptate. Nu lipseau nici cele şase degete ale Sfântu-lui. Nu-i crescuse nici aripa lipsă a îngerului cu ochi melancolici. Iar divina Madonă nu-şi schimbase mâna din cea mai nefirească poziţie în care o mamă şi-a ţinut vreodată pruncul în braţe.

— Două ore, două ore am stat înaintea originalului la muzeu, când eram elev la belearte şi n-am văzut nimic, se căina Egor Uvarovici Karataiev. Acasă, la Moscova, aveam o

reproducere mare, în culori, şi n-am văzut nimic… Dimineaţa, când deschideam ochii, mă deşteptam cu tabloul în faţă. Şi n-am văzut nimic! Aceasta e ceva nemaipomenit… Am să arunc pensulele. Nu mai fac nici o pictură. Sunt un măgar!… Nu sunt bun decât de ajutor de profesor de călărie… Elefterescule! Ia poftim aci, gaşpadin Elefterescu!

Câinele se apropia pe picioarele strâmbe de crocodil şi privea supus în ochii stăpânului.

— Te uiţi la mine şi te bucuri? Exploda Egor. Na! Mai râzi, pan Elefterescu?… Mai bucură-te şi te veseleşte atunci, gaşpadin Elefterescu…!

Egor Uvarovici Karataiev îl pocnea cu vârful cizmei peste bot şi în burtă, iar bietul Elefterescu nu arăta nici un semn de bucurie, după cum nu arăta niciunul de in-dignare sau revoltă. Acum ştiam că seara, când Egor se opreşte la cârciumă să-şi împlinească porţia de spirt şi să cânte din armonică tot repertoriul stepelor, al Caucazului şi al Donului, câteodată cuprins de înduioşare, îl urcă pe Elefterescu pe ghenunchi, îl sărută şi plânge, îşi cere iertare şi îl dezmiardă, până ce câinele, prinzând curaj, îl linge pe gură cu o limbă rapidă ca o săgeată.

Atunci Egor îl apucă de coadă şi îl aruncă din praştie, cu botul într-un ungher al încăperii.

— Aha! Răcneşte la el, izbindu-l cu tocul şi cu vârful cizmei. Din nou sărutul lui Iuda, pan Elefterescu? Din nou mă săruţi, ca să mă vinzi pentru treizeci de talanţi?

Elelterescu icneşte sub lovituri şi rabdă. Pe urmă porneşte dând voios din coadă, înaintea stăpânului, să schimbe o cârciumă pe alta, unde îl aşteaptă aceleaşi dezmierdări şi aceleaşi vârfuri de cizmă.

Sami susţinea că picioarele lui Elefterescu s-au scurtat până la ultima expresie numai fiindcă s-au tocit pe trotuarele Bucureştilor, urmându-şi cu fidelitate stăpânul, în toate cârciumile şi bodegile pe care le cutreiera Egor până târziu, după miezul nopţii, să propovăduiască tovarăşilor întâmplători de pahar, credinţa în Dumnezeu şi

în Diavol, în mister şi în destin, în migraţia sufletelor şi în alte miracole oculte. A doua zi, dimineaţa, Egor era odihnit şi plin de însufleţire la datorie, fluiera cântecele căzăceşti şi izbea din pintenii invizibili, modelând lutul sau zugrăvind pânza cu aceeaşi patimă cheltuită noaptea să ucidă ceva din el, ca orice rus autentic şi vrednic de stimă. Elefterescu se întindea cu botul pe labe. Aţipea visa urât, scâncind prin somn, ca un răufăcător cu conştiinţa încăr-cată. Şi poate era într-adevăr un asemenea răufăcător.

Egor Uvarovici Karataiev nu mai păstra niei o îndoială în această privinţă.

În ziua când am legat prietenie, m-a dus la cârciuma de peste drum să-mi împărtăşească istoria acestui ticălos între ticăloşi. Era o întâmplare care îi confirma întru totul credinţa lui nestrămutată în migraţia sufletelor.

— Îl vezi? Mi-l arătă cu mâna în care ţinea ceaşca aburită de ţuică fiartă. Crezi că e câine?... E avocat! E pan Elefterescu, prietenul meu... Ţi-am spus că am să-ţi povestesc când am să găsesc ţigări. Avem ţigări, avem ţuică fiartă. Ne-am asigurat pe toată iarna. Nicivo... Putem sta de vorbă în tihnă. Elefterescule, poftim aci, pan Elefterescu şi ascultă. Îţi dau voie să protestezi, dacă eu am să mint un singur cuvânt...

Elefterescu se aşezase la picioarele lui Egor, sprijinit în coadă, cu ochii în ochii stăpânului.

— Îl vezi cum priveşte? Continuă Egor. Priveşte ca un om, fiindcă înţelege ca un om. Şi înţelege ca un om, fiindcă e om. Aprinde o ţigară de aci şi ascultă, ca să-mi dai dreptate... Când am fugit din Rusia nu eram un muritor de foame ca acum. Am adus în valiză economiile tatei şi bijuteriile mamei. Una cu alta, şapte sute cincizeci de mii de lei; trei sferturi de milion în bani de-ai voştri. Am ajuns... Am făcut cunoştinţe ici şi colo... M-am împrietenit şi cu avocatul Elefterescu, la restaurantul Cavura, unde am făcut cu el un chef straşnic... Dimineaţa, îi mărturisesc eu că-mi place ţara românească şi că vreau să rămân aci, nu să

pornesc ca alţii spre Franţa, Italia, America. Într-un an, am vreme să învăţ limba, poate fac o expoziţie, poate găsesc un angajament de pictor decorator la vreun teatru de-al vostru. Îi spun noului meu prieten Elefterescu toate acestea şi îi mai spun că am deocamdată cu ce trăi. Mă spovedesc că am de plasat vreo trei sferturi de milion şi îl întreb să-mi dea un sfat. Elefterescu se ridică în picioare de la masă şi vine să mă sărute. Pupă-mă! Spune. Eu sunt omul tău! Mărturiseşte, Elefterescule, dacă nu m-ai pupat şi nu mi-ai spus că sunt omul tău?

Elelterescu privea ţintă, cu ochii lui cafenii. Auzindu-şi numele, clătină din coadă, ceea ce putea fi interpretat la nevoie ca un semn de confirmare.

— Îl vezi? Nici el nu poate să nu recunoască adevărul… M-a pupat! Sărutul lui Iuda! Mi-a spus că sunt omul lui. Aşteaptă să vezi ce fel de om… Ne dăm întâlnire a doua zi. Îi aduc actele. Îmi capătă autorizaţie să rămân în ţară până în vecii vecilor, fiindcă am fost aghiotant al lui Scerbacev pe frontul vostru. Pe urmă îi aduc banii să-i plaseze el. Îi număr trei sferturi de milion, îmi dă chitanţă. Îl întreb unde şi cum îi plasează. Elefterescu se supără…

Am sau n-am încredere în el? Dacă am, să-l las să facă şi să dreagă cum o şti el… E secretul lui. Bine! Fie secretul lui!… O dată la trei luni, îmi plătea venit. Eram cei mai buni prieteni de pe lume şi Elefterescu era cel mai de treabă avocat… Trece un an. Într-o zi mă duc la Elefte-rescu acasă. Nu-l mai văzusem de-o lună. Sun. Întreb. Elefterescu mort! Bietul Elefterescu!… Să moară un om zdravăn şi rumen ca el, din senin – m-a apucat jalea. Şi l-am plâns pe prietenul meu Elefterescu. După ce-mi şterg lacrimile cu batista, întreb de secretarul lui Elefterescu şi-i arăt chitanţa pentru banii plasaţi. Secretarul lui Elefterescu începe să râdă. De o săptămână tot chitanţe de acestea vedea el. Elefterescu găsise cel mai bun plasament. Mânca-se banii, iar când îi terminase pe ai mei şi pe ai altora, pusese mâinile pe piept şi murise. Ei! Acum pe cine să dau în judecată?… Aveam

exact cinci sute de lei şi plata la hotel în întârziere cu o lună. Nicivo! Am scuipat şi l-am blestemat pe Elefterescu, să se sfârlogească în fundul Infernului, cum am rămas eu să mă sfârlogesc în ţară străină… Când să plec, văd că se ţine un căţel după mine. Îl alung. Vine îndărăt! Îl lovesc peste bot; nu suflă nimic. Mă uit mai bine. Mi se pare mie că în ochii lui văd ceva foarte cunoscut. Ei drăcie! Uite la ochii lui!… Cu ochii aceştia mă privea şi atunci, iar eu îi cunoşteam…

Elefterescu se uita la Egor şi Egor se uita la Elefterescu.

— Uite aşa ne-am privit… Pe urmă am înţeles. Ochii aceştia sunt ochii lui Elefterescu… Şi am mai înţeles altceva. Am înţeles că sufletul lui Elefterescu trecuse în trup de câine, să nu mă slăbească pas cu pas şi să-şi primească răsplata fiindcă m-a lăsat fără nici o copeică pe lume… Îl bat. Îl alung. De doi ani, nu l-am cruţat o zi… El tace şi rabdă! Ştie că-i vinovat şi că trebuie să ispăşească… I-am dat fel de fel de nume, ca să încerc. N-a răspuns nici la unul. Cum i-am spus Elefterescu, a început să clatine din coadă, să ţopăie şi să se bucure, după cum îl vezi. De atunci îl pocnesc peste burtă şi peste bot; iar el, în loc să scheaune şi să fugă, îmi cere din ochi să-l mai pocnesc şi să-i uşurez sufletul… Pe urmă, când are să sfârşească de ispăşit, sufletul lui are să treacă în alt Elefterescu, descărcat de păcate şi purificat. Nicivo! Până atunci am făcut amândoi o afacere bună. Eu mă răcoresc pe un ticălos care m-a lăsat pe drumuri în ţară străină; el se spală de păcate. Şi suntem chit. Bagi de seamă cum se cere bătut? Numai nu vorbeşte. Ia poftim, gaşpadin Elefterescu!

Câinele se ridică şi aşteptă înţepenit pe picioarele lui scurte şi răsucite, de crocodil.

Egor îi pocni câteva vârfuri de cizmă peste bot, apoi îl apucă de pielea spinării şi îi făcu vânt sub masă.

— Îţi spun drept, îmi mărturisi după o pauză, câteodată mă satur. Îl alung: „Mai du-te şi la alţii, gaşpadin Elefterescu, să te mai bală şi alţii. Secretarul tău mi-a spus

că ai mai mâncat şi banii altora… Mai lasă-mă pe mine!” Crezi că vrea? Crezi că pot scăpa de dânsul?… Şi n-am ce-i face. Trebuie să mă supun. E voinţa lui Dumnezeu. N-am drept să refuz mântuirea păcătosului. Eu sunt creştin pravoslavnic şi nu pot să ies din învăţătura evangheliei…!

Aceasta e povestea lui Elefterescu şi a prietenului meu, Egor Uvarovici Karataiev, care avea astfel motivele sale să creadă şi în migraţia sufletelor.

IV.

OCHIUL LUI ELIAZAR.

După Bobotează, o ninsoare domoală şi înfoiată a transfigurat oraşul. Toate hâzăniile triste, acoperişurile negre, grilajurile într-o râlă şi movilele de gunoaie sleite au dispărut într-un alb şi purificat decor polar. Pe urmă gerul a pus ferege de gheaţă la ferestre. Era un cer sticlos cu sclipet de stele noaptea şi cu scârţâit cristalic sub paşi.

Egor sosea înfăşurat într-o şubă căzăcească, lungă până în pământ şi încreţită la cingătoare ca o fustă. Se bucura copilăreşte de această iarnă care-i amintea troienele Moscovei. Tropăia, sufla în pumni să-şi dezmorţească degetele, scutura căciula lată de astrahan brumăriu, mai arunca în treacăt câte un vârf de cizmă în burta lui Elefterescu şi se aşternea la lucru fluierând Troica-Troica, de răsuna atelierul până la camerele noastre de sus.

Dar pe străzi, întâlneam tot mai multe dricuri de morţi, iar cerşetorii întindeau acum mâna vânătă de frig cu o ameninţare în glas. Pentru spălătoarea de cadavre dura, fără îndoială, un sezon bun, cum nu mai apucase de pe vremea războiului. Cu grabă şi cu teamă parcă, intram în celula mea, mă dogoream lângă soba încinsă, evitam priveliştea duşmănoasă a străzii de unde am fost cules şi salvat. Aveam şi eu acum o haină groasă şi arătoasă, un palton moltonat şi încălţări omeneşti.

Aveam o încăpere numai a mea, la o mansardă, cu lemnele frumos clădite lângă perete, ca o bibliotecă, şi cu un pat cu resorturi: mă saluta birtaşul, mă cunoştea băcanul din colţ,

mă întreba de sănătate şi de situaţia politică bărbierul, iar proprietăreasa purta grijă să găsesc seara apă fierbinte în ceainic. Reintram în umanitate pe la periferie şi mă simţeam fericit cum n-am fost niciodată; nici atunci când mă aştepta Hispanoul la scara hotelului Carlton de la Cannes; nici atunci când ne purta iahtul lui Dickie Hood dintr-un port mediteranean în altul, pe o mare când de peruzea, când de cobalt, când de indigo, de la o plajă cu nisipul blond la un ţărm cu palmieri, de la un Palace cu dancing şi jazz la o ruină romană sau maură.

O mare linişte coborâse în mine. O mare împăcare cu viaţa. Făceam proiecte. Pusesem şi trei mii de lei la o parte, în fundul unei lădiţe de recrut. Până în toamnă socoteam că vor fi douăsprezece ori cinsprezece. Destul capital de rezistenţă ca să pot aştepta un concert sau, pentru un început, măcar un angajament într-o orchestră oarecare, de Simfonic sau de Operă, atunci când patronul va porni cu Baletul lui mecanic să cutreiere lumea şi s-o uimească.

Trebuinţele mele erau modeste, ambiţiile la fel. Nici o clipă nu simţeam îndemnul să încerc o comparaţie melancolică între existenţa-mi de acum trei, patru şi cinci ani, şi între mediocritatea mulţumirilor de astăzi. Nu-mi păreau o declasare. Dimpotrivă. Înseninau resuscitarea. Chiar oglinda din faţa ligheanului sărăcăcios de tinichea îmi arăta alt chip, împrospătat şi tânăr, cu altă lumină în ochi şi cu trăsăturile înnobilate.

Într-o zi m-am încrucişat în stradă cu Faty. L-am privit drept în faţă, fără să-mi dau seama, fiindcă îmi erau gândurile aiurea. Nu m-a recunoscut; el, care mă recunoscuse până şi în zdrenţele de vagabond. Între junele de nimic, de pe terasa de la Monte-Carlo, şi între haimanaua ruptă în coate, descoperise uşor, dintr-o singură aruncătură de ochi, asemuirea şi legătura indisolubilă ca fatalitatea. Ne identificase, fiindcă purtam acelaşi stigmat. Fiindcă unul îl completa pe celălalt; unul era succesorul inevitabil al celuilalt. Eu, cel de acum, i-am apărut însă un

necunoscut. Un necunoscut, fiindcă într-adevăr în omul modest, mediocru, statistic, de acum, nu mai supravieţuia nimic din celălalt om de odinioară, din ceilalţi doi.

M-am pomenit fluierând, tot aşa de voios ca Egor Uvarovici Karataiev. Eram liber. Eram în sfârşit eu, cu-răţat de toată zgura străină din mine. Toate au fost pentru această eliberare. Viaţa mi-a fost scumpă deodată ca un mare bun; cucerită cu suferinţe şi umilire, cu înfrângeri şi cu scufundări, înadins ca s-o pot preţui în toată deplinătatea, aşa cum cea mai pustie şi dezolată insulă devine un liman paradisiac pentru naufragiatul zvârlit de talazuri la ţărm, când renunţase să mai mişte braţele moarte din umeri.

Mă înduioşau toate existenţele mărunte din jurul meu. Era şi acesta alt semn al resuscitării. În cealaltă fiinţă a mea, a odraslei de bani-gata, nici nu le obser-vasem aceste existenţe, nici nu le bănuiam. Nume, chi-puri, straie, necazuri şi bucurii, toate se confundau într-o zvârcolire de elemente inferioare, de figuraţii umane, nevrednice de vreo luare aminte. Că puteau fi acolo eroisme obscure, bravuri niciodată recompensate, dureri şi catastrofe, nici nu m-a încercat vreodată gândul. Era mult mai interesantă şi pitorească viaţa furnicilor, din Entomologia lui Fabre sau din cărţile lui Maeterlinck82.

Acum mi se deschisese ochii şi inima la acest univers necunoscut: participam la convulsiile unei lumi altfel reale decât forfota spumei omeneşti de pe Coasta de Azur, din ale cărei irizaţii de bule cu aer rămâne în pumn o drojdie murdară şi acră. Ce căutasem acolo? Şi ce miracol unic mă salvase de acolo?

Acolo; mâine era întotdeauna o zi deşartă sau o zi de spaimă.

Aci; mâine era o zi de împăcare cu viaţa şi o zi de speranţă.

Tovarăşii mei treceau prin iarnă cu acelaşi simţământ de siguranţă şi cu naive proiecte de viitor, mişcătoare în

cuminţenia lor timidă şi mediocră.

Maftei, rândaşul, se hrănea cu brânză şi pâine, adunând cojile pentru a doua zi. Cu acest preţ îşi agonisea puţinul să răscumpere o jumătate din casa şi din pământul stăpânit în devălmăşie cu nu ştiu ce frate ori cumnat, departe, într-un sat bucovinean de la poala unei păduri de mesteacăni şi fagi. Era un om tăcut şi mocnit, cu fruntea teşită şi cu mâinile lungi, până la genunchi. Cum spunea Sami, coborâse abia de alaltăieri din maimuţă. Dar când pomenea despre satul acela, deodată glasul tremura înecat şi fierbinte, amestecând într-o magie numai de el înţeleasă formule de incantaţiune, unde era vorba de boi, de nevastă rămasă la vatră, de copii, de fagi, de fâneţe, de-un perceptor hapsân şi de-o vacă despre care a primit răvaş că stă să fete până în două săptămâni.

Ca dânsul şi doar cu neînsemnate variante, îşi pregăteau o fericire a lor toţi ceilalţi simbriaşi ai patronului salvaţi din naufragiu într-o dimineaţă de toamnă: Gaston, fecior de vădană dezmierdat acasă cu diminutivul indigen Guta, înainte de a-şi alege un pseudonim mai adecvat carierei coregrafice, fără noroc până acum, deşi era născut cu un fin instinct al euritmiei până în vârful unghiilor; Betty, cu ochii ca marea la Saint-Malo; Gustav şi Sami, poate chiar Egor hotărât să-şi caute la iarna viitoare compatrioţii emigraţi într-o capitală apuseană mai prielnică meşteşugului pictoricesc şi sculptoricesc; poate chiar Ludmila, care nu povestise niciodată nimic, nimănui, despre aspiraţiile ei viitoare, desigur tot atât de sfielnice ca făptura-i plăpândă şi ştearsă.

Pentru toţi, patronul însemnase o Providenţă, la o răscruce de destine. Înainte de a însufleţi păpuşile mecanice cu o viaţă de resorturi şi rotiţe, în artificialul lui absolut, ne dăruise nouă viaţă şi încredere în viaţă, din ceasul când am rămas să aşteptăm în ploaia câinoasă de noiembrie, numai noi, ultimii resignaţi, cu frunţile plecate, ca vitele în ţarcul unui abator.

Cum nu l-am fi iubit oare şi cum nu i-am fi fost devotaţi cu trup şi suflet, aşa cum ne căutase şi ne găsise?

Gustav, mecanicul neamţ, în una din cele dintâi zile, îmi atinse pe piept locul inimii, cu cheia franceză, spunându-mi că a descoperit unde se află resortul deteriorat.

— Aci este ceva bolnav…

Şi ridicase cheia la buzele mele chinuite într-un surâs silnic:

— Şi aci încă… Râsul acesta are ceva tot atât de stricat!…

Văzuse într-adevăr tot ce-am adus din vasta lume cu mine, mort şi descompus. Ştiuse de unde „să mă înceapă”. Iar gestul lui, răsucind cheia franceză între degetele unse de ulei şi de pilitură de alamă, părea că e gata să înceapă a desface gratiile coastelor, să deschidă cutia inimii şi să întărească articulaţiile relaxate, să strângă o piuliţă, să pună la loc o bielă, să revizuiască tot mecanismul uzat, uzat, uzat…

Acum, într-o dimineaţă, când îi vorbeam, ridicase ochii lui decoloraţi şi, odată cu ochii, cheia franceză. Îmi atinse din nou pieptul, în dreptul inimii, cu unealta de metal:

— Îmi pare că n-aş mai avea nimic de făcut aci, camerad! Funcţionează ca un cronometru…

Am început să râd.

— Şi aci s-a reparat totul! Îmi atinse buzele cu oţelul rece. Pot să-ţi semnez o garanţie pe douăzeci şi cinci de ani, întărită cu viza patronului…

Glumele lui Gustav erau greoaie, după chipul şi asemănarea lui de şvab hrănit cu frankfurteri şi bere. Dar mi-au făcut de data aceasta o plăcere deosebită, ca şi cum aş mai fi avut nevoie de garanţie pe douăzeci şi cinci de ani, cu viza patronului.

— Mai cunosc un mecanism care s-a revizuit singur. Bagă de seamă! Îmi pare că nu eşti străin, străin de tot, de ce se întâmplă acolo…

Cheia franceză arăta spre fundul atelierului. Am urmărit cu ochii direcţia. În colţul ei, Ludmila împungea cu acul în

mătasea unui costum de culoarea cerului. Nu i se vedeau ochii. Era plecată deasupra lucrului, ghemuită pe scaun, cu cerul de mătase desfăşurat pe genunchi. În ungherul acela, nimeni nu-i auzea glasul; toţi îi uitau prezenţa. Numai soarele oblic coborât prin fereastra înaltă punea un nimb deasupra frunţii bombate şi în jurul pălului blond, lung şi înnodat într-un conci de modă desuetă.

N-am înţeles:

— Ce vrei să spui?

Gustav m-a ameninţat cu cheia franceză şi mi-a răspuns cu râsul lui gros, înlocuind cuvintele cu melodia cântecului Zwei Herzen în drei viertel Takt83.

Când se apucă un şvab gros să glumească, e mai stupid ca un ipopotam făcând graţii de ingenuă. L-am lăsat la cântecu-i nerod şi m-am urcat sus, să descifrez partiturile încredinţate aseară de patron. Era un balet nou, necunoscut; un manuscris fără numele autorului, pentru clavir şi vioară, şi al treilea text, pentru un instrument imposibil şi absurd, cum nu există încă unul de o gamă atât de vastă şi completă, cu atât de bruscă trecere pe toate scările instrumentelor: o adevărată orchestraţie într-o singură sursă sonoră. L-am pus la o parte şi până la douăsprezece am luptat cu melodiile pentru vioară şi piano.

Înţelegeam pe ce cale şi cu ce tact m-a adus patronul până aci. Trei luni recunoşteam că i-am furat timpul. L-am folosit numai pentru mine, ca să reînvăţ ceea te uitasem şi să învăţ ceea ce nu ştiusem. Toate baletele pe care mi le-a pus până acum înainte, săptămână cu săptămână: Cleopatra84 şi Prinţul Igor, 85 Petruşca şi Şeherezada, 86 Carnavalul87 şi Spectrul rozei, 88 Invitaţia89 şi Daphnis, 90 Coppelia din cea dintâi zi şi După amiaza unui faun91 de săptămână trecută, nu l-au interesat decât ca ucenicie pen-tru mine şi ca simple exerciţii de aplicaţie pentru mine şi pentru Gaston împreună, în vederea acestui balet ultim, fără nume şi fără autor, dar depăşindu-le pe toate.

Am plecat cel din urmă; m-am întors cel dintâi.

În culoar, Maftei îşi lăsă coaja de pâine şi boţul de brânză minuscul cât o nucă, se ridică de pe capătul băncii şi, ştergându-şi mustăţile cu dosul mâinii, mă anunţă:

— Pe dumneata, te aşteaptă patronul!… Pe ceilalţi, a spus că-i roagă să vină mai târziu; peste vreo două ceasuri. Sau dacă doresc, să se urce sus…

Pe urmă, misterios:

— A mai adus altă drăcărie!… Un fel de lădiţă, cu marafet!

— Bine, Maftei! Stai şi-ţi termină brânza şi pita…

Maftei se aşează la loc, pe capătul băncii, unde îşi întinsese masa pe o bucată de ziar unsuros.

În atelier, patronul se plimba cu mâinile la spate, în redingota verzuie, făcându-şi loc printre sulurile de pânză şi plăcile de alamă, păşind peste tiparele de gips şi resturile de tul, de organdi şi brocard, aşa cum avea sala noastră comună de lucru, în timpul zilei, înfăţişarea unui bazar după un început de incendiu. Nu mă auzise. Era întors cu spatele şi mergea spre fundul încăperii. Se oprise în faţa unei cutii dreptunghiulare de lemn, aşezată pe un suport. O examină fără să o atingă, plecându-se cu mâinile la spate în manşetele tari şi rotunde.

Ridică o mână; pe urmă, cealaltă… Un sunet necunoscut, un glas de om, de vioară, de flaut, răspunse din spaţiu… Mâna dreaptă coborî. Glasul se stinse.

Patronul trosni din degete şi păru satisfăcut. Se întoarse şi dădu ochii cu mine.

— Ai şi sosit, prietene? Perfect… Pentru astăzi ţi-am pregătit de lucru… Avem de lucru împreună.

Mă invită să mă aşez la clavirul cel mare, de concert. Coborâse din celula mea partiturile baletului fără nume. Coborâse şi vioara. Deschise el cutia, acordă el strunele, trase el arcuşul pe sacâz şi îmi făcu semn să începem. Cu dânsul totul devenea uşor, chiar şi acompaniamentul unui op pe care nu-l cunoscusem cu şase ore înainte.

— Pasabil… Pasabil! Spuse cu un surâs de încurajare făcând semn de aşa şi aşa cu degetele uscate. Pentru înce-

put, chiar bine!… În trei zile are să fie perfect. Acum să schimbăm locurile…

A trecut el la clavir, am culcat eu sub bărbie vioara. A mers ceva mai greu, dar mult mai sprinten şi viu de cum mă descurajase acelaşi balet, sus, singur, cerându-mi arcuş, digitaţie şi supleţe de virtuos între virtuoşi.

După ultimul acord, patronul se răsuci cu tot cu taburet şi cu palmele osoase pe genunchi, mă privi în sus, de sub ochelarii de scafandru:

— Ai înţeles şi aceasta?… Dacă o luam de la început de aci, fugeai să nu te mai prind nici astăzi! Tot secretul este răbdarea… Răbdarea şi încrederea… Pot spune, prietene, că nu m-am înşelat cu niciunul dintre voi… Dar mai ales, nu m-am înşelat cu dumneata… Aceasta mă incintă pentru mine; mă bucură pentru dumneata. Când avem să ne despărţim, ai să poţi zbura singur, cu aripi proprii… Ce zici? Ai vreun proiect…?

Am îngăimat planurile mele încă nebuloase, fiindcă până la ele mai era o jumătate de an, trei sferturi, poate un an. Angajamentul într-o orchestră, într-un cvartet, după ce-mi voi face dovada unor onorabile însuşiri de execu-tant; iar mai târziu, cine ştie? Poate un concert, dacă nu o serie de concerte. Se mai întâmplase minunea, în muzică tot aşa ca şi în pictură, să-şi descopere cineva chemarea abia în preajma vârstei de treizeci de ani.

Patronul mă cerceta cu privirea pătrunzătoare de sub lentilele convexe, fără surâsul maliţios din totdeauna.

— E ceea ce mă aşteptam! Declară ridicându-se. Numai să-mi dai voie să-ţi adaog un sfat. Dumneata nu eşti un om care să poţi trece singur prin viaţă. Nu ai destulă fermitate. Destulă personalitate… Urli cu lupii sau cânţi cu privighe-torile, după cum ai căzut între lupi sau privighetori. Ai nevoie de cineva să te apere de dumneata însuţi… Am ghicit?

— Aceasta a trecut! Am vorbit încet, aplecând ochii ca un vinovat, ca şi cum ar fi cunoscut viaţa mea tăinuită pe care

n-o bănuia nimeni de aci.

— A trecut? Sclipi privirea în dosul ochelarilor de scafandru. Aceasta nu trece niciodată! Dormitează şi, fiindcă a aţipit şi te păsuieşte, crezi că a murit… Pe urmă, într-o bună dimineaţă, începe să se dezmorţească şi să scoată unghiile… Eu am priceput că există cineva, care n-ar dori nimic alt, decât să-ţi fie în viaţă această tovarăşă de care ai nevoie, ca să te apere de dumneata singur… Am ochi buni! Nu m-am înşelat niciodată. Priveşte mai atent în jurul dumitale. Aminteşte-ţi că trecem uneori pe lângă fericire, numai fiindcă această fericire nu se anunţă cu nimic strălucitoare, stă pitită în veşmânt tern, aşa cum şi fluturele somnolează până ce-şi împlineşte ciclul, mai întâi într-o crisalidă fără nici o frumuseţe. Nu te uita indignat!… N-am defel intenţia să concurez industria doamnei Esmeralda, care s-a şi interesat de la Maftei al nostru, dacă n-am cumva vreo fată de măritat şi cam de ce venituri dispun. Ţi le-am vorbit toate acestea fiindcă dacă aş fi tăcut m-aş fi simţit vinovat faţă de mine, faţă de dumneata şi faţă… Faţă de… Sper că ai să înţelegi, cine…

Patronul îşi trosni degetele uscate, îşi scutură manşetele rotunde şi, mângâindu-şi bărbiţa, rosti cu alt glas:

— Acestea fiind spuse, să ne întoarcem la ale noastre. Să o luăm da capo!… Aşază-te în locul meu la clavir, să mai încercăm şi altfel de acompaniament.

Alese partitura pentru instrumentul necunoscut. O deschise pe suport în faţa cutiei dreptunghiulare de lemn. Se întoarse, comandând:

— Începem!

Am început.

Doamne! Ce glasuri? Ce sunete? Ce modulaţii? Ce orchestră întreagă acompaniam? La acest biet clavir, care-mi păru deodată o stângace şi imperfectă jucărie mecanică?

A fost peste puterile mele. M-am oprit. M-am oprit, să privesc. Patronul continua. În redingota verzuie, cu

manşetele lui tari şi cu ochelarii de scafandru, culegea modulaţii din spaţiu.

Un cântec din vid. Degetele uscate, apropiindu-se şi depărtându-se, ondulând şi vibrând – un şef de orchestră invizibil, conducând o orchestră invizibilă. Încă nu mai văzusem, încă nu mai auzisem aceasta. În sunetul flautului şi în suspinul vioarei apărea gravă modulaţia violoncelului, se înălţau toate în tumult de fligoarne şi în izbucnire de talere, rămânea suspendat numai plânsul melancolic al oboiului şi când toate mureau, o vocală umană, sfâşietoare şi pură, sosea din depărtările nevăzute să se întoarcă tot aşa de fantomatic – o umbră de glas omenesc. Mâna stângă comanda vidului, ca un brat impunând ascultare şi atenţie; mâna dreaptă săvârşea ea singură magia, pescuind undele armoniilor, împletindu-le, răsucindu-le în jerbe, aruncându-le în constelaţii sonore să le culeagă topite într-un singur suspin.

Tăcerea lăsă un gol ireal.

Patronul coborî de pe podiul înălţat de o palmă şi veni la mine, trosnindu-şi degetele.

— Nu ne-a fost vorba aşa! Mă dojeni, surâzând cu toată sclipirea privirii maliţioase sub ochelari. Te credeam mai rezistent pregătit surprizelor… De altfel, nu e nici o surpriză…!

Am gângăvit nu ştiu ce. M-am ridicat şi am mers să cercetez şi să pipăi cutia miracolului. Patronul m-a aşezat ca pe-un recrut la fotograf, potrivindu-mi distanţa şi mâinile.

La cel dintâi gest, am cules şi eu din spaţiu un fel de urlet cacofonic, ca un indignat huideo! Răcnit de toate duhurile invizibile, în explozie de tobe şi talgere, în fluierături de piculină şi grohăit de contrabas. Patronul râdea cum nu l-am văzut înveselit niciodată. M-am simţit ofensat de primirea ostilă a orchestrei din nevăzut.

— Nu e nimic! Mă consolă. În trei zile, aveţi să fiţi cei mai buni prieteni… Acum să desfacem piesă cu piesă, şi ai să

vezi că e un miracol foarte banal.

Într-adevăr, sub mâna şi cu explicaţiile patronului, miracolul apărea foarte banal. O simplă aplicaţie, o concluzie logică, orchestraţia undelor eterice: exploatarea, dacă s-ar putea spune, a defectelor din transmisia aparatelor de radio, disciplinate şi armonizate. Ceea ce a încercat şi a izbutit în parte profesorul Leo Theremin, Armand Grivelet, Bertrand şi Pierre Toulon; ceea ce patronul desăvârşise înainte de toţi aceştia şi înţelegea să folosească drept unică orchestră pentru Baletul său mecanic, aşa ca totul să însemne cu adevărat triumful artificialului absolut.

— Şi încă, vorbi patronul, aceasta e numai un început! Să continuăm. Ai auzit despre Humphriss? E. A. Humphriss? Citesc că e un tânăr de douăzeci şi şase de ani. Şi citesc că e pe cale să inventeze vocea sintetică. Bietul băiat! Să nu-i risipim iluzia aceasta… Deşi vocea sintetică e aci, în cutiile mele. Aşteaptă de mult!

Patronul scutură câteva cutii cilindrice. Deschise una. Desfăcu un rulou de celuloid. Îl puse în zare. Se vedea o linie tremurată, ca pe banda unui seismograf.

— Aci e vocea de soprană, lămuri cu simplitate patronul. Vocea celei mai desăvârşite soprane, fiindcă e omenească fără să fi fost vreodată omenească şi deci e cruţată de imperfecţia naturii omeneşti… Ai să spui iarăşi miracol? Un miracol foarte ieftin. M-a costat câţiva metri de carton, o sticlă de tuş, o peniţă topografică, banda aceasta de celuloid şi un aparat fotografic… Am citit că nici tânărul Humphriss nu crede că are nevoie de mai mult. Cu atât mai bine! Păcat că are să sosească cu douăzeci şi patru de ore mai târziu… Cunoşti cartea vicontelui de Vogué despre Gorki92? E o carte rară, epuizată. Acolo, am citit eu o întâmplare care îmi aminteşte cazul tânărului Humphriss. Acum vreo treizeci de ani, la o expoziţie din Petersburg, a făcut senzaţie o bicicletă de lemn inventată de un mujic siberian. O bicicletă aproape perfectă. Mujicul, la trei sute de kilometri de cel mai apro-piat oraş, nu văzuse niciodată

bicicletă, nu auzise nimic despre existenţa unui asemenea mijloc de locomoţie, nu ştia carte… Tot ce născocise era al lui, îi aparţinea, era fructul geniului… Cu o foarte, foarte mică şi tragică deose-bire! Născocise, bietul, ceea ce fusese inventat de altul mai înainte… Inventat şi perfecţionat. Riscurile profesiei de inventator, prietene!… 93 Tânărul Humphriss a ajuns abia la ruloul de celuloid. Pentru mine, acestea sunt numai documente de arhivă… Le păstrez pentru vreun muzeu. Sunt o etapă. Ceastălaltă e aci…

Desfăcu o lădiţă plată, cu interiorul pluşat şi despărţit în compartimente. În fiecare celulă se afla un glob, un ochi artificial cu iris, pupilă şi cristalin. Ridică unul, îl deschise ca pe un banal breloc oarecare. În mijloc era o oglindă concavă şi în dosul oglinzii un mecanism complicat şi fin, ca rotiţele şi axele unui ceasornic. Îl închise şi îl jucă în palmă.

— Acesta ne dispensează de acestea! Arătă spre cutiile de suluri. În loc să desenez sunetele ca să obţin vocea, le transform aci. Le transform nelimitat, aşa cum ochiul înregistrează nelimitat din orice carte, orice literă şi din orice partitură, orice notă, ca pe urmă coarda vocală să transforme semnele în sunete… N-am decât să pun un text sub ochiul acesta care nu-i ochi şi ochiul n-am decât să-l pun sub proiect, ca să ne citească foarte simplu o pagină sau să ne cânte o romanţă, cu o voce perfectă care nu e voce… Humphriss a ajuns de-abia la hieroglifele egipţiene şi la alfabetul chinezesc. Pentru fiecare sunet un desen. Noi am trecut la alfabetul latin, simplificat… Sunetul se citeşte singur în literă şi în notă, prin flecuşteţul acesta de transformator. Să încercăm o lectură. Pe urmă avem să încercăm şi o romanţă… Vrei ochi transformator de te-nor?… Dacă nu l-ai auzit niciodată pe Caruso, te poţi consola acum!… Te asigur eu că n-a cântat niciodată faimosul Caruso atât de pur cum ştie să cânte flecuşteţul acesta, cu un simplu aparat de cinematograf vorbitor.

Lărgisem privire de nebunie şi panică. Mă întreba dacă vreau ochi transformator de tenor, tot atât de natural ca

birtaşul care se interesa dacă nu doresc ochiuri pe spanac. Patronul îmi ghici amestecul de neîncredere, de teamă şi teama de propria-mi curiozitate. Începu să râdă înveselit, ca adineauri, când dezlănţuisem din invizibil clamoarea cacofonică a orchestrei eterice.

Săltă ochiul în palmă.

— Supranatural, monstruos? Aceasta eşti gata să spui?… Mărturiseşte că nu! Dar, prietene, nimic nu este mai simplu şi mai logic. Admiţi film vorbitor? Admiţi radiofonia? Acestea, da, au fost la început nişte aplicaţii care puteau să uimească profanii. Odată ce te-ai deprins cu ele şi le-ai acceptat, nimic nu mai este supranatural şi monstruos… Sunt toate de-abia în vârsta copilăriei… Deabia învaţă să meargă copăcel. Filmul vorbitor reproduce o voce; eu o fabric. Deosebirea e foarte mică şi meritul inexistent, de vreme ce n-am făcut decât să perfecţionez un procedeu mecanic. De altfel, acesta are să vorbească mai bine ca mine…

Patronul potrivi două fire electrice în prizele ochiului artificial. Îl aşeză pe un suport minuscul. Căută pe clavir o carte. O deschise la o pagină întâmplătoare şi o sprijini în faţa pupilei de cristal. Pe urmă răsuci hautparleurul spre mine, dădu drumul proiectorului şi aşteptă, cu mâinile la spate, în redingota lui verzuie de arhivar pensionar.

Ochiul începu să citească.

Citea cu un timbru plăcut de tenor, se oprea la sem-nele de punctuaţie, accentua întrebările şi exclamaţiile. Citea cu un glas omenesc care nu era al nimănui, care nu fusese niciodată al nimănui.

M-am rezemat de clavir. Mi-am şters broboanele de pe frunte. În emoţia mea se amesteca o spaimă. Asistam parcă la o profanare a misterului creaţiei.

Ochiul avea inteligenţă omenească. Glasul avea însă o perfecţie pe care n-a atins-o niciodată natura omenească.

Patronul răsuci un buton şi glasul tăcu.

— Tot aşa putem schimba aci un ochi transformator de soprană, de contraltă, de bariton, de bas. În cutia mea am câte o pereche din toate eşantioanele… Eşti curios?

Ţinea capacul cutiei deschis, cu ochii ficşi şi neliniştitori în compartimentele lor capitonate, ca un optician care oferă clientului un ochi de sticlă într-ales, după culoarea şi nuanţa voită. Nu puteam descleşta gura. Am făcut numai semn cu mâna că ajunge. Era peste putenle mele să suport mai departe această evaziune din real în ireal; această nebunească desfidere a tot ce a chibzuit, cuminte şi limitat, natura.

Patronul închise capacul, cu oarecare dezamăgire.

— Să lăsăm atunci pe altă dată… După o zi ai să te deprinzi cu ideea. După două, ai să găseşti foarte logic.

Îşi netezi bărbiţa rară ca firele din rădăcina de hrean.

— Acesta are să fie Baletul mecanic… Orchestra mecanică. Şi concertul mecanic… Cum vezi, dintr-o singură dată, nu mai am nevoie nici de Ana Pavlova94 şi Nijinski, nici de Stravinski şi Debussy, nici de Caruso şi Şaliapin… Îi confecţionăm aci, mai perfecţi ca realitatea… Căci acesta este secretul, simplu ca toate secretele! Porneşti de la realitate, întâi o diseci minuţios ca s-o cunoşti mai bine, pe urmă perfecţionezi ceea ce a scăpat realităţii. Ai observat poate, că şi cel mai mare matematic, un Poincaré 95 sau Einstein, se înşală uneori într-un calcul?… O distracţie, o scăpare din vedere, o şovăială. Maşinile de calculat nu greşesc însă niciodată. Ele sunt făcute să verifi-ce şi să corecteze erorile calculului omenesc. Numai în artificialul absolut există perfecţia!… Ca să-mi conving contemporanii de aceasta, am muncit patruzeci de ani. Am un sertar tixit de patente şi brevete. Atâtea, câte să garante-ze fericirea totală a măcar unei jumătăţi din omenire… Crezi însă că i-au trebuit cuiva brevetele acestea?… Le aduceam fericirea şi dânşii se temeau de fericire. Am fost pentru toţi un maniac. Şi dintr-o sută de brevete, unul singur şi-a găsit folosinţă… Unu zvârlit în batjocură, ca să-mi aducă o

bogăţie care nu-mi trebuie. Unul tot aşa de grotesc ca aparatul automat de prins capsele la ghete, ca mătura aspirantă şi ca automatul care distribuie bomboane de şocolată contra doi lei, la orice colţ de stradă, spre bu-curia copiilor şi disperarea părinţilor… Am semnat un contract acum zece ani, iar de zece ani, fără să contribui cu nimic, pentru o inepţie, pentru o oroare, primesc la fiecare treizeci şi una decembrie aviz să trec la bancă şi să încasez produsul acestei stupizenii care mă face milionar fără voie. Admirabil! Ce zici?

Patronul îşi duse degetele uscate pe luciul cheliei, îşi potrivi ochelarii de scafandru pe nasul cât un bumb şi mă privi cu tristeţe.

— Admirabil! Nu?… Patruzeci de ani pregăteşti pentru omenire bunuri s-o cruţe de mizerie, să-i aservească mate-ria; îi oferi energii complet ignorate şi la îndemâna oricui. Ţi le refuză!… Iar când în joacă i-ai aruncat în obraz un ni-mic, care nu te-a costat nici cinci minute de bătaie de cap, se repede să te copleşească cu bunuri şi cu o generozitate de care n-ai nevoie… Ai citit vreodată statisticile industrii-lor? Crezi că în Statele Unite e petrolul mai important, sau industria oţelului, sau a automobilelor?… În frunte stă cinematograful. Şi nu pe departe, radio… Lumea vrea să se amuze. Vrea miracole imediate şi ieftine… Feerie mecani-că. Feerie electrică… Bine! Fie! Îi dau miracole imediate. Îi dau şi eu feerie mecanică şi feerie electrică. Mă amuz şi eu, amuzând-o… Dar aş fi preferat să-i dau altceva. Ceva care s-o vindece de suferinţele vechi şi s-o cruţe de altele, pe care le simt venind… Vrea circ înainte de pâine? Să-i dăm circ înainte de pâine! Poate, pe urmă, are să-mi primească şi pâinea sintetică, după vocea sintetică. Atunci am să scot din sertar brevetele şi patentele mele de mani-ac, şi am să le dau drumul în lume… Dacă nu voi fi prea obosit. Dacă nu va fi prea târziu… Acum să ne amuzăm! În buzunar, aci, am contract gata semnat cu un impresar pentru turneu în două sute de oraşe, după cea dintâi repetiţie generală, la

toamnă. E admirabil! Nu? Baletul mecanic al inginerului Coppelius! Şi orchestra radiofonică şi concertul sintetic!… Iar proiectul meu pentru electrifica-rea Europei în doi ani, fără să epuizez nici o sursă de energie utilizată astăzi, a murit în douăzeci de arhive, de douăzeci de ministere şi de consorţii. Să ne amuzăm, prietene! Am luat lucrul la început în glumă. A început să mă pasioneze. Poate e semn că mă apropii din nou în mintea copiilor… Facem păpuşile noastre să danseze. Le facem să cânte şi le facem să râdă… De ce nu, mâine, să gândească? Poate au să gândească mai bine ca noi, în artificialul absolut, în absolutul matematic…

Îşi scoase ochelarii să şteargă lentilele aburite. Întâia oară îi vedeam ochii liberi. Erau ochi blânzi, limpezi, nevinovaţi, ochi de copil. Când îşi puse la loc ochelarii, sclipi din nou dedesubt privirea fosforică.

— La lucru! Spuse. Ne ajunge din urmă termenul contractului!

Şi păşi peste suluri de pânză, tipare de gips, tuburi de alamă, în redingota lui verzuie, cu ghetele lui cu scârţ, să-i cheme şi pe ceilalţi tovarăşi la lucrul care pentru noi era o joacă şi pentru el o revanşă maliţioasă.

M-am urcat sus, cu vraful de note subsuoară. N-am izbutit să-mi găsesc un rost toată după-amiaza. Mă dureau tâmplele prinse într-un cleşte. Îmi sunau voci din nevăzut. Îmi juca înainte imaginea ochiului singur, de sticlă, prins în două fire subţiri şi sprijinit pe suportul minuscul de catifea: ochiul monstruos care vedea şi citea.

Am plecat înaintea celorlalţi acasă. De la farmacie, am cerut câteva prafuri şi m-am grăbit să ajung în culcuşul de la mansardă, să-mi pregătesc un ceai ferbinte şi să-mi vindec începutul de febră.

În pat, am desfăcut din învelitoarea de ziare pachetul de cărţi cumpărate dis-de-dimincaţă de la anticar. Erau mai multe. Am ales una. Înainte de a zvârli ziarul mototolit, mi-am aruncat ochii deasupra. Era un ziar parizian.

M-am ridicat deodată într-un cot. În foaia ruptă nu se vedea data, nici titlul faptului divers. Dar aşa, fără titlu şi fără dată, coloana tipărită mi-a retezat respiraţia:…„Care astă-vară, în noaptea de 2 martie, a ucis cu lovituri de ciocan în frunte pe numitul Eliazar R., supus român, în împrejurările cunoscute cititorilor noştri. Criminalul, a cărui stare civilă n-a fost stabilită precis nici de data aceasta ca şi la prima condamnare, e un vechi client al justiţiei. Acum doi ani, curtea cu juri a Alpilor Maritimi l-a condamnat la douăzeci de ani de muncă silnică şi la deportare în Guyana, pentru o crimă săvârşită aproape în condiţii identice. Nu s-a putut descoperi prin ce mijloace a izbutit să evadeze, nici cum a intrat iarăşi în Franţa. După declaraţiile sale, evadarea îndelung premeditată n-a avut alt scop decât să găsească victima – vechi complice după cum pretinde – şi să o suprime, pentru a se achita de nu ştim ce datorie de răzbunare. Aspectul înfiorător al victimei, cu ochii săriţi din orbite şi cu osul frunţii scufundat sub loviturile de ciocan, dovedea cu prisosinţă că doi ani de Guyana n-au îmblânzit nimic din ferocitatea acestui criminal recidivist, de cel mai clasic tip lombro-zian. În tot decursul dezbaterilor, atitudinea sa cinică n-a fost de natură să provoace compasiunea juraţilor. Încât cu toată pledoaria elocventă a d-lui Rene Dupont-Worms, tânărul avocat care se afirmă din ce în ce un adevărat magistru în apărarea cauzelor criminale, după o scurtă deliberare juraţii au pronunţat un verdict afirmativ. La lectura sentinţei de condamnare la moarte, criminalul n-a arătat nici cel mai mic semn de emoţie. După ce-a ascultat ricanând, adresându-se curţii, juraţilor şi chiar generosului său apărător, a exclamat: Vax! Aceasta v-o spune Bibia! Cuvintele au fost rostite în româneşte, limba sa maternă, şi imediat condamnatul le-a tradus singur, cu acelaşi cinism, în limba franceză, adăugind faimosul cuvânt al lui Cambronne96. După această ultimă şi bestială ofensă a ţării care l-a ospitalizat şi a justiţiei care la întâia ocazie s-a arătat cu dânsul inutil

clementă, prin verdictul juraţilor din Alpii Maritimi, d. Rene Dupont-Worms a renunţat să susţină recursul de graţiere pentru strămutarea pedepsei capitale în muncă silnică pe viaţă. Monsieur de Paris97 are cuvântul!”

Foaia îmi tremura în mână. Ochii nu se desprindeau de pe rânduri, reluând mereu din capăt, faptul divers, vrednic de colecţia lui Eliazar.

Aşadar ciclul era închis! Dispăruseră cei din urmă supravieţuitori ai peripeţiilor de la vila Azur-Eden. „Ochii săriţi din orbite şi osul frunţii scufundat sub loviturile de ciocan!” Era o moarte ca pentru Eliazar! Ochii cenuşii, în care se concentrase toată ura împotriva omenirii şi au lucit de voluptate o singură dată, când tentaculele caracatiţei au capturat şi au sufocat, făptura de ireală splendoare din vitrina Acvariului de la Monte-Carlo… Fruntea sub care creierul urzea cu demonică satisfacţie tot ce putea să împingă în jurul lui la scufundare abjectă, la zvârcolire hidoasă, la turpitudine şi dezgust. Ochii săriţi din orbite, şi osul frunţii scufundat sub loviturile de ciocan. Şi celălalt! Sfârşitul celuilalt ultim supravieţuitor. „Vax! Aceasta v-o spune Bibia!” Era un răspuns ca pentru Bibia. Ca pentru bietul Bibia.

Mai puteam să dorm? Viscolul zgâlţina fereastra, izbea cu fruntea în peretele subţire; tabla acoperişului suna smulsă din ţinte; singurătatea deodată mă înfioră. Ce cău-tau fantomele astea aci? Ce mai vor? De ce n-au rămas unde se află?… Avea dreptate patronul! Nu sunt un om să suport singurătatea. Îi credeam morţi demult. Pentru mine erau morţi demult. „Hehe! Ciufulici, eşti o lemură98. Ceea ce numesc ocultiştii o lemură. Drojdie de suflet, putrezi-ciune cenuşie, noroi şi praf, pe care viaţa încearcă să le ri-dice şi cad îndărăt, să înglodeze şi să înăbuşe mersul celor într-adevăr vii şi tari şi vrednici… Hehe! Ciufulici! N-ai ştiut până acum ce e aceea o lemură? Să-ţi dau de aci din buzunar de la mine o broşură de iniţiere în ştiinţe oculte”.

El mi-a vorbit vreodată aşa? El – ori e o nălucire a auzului? Un glas venit din nevăzut, ca acum câteva ceasuri glasurile culese de patron cu degetele osoase din spaţiu; glasul ochiului care vorbea. Ochii săriţi din orbite şi osul frunţii scufundat sub lovituri de ciocan…!

Îmi clănţăneau dinţii. Şi vântul izbea orb în fereastră. Singurătatea mă înfiora… Singurătatea aceasta pe care o ştiu acum populată cu sunete şi glasuri, aşteptând numai să întinzi degetele şi să le chemi aci, să le opreşti, să le eliberezi, să le alungi… „Eşti o lemură, Ciufulici, o lemură. Hehe!” A râs el? A râs numai nălucirea auzului?

Am înghiţit toate prafurile deodată şi am mai căutat altele în sertare; prafuri pentru somn repede, greu, total.

Prin vis, spălătoarea de cadavre ridica în mână, de păr, capul enorm al lui Bibia, îl freca pe bărbia albastră cu peria de lustruit parchetul şi îl zvârlea pe urmă de-a dura, ca o bilă de popice. Din celălalt capăt, omul cu mâna de fier îl prindea cu cangea, îi făcea vânt şi îl repezea îndărăt, peste picioarele mele. Săream în lături să nu mă atingă. Iar tălpile îmi cădeau pe ceva moale şi vâscos. Şobolani. Şobolani cenuşii; putreziciune moale şi cenuşie. Din nou şobolanii care se urcă pe mine, îmi aleargă pe mâini, îmi intră sub haină, îmi trec peste obraz, cu pântecul lor umed şi greţos.

— Hehe! Sunt lemure, Ciufulici, nu şobolani. Lemure, ca tine. Drojdie de suflete. Putreziciune vâscoasă ca tine. Lemure!

Ochiul lui Eliazar vorbea.

Ţâşnit din orbită şi prins cu două sârme subţiri, în delirul febrei, în coşmarul chinurilor, ochiul lui Eliazar îmi vorbea de pe suportul minuscul de catifea:

— Hehe! Eşti o lemură, Ciufulici. Orice-ar încerca să facă o lemură rămâne tot lemură, Ciufulici!

VI.

LUDMILA

— A! Nu-nu! N-am înţeles aceasta! Rosti patronul cu o asprime în glas străină cu desăvârşire de firea lui. Aceasta

nu! Până aci!

M-am oprit nedumerit, depunând arcuşul şi vioara. Nu-mi ştiam nici o vină.

De sub lentilele convexe, focarele ochilor scăpărau iritate.

— Dar, patroane…

— Nici un dar! Şi nici un patron! În momentul acesta nu-ţi mai sunt nici un fel de patron… Te poftesc să-ţi îmbraci frumuşel haina, să-ţi iei pălăria şi să nu te mai prind pe aci nici mâine, nici poimâine…

Mă clătinam pe picioare. M-am rezemat cu mâna de capacul clavirului. Toate se răsuceau vertiginos înainte-mi, bizar, ca pe-o platformă circulară. Mai ameţisem aşa numai privind scrânciobele cu căişori, de la Moşi. Era atât de neaşteptat! Până adineauri, patronul îmi vorbise prietenos ca întotdeauna. Poate încă mai apropiat. De ieri după amiază, exista între noi ca o taină necunoscută de ceilalţi: aparatul cu orchestra radiofonică, vocea sintetică, acel colţ de perdea dezvăluind ceva din enigmaticele împrejurări în care s-a născut Baletul Mecanic şi a luat fiinţă, ca o ironică mustrare zvârlită contemporanilor, inventatorul fantezist Coppelius. Fusese un semn de încredere, o dovadă de preţuire, despărţindu-mă într-ales de tovarăşii mei. Mă simţeam crescut. Încrederea lui în mine îmi întărise încrederea mea în mine. Şi acum, după lectura şi visurile chinuitoare de astă-noapte, deodată mustrarea aceasta răstită cum nu-i vorbea nici lui Maftei, rândaşul cu fruntea teşită şi cu mâinile spânzurând până la genunchi; omul abia scoborât de-alaltăieri din maimuţă.

— Ce mai aştepţi? Haide!

În redingota verzuie, cu bărbiţa din fire de hrean şi cu ochelarii de scafandru, patronul se depărta şi se apropia laolaltă cu pereţii camerei, în aceeaşi mişcare giratorie, ireal şi fantomatic, ca un înecat balansat într-un fund de ocean.

Am căutat un scaun să cad. Scaunul venea repezit spre mine, cotea şi fugea şăgalnic.

Am dus mâna la frunte.

— Nu vezi? Ce înseamnă scandalul acesta?

Patronul scoase batista şi îmi tamponă tâmplele năduşite.

— Nu tolerez… Te poftesc să te duci acasă, să chemi un medic şi să nu-mi vii îndărăt, până ce nu te-ai vindecat… Nu vezi în ce hal te afli?

Leagănul circular s-a oprit. Pereţii şi obiectele şi-au reluat locul lor vertical şi imobil, în spaţiu. Am respirat uşurat, cercând să surâd. Era numai atât? Ce spaimă!

— Într-adevăr, patroane. De aseară nu mă simt bine… Şi toată noaptea… Febră, visuri urâte… Oribile visuri…!

— Ce-ţi spuneam! Rosti patronul, împăturindu-şi batista şi băgând-o în buzunarul de la spatele redingotei. De când vă imaginaţi că vreau să scot şi sufletul din om?… Patroane încolo! Patroane încoace! Patron e una şi călău e alta… Să-l rugăm pe Egor să te însoţească până acasă.

Sună. Nu mai aveam nici o energie de împotrivire. Egor mi-a prins braţul şi m-a purtat mai mult pe sus, ca pe-un copil. Înaintea noastră câinele fugea mărunt cu picioarele lui tocite de atâta umblat, se oprea la colţ de stradă să ne aştepte, strănuta în gerul care înţepa nările cu vârfuri de ac, pornea după ce ne întreba din privire cu ochii lui omeneşti. Egor îi zvârlea amical câte un picior în spate din mers, ca să-şi achite datoria pravoslavnică de a nu lăsa în suferinţă un suflet purces pe calea izbăvirii.

Acasă, pe scări, poposii la fiecare etaj să răsuflu. Chemă proprietăreasa, porunci să schimbe aşternutul şi să facă ordine; plecă după medic. Mă supuneam la toate cu un fel de voluptate ascunsă. De mult nu mai purtase nimeni de grija mea. Nu-mi mai spusese nimeni pe numele meu. Îmi era o alinare după atâta singurătate aspră, să mă simt ocrotit, corcolit. Mi-am surprins astfel o absurdă părere de rău când medicul nu s-a arătat defel alarmat, după ce m-a ciocănit, m-a pus să scot limba şi a numărat linioarele termometrului.

— Nimic grav! Declară aşezându-se la mescioară şi scriind reţeta. O gripă, cum sunt astăzi două mii opt sute optzeci şi opt de cazuri declarate în Bucureşti… Ne-a dat asalt, dar i-am tăiat ghearele. Virulenţa e acum în descreştere. Într-o săptămână, zece zile cel mult, eşti pe picioare. Inima zdravănă… Plămânii intacţi…

Roti o privire rapidă la pereţii încăperii.

— Dacă-şi urmează cursul normal, nu văd ce-aş mai căuta aci. Mă chemi numai în caz de complicaţii. Ceea ce-mi pare exclus!

Am înţeles gândul generos. Înfăţişarea săracă a mansardei îl îndemnase să nu mă socoată un pacient vrednic de agenda vizitelor cu numărul şi cu onorariile în consecinţă. Toţi erau buni cu mine. Toţi mă cruţau. Şi totuşi, mă sugruma un simţământ ingrat de singurătate, în mijlocul atâtor bunăvoinţi anonime.

După plecarea medicului, Egor a aşteptat doctoriile de la farmacie, să mă supravegheze în debutul meu de cel de al două mii opt sute optzeci şi nouălea ostatec al gripei care asaltase Capitala.

Zvârli şuba căzăcească într-un colţ; puse cărbuni în samovar. Începu să fluiere. Îşi aminti şi se opri. Scoase tabachera, alese o ţigară. Înainte de a aprinde, îşi luă seama. A aşezat-o îndărăt şi a renunţat.

— Te rog să fumezi, Egor… Prea mă tratezi ca pe-un bolnav pe moarte. Ai chibrituri?… Uite chibrituri.

În loc de răspuns, Egor rosti o constatare.

— Ceea ce lipseşte aci e o femeie! Toate s-ar schimba într-un ceas… Pentru un bolnav, o femeie e leac mai sigur ca o sută de hapuri şi reţete…

Trasc unicul scaun lângă pat. Îmi potrivi cu stângăcie bărbătească perna şi plapoma.

— De altfel, mă mir că nu e încă niciuna aci. Un om nu trebuie să trăiască singur. Aceasta aduce gânduri ticăloase. Te face egoist şi, într-o bună zi, te trezeşti duşman cu restul

lumii. Deteriorează cutia de colea, cum ar spune Gustav, sau ceastălaltă, de dincoace.

Egor arătă pe rând cutia craniului şi cutia pieptului.

— Crede-mă!… Dacă n-ar fi aşa, n-ar fi născocit tira-nii pedeapsa cu încarcerarea pe viaţă în celulă Să nu ai pe nimeni. Să te deştepţi singur. Să dormi singur. Să nu ai cu cine te certa, ca să nu ai după ce te împăca. Brr! Acesta e regim de Petro-Pavlovsk! 99

— Dar tu, Egor?

— Eu sunt venit din toată lumea şi mă întorc în toată lumea. Pe urmă, eu nu sunt singur. Îl am pe Elefterescu.

Pentru a ilustra această realitate evidentă, Egor îl ciocni pe Elefterescu în cap, cu tocul cizmei. Elefterescu suportă lovitura fără să crâcnească, în neclintita lui abnegaţie, vrednică de martirajul primilor anahoreţi din deşertul Tebaidei.

— Îl am pe Elefterescu şi n-am drept să mai am pe altcineva! Continuă Egor, sprijinindu-şi coatele pe genunchi. N-am drept, fiindcă mă aşteaptă o logodnică… Unde? Întrebi unde?

Răsuci mâna spre toate zările, dincolo de pereţii strâmţi, spre vastitatea continentelor.

— Unde? Poate e încă tot în Rusia. Poate a plecat de acolo. Poate e la Şanhai, la Paris, la Chicago, la Mukden, la Santiago de Chile, la Kharbin… Poate o să ne regăsim mâine. Poate peste zece ani. Poate e jos la uşă şi mă caută… Noi suntem acum risipiţi în toată lumea ca neamul lui Israel, după surparea templului. Nicivo! Într-o zi avem să ridicăm mâinile la cer: Ana Teodorovna! Tu, Ana Teodorovna? Egor Uvarovici! Tu, Egor Uvarovici? Avem să ne îmbrăţişăm şi avem să plecăm amândoi alături, poate la Şanhai, poate la Santiago de Chile, poate la Kharbin… Nu face nimic! Acestea se văd în fiecare zi printre noi… Viaţa nu se opreşte pentru atât… Ce părere ai, gaşpadin Elefterescu?

Câinele se ridică pe picioarele de crocodil şi dădu din coadă, semn că nu-şi poate permite să aibă o părere. Egor îl trimise la loc, cu o lovitură de cizmă între ochi. Pregăti ceaiul. Îmi turnă un pahar. Îşi turnă lui vreo şase, deoarece numai de la această bază iniţială în sus putea spune că a gustat şi el un ceai în doză moscovită. Mă îndopă cu poţiunea de la farmacie, care-mi lăsă în gură un gust coclit. Îmi potrivi pernele şi capătul plapomei sub bărbie. Îmbrăcă şuba, iar din uşă mai repetă o dată, arătând scaunul de unde s-a ridicat:

— Aci nu e locul meu… E locul altcuiva. Ce părere ai, amice Elefterescu?

Elefterescu n-avu când să exprime vreo părere. Cizma lui Egor îl expulzase din spate, pe uşă, la vale, pe scări.

Ce au toţi, de ce-au complotat toate şi toţi să-mi facă singurătatea aceasta mai intolerabilă?

Am rămas ascultând-o. O ronţăia tic-tacul mărunt al ceasornicului, pe măsuţa de la căpătâi. Am întors perna fierbinte, pe cealaltă parte.

Târziu, am căutat în carte bucata de ziar de aseară. Întâi am acoperit-o cu palma, să-mi examinez sufletul. Nelinişte? Curiozitate? Emoţie? Teamă? Nimic decât vâjâiala febrei în urechi. Am despăturit foaia şi am recitit fragmentul de cronică judiciară. Nimic; nici nelinişte, nici emoţie, nici teamă de larvele unui trecut care încep să se mişte în beznă. De aceasta mai ales n-am fost îngrijorat, după visurile chinuitoare de astă-noapte. Mă înfricoşase gândul să nu invadeze cumva, să nu pună din nou stăpânire pe mine.

Aseară a fost însă numai febra de vină. Febra şi surpriza lecturii pe neaşteptate. Acum nici febra nu vrea să mai primească asemeni fantome. Mort. Un fapt divers parcurs cu răceală, ca drama de gelozie de pe coloana vecină, ca sinuciderea bancherului veros, de pe coloana a treia. Lumi care-mi sunt îndepărtate şi străine… Am aprins un chibrit şi am dat foc hârtiei, privind-o cum se scrumeşte răsucindu-se

pe farfuria paharului de ceai. Ca să nu mai rămână nimic. Nici o provocare materială a suvenirului. Morţii cu lumea lor moartă.

Aşa. Acum totul e în ordine. Am rămas numai cu singurătatea. O ascult. O ronţăie tic-tacul mărunt al ceasornicului.

Îmi pare intolerabilă, poate numai fiindcă e în firea noastră să ne descoperim îndată o suferinţă; îndată ce-am ajuns la un liman. Poate numai fiindcă bolnavii redevin copii şi se tem de spectrele nopţii.

Peste o săptămână n-are să mai dureze din toate acestea nimic. Dar ce au toţi, de ce-au conspirat toţi să mă împresoare cu întrebările lor fără sens? Acum o săptămână, Gustav; ieri, patronul; adineauri, Egor.

— Aici e locul altcuiva…

Scaunul aştepta la căpătâi. Scaunul gol. Şi tic-tacul ceasornicului ronţăind singurătatea.

Am întors din nou perna pe cealaltă parte, răcorită. Am deschis cartea şi am început să citesc, până ce mi-a alunecat din mână.

Prin somn, prin vis, conştiinţa nu era suspendată. Se păstra o mijeală, atâta decât era nevoie ca prin somn, prin vis, să mă simt fericit că nu se întorc niciuna din vedeniile hâde de astă-noapte. Un somn pur şi calm. Cu un vis uşurător de lumină. Un vis fără contur, fără personaje, fără peripeţii. O plutire eliberată de lestul gravitaţiei, într-o lumină fără umbre şi fără hotar. Iar în mijeala conştiinţei un singur fir fragil legând visul cu fiinţa-mi aievea: implo-rarea către divinitatea somnului să nu sfârşească vraja prea repede, să nu mă surp din plutirea euforică, să nu mă deştept în singurătatea pustie din patul meu de bolnav, din mansarda unde numai inima de metal a ceasornicului mai bate alături de mine, vie. Întindeam braţele să mai reţin magia, când am deschis ochii.

Mi-am frecat pleoapele.

Scaunul nu mai era gol.

Soarele oprit în fereastră punea văpaie de lumină în părul Ludmilei.

Începutul a fost de această simplitate.

— Ludmila… Cum îţi dezmierdau numele cei de acasă, când erai mică?

— Tata îmi spunea câteodată Ludi. Dar mama întotdeauna: Mila…

— E un nume ca pentru tine, Ludmila… Mila… Bunătatea. Discreţia.

— Îmi place mai bine să mă chemi Ludi, Dănuţ!

Ea mi-a spus îndată Dănuţ – ca mama.

— Bine, Ludmila mea mică. Ai să rămâi Ludi. Deşi îmi pare că-şi scoate corniţele puţin freudism în gustul acesta pentru alintarea tatălui, în loc de dezmierdarea mamei.

Ludmila mă priveşte cu ochii mari.

Nu ştie ce e aceea freudism. Iar dacă ar şti, s-ar da îndărăt cu spaimă. Multe nu ştie din câte cunosc eu. E ignorantă, simplă şi pură.

Din ochi n-a dispărut nedumerirea. Crede că este nevoie să mai adauge ceva. Spune, cu privirea în pământ:

— Tata n-a prea fost o poamă bună. Când lua chenzina, mama trebuia să-l aştepte la poarta fabricii. Altfel, dacă îl scăpa, nu mai călca pe acasă până luni. Venea cu hainele rupte, murdar, zgâriat şi fără nici un ban. Aceasta n-o împiedica pe mama să-l iubească şi să-l îngrijească întocmai ca pe un copil rău. Îl dezbrăca, îl culca… Numai după aceea se ascundea de mine să plângă şi pleca să mai vândă un lucru. În neamul nostru, bărbaţii au făcut întot-deauna femeile să sufere şi femeile nu s-au plâns nicio-dată… Plângeau, dar nu se plângeau…

— Ludmila mea mică, să sperăm că eu n-am să te fac să plângi… Are să rupă cu noi tradiţia aceasta scandaloasă din neamul vostru.

Ludmila îmi dă la o parte cu degetele şuviţa de păr de pe frunte.

— Când te aud spunând noi, parcă mă tem, Dănuţ. M-am temut întotdeauna când mi se împlinea o dorinţă. Era un semn rău! După bucurie, venea plata. N-am cunos-cut multe bucurii, Dănuţ. Însă după toate, aşa neînsemnate cum erau, plata a fost prea grea, Dănuţ, prea grea…

— Are să se rupă şi tradiţia aceasta, Ludmila. Ludmila mea fricoasă şi mică.

Îi dezmierd mâinile.

Biete mâini care poartă pecetea îndeletnicirilor umile. Subţiri, cu degete lungi, cu desen arcuit: dar cu pieliţa îngroşată de împunsăturile acului, cu semnul bătătorit al foarfecului.

Ludmila le desprinde încet din strânsoare.

— E târziu, Dănuţ! De-acum trebuie să plec.

O văd stânjenită când îi ţin să-şi îmbrace mantaua de stofă, cu guler de blană ieftină. N-a fost deprinsă s-o ajute nimeni. Îi pare că trăieşte un moment grandios, de eleganţă şi nobleţe, cum a întrezărit numai la teatru şi la cinemato-graf, când eroii în frac oferă cu un gest superb mantaua de zibelină contesei. Nu nimereşte mânecile. E ruşinată de propria ei stângăcie. Şi găsesc întotdeauna injustă această infirmitate fără vindecare, la o fiinţă cu atât de fină intuiţie şi graţie la tot ce plăsmuieşte cu mâinile ei umile, pentru îmbrăcămintea altor femei – chiar când sunt numai nişte păpuşi cu mecanism, ca automatele patronului.

Din cupa cu ghiocei, împrospătaţi în fiecare zi de dânsa, desprinde câteva fire. Le, împunge cu ac în stofa hainei. E singura ei cochetărie de fată săracă. Timidă şi înduioşătoare.

— Ai face mai bine să rămâi acasă, Dănuţ! Mă dojeneşte când îmi caut şi eu paltonul. După gripă, numai cuminte nu e să baţi străzile…

De data aceasta îi recunosc o nevinovată ipocrizie, îmi spune să rămân acasă, numai fiindcă e sigură că n-am s-o ascult.

În prag se ridică în vârful pantofilor să-mi întindă buzele. Cealaltă despărţire din stradă, în faţa casei unde împarte camera cu o prietenă, nu ne îngăduie nici un fel de îmbrăţişare, care poate „s-o compromită şi să dea de vorbă vecinilor”.

Săi ului nostru e cast.

Buzele Ludmilei au parfum moale şi discret, de pară bergamotă. Un parfum blond.

Seara e albastră. Umedă. Cutreierată de un vânt călduţ, venit din câmpuri să vestească primăvara şi să topească nămeţii grădinilor. Deasupra noastră şuroiesc streşinile. Cobor de pe trotuar să-i fac loc. Mă prinde de braţ şi mă strânge alături. Ghicesc teama să nu mă piardă. Iar la strânsoarea ei răspunde strânsoarea mea. Suntem doi orfelini care ne-am regăsit. De-acum nimic nu poate să ne mai despartă. Prin mulţimea străzilor, trecem absenţi de la convulsiile unui univers străin de noi. Luminile vitrinelor nu ne opresc, ghionturile trecătorilor grăbiţi nu ne ating, jerbele de noroi ţâşnite de sub roţi nu ne stropesc. Toate acestea există în afară de noi. Le-am izgonit. Căldura braţului prins sub braţ ne ocroteşte de toată indiferenţa ostilă din juru-ne: alcătuim un singur bloc încleştat.

N-am pornit provocatori să dăm asalt fericirii. Viaţa ne-a învăţat pretimpuriu o mai modestă cuminţenie. Lăsăm să curgă talazurile în jurul nostru, să se spargă în jurul nostru. Ambiţii, aviditate, faimă, nerăbdare, brutalitate şi nesaţiu; mânată de aceste sfârcuri de bici cu plumbi go-neşte toată lărmuirea plină de deşertăciune a străzii. De aceea chipurile sunt crispate, iar râsul tuturor de aceea e torturat şi crud.

Fericirea noastră e altfel. Calmă. N-o poate ameninţa nimic. N-o aşteptăm de la nimeni. Nu ne-o poate smulge nimeni. E în noi. În braţul acesta sprijinit de alt braţ, cum trecem ca un singur suflet şi trup prin singurătatea lumii.

O privesc din când în când pe furiş, sub borul pălăriei.

Obrazul palid s-a înviorat în pometi. Buzele imperceptibil întredeschise aspiră extatic aerul cu şuvoiri jilave de primăvară. În ochi palpită o lumină verzuie, cum se deşteaptă în nopţile profunde chemarea interastrală a licuricilor. S-a aprins o viaţă care dormita.

Mersul Ludmilei nu mai are nimic din prelingerea pe lângă ziduri a vietăţilor oropsite. E un mers tânăr, elastic şi sprinten. Îşi potriveşte pasul după pasul meu. Când pierde cadenţa, întoarce obrazul şi râde. Iar trans-figurarea e mai desăvârşită. Cum a fost cu putinţa să-mi pară vreodată o umbră ştearsă şi tristă, ca vechile fo-tografii din albumuri? Numai patronul a cunoscut-o. Atotştiutor, atotştiuse ce gingaşă şi nespusă minune aştepta ceasul eliberării din crisalida ternă, de scrum. Minunea s-a împlinit prin mine. E pentru mine. Şi îmi este mai scumpă decât mi-au fost toate amăgirile fericirii de până acum.

Braţul o încleaştă să n-o pierd.

— Ludmila!

— Dănuţ!

Străbatem tumultul oraşului cu lumini şi stridenţe, într-o nepământeană plutire, ca în visul când imploram divinitatea somnului să nu sfârşească magia, să nu mă deştept iarăşi în singurătate mâhnită şi aspră.

— Dănuţ.

— Ludmila…

N-avem nevoie de alte cuvinte. Iubirea noastră nu are nevoie de cuvinte.

Casele se răresc, îşi pierd câte-un etaj, luminile se împuţinează. Ajunsem în cartierul mărginaş, unde e camera Ludmilei. După ce ne-am despărţit, ne mai întoarcem să ne privim din urmă: ea din uşă, eu din stradă.

Îmi face semn de cuminţenie cu degetul mănuşii ieftine. Mi-a hotărât să nu întârzii cumva prin oraş. Vrea să mă ştie urcat în tramvai la cea dintâi staţie, coborând direct acasă. Am făgăduit, minţind ca în fiecare seară. De altfel o minciună nevinovată. Mă crede încă slăbit de boală, se teme

de complicaţii şi de primejdii închipuite. Eu mă simt clocotind de viaţă şi de planuri.

Drumul pe jos, de-a curmezişul Capitalei, e ca să mă istovesc şi să dorm la noapte cu pumnii strânşi. Luminile capătă putere şi se înmulţesc pe măsură ce înaintez, casele sunt din nou lipite zid lângă zid, îşi adaogă un etaj, şi altul, şi încă unul… Străbat încă o dată mijlocul oraşului, în revărsarea cretoasă a vitrinelor, în spasmodica dănţuire a reclamelor luminoase cu sincope şi explozii incandescente în tuburi de neon; în tumultul de glasuri, de vehicule, de strigăte cavernoase în pâlnii de hautparleur. Nu mă opreşte nici o ispită. Nu mă întâmpină nici un regret. Uneori, în interiorul capitonat al unei limuzine, zăresc o figură de altădată; un cunoscut, un prieten, o femeie… Toate chipurile sunt crispate, toate râsurile au ceva neliniştitor şi ameninţat din urmă. Cum îi compătimesc! Spre ce amăgire deşartă aleargă! Ce-i poate aştepta la capăt de drum; în astă-noapte, mâine, peste un an? Dacă m-ar recunoaşte unul singur, dacă ar şti unde sunt, ce sunt, care-mi sunt bucuriile mele şi unde mi-am găsit fericirea, ar surâde cu milă. În jalnica lor existenţă, fără de sens şi nădejde, n-ar putea să priceapă.

Gândul acesta mă înduioşează. Bieţi oameni! Bieţi naufragiaţi care n-au ajuns încă la un liman; îl au sub ochi şi nu-l văd! Traversez strada. Dintr-un gang, îmi apare brusc înainte o umbră, tăindu-mi calea:

— Sal'tare, şefule!

M-am oprit. Arătarea era aşa de neaşteptată! Ţibic, protectorul meu de astă-toamnă, râde fericit, cu gura până la urechi şi cu degetul la cascheta prea largă.

— Mai-mai să nu-mi cred ochilor! Adaogă, dându-se un pas îndărăt să mă măsoare.

Pe urmă, fluieră admirativ:

— Pfiiiuu! Dar ştii că te-nţolişi, şefule! Eşti mai dihai ca un mahăr! Palton, mănuşi, galoşi… Am bănuit eu îndată că ai dat lovitura!

Ţibic e îmbrăcat în zdrenţe. Doar o pereche de şoşoni prea mari şi prea noi contrastează cu restul mizeriei vestimentare. Mi-a surprins privirea şi mi-a ghicit gândul. Îmi face cu ochiul, complice:

— Ce, crezi că nu dăm şi noi loviturile noastre? Chiar mai adineauri am pus laba pe dânşii. Păcat că nu i-am făcut la stânga acum vreo trei luni. Nu-mi degerau picierele, cum m-a luat dracu toată iarna.

Ţibic e foarte încântat de şoşoni. Răsuceşte picioarele pe rând, pe-o parte şi pe alta, ca să-i admir şi eu achiziţia. Înţeleg că n-a avut când se deprinde cu dânşii şi îi aprob legitima mândrie:

— Straşnici, Ţibic. Superbi!

Se simte flatat. Se scuză cu modestie:

— Nu-s mare ispravă! De! Nu pot să dea toţi lovituri în mare, ca tine, şefule!

Apoi roti ochii împrejur şi îmi strecură un sfat, în şoaptă:

— Şefule, rău faci că nu ţi-ai lăsat barbă! Sau măcar mustăţi… În locul tău, eu chiar acum m-aş duce să-mi cumpăr nişte ochelari! Ochelari albaştri sau negri…

— De ce toate acestea, Ţibic? Am întrebat zâmbind.

— Nu te mai preface! Se scandalizează Ţibic de atâta ipocrizie. De ce? Mai întrebi de ce?… Cum te-am cunoscut eu, poate să te cunoască şi vreun sticlete. Pune cabja pe tine şi adio palton, adio galoşi şi mănuşi. Păcat de lovitură!

— Eşti un caraghios, Ţibic! Am râs înveselit cu totul. Ce-ţi închipui tu c-am făcut? Ce fel de lovitură?… Ce-mi tot vorbeşti de lovitură…?

Ţibic, el nu râde. Cu sinceră mustrare în ochi şi în glas, a prins să mă judece, după ce s-a dat mai întâi îndărăt, să pună distanţă între el şi un renegat ca mine:

— Va să zică de ăştia-mi eşti, şefule? Eu mă bucur că te văd înţolit, şi când colo ai şi găsit pe cine să porţi cu zăhărelul! Poate vrei să zici că ţi-o venit moştenire de la Banu Ghica? Mai spune şi asta, că eu atâta aştept s-o aud şi s-o cred!… Ai dat lovitura? Halal! Bravo şi să-ţi fie de bino,

şefule!… Pentru asta, nu-i nevoie să te fereşti de mine… Adă-ţi aminte, şefule! As'ţoamnă parcă nu erai aşa de fudul. Te-am înţeles eu de atuncea că pregăteşti şi cloceşti ceva. Te cunoşteai după ochi… Când am văzut că nu vii două nopţi, întâi mi-a părut rău. Zic, s-o ars, şeful! A încercat lovitura şi i s-o-nfundat. Am cumpărat şi gazete două zile, să nu scap spargerile şi crimele… Am văzut că nici o poză de-a bobocilor prinşi de poliţie nu samănă cu tine. Atuncea m-am bucurat. Acum că arăţi ca un mahăr cu guşa plină, m-am bucurat şi mai mult. Bravo şi halal să-ţi fie!… Iară drept răsplată, mă iei la sigur? Şefule-şefule!… Eu sunt câine bătrân. Nu-mi legi tinichea de coadă cu una, cu două.

Continuam să râd. Ţibic mă cântărea cu dezaprobare şi scârbire. Inutil să încerc o explicaţie. Lumile noastre erau acum mai depărtate ca drumul planetelor pe cer.

După ce-a terminat, i-am spus împăciuitor:

— Bine, Ţibic! Crede ce vrei… Deocamdată fă-te mai încoa'. Îmi pare că avem nişte socoteli vechi între noi. Cât îţi datoresc…?

Ţibic făcu un gest de nabab:

— N-am ţinut nici un fel de socoteală…

Dar cât am numărat, se apropie şi privi în portofel, pieziş. Băgă banii în buzunar, după ce mai întâi întoarse pânza buzunarului pe dos, să verifice orificiile. Păru mai îmblânzit şi îmi acordă circumstanţe atenuante:

— La urma-urmei, şefule, văd că tot ţi-a mai rămas ceva de băiat bun… Dacă ai s-ajungi iar la aman, hotel Ţibichi e deschis la orice oră din zi şi noapte. Uitam să-ţi spun… Ne-am mutat! Acum am găsit alt apartament, la pod, lângă cer. Eu şi baba… De ciung am scăpat. O pierit şi l-au mâncat Şobolanii. Când am trecut luna trecută să fac inspecţie, mai rămăsese jumătate. Ia-n te uită cu ce m-am ales de la el, când l-am buzunărit…

Spunând, Ţibic scoase de la piept, de sub haină, un ceasornic prins în lanţ. Părea că şi-a smuls inima şi mi-o oferă cu amândouă mâinile, s-o examinez:

— Ce zici, şefule? Aur marcat… Nu eşti amator?… Ţi-ai mai închipuit istoria asta? Avea ciungul ceas de aur şi nu spunea nimic. Îl ţinea legat cu lanţ. Acum îl ţine taica, legat cu lanţ. Haha! Şi portofelul e bine să-l priponeşti cu lanţ, şefule!

Hlizindu-se, Ţibic duse degetul la caschetă. Se răsuci în tocurile mute, moi, de gumă, şi se mistui în bezna gangului. M-a scuturat un fior de frig. Noaptea s-a făcut deodată rece şi prea umedă. Avea dreptate Ludmila. Încă nu sunt deplin apărat de toate halucinările boalei. În fiecare colţ răsare un spectru din întuneric. Gesticulează şi prinde glas. Îmi face un semn, o chemare, un avertisment, o ameninţare – şi iarăşi se confundă cu noaptea. Numai lângă dânsa mă simt adăpostit şi tare.

Am grăbit paşii. Mergând, mă judecam cu o asprime mai neîmblânzită decât Ţibic. Am fost ingrat cu el. Astătoamnă, în dimineaţa de noiembrie, când anunţul providenţial mă scăpase din subsolul cu şobolani, nu m-am gândit o singură clipă la soarta lui, rămas cu strigoii aceia: ciungul cu mâna de fier, spălătoarea de cadavre… Poate era datoria atunci să mă întorc, să încerc ceva, să-l ajut, să-l salvez. Egoist, m-am strâns în mine. Iar adineauri, nu ştiam cum să mă descotorosesc mai repede, în loc să-l opresc, să-l iau cu mine, să-l duc la patron şi să-i aflu un rost pe lumea aceasta, i-am dat două sute de lei şi m-am socotit achitat. Sărmanul Ţibic a fost mai generos astă-vară şi astă-toamnă. Împărţea pâinea din fiecare zi. Poate se lipsea el, ca să nu rabd eu. Îmi fu dezgust. Mă achitasem cu două sute de lei! Fără să gândesc, mi-am pipăit portofelul. M-am oprit… Am cercetat buzunările pe rând. Portofelul dispă-ruse. Nu mai încăpea nici o îndoială. Înţelegeam în sfârşit sfatul lui Ţibic: „Haha! Şi portofelul e bine' să-l ţii legat cu lanţ, şefule!” Am început să râd. Paguba era neînsem-nată, încă două sau trei sute de lei. Dar Ţibic îmi dăduse în felul lui o lecţie. O „lovitură” ca pentru un renegat ce-i păream.

Drumul până acasă mi-a fost uşurat. Isprava fostului meu proteguitor mă scutea de orice mustrare a cugetului. M-am trezit fluierând ca Egor. Nicivo! Cu atât mai bine! Nu ne datoram nimic unul altuia.

Iar scările le-am urcat voios.

VI.

DIN MORMINTE, VIAŢA…

Singurătatea din mansarda de burlac, mă aştepta acum mult mai umanizată. Pretutindeni mâna Ludmilei a pus orânduială. A dat suflet obiectelor moarte, graţie unor podoabe de nimic. A dispărut mirosul fumului răcit de tutun, praful şi scama. Dulapul nu se mai deschide singur când trec pe dinainte, nici cana de tinichea nu mai zăngăne în lighean la fiecare pas. Masa nu se mai clatină, pe un picior prea scurt. Toate şi-au schimbat locul şi înfăţişarea. Mă întâmpină prietenos, începând cu lampa coborâtă pe fir şi prinsă la căpătâiul patului, într-o corolă de mătase trandafirie, în locul becului roşcat şi uzat din tavan, cu lumina sinistră.

Număr zilele pe foile calendarului. Încă două luni până la Paşte. Îmi par o eternitate. Ludmila mi-a cerut răgazul acesta ca o chezăşie a fericirii noastre depline. Până atunci vom găsi o căsuţă modestă: două camere, antret, bucătărie. Le caută ea. Mă socotea prea nepriceput ca să le aflu singur. Mai ghicesc şi alte pricini nemărturisite ale întârzierii. Ca orice fată nevoiaşă, pune nu ştiu ce amor propriu în nu ştiu ce nimicuri de pânză, broderii şi panglici. O bănuiesc migălind până după miezul nopţii la feţe de perne şi cearşafuri, la ajururi şi monograme. Nu vrea să-i poată aminti cineva vreodată că s-a măritat numai cu cămaşa de pe dânsa. Atâta naivitate e mişcătoare. Ca şi îngrijorarea să nu-i pretind nu ştiu ce imposibilă renunţare la credinţa ei catolică; singura zestre adusă cu dânşii din patrie, acum trei sferturi de veac, de o mână de exilaţi polonezi. Altădată, asemenea amănunte ridicole şi umile mi s-ar fi părut vrednice numai de exis-tenţa mediocră a unor

larve omeneşti. Căsuţă, chirie, trusou, soarta odraslelor… Puah! Tot aşa îşi organizează viaţa lor oarbă şi cârtiţele cuibărite în hrube subpământene. Acum descopăr acestor cuminţenii un farmec discret şi reconfortant. E viaţa cea adevărată. Pregătesc ciclul etern. Iubirea noastră nu e un spasm arzător, ci legământ să ne prelungească fiinţa dincolo de noi, în copiii copiilor noştri.

Sting lumina şi adorm în surâs. Mă deştept în surâs.

Toţi sunt buni. Toate sunt simple.

Patronul n-a pomenit un singur cuvânt. I-am citit însă aprobarea în ochi, sub lentilele bombate, de unde privirea ne urmăreşte, pe mine şi pe Ludmila, fără nici o scăpărare ironică. Ceilalţi ne ocrotesc idila într-o tăcută complicitate. Se prefac că nu ne observă când venim împreună, când plecăm împreună, când în mijlocul lor, printr-o privire furişă şi rapidă, am schimbat un gând.

Sami tuşeşte tot mai uscat. Tuşeşte şi Betty. În toamnă au să plece amândoi într-un sanatoriu pentru bolnavi săraci. Poate au să se căsătorească acolo. Acum economisesc. Nu vor să primească decât jumătate de salariu; cealaltă o lasă la patron să se adune lună cu lună. Gustav mi-a şoptit în taină că patronul a hotărât să dea venitul celor dintâi trei reprezentaţii pentru sănătatea lor. Iar pentru fiecare pregăteşte o surpriză. Înainte de a ne despărţi, va purta grijă să ne întemeiem rosturi statornice. Ne-a adoptat pe toţi. Chiar Egor recunoaşte acum că e întruparea unui geniu bun, care ne-a ales dintr-o mie şi o mie de alţi dezmoşteniţi, ca să ne izbăvească viaţa şi sufletele. Nu se mai teme că e un duh al beznelor, sosit cu ispite viclene să ne mâne la pierzanie.

Nici Baletul Mecanic nu ne mai nelinişteşte. Nu gă-sim în el nimic supranatural şi misterios. Ne-am deprins. E o născocire ca oricare alta. Mai ingenioasă şi mai desăvârşită, fiindcă şi iscusinţa şi atotştiinţa patro-nului sunt mai presus de ale altor născocitori. Miracolul nu s-a înfăptuit sub semnul unor puteri demonice. E un miracol tehnic. Patronul

ne-a explicat tot. Am înţeles tot. Rotiţe, biele, angrenaje, mosoare, magnet, curenţi electrici, volţi… Cele dintâi automate au dansat, au vorbit, au cântat. Cele mai însemnate, cu rolul mai dificil, se află în biroul patronului, unde nu intră nimeni. Se închide cu ele şi le desăvârşeşte viaţa lor de resorturi, biele, acumulatoare, bobine… Tot el le pregăteşte în pastă chipurile omeneşti, care au să înfăţişeze graţia, puritatea, ura, invidia, forţa, căci în artificialul lor absolut, patronul le-a hotărât un destin de simboluri.

În atelier şi în celulele noastre, lucrăm cu înfrigurare…

Afară, primăvara a pavoazat grădinile cu flori albe, cu miros încă proaspăt şi jilav de zăpadă. Flori de măr, flori de cireş, flori de cais. Strada Tăbăcăriei, în cartier mărginaş şi sărac, mai are ici-colo livezi şi grădini, căsuţe scunde, înfăţişare patriarhală de oraş provincial, unde pri-măvara nu e numai un cuvânt şi unde n-o anunţă numai toaletele femeilor. Dar alături de creanga mărului întinsă cu flori de hârtie peste zăplaz se înalţă un perete drept-unghiular şi urât de atelier, iar din curţi vântul aduce mias-me de piei dospite la soare, de var şi zeama scoarţei de copac fermentând în cisterne. Apar oameni bărboşi, cu şorţuri pătate şi cu mâinile arse de acizi, târând după ei o duhoare înăcrită. Toată iarna n-am simţit-o. Acum spurcă văzduhul şi adierile moi.

Caut cu Ludmila alte străzi, pe unde să ne purtăm iubirea şi proiectele noastre. Sunt cartiere cu vile şi trandafiri agăţători, cu asfaltul mut sub roţile elastice de automobil, cu superbi câini de rasă dormind pe treptele de granit. Pe acolo ocolim în plimbările de seară, braţ sub braţ. Nu ne chinuie întrebarea să cunoaştem prosperitatea, fărădegrija şi desfătarea altora, faţă de planurile fericirii noastre modeste. Ludmila admiră cu sinceră şi neîntinată bucurie a ochilor costumul unei femei coborâtă zvelt din-tr-un automobil masiv ca un tanc şi elegant ca o vitrină. Se întoarce să privească încă o dată, cu exclamaţii de adorare, un copil bucălat, o fetiţă cu cercul ori cu păpuşa: odraslele

patriciene de după grilajurile de fier forjat, în grădini cu nisip auriu şi mărunt, cu scaune şi mese albe sub umbrele de pânză vărgată. Copiii noştri au să înveţe la şcoala gratuită din cartier, dar nu ne mâhneşte aceasta nici pentru dânşâi, nici pentru noi…

De câteva ori mi-a pomenit despre o privelişte care i-a rămas în amintirile copilăriei ca o viziune de supremă poezie. Un pavilion romantic, într-un fund de parc, sub castani şi arţari cu frunza crestată.

— Dănuţ, dar te rog să nu râzi… Acum îmi dau seamă. Era un chioşc cam dărâmat. Mama mă aducea cu dânsa… Avea de predat alături, la o cucoană bogată, nişte lenjerii brodate. Doi ani a lucrat. Şi doi ani, când venea să-şi dea pachetele cu broderii, îi ceream să mă lase afară, în stradă. Îmi plăcea să rămân acolo şi să privesc printre grilaj la parcul de alături şi la chioşcul acela… Se jucau nişte copii. Băieţi şi fete. Se alungau şi râdeau. Nu m-au zărit niciodată. Nu mi-au spus nimic, niciunul. Dar seara, când mă culcam singură în pat, închideam ochii şi mă vedeam jucându-mă şi eu cu copiii aceia. Mă fugăream şi râdeam. Mama se întorcea la mine, de la măsuţa cu lampă unde lucra. „De ce râzi, Mila?” Strângeam ochii şi mă prefăceam că dorm… Cum i-aş fi putut spune?… Cum ar fi putut să înţeleagă?… Pe urmă adormeam cu adevărat şi noaptea visul era bun cu mine. Se făcea că mă joc aievea. Că m-au primit şi pe mine copiii care nu se uitau niciodată la fetiţa săracă de la grilaj. Astăzi îmi dau seamă. Chiar să mă fi văzut şi să mă fi chemat la dânşii de milă, n-aveau cum să se joace cu o fetiţă aşa de mică şi prostănacă. Eu aveam cinci-şase ani. Ei treisprezece şi paisprezece. Am să-ţi arăt odată, Dănuţ… Locul acela a rămas pentru mine cel mai frumos din lume…

Într-o seară, mi-a prins braţul.

— L-am visat şi astă-noapte, Dănuţ, locul acela! Aşteptam la grilaj. Copiii m-au zărit şi mi-au spus să viu… Eram aşa de fericită! De când ne iubim, acum şi visurile mele sunt întotdeauna de fericire.

Mi-a prins braţul şi în lumina oblică a asfinţitului am străbătut mulţimea şi străzile aşa cum mergem noi, străini de străzi şi mulţime. De la un loc înainte, a început însă să mă cerce o nelinişte. Intram într-un cartier unde n-am mai voit să păşesc niciodată. Unde a fost casa noastră, înstrăinată cu telegrame urgente de la MonteCarlo şi Cannes.

Braţul Ludmilei parcă a presimţit neliniştea. Mă strânge mai cald. Până adineauri se sprijinea; acum mă sprijină.

— Dar să nu râzi, Dănuţ! Mă imploră, căutându-mi în ochi. Poate sunt o proastă că-ţi mărturisesc toate copilăriile. Tu m-ai învăţat să nu-ţi ascund nimic. Nu e aşa că n-ai să râzi?

Nu mă împingea nici o pornire să râd. Singura grijă în clipa aceea era să nu-mi ghicească Ludmila nimic din emoţia înfiptă ca o gheară în gâtlej. Din tot trecutul tăinut, nu i-am spus niciodată decât născociri vagi, atât cât să n-o sperie şi aşa ca să-i pară fireşti. O bunăstare modestă; o ruinare neaşteptată, pricinuită de-un bancher imaginar, fugit peste graniţă şi lăsându-mă pe drumuri. Astfel, acceptase contrastul dintre învăţătura şi lecturile mele şi dintre mizeria resignată cu care am venit să mă ofer cu trup şi suflet patronului, în dimineaţa cu lapoviţă, de noiemvrie.

Această bunăstare ruinată se reducea în închipuirea ei la atât cât cuteza să se înalţe şi idealul nostru ultim de acum, după o viaţă de muncă şi de agoniseală: o casă mărginaşă, cu patru-cinci camere şi două, trei sute de mii depuşi la o bancă. În desăvârşita-i naivitate, Ludmila mai păstra nădejdea că poate bancherul imaginar are să se întoarcă odată, când nu-l mai aşteaptă nimeni, îm-bogăţit din nou şi adus de o remuşcare să-şi repare fapta nelegiuită. „S-au mai văzut de acestea, Dănuţ! Lumea nu e atât de ticăloasă, cum ni se pare…” Iar râsul meu sceptic la asemeni himerice consolări, îi pare în schimb Ludmilei o injustă ofensă adusă dreptăţii şi bunătăţii, care n-au dispărut încă de pe faţa pământului.

La colţ, îmi apasă braţul:

— Mai sunt câteva case… Ai mai fost vreodată pe aci, Dănuţ?

Încleşt buzele. Dau numai din cap, să nu-mi surprindă tremurul glasului.

— Da… Am mai fost…

A grăbit paşii. Mă târâie după dânsa. A trccut. Ne întoarcem. Se opreşte şi iar merge înainte.

— Nu se poate! Şopteşte desfăcând mâna de pe braţul meu. Era aci!

A trecut de locul unde era casa noastră. Ne întoarcem la locul unde a fost casa noastră.

Se opreşte şi duce degetele la ochi, să alunge priveliştea de acum, să cheme priveliştea de atunci.

— Era aci, Dănuţ!

Ştiu. Era aci. Aci a fost casa noastră. Parcul de castani şi de arţari, cu pavilion romantic şi părăsit din fund. Cum să nu-l cunosc? Cum să nu-l ştiu? Parcul unde se jucau mai mulţi copii… (unde sunt toţi?). Mai mulţi copii, când o fetiţă sărmană pe care n-o vedea nimeni aştepta afară şi privea printre gratii.

În locul parcului se înalţă acum trei clădiri de câte cinci etaje, albe, liniare, geometrice, simetrice, uniforme; trei clădiri cu faţada în stradă, cu ganguri şi intrări, cu firme de medici, de avocaţi şi societăţi; trei clădiri cu apartamente de închiriat.

— Era aci, Dănuţ!

Braţul ei s-a încleştat din nou. Se agaţă de mine. Îi tremură glasul. Dacă n-ar fi în stradă, ar podidi-o lacrimile.

— Ce proastă am fost!… Cum îmi închipuiam că nu s-a schimbat nimic de atunci?… Era un parc, Dănuţ, un parc cu castani şi un chioşc în fund… Tu nu mă crezi, Dănuţ? Uite, alături a rămas casa unde se ducea mama să-şi lase pachetele ei… Eu stăteam aci… Priveam. Copiii se jucau în straiele lor frumoase şi scumpe, iar ale mele, urâte şi sărace nu mă umileau defel; nici nu-mi dădeam seamă că sunt

urâte şi sărace… Că-i vedeam jucându-se mă mulţumea… Pe urmă, nu veneam numai pentru dânşii. Acum înţeleg mai bine. Veneam pentru parcul acela. Pentru chioşcul acela… Nu ştiu cum să-ţi spun, ce simt acuma… Parcă a dispărut ceva frumos de pe lume! Sălbatecii… Au distrus ceva frumos de pe lume.

Da! Sălbatecii au nimicit ceva frumos de pe lume.

Un camion descarcă saci în gura unui subsol. Un salahor înjură. Iar motorul zbârnie astmatic şi asupra noastră vine o duhoare înecăcioasă de ulei ars.

— Să mergem, Dănuţ!… Te-am adus degeaba până aci. Dar nu e aşa că nu râzi? Tu nu poţi să înţelegi ce-a însemnat pentru o fată săracă, amintirea aceea… Un parc, un chioşc, copii jucându-se… Îmi păreau o fericire să le văd şi prin vis. Nu e aşa că nu râzi? Dănuţ.

Merg cu buzele încleştate. Paşii Ludmilei se împleticesc. Îi simt privirea pe furiş, căutând fricoasă să descopere o urmă de batjocoră în surâsul meu. Dar nu surâd. Îmi înoată şi mie ochii în lacrimi. Ludmila îmi strânge braţul cu recunoştinţă. Şi ne întoarcem strânşi în singurătatea noastră de la locul acesta, de unde printr-un destin de care nu eram străin, a dispărut ceva frumos de pe lume.

După Paşti ne-a cununat patronul. Mi-a pus, în plic, cadoul şi în vedere condiţia să plecăm cu darul acela, zece zile la Constanţa, ca fericirea Ludmilei să fie desăvârşită şi prin surogatul unui voiaj de nuntă.

Biata Ludmila! Nu mai văzuse marea. Zece zile a trăit existenţa fabuloasă a eroinelor de romane şi de filme. Camera noastră era într-un Palace. Masa noastră era rezervată la restaurantul cel mai de seamă, cu orchestră, vedere la mare şi chelneri în frac. Ne plimbam seara cu barca în larg. Până târziu, cu fereastra deschisă, aspiram adierile saline, aşteptând răsăritul lunei pe valuri. Pleca un vapor, cu luminile aprinse. Poate un vapor pentru Bosfor, Pireu, Cipru, Egipt, Corfu, Corsica… Mă scutura un fior.

— Să închid geamul? Se speria Ludmila. Începe să-ţi fie frig.

— Nu Ludmila. Lasă şi vino aci.

Ludmila se strânge lângă mine, lipindu-şi fruntea bombată de piept:

— Mă tem de atâta fericire, Dănuţ. Parcă mă doare…

Nu aud. Privesc luminile depărtându-se în noaptea albastră, unde cerul se confundă cu marea.

— Mă tem de atâta fericire, Dănuţ.

— Ssst. Taci.

Fără voie, glasul meu a fost aspru şi străin de clipa aceea.

Ludmila a tăcut supusă Mai târziu mi-am dat seamă şi mâna netezindu-i părul, buzele căutându-i fruntea, au încercat să repare o brutalitate injustă, venită de unde? Venită, de unde?

De câteva ori, am surprins-o ascunzându-mi ceva.

Intram – şi arunca repede un ziar, o haină, o eşarfă, peste capacul unei cutii.

N-a rezistat. Ea nu-mi putea ascunde prea mult o taină, chiar atât de nevinovată cum sunt tainele ei. Mi-a mărturisit, plecând ochii umili:

— Dar şi de data aceasta, le rog să nu râzi, Dănuţ. Tu eşti bun şi înţelegător. Nu e aşa?… Sunt jucăriile mele de când eram copilă. Singurele mele jucării. Nu m-am despărţit niciodată de dânsele. Când mă simţeam nenorocită şi fără nimeni pe lume, deschideam cutia… Începeam să le aşez ca atunci când eram mică. Şi-mi venea la loc mintea şi bucuria de copilă, Dănuţ…

Biata Ludmila! Biele jucării!

Într-o cutie de carton, cu gravura capacului jupuiată şi decolorată, câteva oiţe de lemn, cu lâna albă-surită, câţiva brazi văpsiţi verde, un ciobănaş ridicol, o căsuţă cu ferestre de celuloid.

Le orânduieşte ca în jocurile ei de copilă. Unei oiţe i-a căzut ochiul de sticlă, alta n-are decât trei picioare, alta a

năpârlit de lâna lipită cu clei; ciobanul nu se poate ţine vertical fără un băţ de chibrit pus sub suport.

— Aşa e că sunt o proastă, Dănuţ? Tu trebuie să fii bun şi să-mi ierţi toate copilăriile. Să nu râzi niciodată de mine… Şi când fac ceva rău, să mă înveţi… Tu ştii atâtea, Dănuţ!

— Ludmila mea mică, dar n-am ce să te învăţ!… Eşti un copil adorabil.

O strâng în braţe. Îşi reazămă fruntea de pieptul meu. Acolo e locul unde se simte sigură, ascultând bătăile inimii şi cuibărindu-se ca o pisică. Îi sărut fruntea. Poate aşteaptă să-i sărut mai des buzele. Eu îi sărut fruntea.

În fiecare zi trimitem cărţi poştale ilustrate tuturor. De câte ori scriu adresa patronului – Inginer Coppelius – surâd pe gânduri şi mă întreb care-i va fi oare numele cel adevărat. Nu-l ştie nimeni. Când am vrut să aflăm, a ocolit întotdeauna răspunsul cu o glumă şi ne-a mustrat pentru indiscreţia noastră ingrată. Într-adevăr, ne-a întrebat el vreodată cine suntem şi de unde venim?

Prind în palme tâmplele Ludmilei şi privesc în ochii ei cuminţi şi buni.

De-ar şti! De-ar şti cine sunt şi de unde vin!

— De ce mă priveşti aşa? Am făcut ceva rău? Sunt vinovată cu ceva?

— Nu, Ludmila mea mică. Privesc să mă văd în ochii tăi… Mă văd altul. Mă văd cum trebuia să fiu întotdeauna, într-o lumină…

— Şi eu mă văd în ochii tăi, Dănuţ. Ca într-o oglindă care micşorează. Mică, mică de tot… Pe urmă totul se amestecă şi se topeşte… Îmi dau lacrimile.

O sărut. O sărut pe frunte.

După zece zile ne-am întors.

Casa închiriată cu mobile noi – fructul economiilor şi al angajamentelor de plată în rate – e pe o stradă apropiată de atelierul patronului.

Abia am ajuns şi un neastâmpăr a început să mă roadă. Îmi pare prea mult până a doua zi. Ştiam că în lipsă palionul

avea să scoată din biroul zăvorit câteva păpuşi, cu faţa şi mecanismele migălite de mâna lui.

— Nu mai am răbdare, Ludmila!… Trec să le spun tuturor bun găsit!… Au fost atât de buni cu noi, toţi…

— Bine, Dănuţ!… Încuviinţă Ludmila. Numai să nu fie prea târziu şi numai să mai găseşti pe cineva.

Am grăbit paşii. Mă alunga cineva din urmă. Mă chema cineva dinainte.

Când am văzut lumina aprinsă, am încetinit, apăsându-mi zvâcnirile inimii. Alergasem stupid. În uşă am poposit, cu mâna pe mâner, pregătindu-mi un surâs voios de intrare.

Am răsucit mânerul.

Sala era luminată, dar goală.

Şi în mijloc, sub toate lămpile aprinse, m-a întâmpinat, cu o reverenţă împietrită, Angela.

Angela cu ochi de azur.

VII.

ECHO.

Patronul atinse cu degetul osos pieptul Angelei cu ochi de azur.

— Puritatea!

Atinse pieptul lui Eliazar:

— Ura!

Atinse pieptul lui Bibia:

— Forţa elementară! Instinctul brut…

Atinse repede, pe rând, alte piepturi inanimate, trecând de la o păpuşă automată la alta:

— Graţia! Invidia! Mila! Ispita! Cruzimea! Remuşcarea! Melancolia!… Şi Echo!… Echo, nimfa condamnată de Junona să repete întrebările în loc să răspundă. Ai să înţelegi acuşi ce caută aci. Iar cele din fund?

Făcu un gest circular spre automatele imobile de pe ultimul plan al scenei. Nu se vedeau lămurit în fâşia îngustă de umbră.

Apăsă o manivelă.

Toate înaintară un pas şi rămaseră cumpănite, în echilibru, pe vârful unui singur picior.

Erau şase perechi identice, întinzând braţele într-un gest identic dc eliberare şi zbor, dar prizoniere suporturilor, legate de aceeaşi putere care le-a retezat în aceeaşi clipă elanul zvâcnit.

Patronul le înglobă într-o privire de uşor dispreţ:

— Iar cestelalte? Le-ai recunoscut, nu mă îndoiesc? Figuraţia impersonală… Anonimatul cel mare, fabricat în serie. Joacă şi cântă după cum primesc impulsia de afară. Se avântă şi cad, după cum răsuceşti manivela. Singure, una câte una, nu înseamnă nimic! Ca să însemne ceva, trebuie să fie gloată. Întocmai ca omenirea statistică… Trăiesc şi nu sunt vii! Sunt vii şi nu trăiesc.

Patronul ridică la loc manivela. Perechile au lăsat să le cadă braţele şi s-au retras pivotând, cu o singură mişcare cadenţată, în fâşia lor de întuneric.

Stinse luminile rampei. Coborî încet de pe podiul de scânduri şi, cu mâinile la spate, mă cercetă cu atenţie prin ochelarii de scafandru:

— Am ţinut să te pun în curent cu toate acestea, fiindcă luni începem repetiţiile. Aştept şi opinia dumitale, să-mi verific ideile mele.

Tăceam. N-aveam nici o părere. Ascultasem golit de gând. Tot timpul privisem halucinat la cele trei spectre materializate aci din lumea lor moartă: Angela, Bibia şi Eliazar.

Ochii patronului sclipiră a râs sub lentilele convexe. Mă dojeni oarecum flatat:

— Văd că priveşti în loc să asculţi. E un adevărat scan-dal de câteva zile!… Aşa păţesc cu toţi. Până şi cu Maftei. Îl prind cu mâna la gură, holbându-se la jucăriile aceste. Ce zici? Un fenomen destul de nostim: oamenii aievea magnetizaţi de nişte manechine… Ca verificare a efectului pe care are să-l producă baletul nostru mecanic asupra spectatorilor, nu poate decât să mă încânte! Dar avem ceva

mai bun de făcut… Să le suprimăm şi să stăm de vorbă în linişte…

Spunând, trase de capătul sforilor cele două perdele de catifea neagră. Automatele au rămas de cealaltă parte. Cu ele, Angela, Bibia şi Eliazar. Mi-am trecut batista pe frunte. Încercam să surâd. Un surâs idiot.

— Aşaaa! Îşi frecă degetele osoase patronul, cu un gest comun de pensionar, când îi aduce chelnerul la cafenea cutia de table să înceapă o partidă pe-un şvarţ.

Îşi dădu la o parte poalele redingotei verzui şi aşezându-se pe scaun, la măsuţa din faţă, repetă:

— Aşaaa! Să ne lămurim. În zece zile cât ai lipsit, am pus la punct programul. Te rog să mă urmăreşti… Am colaborat cot la cot. Acum, mi-ar plăcea să uiţi aceasta şi să te pui din punct de vedere al publicului. Să-ţi notezi obiecţiile şi să le studiem împreună… Uite hârtie şi creion.

Întoarse spre mine o foaie albă şi creionul. Răsucindu-şi între degete firele bărbiţei, începu:

— Va fi, în prima parte a programului, un balet cunoscut, cu o muzică arhicunoscută. Baletul Coppelia. Coppelius prezintă baletul Coppelia! Nimic mai firesc… Publicul are să regăsească o atmosferă care-i este familiară. Are să accepte mai uşor iluzia. Până acum păpuşile lui Coppelius apăreau într-un balet în carne şi oase. E cu atâta mai normal să apară într-un balet în rotiţe, biele şi resorturi. Cred că suntem de acord până aci?

Patronul nu aşteptă aprobarea. Era sigur de ea. Continuă:

— Intenţia primă a fost să mă declar satisfăcut cu atât. Am înţeles însă că are să fie un succes prea ieftin. În gol. Un succes care nu demonstrează nimic… Am mers aşadar mai departe. Începem cu baletul Coppelia. Pregătim atmosfera… Şi numai după această introducere, cortina se ridică pe ceea ce aducem noi într-adevăr nou şi neprevăzut. Balet mecanic şi orchestra undelor eterice: muzică necunoscută şi personaje sintetice, dacă vrei simbolice, aşa cum n-au existat atâtea în nici un balet. Numesc muzica şi

baletul acesta: Echo! Echo, adică ecoul din neant al vieţii celei vii. Echo, adică umbra vieţii, cum ecoul e umbra sunetului. Culeg armoniile orchestrei din spaţiu… Ecoul tuturor glasurilor, cântecelor, plânsetelor şi chiotelor care au străbătut văzduhurile vreodată… Iar personajele baletului figurează ecoul destinelor omeneşti de la începutul începuturilor. Lupta dintre lumină şi întuneric, dintre puritate şi abject, dintre iubire şi ură, dintre graţie şi brutalitate… Cu biruinţi şi înfrângeri succesive, aşa cum se întâmplă şi în drama omenească de toată ziua. În tot atâtea simboluri, ecoul vieţii omeneşti redat omenirii într-o euritmie de păpuşi. Ecou de viaţă; ecou de destine!… Toate sub semnul nimfei Echo, care în loc să răspundă întrebărilor, le repetă, ceea ce e poate un altfel de răspuns…

Se opri scormonindu-mă cu privirea în ochi.

— Văd că n-ai însemnat nimic! Constată. Totuşi ghicesc, îţi citesc în ochi, că ai ceva de spus.

— Patroane, mi-ai cerut să fiu sincer. Sunt sincer. Mă tem că ideea cu simbolul e reţeta cea mai sigură să asasinăm baletul nostru. Dacă-i oferi publicului simboluri, ori chiar ceva mai ieftin decât simboluri, alegorii, are s-o împungă de fugă şi are să lase sala goală. Ce-i trebuie lui simboluri? Ce pricepe el din simboluri?… El vrea emoţie şi desfătare. Altfel nici n-ar mai fi public. Mi-ai spus să mă pun din punctul lui de vedere. În definitiv, ce înţelegem prin acest public?

Patronul surâse în bărbiţa cu fire rare de hrean.

— S-au mai întrebat şi alţii, prietene. Ba Chamfort100 s-a întrebat chiar pe şleau: Le public? Combien faut-il de sots pour former un public? 101 S-a întrebat şi n-a putut număra proştii. Nu-i termini niciodată. Ai numărat unul şi în locu-i apar zece. Ceea ce n-a împiedocat ca acest public să admită Iliada şi Hamlet, Gioconda şi Război şi Pace, Don Quijote şi Cina cea de taină, Simfonia a noua şi Faust. Fiecare găseşte ce caută, pe măsura lui. Unul vede numai

peripeţii, altul poezie; altul simbolul… Este pentru toată lumea. N-avea grijă! N-o să speriem pe nimeni cu simboluri. Acestea rămân pentru noi şi pentru cine au să le caute. Pentru public are să fie cum pretinzi dumneata. Emoţie şi desfătare. O năzdrăvănie mecanică! Muzeul Grevin animat!… Voiam numai să-ţi cunosc impresia, dacă am izbutit să dau păpuşilor mele înfăţişarea intenţiilor mele: Puritatea, Ura, Instinctul brut, Graţia… Le-am lucrat singur, înadins, ceea ce l-a indignat la început pe Egor al nostru. Pe urmă, când i le-am pus înainte… Dar mă pot întemeia pe părerile lui Egor? El e rus – omul extremelor. Le găseşte „divine” astăzi, tocmai ca să le găsească demo-nice mâine. Divine? Demonice?… Nimic nu există divin sau demonic… Cel puţin aci. Mai ales aci!… Am pus în fiecare o sumă de observaţii, am înlăturat inutilul, am în-cercat sinteze stilizate. Întrebarea e dacă am reuşit sau nu?

Patronul se ridică şi din nou trase perdelele de catifea, contemplându-şi creaturile şi enumerându-le, cu un sim-ţământ protector, de părinte:

— Puritatea! Ura! Forţa elementară…!

El îşi numea aşa păpuşile.

Eu le cunoşteam cu alt nume:

— Angela cu ochi de azur! Eliazar! Bibia…!

Mi-am şters iarăşi sudoarea de pe frunte. M-am silit să surâd. Era nebunească halucinaţia. Dar mai nebunească încă era amăgirea fabricantului de păpuşi simbolice: Angela cu ochi de azur şi puritatea! Angela din încolăcirea hidoasă cu membrele negre-uleioase ale lui Mahmud; Angela bancherului falit care cerşea un ceai cu corn în cafenelele de samsari; Angela aceea – şi puritatea! Mi s-a părut că aud râsul scrâşnit al lui Eliazar:

— Hehe! Ce zici, Ciufulici?

Şi într-adevăr Eliazar rânjea aşa cum l-am ştiut.

Nu rostea cuvintele, fiindcă patronul nu-i dăduse încă glas; dar rânjea, şi cuvintele sunau în mine mai limpede decât dacă le-aş fi auzit:

— Hehe! Nu răspunzi nimic, Ciufulici? Şi nu te năpusteşti să sfărmi jucăria aceasta, Ciufulici? Eşti o lemură… N-ai învăţat să urăşti nici măcar ca băiatul de la Neapole. Hehe! Ţi-aduci aminte, Ciufulici?

M-am dat îndărăt, împiedicându-mă. Da. Manechinul acela era Ura; manechinul celălalt era Instinctul brut; celelalte erau Graţia, Invidia, Mila, Ispita, Cruzimea. Demonice sau divine, aşa cum ieşiseră din ţeasta şi din mâna moşneagului enigmatic, îşi purtau destinul scris în trăsăturile chipului ca tot atâtea stigmate săpate pe frunte. Dar Ange şi Puritatea? Haha! Ce sinistră mistificare, prelungindu-se dincolo de toate mormintele! Surâsul meu nu mai era silnic. Acum râdeam cu înveselire totală.

Patronul mă privi pe sub ochelari cu o bunăvoie nevinovată. Credea poate că mă înveseleşte propria mea îndoială de adineauri. Coborî fără să mai tragă perdeaua.

Împingându-şi manşetele rotunde, făcu până la cuier câţiva paşi, îşi luă pălăria şi veni să-mi strângă mâna:

— Acum te las singur cu paiaţele mele. Ai să le cercetezi în tihnă, iar mâine dimineaţă te-aştept să-mi po-vesteşti observaţiile… Dar bagă de seamă! Nu te lăsa magnetizat de ele!

Degetul osos ameninţă în glumă.

Uşa s-a închis. I-am auzit paşii depărtându-se pe coridor. Când n-a mai sunat nimic, m-am repezit pe podiul de scânduri. Nu mai râdeam. Îmi înotau ochii în lacrimi.

— Ange! Am şoptit, implorând. Ange, din ce lume te-ai întors tu, Angela mea cu ochi de azur?

Angela zâmbea serafic şi mă privea cu o îndepărtată şi nepământeană indiferenţă în ochii ei de azur.

Şi încă o dată, acesta a fost încă o dată începutul sfârşitului.

Acasă mă aştepta Ludmila. Acasă la noi, în cele trei încăperi cuminţi şi modeste cu mobile cumpărate în rate şi cu fotografia mea pusă pe măsuţa de noapte într-o ramă oribilă de scoici – „Suvenir de la Constanţa”.

Am colindat oraşul, am intrat în bodegi şi în cafenele, m-am întors după miezul nopţii, trântind uşile şi împiedicându-mă în praguri. Ludmila era cu ochii plânşi. S-a ascuns să nu-i văd. Nici o mustrare. Soarta femeilor, în neamul ei, nu era oare să aştepte şi să plângă? Am adormit cu pumnii strânşi, cu spatele întors la dânsa.

Iar a doua zi am alergat la păpuşa cu ochi de azur. Angela cu ochi de azur, Ange, Puritatea!

Când perdeaua scenei se afla trasă sau când făceam repetiţie cu celelalte păpuşi, pentru un timp scăpam de fascinaţia spectrelor din viaţa-mi secretă. Atunci toate se desfăşurau în bună orânduială, iar patronul îşi freca mâinile mulţumit. Dar când se ridica perdeaua de catifea neagră, ochii nu se mai desprindeau de la ochii Angelei şi asupră-mi simţeam, sfredelitoare şi sticloasă, privirea lui Eliazar – privirea lui Eliazar şi rânjetul lui.

— Hehe! Ciufulici! Credeai că ai scăpat atât de repede de mine? N-ai ştiut că eu n-am moarte? Că ura n-are moarte? Tu, care eşti o lemură inconsistentă şi lipicioasă, te târâi, te agăţi de umbre, cazi la fund şi sfârşeşti la fund, ca toate lemurele. Tu nu poţi scăpa de destinul tău pieritor. Eu? Cum vezi, m-ai socotit mort şi sunt la datorie, prezent. Misiunea mea nu s-a terminat cu atât.

Hehe! Mai am de lucru, Ciufulici! Mai avem de lucru…!

La halucinarea văzului se adăoga halucinarea auzului. Şi nu mai ştiam dacă-mi vorbeşte închipuirea sau într-adevăr mecanismul cu rotiţe şi angrenaje.

Un neastâmpăr şi un vânt rău cutreieră şi printre tovarăşii mei de atelier.

Într-o zi, Maftei ceru economiile de la patron; toată agoniseala de astă-iarnă cât se hrănise eroic numai cu coji de pâine, brânză şi ceapă. Îşi ceru economiile şi ne destăinui că n-are de gând să se mai întoarcă în satul de la poalele poienilor cu fagi şi mesteacăni. Îşi luase seama. Găsise ceva mai bun aci. O ţiitoare care poartă pălărie cu flori, se spoieşte cu pudră şi cu roşu pe obraz, merge cu el

la cinematograf şi benchetuiesc pe urmă la un şantan de mahala, până târziu după miezul nopţii.

Maftei ne împărtăşise hotărârea cu simplitate şi cruzime, aproape cu un fel de mândrie.

— Dar nevasta şi copiii, Maftei?… Îl întrebă Egor. Spuneai că ai nevastă şi copii. Spuneai că vrei să-ţi răscumperi o parte din casă şi din pământ. Cum îţi vine să-i laşi? Cum rămâne cu dânşii?

Rândaşul strânse din umeri cu nepăsare. Râse ca de-o prostie veche şi umilitoare, care a trecut:

— Eah! Asta te munceşte pe dumneata? Nu se prăpădesc dânşii de dorul meu!… Parcă cine-mi spune mie că nevasta nu şi-o găsit şi ea demult vreun haidău să-i potolească aleanul? Am stat şi m-am judecat… Ce să mai caut eu în sat? Iar la mălai şi la plug? M-am săturat, dom'le', de plug. Dau divorţ de plug, dau divorţ de nevastă, dau divorţ de sat… Bucureştii îs mari şi, cât am mâini să-mi slujească gura, n-oi muri eu de foame! Asta mi-o spune şi Aglaia în fiecare seară… Dată dracului muiere, Aglăiţa!

Pe drum, în stradă, Egor trânti un picior în spatele lui Elefterescu, clocotind de indignare:

— Şi eu care mă credeam mare fizionomist! Rosti împingându-şi pălăria pe ceafă. E de neînchipuit. Aş fi pus mâna în foc pentru Maftei! Ticălosul! Mai văd că n-ai observat încă altceva. N-a făcut Maftei începutul. L-au făcut Betty şi Gaston, omul dumitale.

— Ce ai cu băiatul? I-am luat generos apărarea. Cu tot numele lui de prim-amorez pentru fetele de mahala, bietul Guta e un băiat bun… Îşi întreţine mama paralizată, poartă de grijă de o soră mai mică, la şcoală.

Egor repezi al doilea picior în spinarea basetului şi continuă el, perioada mea:

— Iar fiindcă e pornit pe altruism şi pe filantropie, ce şi-a spus Gaston al dumitale! Hai să mai port şi de grija logodnicei lui Sami! Zis şi făcut! Uită-te la amândoi. Gânguresc şi se fandosesc ca două turturele în fierbinţeală.

Şi pe urmă uită-te la Sami! Îţi face milă… S-a jigărit ca o vulpe năpârlită în vară… Să nu te mire dac-o să-l ducem cu toţii la groapă, în două-trei luni.

Nu observasem toate acestea, hipnotizat de prezenţa fantomelor mele. Dar nu mă mirau. Făceam eu altceva? Ludmila mă aştepta acasă, în biata ei lună de miere care nu se sfârşise, iar eu mă agăţam de orice prilej să ajung cât mai târziu în patul unde mă lungeam cu faţa la perete, cu ochii deschişi în întuneric, să retrăiesc o viaţă arză-toare, să caut în noaptea opacă buzele Angelei cu ochi de azur, să cerşesc somnului visul unde-mi apare aievea.

Îmi erau odioase încăperile cu mobile ieftine de fabrică. Îmi era odioasă atingerea Ludmilei. Mă cuprindea milă şi scârbă de mediocritatea unei existenţe la care mă condamnasem singur. Mă înspăimânta gândul că şi mâine, şi poimâine, şi până la sfârşitul sfârşiturilor, am pierdut dreptul să mai sper la altceva. Viaţă, aceasta? Se numeşte viaţă, aceasta? Viaţa e risc, pasiune, hazard, nebunie, suferinţă, da! Până şi suferinţă, fiindcă e o voluptate şi în suferinţă, până la scrâşnet, până la deznădejde, în orice, în afară de pacificarea aceasta de neant.

Alături de mine, Egor păşea gânditor. Spuse într-un târziu:

— Nici mutra lui Gustav nu-mi place. Pregăteşte ceva în ascuns. Îl văd plecând pe furiş cu pachete. Are-o privire suspectă şi vinovată. Nu m-ar surprinde să aflu că vrea să vândă cuiva secretul patronului. Imbecilul! Ca şi cum altcineva în afară de patronul ar fi capabil să folosească născocirile lui!… Nu ştiu ce se întâmplă cu toţi de câteva zile. Eram toţi camarazi, toţi ne găsisem un rost, de bine-de rău, în viaţă – făceam planuri… Şi deodată s-a amestecat un demon aci. Nicivo! Aceasta nu ne împiedică să cinstim două-trei rachiuri. Am descoperit la un grec un rachiu infernal.

Am mers cu Egor la grecul cu rachiul infernal. După al treilea pahar, m-a trimis acasă, împingându-mă de spate, pe uşă:

— Ajunge! Haide, te aşteaptă Ludmila Trebuie să-ţi amintesc eu aceasta? Noapte bună! Şi ia tramvaiul, să ajungi mai repede…

M-a petrecut până la staţia de tramvai. Ne-am luat seara bună. Dar la prima oprire am sărit jos şi am intrat singur, pe furiş, la altă cârciumă. Orice, numai să ajung cât mai târziu în camera unde Ludmila mă aşteaptă nemânca-tă, cu ochii roşii de plâns, cum au plâns toate femeile din neamul ei.

Tăcerea mă irita ca o provocare ipocrită. Măcar de m-ar fi mustrat! Măcar de i-aş fi surprins o singură privire de revoltă! Nu. Aşteaptă, tace, după ce-şi biruie sughiţul de plâns, încearcă să râdă. Întoarce faţa când o podidesc lacrimile. Mă trântesc în pat; păşeşte în vârful picioarelor. Vreau să aprind ţigara: îmi întinde chibritul aprins cu un gest milog de sclav. Când doarme, abia respiră. Dacă prin somn reazămă mâna timidă de pieptul meu şi i-o resping, o retrage repede, chiar prin vis păstrând aceeaşi docilitate dezgustătoare. Viaţă, aceasta? Se numeşte viaţa, aceasta? De larve care s-au cuibărit într-un culcuş pentru larve? Hehe! Ciufulici, ce-ţi spuneam? Eşti o lemură, Ciufulici, o lemură!

Ca să fug de aceasta, colindam străzile, cârciumile, cafenelele mărginaşe; am început să intru în tripouri, unde chibiţeam pontând banii de coşniţă pe a doua zi. Cugetul fumegos îmi plăsmuia speranţe nebuneşti şi absurde. O serie norocoasă, să înjgheb un modest capital, pe urmă cu acela să intru într-un club mai bogat şi să dau peste altă serie norocoasă. Iar când voi aduna destul, să alerg la Cazinoul de la Monte-Carlo sau Cannes, la viaţa mea veche, la viaţa cea adevărată, de risc, de pasiune şi de suferinţă, şi de scrâşnet, de orice, numai nu de mediocrita-tea aceasta intolerabilă.

Uitam că acolo şi atunci, cu toată moştenirea şi Hispanoul de acolo şi de atunci, eu fusesem tot exemplarul de mediocritate intolerabilă – tot o lemură. Uitam aceasta.

Dimineaţa mă primea pe podiul de scânduri, cu o reverenţă împietrită, Angela cu ochi de azur.

Atunci totul se lumina, iriza ireal, nălucirea se confunda cu realitatea; totul era dulce şi atroce, ca o otravă ucigaşă. Lucram cu mişcări de somnambul, cu privirea fascinată de privirea Angelei, sub rânjetul lui Eliazar

— Am găsit! Îmi şopti într-o zi misterios Egor. Am găsit explicaţia. Toate au început de când patronul a băgat printre păpuşile lui automatul acesta drăcesc: Ura. Aşa i-a spus el: Ura! De atunci a intrat discordia între toţi… De ce râzi?

Nu râdeam. Egor Uvarovici continuă cu gravitate.

— Nu râde! E un joc primejdios… N-ai observat că patronul şi-a adus aci propriul lui duşman, inamicul ireconciliabil? Când îl văd cu mâinile la spate, privindu-şi creaţia cu încântare, îmi vine să-i spun să se ferească, să-l scoată de aci, să-l arunce. Păpuşa aceasta nu mai e păpuşă… A intrat un suflet în ea. Diavolul! Ha Satan!

Acum, da! Râdeam. Egor mă măsură cu dezaprobare:

— Aşteaptă! Aşteaptă să vezi… E duhul răului. Îl observ cum priveşte, când patronul e cu spatele întors. Nu e privire de păpuşă!… Iar toate automatele, de când l-au adus pe acesta, au început să nu mai asculte nici ele. Nu se supun. Ai crede că se lasă ademenite de celălalt. Încă stau la îndoială, dar au să-l asculte pe celălalt.

Bietul Egor, halucina şi el, după regimul în doze masive de spirt, de toată iarna şi de toată primăvara. Unde vedea el duhul răului? Ura? Erau nişte păpuşi şi alt nimic. Pentru el nu puteau fi decât nişte păpuşi şi alt nimic.

Pentru mine, da! Erau spectrele altei vieţi, chemările altei vieţi. Dar numai pentru mine.

Câteodată, Ludmila se urca pe podiul scenei să schimbe costumul Angelei cu ochi de azur. Îngenunchea la picioarele ei, se înălţa să-i dezbumbe nasturii, înnoda o funtă, potrivea o cută, înfoia un volan. Le priveam pe amândouă, cu respiraţia întretăiată. Între cea vie şi a mea, cu trup şi suflet

a mea cu adevărat; cum o iubeam, cu ce deznădejde o iubeam pe cealaltă, încarnarea, amintirea Angelei cu ochi de azur!

Pentru baletul Echo, patronul îi alesese un costum vaporos, copiat de Egor după un tablou de Watteau. Roz, luminos, aerian, supranatural, aşa cum se cuvenea unei incarnaţiuni de feciorelnică puritate, aşa cum era costu-mul Angelei cu ochi de azur în cea din urmă seară a ei, la vila Azur-Eden. Rochia în care a apărut avântată pe aleea de nisip, mergând cu pantofii de atlas cu tocurile roşii spre viaţă, spre amăgirea vieţii şi a fericirii chemând-o la moarte din fundul prăpastiei cu stânci:

— Am poftă în astă-seară de dans, de viaţă, de veselie! Încolo cu figurile voastre posace!

Cum o adoram! Cum o adoram ca atunci, Angela mea pierdută şi revenită! Angela mea cu ochi de azur!

Şi cum o uram pe cealaltă, pe Ludmila cu ochii ei plânşi, cu ploapele roşii, cu gesturile servile de cameristă şi de croitoreasă, prinzându-i un fionc de panglică, înnodându-i cu şnurul de mătase sub bărbie pălăria minusculă din veacul marchizelor care se jucau de-a păstoriţele!

Când am iubit-o pe Angela, când am trecut ca o salamandră prin văpaia arzătoare a acestei pasiuni, 102 ucigaşă şi dulce, cum îmi putusem imagina că am să mă resemnez la îmbrăţişarea molâie a Ludmilei? Fără nici o surpriză, fără nici un scrâşnet, fără nici o ameninţare. O femeie îmbătrânită în două săptămâni cu zece ani, cerşindu-mi milog graţia unui singur surâs. O făptură cu umerii încovoiaţi, cu privirea stinsă în găvanele scufundate ale orbitelor, cu pleoapele întotdeauna roşii de plâns. O femeie urâtă şi sclavă: respingătoare.

Eliazar, manechinul, rânjea sinistru de pe podiul de scânduri, cu rânjetul lui dintotdeauna.

— Hehe! Ciufulici! Aceasta e pentru colecţia mea. Ţi-aduci aminte de colecţia mea? Fapte diverse. Fapte de toată ziua.

Îţi mai aduci aminte de Jacquelina Bertin? O soră a Ludmilei, ca altele o sută de mii!

Întorceam spatele să nu-i văd rânjetul. Dădeam cu ochii de Sami. Tuşea şi scuipa bucăţi de sânge în batistă, silindu-se să-şi ascundă de privirile noastre boala plămânilor şi boala inimii. În obrazul palid străveziu şi pistruiat apăruseră două pete îmbujorate – trandafirii mortuari ai ofticii. De două ori patronul a vrut să-i trimită la munte, la odihnă şi la înălţimi ozonate; de două ori a refuzat. Iar Betty abia îi mai arunca în treacăt câteva cuvinte indiferente. Nu-şi mai aveau ce spune. Venea cu maestrul de dans, pleca o dată cu el. Am înţeles că Gaston şi-a părăsit mama paralizată şi sora ca să închirieze o cameră împreună cu Betty.

Patronul îi privea cu o cută încruntată între sprâncene, cu o dureroasă decepţie în ochii lui buni, ascunşi sub lentilele ochelarilor de scafandru.

— E foarte firesc... Le luă apărarea Sami. Şi e mai bine acum decât mai târziu. Proştii! Se feresc de mine, îşi închipuiesc că sufăr. De ce-aş suferi?... Eu am o idee, patroane. Am să-ţi cer ajutor, să-mi fac o logodnică. Una cu fidelitatea eternă şi fără surprize. O Eve future, cum i-a fabricat Edison lordului Ewald. Cunoşti cartea lui Villiers de l'Isle Adam? 103

Sărmanul Sami încerca să surâdă sceptic, cu zeflemeaua lui de altădată, acum mizerabilă şi lugubră.

Dar patronul uitase de unde a început vorba. Ca întotdeauna când îi pomenea cineva despre o carte, o născocire ori un inventator, restul universului dispărea, izolat, ca să rămână numai cu patima lui pentru născociri şi născocitori.

Îşi netezi firele bărbiţei şi arătă cu ochii spre păpuşile de pe scenă:

— Vrei o Miss Hadaly? Ai, într-ales! Uite, ai puritatea, graţia, mila, loialitatea... Câte vrei şi cum le vrei.

Pe urmă îşi curmă surâsul şi vorbi cu gravitate.

— Dacă am citit Eve future, a lui Villiers de L'Isle Adam? Firește că am citit-o. Mai nostim este că a citit-o şi Edison. Şi mai nostim încă e că Thomas Alva Edison, citind-o şi el, a strâmbat din nas. Acum douăzeci de ani, când l-am cunoscut, îmi spunea că…

— L-ai cunoscut pe Edison? Se miră Sami, cu un fel de admiraţie.

Patronul strânse din umeri, cu indiferenţă:

— De ce să nu-l fi cunoscut pe Edison? L-am cunoscut şi te asigur că e un om ca toţi oamenii. De aceea nici nu i-a făcut plăcere cartea lui Villiers de L'Isle Adam… Autorul îi pune în gură prea multe şi absurde paradoxe filosofice: prea îl face să divagheze!… Edison e un om ceva mai simplu. E un inventator şi alt nimic! Un inventator norocos. Poate prea norocos!… Un negustor de brevete. Te asigur eu că mai interesanţi sunt alţii, tot atât de ingenioşi, dar care în loc să-şi speculeze brevetele şi-au pierdut timpul filozofând. Ai auzit despre Fernand Forest?… A inventat automobilul şi a sfârşit în mizerie. Ai auzit despre Auguste Baron? Acum treizeci de ani a inven-tat filmul vorbitor, exact după principiile de acum, cu un rulou de ceară. A inventat fotografia automatică aeriană, a inventat fotografia reliefurilor pe teren, a fotografiat Piaţa Concordiei pe o singură peliculă de trei sute şaizeci de grade, adică fotografia în cerc închis, ceea ce nu-l împiedi-că acum să zacă orb şi sărac, într-o căsuţă la Neuilly… Un inventator de acesta, eroic şi necunoscut, trebuia să caute Villiers de L'Isle Adam, ca să-i fabrice o miss Hadaly lordului Ewald şi să-i mai rămână timp şi pentru filosofare. Edison? Edison s-a scandalizat de… Prostiile pe care i le atribuia romancierul francez.104 El nu recunoaşte decât un romancier adevărat şi vrednic de interes: Jules Verne. Logic şi consecvent. Unul a anticipat. Celălalt a realizat. Se completează…105 Dar Edison şi L'Eve future? Acestea ne rămân nouă, inginerului Coppelius, altora ca noi.

Era o mândrie tristă în glasul patronului: o amărăciune melancolică îi împâcli privirea bună sub lentilele măritoa-re. Ne-am gândit toţi la brevetele lui care nu-şi găsiseră nici o preţuire, la revanşa ironică şi fără acreală a acestui balet mecanic; am înţeles solidaritatea frăţească şi bravă, cu ceilalţi tovarăşi nedreptăţiţi de ingratitudinea veacului: un Forést, un Baron, un Belin.106

Dar cine era, cine era oare moşneagul acesta pipernicit, care-i cunoştea pe toţi, cunoştea tot şi se amuza cu jucării savante?

— Din ce în ce mai mult îmi pare că patronul e un fel de replică a automatului pe care l-a numit el Ura, sau dacă vrei, automatul acela e o replică a patronului!… Rosti seara Egor, deşertând al zecilea pahar de rachiu infernal la cârciuma grecului. Unul e bunătatea, generozitatea, creaţia; celălalt ura, distrucţia, spiritul dezordinei, duhul tenebre-lor. Nu râde. Nu-mi spune că aiurez!… A simţit-o aceasta şi Elefterescu. De câte ori intră în atelier şi dă ochii cu păpuşa aceea, începe să-şi zbârlească părul şi să urle. De aceea îl las afară… Ce zici, Elefterescule? Este sau nu este duhul distrucţiei?

Elefterescu dădea din coadă, privindu-şi stăpânul cu ochii lui omeneşti. Egor îl cruţă de lovitura peste bot şi turnându-şi alt pahar se întoarse către mine:

— Îmi închipuiesc chiar cum l-a plăsmuit patronul, când s-a închis în biroul lui să-i dea trăsăturile definitive. S-a pus în faţa oglinzii, s-a examinat şi a căutat să modeleze o imagine exact opusă imaginii lui. Iar râzi?… Eu te asigur că a izbutit mai mult decât spera. I-a dat, odată cu figura, i-a dat şi un suflet. Îmi aduc aminte, când eram de nouăsprezece-douăzeci de ani, cu mai mulţi camarazi, ne angajam câteodată figuranţi la teatru, la Moscova. Mulţi, nu de nevoie. Numai aşa, ca să ne apropiem de o actriţă celebră, să ne împopoţonăm cu costume de epocă, săbii de tablă, pălării cu pene de struţ… Dar printre figuranţi erau mulţi de meserie; oameni necăjiţi, ziua uşieri la birouri sau

lucrători fără angajamente… Ei bine, din primele zile am observat ceva curios! Oamenii aceia simpli şi necăjiţi, îndată ce îmbrăcau costumele şi se grimau, fără să-şi dea seama adoptau mentalitatea şi sufletul personajelor şi al costumelor; deveneau aroganţi şi ţâfnoşi, umili sau rebeli; chiar în culise, muşchetarul se răstea cu superioritate la hangiu, nobilul de la curte se ferea de atingerea mujicului zdrenţăros, soldatul din suita solului privea cu duşmănie la soldatul din armata inamică. Mai sigur şi naiv ca actorii de profesie, blazaţi, se conformau chipului şi portului, încât şi în culise, şi în bufetul artiştilor în antracte, se grupau pe categorii… Aşa şi cu automatele patronului. Le-a dat o figură şi costume… Ele şi-au făcut singure şi un suflet. S-au identificat cu personajele.

— Egor, ar fi mai bine să răreşti vizitele la grecul cu rachiul lui infernal. Ai început să ai halucinaţii.

— Dar tu? Mă întrebă Egor Uvarovici, privindu-mă cu ochii micşoraţi, printre gene, şi trântind paharul pe masă.

Dar tu?… Crezi că nu te văd? Nu te urmăresc? Patronul spune că le-a dat numai un simulacru de viaţă… Dar cine ştie dacă nu cumva nu trăiesc aievea? Cine ştie dacă n-au să se deştepte din somnul lor cataleptic? Nu eşti şi tu fasci-nat de ele, ca mine şi ca toţi?

— Cu mine e altceva! Am spus încet, plecând ochii şi stăpânindu-mă să-mi înăbuş o spovedanie uşurătoare. E cu totul altceva, Egor…

Egor Uvarovici înţelese în felul lui exclamaţia şi îmi cuprinse mâna, peste masă.

— Ceva este, tavarăşe! Ceva rău. Te-ai schimbat… Acum semeni din nou cu acel care aştepta astă-toamnă în lapoviţă, afară… Îţi aminteşti? Ce se întâmplă? Ce e acest altceva?

M-am ridicat în picioare. Simţeam venind clipa primejdioasă când n-aveam să mai pot rezista ispitei de a mărturisi totul: trecutul şi prezentul, spectrele morţilor din

nou înviate. Am apucat pălăria şi, cu o înfăţişare grăbită, m-am uitat la ceasornic.

— Opt jumătate, Egor. Ora mesei… Nu mai pot întârzia. Mă aşteaptă Ludmila!

— Te-aş-teap-tă-Lud-mila? Silabisi Egor, rezemându-se cu pieptul de masă şi scormonindu-mă cu asprime în ochi. E întâia oară când te aşteaptă Ludmila?

Ce vroia să spună? Ce ştia?

Egor duse paharul la buze:

— Nicivo! În sănătatea celor care au mai aşteptat şi aşteaptă!

Am fugit. Dar nu acasă. Pe alte străzi, la alte cârciumi, la cafenele şi la tripouri, oriunde, numai nu acasă.

Pe drum, în colţul bulevardului, m-am întâlnit faţă în faţă cu Faty. Mi-am tras repede pălăria pe ochi. Dar Faty s-a întors să mă privească din urmă; l-am simţit în spatele meu, oprit locului şi împingându-şi pălăria pe ceafă.

Aşadar, din nou mă recunoştea; din nou pe chipul meu apăruse stigmatul cel vechi – îl recunoştea, pe care? Pe cel de pe terasa vilei de la Monte-Carlo? Sau vagabondul în zdrenţe din subsolul de şobolani? M-am repezit în cea dintâi cârciumă şi am ieşit numai când a tras obloanele cârciumarul.

Acasă, am încercat să intru tiptil, în vârful degetelor, crezând că Ludmila a adormit poate după atâta aşteptare. Uşa era întredeschisă. O lăsase desigur ca să-mi audă paşii de departe. M-am oprit în prag. La masă, sub lumina împuţinată a lămpii, ca să-şi amăgească somnul şi aşteptarea, Ludmila întinsese jucăriile ei din cutia de carton: oiţele cu lâna frizată, ciobanul rezemat într-un băţ de chi-brit, brazii de lemn văpsiţi verde.

Le aşeza, le schimba locul; cu fruntea bombată în pal-mă, le privea dureros, întoarsă în micul ei univers himeric şi pueril, unde o încântau aceste jucării sărace, unde se mulţumea cu priveliştea din parcul care nu mai este, unde o

consola joaca şi veselia altor copii, după grilajul de fier – paradisul inaccesibil şi astăzi distrus.

Ridică ochii plânşi. Tresări speriată. Încercă să surâdă, ascunzând jucăriile sub capacul decolorat. Încercă să surâdă.

Atâta laşitate (aşa o numeam) îmi păru dezgustătoare şi ipocrită. Încerca să surâdă; se prefăcea că o bucură apariţia mea. Întinsese înadins jucăriile, ca s-o găsesc aşa, şi să mă umilească, perfidă, cu această mustrare fără vorbe. Cloco-team de mânie. De ce surâdea? De ce nu-mi striga în faţă adevărul şi revolta şi suferinţa ei? De ce această resignare făţarnică şi laşă?

Clocoteam de mânie. Toată mânia spirtului dospind în mine, a spectrelor care-mi torturau viaţa, a pagubei de acum două ceasuri, într-un tripou unde-mi lăsasem ultimii gologani; toată drojdia abjectă, fermentând de o lună jumătate, de când ne întorsesem de la Constanţa.

— Ce e teatrul acesta? Am păşit ameninţător.

Ludmila vru să-şi apere comoara ei săracă. Acoperi jucăriile cu mâinile, le strângea la piept, le încleştase în degetele subţiri şi bătătorite de munci umile. În ochi se căscase o spaimă şi o implorare. Îmi ghicise hotărârea. Aceasta îmi înteţi furia spumegoasă. I-am descleştat degetele, i-am smuls jucăriile de lemn, am măturat de pe masă cu la-tul palmei cutia uzată, le-am aruncat jos şi le-am călcat în picioare, strivindu-le sub călcâi, căutându-le cu vârful ghetei sub masă şi sub scaun să nu rămână niciuna, niciuna.

Ea privea. Ludmila privea cu bărbia în piept, cu mâinile grele, de plumb, spânzurate de-a lungul trupului.

Numai lacrimile îi şuroiau în tăcere, două dâre urâte şi roşii pe obrajii scofâlciţi.

Eu rânjeam, duhnindu-i în faţă mirosul dospit de băutură, de cârciumă, de tripou:

— Iată teatru, dacă vrei teatru! Iată teatru, dacă vrei teatru!

Pe urmă m-am trântit în pat, fără să-mi dezbrac hainele. Şi am adormit îndată, senin, ca sub magia unui narcotic, să visez pe Angela cu ochi de azur, venind spre mine pe aleea de nisip, în pantofi de atlas alb cu tocurile roşii, înaintând avântată în rochia vaporoasă după tabloul lui Walteau – costumul roz, luminos, aerian, supranatural.

VIII.

NICIVO.

A doua zi am ocolit privirea Ludmilei. Nici nu era însă nevoie. Când am citit vreodată mustrare în ochii ei care nu ştiau decât să plângă?

La atelier, patronul se plimba cu mâinile la spate, în redingota verzuie, oprindu-se în faţa marionetelor de pe scenă, cercetându-le preocupat, pornind iarăşi.

— Ia-l de aci! Porunci lui Maftei, arătând automatul care înfăţişa Ura. Du-l în birou la mine!

Apoi, întoreându-se spre noi:

— Nu-mi place cum merg lucrurile. Lipseşte ceva. Şchioapătă ceva. Dar în două-trei zile, am să-i dau de rost.

Maftei trecu spre uşa biroului, cu Eliazar în braţe. Eliazar? O păpuşă automată, o păpuşă ţapănă şi alt nimic. O asemănare întâmplătoare, cum sunt o mie de coincidenţe pe lume, şi alt nimic.

Patronul se închise în birou cu marioneta lui să-i verifice măruntaiele de rotiţe şi resorturi. Eu m-am întors sore Ludmila. Mă înduioşau ochii plânşi; mă înduioşa făptura ei mică şi firavă, ghemuită pe scaunul de lucru.

— Ludmila, te rog să mă ierţi! Am şoptit într-o suflare.

Împunse acul în rochia de mătase întinsă pe genunchi şi ridică privirea neîncrezătoare, deodată luminoasă şi sclipind de fericire.

— De ce, Dănuţ? Ce am de iertat?… Tot ce vine de la tine…

N-am lăsat-o să sfârşească. I-am apăsat mâna cu mâna mea, iar această căldură i-a comunicat ca o altă viaţă, proaspătă şi fierbinte, transfigurând-o.

Acasă am scos din buzunarul hainei un pachet cu sârmă subţire de alamă, clei, bucăţi de gumă, de lână frizată, de celuloid. Îmi frecam mâinile ca patronul în fata jucăriilor lui savante.

— Acum, dragă Ludi, dragă Mila, adă turma ta să o reparăm. Să spunem că a trecut o furtună peste ea şi s-o punem din nou pe picioare.

Ludmila plecă ochii în pământ, vinovată.

— Nu le mai am, Dănuţ! Şopti printre lacrimi. Te rog să mă ierţi. Le-am adunat toate şi le-am aruncat în foc. Să nu mai fie prilej de supărare pentru tine…

Şi încercă să surâdă.

Am rămas în faţa pachetului cu sfori, clei şi sârmă, ca un răufăcător care atunci de-abia îşi dădea seama de isprava lui odioasă.

— De ce ai făcut aceasta, Ludi? Mila, de ce ai făcut aceasta?

Îi cuprinsesem mijlocul firav şi îi căutam în ochi o umbră de ură, hotărârea de a nu ierta, o mustrare. Ochii Ludmilei însă rămăseseră buni şi trişti – era ea aceea care implora iertare.

— Dar nu e nimic, Dănuţ. Nu ştiu de ce dai atâta însemnătate unor fleacuri! Erau nişte jucării vechi şi urâte. O prostie a mea, de care m-am vindecat… Ştii la ce mă gândeam aseară, când ai venit şi m-ai găsit cu jucăriile acelea? N-ai să ghiceşti… Mă gândeam cum să te anunţ.

Plecă ochii ruşinată.

— Ei? Ce vroiai să-mi anunţi, Mila mea mică?

Îşi frământa degetele:

— Mi-e aşa de greu să-ţi spun! Tu ştii că nevasta ta e o biată femeie prostuţă, Dănuţ… (Se hotărî şi mă privi în ochi). Mă gândeam cum să te anunţ că de acum trebuie să pregătesc bonete şi scutece pentru un Dănuţ mai mic. Tu ce-ai vrea să fie? Băiat sau fată?

Am strâns-o la piept. Biata Ludmila! Şi eu care-i sfărâmasem micul ei tezaur vrăjit, când se vedea poate îm-

părtăşindu-şi joaca cu copilul acela ascuns încă în tainele viitorului! Am strâns-o la piept; i-am încălzit buzele reci. Ne-am plimbat apoi în noaptea albastră, braţ sub braţ, plăsmuind proiecte cuminţi, înduioşătoare, eterne.

Iar în atelier, câteva zile, printre tovarăşii mei pluti aceeaşi atmosferă pacifică, de armistiţiu şi de înseninare. Toţi căutau să cicatrizeze ireparabilul. Toţi simţeau umi-linţă pentru cele ce-au săvârşit.

Betty îşi strămută scaunul şi măsuţa de lucru lângă Sami. Îi cerea iertare, cu o împâclire de lacrimi în ochii ei verzi ca marea de la Saint-Malo. În obrajii preparatorului de anatomie, bujorii ofticii se învăpăiaseră de o ultimă palpitare de viaţă şi de nădejde. Amândoi răsfoiau prospectele sanatoriilor de tuberculoşi, cu fotografii de peluze, de parcuri, de solarii şi terase de helioterapie, în vârfuri de munţi cu brazi negri şi cu creste înzăpezite în fundul decorului. Degetele lor se împleteau, frunţile lor se apropiau şi surâsul lor fericit şi efemer se îneca în aceeaşi tuşă uscată.

L-am surprins pe Gustav întoreându-se de acasă cu o cutie mare din care scoase pe furiş rotiţe şi biele, amestecându-le cu celelalte din rezerva patronului.

Iar Maftei mă aşteptă la plecare, lângă uşă, rugându-mă să-i scriu acasă, la nevastă, un răvaş lung unde-i dădea sfaturi pentru pământ şi copii, pentru treburile gospodăriei şi ale plugăriei, vestind că în toamnă are să se întoarcă la vatră cu îndestulă agoniseală să-şi poată răscumpăra drepturile.

M-am oprit cu tocul în mână la capătul celor patru pagini scrise mărunt:

— Mai ai de adăugat ceva, Maftei?

Omul se scărpină în cap, cu mâna lui lungă de urangutan:

— Pentru dânsa, nu mai am nimic de adăugat, domnule. Sănătate şi voie bună! Doar pentru dumneata, de-aş mai adăuga ceva… Văd că te miri, că-i scriu aşa, după ispră-vile mele din săptămânile din urmă. Cine se simte fără greşeală

ridice piatra… Omul e păcătos şi supus ispitei! Păcătos am fost şi eu şi m-a fost ajuns ceasul păcatului. Dar acuma, mulţumesc Domnului, mi-a venit mintea la cap şi mi s-a luat o perdea de pe ochi. I-am spus muie-ruştii aceleia să-şi strângă boarfele şi să plece în lumea ei. În trei zile, dusă are să fie… Şi mai am o rugăminte. Am mai scăpat cu o parte din bani. Încă n-am apucat să-i slobod pe gârlă. Stăpânului mi-i oarecum să-i dau în păstra-re, după ce i-am cerut odată. De aceea te-aş ruga să-i ţii la dumneata… Ştiu că la dumneata au să stea mai păziţi ca la bancă. Şi să nu mi-i dai, rogu-te, domnule, decât la toam-nă, când ne-om risipi cu toţii pe la vetrele noastre.

Maftei scoase din chimir punga şi numără câteva hârtii de-o mie, împăturite şi pătate de sudoare.

I-am pus mâna pe umăr:

— Bine, Maftei! Să trăieşti şi să ştii că mi-ai făcut bu-curie mare! Mi-ai luat o piatră de pe inimă.

— De, domnule! Care-i om tot la omenie se întoarce… Declară Maftei cu modestie, plecând cu scrisoarea la gară s-o vadă pornită cât mai repede cu veştile bune spre satul de la marginea ţării.

Am alergat şi eu, la Egor, să-i împărtăşesc minunea, ca să-şi rectifice decepţiile lui de fizionomist.

Nu l-am găsit acasă, nici la cârciuma grecului cu rachiul infernal, nici la alte popasuri obicinuite. În schimb, mă aştepta la noi un bilet chemându-mă fără întârziere la un restaurant ales din mijlocul oraşului. Biletul era laconic şi greu de înţeles: „Vino imediat să vezi că se mai întâm-plă minuni. Dar am nevoie de îmbărbătarea unui prieten.”

Răsuceam cartonul între degete, nedumerit. Ce fel de minune? Şi de ce avea nevoie de îmbărbătarea unui prieten?

— Du-te, Dănuţ! De ce mai întârzii? Poate i s-a întâmplat ceva rău! Se îngrijoră Ludmila. Vezi că are nevoie de un prieten…

— Dar zice că s-a întâmplat minune. Minune, adică ceva bun, neaşteptat… Ce fel de minune, dacă are trebuinţă de îmbărbătare?

— Dragă Dănuţ, nu toate minunile aduc bucurie! Spuse Ludmila, punându-mi mâinile pe piept şi privindu-mă în ochi. De cât am sta însă să împărţim firul de păr în patru, aleargă să vezi ce e… Poate e chestie de bani: poate că are nevoie de bani.

Cu înfrigurare, căută în sertarul ei, sub un vraf de dantele:

— Afli şi unde-mi ţin ascunse economiile, cu ocazia aceasta! Rosti stânjenită, fiindcă-mi tăinuise ceva.

— Lasă, Ludmila. Dacă e vorba de bani, am la mine.

Aveam economiile lui Maftei, câte nu plecaseră încă pe gârlă.

— Atunci fugi! Mă îndemnă Ludmila. Ia un automobil…

În pornirea generoasă să sărim în ajutorul cuiva, întâia oară renunţa la socotelile ei „meschine”, cum le numeam, şi care aduseseră atâta vrajbă între noi în ultima vreme. Era şi aceasta o altă minune.

Am alergat.

— Vezi, fii aşa cum trebuie să fie un prieten adevărat! Îmi strigă Ludmila din urmă.

La restaurant, Egor aştepta pe jumătate răsucit pe scaun, cu faţa spre uşă. Îmi făcu semn de uşurare când am intrat, ca unui salvator providenţial. Nu era singur. Cu o femeie. Cu una din cele mai superbe femei din câte văzusem vreodată.

— Ana Teodorovna! O prezentă Egor. Logodnica mea…

— Ana Teodorovna? Am repetat cu stupoare.

— Întocmai! Ana Teodorovna! Surâse fără nici o bucurie Egor. Ce-ţi spuneam eu, odată? Întro zi, la un colţ de stradă, avem să ne regăsim. Tu, Ana Teodorovna? Tu, Egor Uvarovici? Exact aşa a fost. Ne-am întâlnit şi am căzut unul în braţele celuilalt… Iată!

Egor exclamase „Iată!” – cum ar fi anunţat consternat o catastrofă, dureroasă şi ireparabilă, nu o minune.

Femeia îmi întinse mâna. Am sărutat degetele fine şi aristocratice, fără nici o bijuterie. Ana Teodorovna mi le apăsă pe buze, mai îndelung decât fusese în intenţia mea.

— Eşti un tip simpatic! Rosti într-o franţuzească pură, fără accent. Îmi placi. Sper să devenim prieteni buni. Şi cu permisia lui Egor, poate mai mult decât prieteni…

Râse deodată, vulgar şi obscen. Am tăcut stingherit. Egor îşi muşcă buzele.

— Iată! Repetă, privind spre plafon.

Chelnerul sosi cu tăvile de mâncare. Schimbă tacâmurile. Ana Teodorovna se uită la el, mai stăruitor şi în-delung decât priveşte o clientă într-un restaurant la un băiat de serviciu.

Când plecă, se întoarse spre Egor.

— Îmi place tânărul care serveşte… E un băiat simpatic şi el. Te rog să-i spui când are să vină din nou…

Egor frământa între degete cocoloaşe de miez de pâine. Nu se atinse de mâncare. Era negru-verde la faţă. Şi nu avea curaj să ridice ochii la Ana Teodorovna, să urmărească lăcomia vorace cu care apuca bucăţile, trăgea prin dinţi oasele de pui, întindea pâinea cu degetele în sos.

— Te rog să o ierţi! O scuză Egor în româneşte. Trebuie să te gândeşti că a trăit zece ani fugară vagabondă… Că pentru ea, zece ani problema cea mare a fost să aibă ce mânca, nu cum să mănânce…

— Ce spune? Întrebă Ana Teodorovna, cu gura plină. S-a schimbat Egor al meu, nu-l mai recunosc.

Am inventat nu ştiu ce inepţie pe socoteala lui Egor.

Prietenul surâse amar:

— Eu m-am schimbat! Ai auzit aceasta? Eu m-am schimbat! De-ai şti ce femeie era! Şi ce este acum!… Ce monstruoasă creatură este acum!

— Vă rog să vorbiţi franţuzeşte, ca să înţeleg şi eu, rosti Ana Teodorovna scobindu-se cu degetele în dinţi. Nu-mi plac manierele acestea! Ce fel?… Mă trataţi ca pe-un animal?… N-am drept să înţeleg ce spuneţi despre mine?

Egor! Bagă de seamă. Acuşi mă mut la masa unde e ofiţerul ăla singur!

Egor Uvarovici o privi cu spaimă. Ca şi mine, nu se îndoia că e în stare să-şi îndeplinească ameninţarea.

Lumea din jurul nostru se uita cu o curiozitate înveselită la această femeie splendidă, în toaletă luxoasă, care mânca mai urât ca o slujnică, ţinând farfuria aproape de piept, lăsând furculiţa ca să se servească cu degetele, ştergându-şi sosul de pe buze cu dosul palmei.

— Iată! Şopti a treia oară Egor. Iată pentru ce am aşteptat zece ani. Pentru ce mă caută de trei luni…

— Patru! Rectifică Ana Teodorovna, băgând în gură câte cinci-şase cireşe şi scuipând sâmburii pe jos. De patru luni te caut, Egoruşca!

Şi până la cafea, Ana Teodorovna îmi povesti cu simplitate ceea ce apucase să-i povestească încă o dată lui Egor. Cum a trăit ani de zile în Rusia, între cele două ar-mate, albe şi roşii; cum a trecut frontiera; cum a rătăcit făcând trotuarul la Berlin, la Paris, îndărăt spre Varşovia, unde se află un birou de informaţii pentru emigranţii ruşi, cum a dat de urma lui Egor… Şi încă, încă…

— Dar vrei să-ţi mărturisesc ceva? Mi se adresă direct. Egor văd că nu poate înţelege… Mie, Europa mi-a produs o adevărată deziluzie. A rămas ca Egoruşca, îndărăt cu o mie de ani. Cu superstiţii din evul mediu. Nu eşti de aceeaşi părere? Cum ai spus că te cheamă?

— Dan…

— Nu eşti de aceeaşi părere, Daniuşca?

Mâna Anei Teodorovna îmi dezmierdă mâna mea, încleştându-mi degetele cu o invitaţie fierbinte şi cinică, sub ochii logodnicului.

— Sau eşti şi tu un sentimental? Un bărbat romantic, sentimental şi ridicol?

Mă tutuia. Mai-mai să-mi treacă braţul după gât, ca femeile bete din localurile de noapte, spre ziuă. Mi-am

descleştat degetele. Egor comandă alt coniac, în pahar mare, de vin.

Ana Teodorovna împinse scaunul, se rezemă cu ceafa de spătar şi, privindu-ne pe amândoi, începu să râdă atât de zgomotos, încât toată sala a întors ochii spre masa noastră.

— Ce oameni ciudaţi mai sunteţi! Şi tu, Egoruşca şi tu, Daniuşca! Scuturaţi-vă… Fiţi veseli! Viaţa încă merită să fie trăită… Dar nu aci, în Europa voastră… M-a ostenit. Mi-e dor de Rusia noastră. De asta am şi venit. Nu e aşa, Egoruşca, nu e aşa că de aci ne' întoarcem în Rusia?

Spunând, apucă paharul lui Egor Uvarovici, îl deşertă şi plescăi din limbă, strâmbând cu dispreţ buzele:

— Slab coniacul vostru! Nu există ceva mai tare? De altfel am eu altceva mai bun.

Deschise poşeta, desfăcu capacul unei cutioare, puse pe unghie un dram de praf alb şi aspiră cu nesaţ:

— Cocaină! Ne lămuri cu simplitate. La noi, acolo, nu mai putem trăi fără aceasta… Ţine de foame, de sete, de urât…

Începu din nou să râdă zgomotos, ridicând mâna deasupra capului şi chemând amintirile:

— Câte n-am făcut pentru o cutioară de acestea?… Până ce am descoperit secretul. Găseam întotdeauna, mai repede şi mai ieftin, la ciumaţi. Aşa îi numim noi. Copiii nimănui, copiii lepădaţi. Trăiesc în pivniţe şi în subsoluri. Fură, nu se tem de nimic, nu cred în nimic… Dar au coca-ină şi băutură, întotdeauna. Mă culcam cu ei o noapte şi căpătăm provizii pe-o lună. De ce vă uitaţi cu ochii aceş-tia? Sunteţi nişte burjui caraghioşi. Nişte sclavi ai cuvinte-lor. Egoruşca! Ce imbecili eram. Când mă gândesc ce im-becili am fost amândoi! Trei ani de logodnă şi nu mi-ai atins decât buzele… Aşteptam, ce? Aşteptai, ce?… Viaţa e mai simplă, Egoruşca! Şi când îmi amintesc că eram să o pierd…!

Cocaina îşi făcuse efectul. Ochii Anei Teodorovna luciră adânci şi negri, cu o pâlpâire de luminiţă într-un fund de abis. Trecu o umbră pe obraz. O umbră venită din inte-rior, nu din jocul lămpilor din tavan.

— Eram să o pierd, viaţa!… Dar tot eu am fost mai tare. Şi a pierdut-o cealaltă, Catiuşca.

Se rezemă cu coatele pe masă, cu bărbia în pumni:

— Când ne-au dus… Ştiam că nimeni n-are să mai sca-pe. N-a scăpat nimeni de-acolo, niciodată. Unii plângeau, alţii tremurau, alţii aveau o singură grijă: tocmai să nu plângă şi să nu tremure. Să fie tari şi bravi, până la sfârşit… Pe urmă s-a deschis uşa şi a intrat Catiuşca şi omul ei, băr-batul ei, comandantul… Catiuşca a apucat revolverul şi a început să tragă… Pe femei voia să le extermine. Toată viaţa urâse femeile libere, fetele, nevestele, logodnicele, mamele – femeile privilegiate, care n-aveau nevoie să se vândă, aveau drept să iubească, aveau o casă, un iubit, un bărbat, un logodnic, o familie… Acum plătea… Avea un carnet şi, pentru fiecare executat, trăgea o linie… Când a dat ochii cu mine, a tras linia dinainte. Mi-a făcut semn: „Aha! Pe tine te cunosc… Te-am văzut trecând în troică de-o sută de ori, de după perdelele noastre. Erai întotdea-una cu un individ. Cu unul din indivizii scârboşi şi ipocriţi, care vouă vă sărutau mâinile şi vă cădeau în genunchi, iar pe urmă noaptea veneau să ne ceară nouă toate murdăriile.

Îl cheamă Egor. Nu e aşa că se numea Egor? Îl cunosc bine pe Egor al tău. Seara trecea în troică cu tine, dar noaptea era la noi şi trebuia să-i împlinesc toate poftele lui scârboase. Nu ca o femele. Ca un animal. Avea drept să-mi ceară orice. Plătea Egoruşca al tău! Şi când îmi încleşta unghiile în carne şi gemea în spasm, gemea numele tău. Suntem cunoştinţe vechi. Pofteşte mai aproape!”. Am în-chis ochii şi am păşit mai aproape. Mă stăpânea o singură teamă. Să nu tremur. Şi un singur gând. Ce-i cereai tu femeii aceleia, când îmi gemeai numele meu? Nu voiam să tremur. Pentru tine, nu voiam să tremur. Am păşit şi am aşteptat, cu braţele încrucişate. Eram mulţumită. Nu tre-muram. Nu-ţi făceam ruşinea să tremur, Egoruşca! Am aşteptat. Şi n-a pornit o singură împuşcătură. Au răsunat două. Am căzut…

Ana Teodorovna presără altă doză de praf alb pe vârful unghiei, aspiră şi, când nu mai rămase nimic, ridică spre noi ochi năluciţi ca deşteptată dintr-un somn speriat. Îşi scutură părul, alungă o privelişte cu mâna. Izbucni în hohot de râs:

— Am căzut. Dar n-am căzut numai eu. A căzut şi ea, Catiuşca. Trăsese odată cu dânsa altul. Unul de-ai noştri, care scăpase la percheziţie cu arma la el. Şi acela ochise mai bine decât Catiuşca. Ea a murit. Eu am scăpat. M-am ales numai cu semnul. Se cunoaşte aici.

Desfăcu bluza pe sân şi ne arătă sub globul alb, cu vine albăstrui, o cicatrice mică, abia distinctă.

— Când m-am trezit din leşin, o duceau pe targă. Se terminase cu faimoasa Catiuşca…

— Şi? Am întrebat avid, fără să-mi dau seama de cru-zimea acestei curiozităţi?

— Şi? Şi pe urmă nimic… I-am luat locul în patul lui Vasia. M-am măritat cu el. Mi-a întrebat să aleg. Moartea sau asta. Mai aveam de ales? M-a dus în patul lui, chiar în ziua aceea. Şi mi-a cerut, chiar în noaptea aceea, să-i îm-plinesc toate poftele pe care i le cereai tu, Egoruşca, celeilalte, Catiuştei… A durat trei luni căsnicia noastră. Pe urmă l-am lăsat pe Vasia. Nu! Să vă spun drept. M-a luat altul. Şi pe urmă altul şi altul. Cine poate să-i numere? Cine poate să-i numere pe toţi câţi îmi cereau să fac ceea ce-i cereai tu Catiuşei, Egoruşca?

Privi în tăiuşul cuţitului. Pe obrazul ei murise ceva. Egor încleşta fălcile. Îi vedeam sub piele crispaţia muşchilor.

— Aceasta e tot! Râse Ana Teodorovna. Vă asigur că nu e atât de teribil cât vi se pare vouă. La început, da! Crezi că n-ai să suporţi a doua oară. Pe urmă găseşti chiar o plă-cere. Şi, în sfârşit, nici nu mai înţelegi altă plăcere decât aceea pe care i-o cereai tu, Egoruşca, femeii aceleia. Acum sunt ca dânsa. Nu mai e nevoie să-ţi cauţi o Catie. Am venit eu. Şi te asigur, Egoruşca, te asigur că n-a ştiut niciodată Căţia ta să-ţi împlinească toate poftele cum ştie Anioşca ta.

O spunea şi Vasia. O recunoşteau toţi. Era stofă în mi-ne, Egor. Iar tu, trei ani, abia mi-ai atins buzele şi fugeai la Căţia ta! Mă păstrai… Pentru ce, Egor? Pentru cine, Egor?

Egor îi mângâie braţul, cum ar fi dezmierdat spinarea mătăsoasă a unei pantere, cu frică şi cu milă, neştiind dacă are să muşte sau are să se mlădie îmblânzită sub alintare.

— Sărmana Anioşca! Sărmana Anioşca…!

— Nu-mi place să mă compătimeşti! Se trase Ana Teodorovna în lături. Nu-mi place să mă compătimească nimeni. Nu plâng nimic. Nu regret nimic. Voi sunteţi de compătimit. Voi, care-aţi rămas în lumea voastră moartă. Care nu înţelegeţi că, în zece ani, au trecut zece secole. De ce priviţi înapoi? Mereu înapoi? Viaţa e înainte.

Cu lama cuţitului, decapită trecutul în spaţiu.

— E înainte, Egoruşca! Nu înapoi, la ipocriziile voastre… Preţul vieţii nu-i niciodată prea scump. Daţi-mi şi mie un coniac. În pahar mare.

Am plecat cei din urmă. Egor îmi prinse braţul. De la uşa restaurantului, porni odată cu noi şi basetul care aştep-tase afară, cu fidelitatea lui neclintită.

— Ce pot să fac? Ce trebuie să fac? Întrebă Egor Uvarovici. Peste judecata mea s-a lăsat o ceaţă… Mai bine aş fi vrut să aflu că a murit. De o mie de ori mai bună moartea, decât aceasta!

— Iar vorbiţi româneşte? Se indignă Ana Teodorovna. Vă las în drum şi mă agăţ de cel dintâi trecător. Apropo de româneşte', Daniuşca. Cum se spune în limba voastră: „M-am culcat cu tine! Vreau să mă culc cu tine…!” Şi cum se spune…?

Aci, buzele ei, cu desenul de-o celestă puritate, rostiră un şir de cuvinte murdare, tot vocabularul obscen care stă scris pe zidurile closetelor de şcoli şi cazărmi, sub imagini de-o odioasă trivialitate. M-am prefăcut că n-am auzit, că nu înţeleg. Egor trânti din mers câteva picioare în spatele lui Elefterescu. Şi deodată se opri. Râse (ce râs lugubru!), întâia oară în seara aceasta.

— Dar e foarte simplă explicaţia, prietene!… Cum de nu m-am gândit din primul moment? E o explicaţie simplă şi logică. Ana Teodorovna a murit. Aici a venit să mă caute numai trupul Anei Teodorovna. Trupul ei pe care i l-a furat sufletul Catiuştei aceleia. N-a leşinat Ana atunci? N-a murit Catiuşca atunci? S-a deşteptat Ana, dar cu sufletul celeilalte, de la bordelul unde o căutam. Totul e simplu. Înfricoşător de simplu!

Îşi smulse braţul de sub braţul meu:

— Nicivo! Aşa mi-a sosit. Aşa o primesc. Dan, tre-buie să-i alung sufletul acesta şi să fac loc celuilalt, adevă-rat al ei… Dan, aci am să apelez la ajutorul tău şi al Ludmilei. Acum noapte bună!

Şi plecă în noaptea pustie, între cele două creaturi fantomatice, care erau ele şi totuşi erau altele: Elefterescu şi Ana Teodorovna.

— Egor! Am strigat din urmă.

Egor îmi făcu un semn ininteligibil cu mâna. Atât am auzit:

— Nicivo!

„Nicivo” – şi râsul lui. Ce râs lugubru în noapte!

IX.

TU ERAI, DAN?

Maftei intră din biroul patronului cu manechinul lui Eliazar în braţe. Strângea de mijloc păpuşa inanimată cu mâinile balansându-se moi; cum îl apropiase faţă în faţă, ochi în ochi, s-ar fi spus că demonica făptură îi soarbe de pe buze răsuflarea fierbinte de viaţă.

Îl aşează la locul obişnuit. Îşi şterse fruntea cu mâneca. Vorbi către noi:

— Nu ştiu ce i-o fi meşterit stăpânul, dară văd că-l aduc cum l-am dus.

Eliazar rânjea: „Aşteaptă puţin şi ai să vezi!”

Maftei îl atinse cu laba pe piept, încruntându-se la el în glumă:

— Rânjeşte-rânjeşte, dimone! Până ce nu vine stăpânul să te pună el să joci ţonţoroiul!

Se întoarse spre noi, aşteptând un râs de încuviinţare. Toţi tăceam. Eram cu alte griji. Maftei coborî de pe scenă şi se retrase lângă uşă, cu înfăţişarea necăjită a omului care-a făcut un haz neghiob, fără efect asupra auditoriului.

Patronul rămăsese încă în birou. Egor nu sosise. Întârzia întâia oară de la datorie, în trei sferturi de an.

— Mă tem să nu i se fi întâmplat ceva. Să nu fi făcut ceva. Poate era bine să treci dimineaţa pe la dânşii! Spuse Ludmila înălţând ochii şi împungând vârful acului în costumul de organdi, înfoiat pe genunchi.

Aştepta o părere. Nu ştiam ce să rostesc. Îi povestisem toată întâmplarea de astă-noapte, deznădejdea lui Egor, hotărârea lui să ne ceară ajutor. Ludmila ascultase până la sfârşit, fără să întrerupă, fără să întrebe. Când am terminat, înţelesese mai repede şi mai deplin decât sperasem. „E o nenorocită!

— Zise. O sărmană nenorocită. Egor a făcut bine că s-a gândit la noi. Am să mă împrietenesc cu dânsa. Încetul cu încetul are să-şi revină. Are să se întoarcă la viaţa cea adevărată. Trebuie să-l ajutăm pe Egor. Numai cu o singură condiţie. Să fie blând şi să aibă răbdare. Să-şi aducă aminte că Ana aceasta nu este vinovată de tot ce-a ajuns şi să se poarte cu dânsa cum te porţi cu un bolnav scăpat de la moarte…” Toată noaptea nu închisese ochii, plănuind cum să-şi apropie şi să câştige încrederea făpturii care aducea cu ea, în ea, un infern.

Eu am adormit de la o vreme. Ea s-a răsucit în pat, prin întuneric, până ce-au dat zorile.

— Iată-l! Şopti cu uşurare. Prefă-te că nu eşti prea înspăimântat de ce-ai auzit şi ai văzut.

Egor trecu la toţi, strângând mâinile între sprâncene se săpase o cută adâncă. Se opri, apucând degetele Ludmilei în palmă şi netezându-le uşor, cu cealaltă mână:

— Ştii, Ludmila? Ţi-a spus?

— Egor, viaţa are suişuri şi coborâşuri… Totul depinde de tine, de tăria ta. Trebuie să uiţi!… Să nu te gândeşti deloc la

ce-a fost, ce-a făcut, la trecut.

Egor surise amar:

— Nu trecutul mă înspăimântă, Ludmila. Trecutul însă nu e ceva sfârşit. Se schimbă şi se înnoieşte, după cum s-a prelungit în prezent. Sunt gata să uit! Nici nu vreau decât să uit!… Dar pentru aceasta, trebuie să dispară urmele. Să mă ajutaţi voi. Tu şi Dan.

N-am apucat să făgăduim. A intrat patronul. În jacheta verzuie, cu mâinile la spate, ne-a rostit bună dimineaţa şi a mers direct la podiul de scânduri. S-a apropiat, s-a depărtat, privindu-şi pe sub ochelarii de scafandru creaturile lui, care n-au nici trecut, nici viitor, nici nu trăiesc sub ameninţarea trecutului şi viitorului.

Zâmbi satisfăcut de rezultatul examenului:

— Aşa da! Acum mai merge, copii! E momentul să dăm zor. Suntem în întârziere cu trei săptămâni. Egor, stinge luminile şi treci la reflector. Gustav, contactul!

Îmi făcu semn să mă aşez la clavir. El se urcă în faţa cutiei cu melodiile culese din spaţii. Apăsă manivela care elibera automatele baletului. Ridică braţul şi din nevăzut, chemă cele dintâi modulaţii.

Freamăt misterios de deşteptare, în zori. Ecoul tuturor deşteptărilor de când au fost dimineţi pe pământ, în codri, în lunci, în pajişti; ciripit de păsări, cascade de izvoare, tril: avânt crescând de glasuri, cântări, foşnet de frunze şi ram, sclipire diamantină de rouă în cupă catifelată de flori.

Pe scenă, în lumina ireală, păşiră cu zvelte mişcări făpturile ireale. Le aducea nimfa Echo, trezindu-le din tenebre şi nemişcare, să înainteze la lumina şi viaţa feerică. Apăreau pe rând, de după perdeaua legănată de mesteacăni şi sălcii, Graţia, Puritatea, Înduioşarea, într-o euritmie elastică; se alina Suferinţa, Remuşcarea, Melancolia, Deznădejdea; se avântau într-o păgână bucurie de a trăi, se înconjurau de cele şase perechi ale baletului în aceleaşi ritmice zvâcniri de zbor spre lumină – şase perechi fără nume, viaţa cea multă fără nume. Din întuneric de

peşteră, se desfăcea Forţa elementară, Instinctul orb, Bibia, cu pieptul şi braţele musculoase încinse de blana de panteră încheiată cruciş; îşi dezlănţuia clocotul energiei într-un dans năpustit, care părea că va nărui tot înainte-i şi totuşi cruţa tot înainte-i, fiindcă fusese şi el liberat sub semnul luminii şi al bucuriei de a trăi. Domesticit şi ferice, omul păros din peşteri, intra în ritmul armonios, întregindu-l.

Numai Invidia, Ispita, Cruzimea, Luxura, aşteptau privind ostil în umbră lividă, la această irupţie de voie bună, frumuseţe, euritmie şi graţie, de la care au fost încă o dată excluse.

Şi cu braţele încrucişate în vestmânt fumuriu, Eliazar. Ura!

Reflectorul îşi opri lumina deodată verzuie şi înveninat coclită asupra lui, stăruind.

Asupra lui, stăruind.

Faţa prelungă se crispă, ochii luciră metalici, rânjetul se plimbă de la unul la altul, de jur împrejurul scenei şi pe urmă în sală, spre noi. Un rânjet sinistru ca rânjetul craniilor.

Mâna pationului culese din spatii o melodie profundă şi tulbure, amestecând o ameninţare încă imprecisă în gâlgâitul bucuriei generale.

Iar Eliazar, Ura, îşi începu dansul lui. Nu era dans, nu era salt. O prelingere nesimţită, lentă, insinuantă, precisă. O înaintare fără grabă, cutremurând tocmai prin această învăluire treptată, unduioasă şi teribilă. Îmi amintea ceva. Da! Îmi amintea tentaculele caracatiţei din acvariul de la Monaco. Tot aşa se lungeau tentaculele acelea, fluid şi imaterial, să împresoare şi să încleşte prada suptă cu ventuzele. Lumina verzuie îl urmărea de-a lungul scenei din ungher în ungher. Poposea odată cu el. În faţa Invidiei, în faţa Cruzimii, în faţa Ispitei, în faţa Luxurei. Şi înţelegeam ce îndeamnă, ce asmuţă fără vorbe, ce porunceşte, ce vrea! De ce stau neputincioase şi aşteaptă? E rândul lor. Cum pot suporta bucuria aceasta şi lumina aceasta, de la care au fost date în lături? E rândul lor. Iar în dansul armonios se strecurau tiptil, una câte una: Invidia, Cruzimea, Ispita, Luxura, să-şi aleagă o pereche, o victimă. Lumina se împuţina, îşi schimba culoarea, galbenă-verzuie, ritmul dansului se frângea spasmodic – în armonia voioasă şi uşure pătrundeau duhuri străine şi funeste, bucuria se sleia înveninată, lumina se stingea împâclită… Eliazar, Ura, rânjea cu braţele încrucişate, aşteptând. Dar toate încă durau. Dansul încă dura, aşa dezordonat şi frânt.

Atunci Eliazar, Ura, se prelingea iarăşi cu încetineala precisă a tentaculei de caracatiţă, până la gura de peşteră

neagră. Chema cu un semn, cu o învăluire hipnotică. Şi din beznă se năpustea dezlănţuit Instinctul brut, Forţa elementară, Bibia, încins cu blana de panteră pe toracele pătrat şi păros. Nu mai era zvâcnirea de adineauri sub semnul luminii şi al bucuriei, cruţând făpturile fragile, ameninţând fără să atingă, ridicând în braţele vânjoase incarnaţiile gingaşe care au nevoie de ajutor şi protecţie, depunându-le delicat cu mâinile lui uriaşe după ce le-a înălţat aeriene ca tot atâtea cununi de flori spre soare, horind şi el ca o divinitate silvestră a forţei şi a elementelor, docil capturată întru slava cerului, a luminii, a vieţii, a fericirii de a trăi. Acum, din peşteră se dezlănţuise o forţă a beznelor, spumegând oarbă, răsturnând tot din cale-i, sugrumând, sfărâmând, suprimând. Pumnii tari izbeau ca două ciocane în dreapta şi-n stânga. În urmă-i cădeau laolaltă, fără alegere. Puritatea şi Luxura, Graţia şi Cruzimea, Melancolia şi Invidia – toate păpuşile lovite în creştet. Orchestra smulgea din nevăzut tumult de vaiete şi plâns – răsunetul tuturor vaietelor şi plânsetelor câte au sfâşiat vreodată spaţiile.

Tăcere. Pustiu. Neclintire lugubră. Lumină sepulcrală de după cataclisme.

O notă subţire şi lină. Din peretele de stâncă se desfăcea iarăşi nimfa Echo.

Privea cu oroare la trupurile semănate în pajiştea cu flori. Îşi freca ochii cu pumnii mici şi întreba cerul. De aceasta le eliberase din lumea lor invizibilă? Ca să sfârşcască încă o dată, cum au sfârşit întotdeauna ecoul tuturor vieţilor care-au fost? Întreba cerul. Întreba cele patru vân-turi, iar vânturile îi trimiteau întrebarea înapoi.

Îngenunchea pe rând, la fiecare, să le plângă şi să le dezmierde frunţile reci.

Eliazar, Ura, rânjea!

Iar Remuşcarea îl târa pe Bibia de mână în peştera lui neagră. O lespede se închidea treptat peste dânşii, să-i

zăvorească împreună în beznă, până la sfârşitul sfârşiturilor.

Suspinau cu modulaţii umane crengile, frunzele, firul de iarbă, izvoarele, codrul; tot decorul devastat unde-a hohotit viaţă şi veselie şi unde-acum sunt presărate leşuri cu buze de gheaţă.

Eliazar, Ura, rânjea triumfând!

Nimfa Echo imploră cerul, divinităţile bune, căldura soarelui ascuns după nori. Îşi frânge mâinile şi aleargă să îngenuncheze la fiecare, să le sprijine ceafa în palme, să le sufle în obraz cu o şoaptă de ecou, un ecou de viaţă. Norii se răresc. Mijeşte o geană trandafirie de zori. Soarele radiază îmblânzit. Păpuşile se deşteaptă din somnul letargic. Întind braţele dezmorţite. Surâd luminii. Se scuturã de visul negru. Se înalţă în genunchi, în picioare, se înlănţuie în clamoarea victorioasă a orchestrei care-a cules ecoul tuturor chiotelor de bucurie din spaţiu şi timp, şi pornesc aiurea, horind, conduse de nimfa Echo, căci ciclul nu s-a terminat. E vechi de când lumea şi va dura cât lumea, în eternitate.

Eliazar, Ura, asistă încruntat la miracol.

Cum? Pentru aceasta a fost toată truda lui? Aşadar totul e din nou de început; n-are să sfârşească niciodată? Pentru el nu există odihnă?

Acompaniat de cântecul profund al orchestrei, în muget bas de furtuni care se anunţă aiurea, pleacă prelins pe urmele celorlalţi cu mers unduios de tentacul, cu rânjetul încă mai crud.

Fie! Nici ciclul lui nu s-a terminat. E vechi şi el de când lumea, şi va dura cât lumea şi el, în eternitate.

Iar înainte de a se mistui în culise, se întoarce spre noi, rânjeşte ameninţător patronului, ne caută cu ochii pe toţi: pe Egor, pe mine, pe Sami, pe Maftei, pe Gustav, pe Ludmila… Am să mă întorc şi la voi! Nici ciclul vostru nu s-a terminat! Şi rânjetul acela ne cutremură, ca o ameninţare aievea.

— Lumina! Cortina! Porunci patronul.

Am aplaudat ca la teatru, toţi, strigând şi agitându-ne să ne destindem nervii încordaţi. Cortina s-a lăsat şi s-a ridicat. Păpuşile au apărut în saltul lor ritmic, s-au înşirat în faţa rampei şi ne-au mulţumit graţios ţinându-se de mâini.

Pe urmă cortina a căzut definitiv.

Tăcerea fu apăsătoare. Nu cutezam să mişcăm.

— Aşa mai înţeleg. Mai seamănă a ceva! Declară patronul, coborând de la orchestra lui invizibilă şi cercetându-ne cu privirea maliţioasă sub ochelarii de scafandru. Putem socoti capitolul acesta închis. Ce ziceţi, copii?

Glasul suna cu o mulţumire nevinovată şi deplină. Era încântat de păpuşile lui. Era mai încântat încă de noi, reveniţi de trei zile la cuminţenie şi la pocăinţă, după rătăcirile noastre mârşave din ultimele săptămâni.

— Ei? Nu spuneţi nimic?

Ce-am fi avut de spus?

Cunoşteam taina păpuşilor, mecanismul lor de rotiţe şi resorturi; ieşiseră din mâna noastră, căpătaseră viaţa lor artificială sub ochii noştri, zi de zi, de trei sferturi de an – şi totuşi halucinarea fusese desăvârşită, în afară de orice control al judecăţii, mai presus de tot ce-am văzut, de tot ce aşteptam şi-am ştiut.

Patronul îşi alintă bărbiţa şi surise gânditor:

— Ceea ce e mai nostim e că baletul nostru s-a execu-tat mai bine decât mă aşteptam chiar eu! Bunăoară la sfâr-şit… Când Ura pleacă spre culise… S-a oprit, s-a întors spre noi. V-a ameninţat pe voi cu rânjetul lui mut, m-a ameninţat pe mine. Aceasta e nostim! Nu exista în pro-gram Nu exista nici în intenţia mea… Nu exista înregistrat pe nici un sul şi nici o rotiţă… Cu toate acestea, cum să spun? – „artistul” hai să-i spunem! – „artistul” nostru a găsit de cuviinţă să facă un adaos în text cu de la sine putere. Nici nu putea mai nimerit. Nici nu se putea da un efect mai puternic!… Vă spuneam eu că automatele noastre au să capete şi o inteligenţă proprie?

Au început deocamdată cu iniţiativa proprie!… Se întoarce spre sală, se întoarce spre mine! Viaţa artificială ameninţă viaţa cea vie. Mă ameninţă pe mine, care am cre-at-o. Ameninţă mulţimea, care ea se crede a fi altceva decât alte automate jucate de alte sfori ale destinului. E nostim de tot! Sunt sigur că au să se cutremure mulţi dintre spectatorii noştri. Că au să presimtă ceva. Că au să înţe-leagă ceva… Ce spuneţi, copii?

Nu-mi amintesc ce-au răspuns ceilalţi, atunci. Egor, Ludmila şi eu ne-am grăbit să plecăm împreună, s-o aflăm pe Ana Teodorovna şi să începem o misiune mai anevo-ioasă, în lumea cea vie, nu a păpuşilor. Să întoarcem în făgaş firesc de viaţă un suflet căzut în pierzanie şi un trup posedat de demonii lubrici.

Nu-mi amintesc ce-au răspuns ceilalţi, atunci. Dar în trei zile, din nou, nu i-am mai recunoscut. Nu ne-am mai recunoscut. Atmosfera de pacificare se tulbură cu un fel de frenezie să distrugă tot ce redevenise cuminte, bun, calm, loial, reconfortant. Armistiţiul fusese prea scurt, iluzia prea şubredă: cu o voluptate rea, toţi şi-au înfipt unghiile să scormonească rănile care n-apucaseră să se cicatrizeze. Betty şi-a depărtat scaunul de masa preparatorului de ana-tomie. S-a întors iarăşi la camera lui Gaston. Tusea lui Sami se îneca în şuviţe de sânge. Gustav pleca pe furiş cu pachete suspecte şi n-avea curaj să ne mai privească în ochi. Maftei oprise din prag femeia cu obrajii spoiţi şi cu pălăria cu flori; o oprise din prag în ceasul plecării şi îi desfăcuse cu mâna lui legăturile cu straie, rugând-o să rămână şi spunându-i că totul n-a fost decât o glumă de încercare, să vadă cât ţine la el.

Eliazar rânjea imobil pe podiul de scânduri, cu rânjetul satanic îndreptat către noi.

Iar eu?

Mai rabdă hârtia povestirea aceasta?

Iar eu! În a treia noapte, am lăsat-o pe Ludmila, l-am lăsat pe Egor, aşteptându-ne fără nici un presentiment la masă,

şi m-am ascuns cu Ana Teodorovna într-o cameră hâdă de hotel periferic cu lighean de tablă şi cearşafuri sleite, să împărtăşesc cu ea scrâşnetul scufundării în spasm. Ah! Ştia Ana Teodorovna ceea ce n-a ştiut nici o femeie în afară de Angela cu ochi de azur. Ştia toată gama voluptă-ţii, până la geamătul nervilor întinşi ca struna. Nici o pudoare, nici un dezgust, nici o rezervă. Ca doi vrăjmaşi năpustiţi să se extermine reciproc, ne-am zvârcolit încleştaţi, cu unghiile, cu dinţii, cu buzele lărgite ventuze, până când dimineaţa violetă ne-a găsit alături pe pat, extenuaţi, palizi şi reci, ca două cadavre.

— Eşti un amant ideal, Daniuşca! Suspină Ana pe jumătate adormită, cu un surâs toropit, recunoscător şi lasciv.

— Eşti o femeie cum n-am cunoscut decât una! Am şuierat printre dinţi, strivind-o din nou în îmbrăţişare.

Nu minţeam. Găsisem în ea ceea ce pierdusem, demult, odată, în cealaltă viaţă.

Chiar gândul nu pornise de la mine. După cum vrea eterna orânduială, mi-l sugerase tocmai prietenul pe care îl înşelam. Îmi spusese, acum două zile, cu obrajii în palme:

— Teribil e, Dan, că atunci când tace, când nu se miş-că, atunci când puterea demonului din ea e suspendată, seamănă iarăşi cu Ana, cu Aniuşca mea de acum doispre-zece ani. Ai crede că n-a fost nimic. Nu s-a petrecut nimic. O puritate cerească. Un calm imobil, rece, inaccesibil, nepângărit de nici o poftă degradatoare… Atunci seamănă cu păpuşa pe care-a numit-o patronul Puritatea! N-ai remarcat! Ochii păpuşii sunt albaştri, figura mai rotundă; totuşi există între ele o asemănare indiscutabilă. Un aer de familie. Ca două surori. Ana, Anioşca de-acum şi puri-tatea!

Înălţase ochii de pe scaunul scund, unde căzuse frânt, să capete îmbărbătare, sfat, consolare de la Ludmila şi de la mine, prietenii lui singuri de pribeag fără casă, fără fa-milie, fără nici o nădejdie a sfârşitului. Aştepta o vorbă. O aştepta de la mine. Eu tăceam ascultându-mi tic-tacul zvâcnit al inimii. Îmi năvălise dogoarea sângelui în obraz. Avea

dreptate Egor. Înţelegeam în sfârşit atracţia irezistibilă a Anei. Irezistibilă şi până acum câteva clipe inexplicabilă.

Era adevărat:

Mă atrăgea în ea asemănarea cu păpuşa patronului. Puritatea, şi dincolo de această păpuşă, asemănarea cu cealaltă, cu Angela mea, Ange, Angela cu ochi de azur. O regăseam. O regăsisem. Iar când Ana m-a întrebat cu animalică indolenţă dacă n-am poftă de ea, am lăsat tot şi am fugit să ne ascundem amândoi, în camera aceasta hâdă, să mă ascund cu ea, cu Angela resuscitată.

În geamătul scrâşnit al îmbrăţişării, i-am strigat numele celeilalte:

— Angela mea, Ange!

Târziu, după ce ne-am aflat întinşi în torpoare, alături, Ana Teodorovna a început să râdă:

— De ce-mi spuneai Angela? Ange? Pe mine mă cheamă Ana, Anioşca, Ninoşca.

I-am astupat buzele cu palma. Ana mi-a desprins mâna uşor şi a continuat:

— Ştiu! Nu mi se întâmplă întâia oară aceasta cu oameni ca tine. Închideţi ochii şi o voiţi pe cealaltă, a voastră, unică. Întocmai ca Egor, când îmi striga numele meu în braţele Catiuştei!… Ce nefericiţi sunteţi! Ce infec-taţi de literatură şi de sentimentalism! De aceea îmi plac mai degrabă oamenii simpli. Soldaţi, marinari, hamali. Mă vreau pentru mine. Mi se dau cu totul mie, nu alteia pe care o caută în mine… De ce te-ai mâhnit? Aceasta nu înseamnă că nu eşti un amant ideal. Egor? Ha-ha! Egor nici nu vrea să mă atingă… Nici nu şi-a atins buzele decât de frunte… Se teme să nu găsească urmele celorlalţi.

Pe urmă am rămas întinşi ca două cadavre, în singurătatea înspăimântătoare a amanţilor extenuaţi.

Am petrecut-o pe Ana acasă la Egor. Nu ştiam ce explicaţie voi da. Îmi erau indiferente orice explicaţii, orice revolte, orice umilinţi. Egor lipsea. Venise, plecase, iar venise, de trei ori în cursul nopţii, şi acum plecase din nou.

L-am găsit la noi, pe scaunul scund, cu obrajii în pumni, la picioarele Ludmilei.

A sărit răsturnând taburetul:

— Ana… Ce e cu Ana? Ce s-a întâmplat cu Anioşca…?

— E acasă! Am rostit simplu.

Şi l-am aşteptat să izbucnească, resignat să suport orice, fiindcă meritam orice.

— De unde ai cules-o? Unde-ai găsit-o? Cum de-ai dat de urma ei…?

Plecasem ochii în pământ şi nu aflam cuvintele nici unui răspuns.

Egor îmi puse mâna pe umăr. Am tresărit. Am crezut că vrea să mă judece, să mă zguduie, poate să mă lovească. Îmi puse mâna pe umăr şi rosti cu ochii înlăcrimaţi:

— Eşti un prieten bun, Dan, un adevărat frate. Îmi ascunzi. Dar crezi că nu-mi închipui? Ai găsit-o cu cineva… A oprit pe cineva. S-a dus cu el şi ai aşteptat-o. Poţi să-mi spui, Dan. Nu e nevoie să mă mai cruţi. Nu mă mai surprinde nimic. Nu mă mai doare nimic. Aşa e, Dan, că tu ai găsit-o şi ai adus-o?

Tăceam, cu ochii în pământ. Ce fusese şi ce credea Egor! Prietenul luă tăcerea drept o mărturisire.

— Nicivo! Rosti, alungind o imagine cu dosul palmei. Mai trebuie timp până ce vom scoate demonul acesta din ea. Îţi mulţumesc. Acum alerg, să nu fugă iar.

Îmi scutură mâna. Am lăsat-o moale, fără curaj să-l opresc să-i mărturisesc adevărul infam. A alergat într-un suflet. Am rămas singuri, faţă în faţă, eu şi Ludmila. Iar din privirea ei am înţeles că ea ştie, că a ghicit şi că toată noaptea, mai mult decât grija mea, purtase grijă să nu afle şi să nu bănuiască Egor.

După masă, m-am strecurat tiptil din atelier şi m-am întâlnit iarăşi cu Ana, din nou în hotelul cu lighean de tablă ruginită şi cu aşternutul sleit. Din nou i-am scrâşnit cu dinţii în dinţii ei, numele Angelei, chemarea Angelei cu ochi de azur, Ange.

A durat aceasta două săptămâni, trei. În afară de Ludmila, nimeni nu ştia nu abserva. Toţi tovarăşii de atelier se aflau absorbiţi de propriile lor fapte, scufundându-i într-o mocirlă abjectă. Pe Gustav l-a surprins patronul cu planuri copiate din mapele lui. A venit sora lui Gaston, o şcolăriţă timidă în şort de lustrin negru, să vestească plângând că mama lor paralizată e pe moarte şi să-l cheme acasă, unde n-a dat de săptămâni. Gaston ai anunţat că vine dar s-a dus mai întâi la cinematograf cu Betty. Sami scuipă monede de sânge. Maftei soseşte dimineaţa cu ochii buhăviţi şi cu o privire tulbure de asasin.

De pe podiul de scânduri, Eliazar rânjeşte cu ochi de metal coclit, îndemnându-ne să nu ne oprim aci, la jumătatea drumului. Doar ciclul lui, ciclul nostru, nu s-a terminat încă!

Iar Angela cu ochi de azur. Puritatea, surâde serafic, cu mâinile imobilizate într-un avânt de salt graţios, spre cer, spre lumină, spre soare. Un elan retezat, prizonier puterilor terestre, capturând-o aci unde-o pândeşte Luxura, Cruzimea, Invidia, Gelozia şi rânjetul lui Eliazar.

Nu mai privesc la ea. Nu mai am nevoie de ea. O păpuşă absurdă, cu nervi de sârmă, inima de rotiţe, muşchi de pârghii, ochi de cristal. Am găsit altă incarnaţie vie, dogoritoare şi docilă, de astă dată docilă, a Angelei cu ochi de azur, Ange cea adevărată, Angela mea din cealaltă viaţă. Ne ascundem în camera mizerabilă şi ne zvârcolim în patul cu cearşafuri sleite ca linţoliile de morţi; ne zvâr-colim să ucidem în plina de spaimă solitudine, fiecare un demon din el. Îmbrăţişările noastre par mai degrabă con-vulsii de luptă ucigaşă decât dezmierdări de amanţi; cădem încleştaţi ca doi vrăjmaşi care se căutau demult şi s-au regăsit să se extermine; în chiotul voluptăţii străbate gemăt de muribunzi. Pe urmă, cu ochi închişi ne scufundăm în imobilitate letargică şi fiecare e un cadavru izolat de celălalt în singurătatea cadavrelor.

În neclintirea răpusă, alături de mine, nu ştiu ce gândleşte Ana şi-mi este cu desăvârşire indiferent. Poate la soldaţii ei,

la hamalii ei, poate la Egor, poate la nimic.

Eu, cu ochii închişi, o simt alături pe Ange, Angela mea cu ochi de azur. Niciodată n-a fost a mea atât de deplin. În viaţa ei cea adevărată, purta pecetea altuia, era stăpânită de altul, în braţele mele avide, pe buzele mele arzătoare, cu ochii închişi îl regăsea pe celălalt, unicul, pe Guguf al ei. Acum mă voia numai pe mine. Se mulţumea numai cu mine. Eram eu cel care închideam ochii, să suprim realitatea inadmisibilă a Anei Teodorovna, să chem în scrâşnet atroce numele, amintirea, umbra Angelei; Angela cu ochi de azur, Ange.

Ana Teodorovna îmi punea sub nări praful alb.

— Soarbe de aci! Încă! Încă!

Aspiram praful alb. Totul se îneca în ireal şi vedenii. Mă năpusteam mai lacom să muşc cu dinţii, în carnea Anei Teodorovna, carnea Angelei. Amăgirea era mai de-plină. Puteam deschide ochii, puteam să-i ascult glasul, geamătul, chiotul: era Angela mea, Ange, cum n-a fost niciodată a mea.

Târziu, plecam fără să ne vorbim, cu oasele golite de măduvă, cu obrajii devoraţi de cearcănele ochilor, cu mersul lânced şi somnambulic.

Iar a doua zi ne căutam fără nici un dezgust şi remuşcare, să ne aflăm iarăşi. Două săptămâni, trei.

La sfârşitul celei de-a treia, când am ieşit din hotelul cel mizerabil şi hâd, m-a întâmpinat cu o mârâială basetul cu picioarele strâmbe de crocodil.

— Egor! Am şoptit, retrăgându-mă cu spaimă în gang.

— Ei şi? A hohotit Ana Teodorovna, strângând din umeri. Să fie sănătos şi să-mi spună ce are de spus…!

M-a dat la o parte şi a trecut înainte.

Egor aştepta lângă zid, cu bărbia în piept, cu mâinile spânzurate de-a lungul trupului.

Când a dat ochii cu mine, n-a tresărit, n-a ridicat pumnii. A rostit numai, cu o blândeţe teribilă:

— A! Tu erai, Dan?… În ea e sufletul Catiuştei. În câinele acesta e sufletul lui Elefterescu. Dar tu? În tine ce suflet, al cui suflet a intrat, prietene Dan?

— Ascultă, Egor! Am gângăvit.

— Ce să ascult? Ce poţi să-mi spui! Nicivo!

Şi mi-a întors spatele, plecând în întunericul străzii, între cele două creaturi care erau ele şi totuşi erau altele în încarnarea lor efemeră.

— Ascultă, Egor! Unde pleci? Unde plecaţi?

— Nicivo! Făcu mâna un semn de retezare în noapte, sub felinarul strâmb.

Pe urmă noaptea i-a înghiţit. Nu i-am mai văzut niciodată.

EPILOG

„Nemesis107 domneşte în viaţa lăuntrică a omului ca şi în viaţa din afara lui; destinul exterior nici nu este altceva decât proiectarea în afară a destinului interior şi îşi trage numai de acolo originea. Cutare are un destin extraordinar, cutare altul un destin ordinar, căci destinul fiecăruia nu este decât omul tradus în afară „

OTTO LUDWIG

— Egor ne-a părăsit! Anunţă patronul a doua zi. A plecat…

— La Şanghai? La Melbourne? La Chicago? Am întrebat, ştiind încotro se îndreaptă toţi vagabonzii fără rost şi patrie.

— Nu! Rosti patronul. Acasă, în Rusia…

— Ah!

Ochii Ludmilei au fugit de privirea mea. Şi în gură am simţit un gust de ţărână, de cenuşă, de moarte.

Pe podiul de scânduri, Eliazar rânjea.

Plecarea lui Egor a fost semnalul începutului.

Peste câteva zile a plecat Gustav. Intrase în biroul patronului un necunoscut, cu o servietă şi un sul de hârtie ceruită subsuoară. A desfăşurat pe masă planurile, secţiunile, desenele; a scos din geantă piese demontate, rotiţe, resorturi. I le oferise Gustav pe nu ştiu ce preţ. Nu pricepea nimic. Nu-l interesau. Dar o datorie camaraderească, între oameni de aceeaşi breaslă, îl îndemnase să vină la

inginerul Coppelius şi să-l prevină. Patronul l-a condus până la uşă, i-a mulţumit a doua oară, strângându-i mâna. L-a chemat pe Gustav, nu să-l dojenească, nu să-l judece, ci să-i spună că-l iartă şi să-i ceară întoarcere la munca şi credinţa lui veche, din cele dintâi trei sferturi de an. Dacă are greutăţi şi nevoi, îi dublează salariul. La sfârşit, după cum a hotărât pentru toţi, înainte de despărţire, îi va sta în ajutor să-şi înjghebe un modest atelier pe socoteală proprie.

Gustav îşi privea străin mâinile străine care-au furat şi-au vrut să vândă. Clătină din cap:

— Nu. N-are ce face cu toate acestea. Nu mai poate rămâne. A fost toată viaţa cinstit… Şi deodată ceva străin de el, se întâmplă. Altul din el, care dormea şi s-a trezit… Acela a dosit, a încercat să fure, a vrut să vândă. Nu poate pricepe: Ce? Cine? Cum? E o putere din el, străină de el.

Mâna răsucea o cheie absentă, cu gestul lui obişnuit când voia să desfacă piesele unui mecanism, să le demonteze şi să le reconstituie. Aci era ceva peste priceperea lui. Nu ştia de unde să înceapă. De aceea pleca oriunde, să fugă de-o ispită la care nu poate rezista.

A plecat Gustav, au plecat în aceeaşi zi şi Betty şi Gaston; pe Sami l-au dus după o săptămână la spital, delirând şi cerând în locul baloanelor de oxigen o miss Hadaly, o logodnică cu fidelitate eternă. Se credea lord Ewald, îl credea pe patron Thomas Alva Edison, cerea o miss Hadaly.

Am rămas numai noi patru: patronul, Ludmila, Maftei şi cu mine, în atelierul dezolat şi lugubru.

Numai noi patru şi Baletul mecanic, pe podiul de scânduri.

Eliazar rânjea, încă: o dată biruind.

Umerii patronului se încovoiaseră gârbovi în redingota verzuie. Privirea maliţioasă şi bună se împâclise sub ochelarii de scafandru. Mâna de moşneag tremura gelatinoasă în manşetele rotunde, de câte ori ridică degetele să frământe gânditor firele bărbiţei de hrean. Toate se dezorganizau, în afară de prevederile lui. Dar mai greu de suportat decât grija întârzierii la termen, decât

soarta păpuşilor mecanice era destinul spre care porniseră păpuşile vii. Ne culesese de pe drumuri în ajun de iarnă cruntă: nişte naufragiaţi, nişte, osândiţi la pieire sigură şi crudă. Ca şi păpuşilor cu resorturi şi rotiţe metalice, ne dăruise el viaţă, speranţă, o axă de existenţă, un rost. Iar fără nici o pricină, după ce ne-a salvat, în ajun, de a ne ştatornici definitiv, în orânduiala chibzuită a vieţii, un duh de autodistrugere s-a deşteptat în noi, a bântuit un ciclon devastator, i-a smuls pe toţi şi i-a împrăştiat în cele patru zări, îndărăt, la pierzanie, la suferinţă, la deznădejde, la moarte.

În faţa, păpuşilor cu viaţă artificială, patronul rămânea gânditor, frământându-şi bărbiţa rară, în redingota lui. Verzuie de fost arhivar la pensie.

Înălţa privirea sub lentilele convexe şi părea că întreabă mâhnit păpuşile lui cu viaţa de rotiţe, să-i dezlege taina păpuşilor vii, de carne născută din carne.

Eliazar rânjea.

Am rămas numai noi, în atelierul pustiu şi lugubru. Patronul a dat telegrame să amâne reprezentaţiile cu trei luni. Pe urmă s-a aşternut singur, cu încăpăţânare, la lucru, să-i înlocuiască pe toţi. Nu putea fi vorba să angajeze alte ajutoare. Numai noi pricepusem ce ne-a cerut el, fiindcă Baletul mecanic luase fiinţă şi crescuse în mâinile noastre. Trei, câţi am rămas, ne socotea ajutoare destule.

Dar noi trei, mai eram noi cei care-am fost?

Când a plecat Ana Teodorovna, n-am dormit o săptămână acasă. Am colindat iarăşi cârciumile şi tripourile, m-am refugiat în delirul parfumului alb; am plătit acestea cu banii argatului, banii lui Maftei încredinţaţi să-i păstrez pentru căminul lui şi al copiilor, din satul de la poalele pădurii de paltini şi fagi. Am căutat-o pe Ana, pe Angela, pe una în cealaltă, în casele cu perdelele trase, unde femei căzute în animalitate pasivă, cu glas răguşit şi sâni spânzu-raţi, cu sexul mort, ca o cicatrice, n-au izbutit să-mi dea îndărăt iluzia încleştărilor în braţele Anei, în braţele Ange-lei,

Angela mea cu ochi de azur, Ange. Puterea aceasta să le învie, n-o mai avea nici praful alb, nelipsit, din cutie.

Mă întorceam la păpuşa imobilă de pe scenă, cu ochii puri, de cristal, cu inima de rotiţe.

Angela cu ochi de azur, Puritatea, privea peste mine dincolo de mine, din lumea ei glacială şi inaccesibilă, în lumea ei glacială şi inaccesibilă.

Şi porneam, după ce-mi îndeplineam, munca în atelie-rul automatelor, porneam eu singur, devenit un automat, la cârciumi, la tripouri, la cafenele, oriunde, să ajung cât mai târziu acasă, unde mă aştepta Ludmila, fără mustrare, fără revoltă, cu obrajii scofâlciţi, cu ochii plânşi, cu resemnarea ei care mă indigna. Pentru cârciumi, pentru tripou, pentru praful alb, pentru casele cu perdelele trase şi femei mai moarte decât cadavrele, aveam nevoie de bani, mereu bani. Într-o zi, în lipsa Ludmilei, m-am strecurat pe furiş să-i fur economiile ei de-o viaţă, ascunse în sertar, sub vraful de dantele. În alta, am vândut vioara scumpă pe care mi-o dăruise patronul. Pe urmă, Ludmila a început să vândă ea pe ascuns lucrurile noastre, să le amaneteze sau să le schimbe pe altele vechi, ca să ne plătească mâncarea pe a doua zi.

Ne-am mutat într-o singură cameră. Îmi era indiferent. Soseam un oaspe prea rar acasă.

Cu scârbă, feream ochii de la pântecul Ludmilei, unde începuse să prindă viaţă copilul nostru, alt vierme, o larvă dezgustătoare ca noi. Simţeam că toată seninătatea Ludmilei, tăria cu care trecea resignată prin toate, îşi aflase putere acolo, în embrionul acesta, în larva aceasta şi îl uram, dinainte, vierme respingător.

Am deschis ochii, într-o zi de duminică, după o noapte de fum, de vin, de tripou, de praf alb, de bordel; am deschis ochii, cu gura coclită, cu ţeasta cercuită în cuie de fier, cu măruntaiele mistuite de arşiţă. Nu-mi aminteam cum am ajuns acasă. Eram culcat în pat. Ludmila mă dezhrăcase, îmi aşezase hainele împăturite la căpătâi; mă aşteptau

schimburi curate, cu butoni prinşi, gulerul alb… La fereastră, Ludmila lucra. Împletea o bonetă de lână. Pe obrazul ei devastat, trecu un surâs dureros şi totuşi calm, de covalescenţă. Am ghicit că se gândea în clipa aceea la copilul nostru, larva aceea, viermele acela. Şi l-am urât mai mult. I-am urât mai mult. Pe ea şi larva din ea. Eram prizonierul lor. Mă prinseseră bine în lanţuri, mă fereca-seră cu ghiulele de plumb la picioare, să rămân al lor, să mă ţină captiv la viaţa lor de larve, în loc să alerg liber la viaţa cea vastă. Cu scrâşnet m-am ridicat, am mers cu paşi nesimţiţi la spatele ei, şi i-am smuls peste umăr boneta de lână, am călcat-o în picioare. N-a plâns Ludmila, n-a plâns. M-a privit cu spaimă şi m-a aşteptat să plec ca să plângă, aşa cum era soarta femeilor din neamul ei, să plângă singure, pe ascuns.

Septemvrie a trecut. Octomvrie. Ochii patronului au în-ceput să se lumineze sub lentilele ochelarilor de scafandru, Baletul progresa. La al doilea termen amânat, n-avea să mai dea greş. Păpuşile căpătaseră glas. După baletul mecanic, corul glasurilor sintetice. Răbdarea şi duhul creaţiei biruiau şi ele încă o dată toate potrivniciile. Numai cu noi trei, trei cârpe omeneşti, îi înlocuise pe ceilalţi dezertaţi de la datorie sau răpuşi la datorie; era, pe rând, mecanic, elec-trician, anatomist, sculptor, decorator, maestru de dans, dirijor de cor – cu o înfrigurare frenetică se multiplica, trecea de la un rol la altul, ne lăsa nouă lucruri mărunte, fără însemnătate, fiindcă simţise că a murit demult, în fiecare, orice interes şi îndemn pentru miracolul lui.

De câteva ori, Maftei îmi ceruse cu îndârjire banii, cu o amenințare în glas. L-am dojenit cu fățarnică indignare:

— Cum? Aşa ne-a fost vorba? Pentru o femeie culeasă de unde ai cules-o?… Mi-ai spus să ţi-i dau numai când ne despărţim de aci. Şi acum pleacă, să nu te văd în ochi. Îmi faci scârbă!…

Maftei pleca, legănându-şi braţele lungi şi spânzurate până la genunchi. Poate într-o mijeală de conştiinţă, îmi

purta admiraţie şi recunoştinţă pentru tăria nestrămutată cu care-i păstram banii. Bani demult jucaţi la tripouri, plătiţi femeilor cu sâni atârnaţi şi glas dogit, aruncaţi pe tejgheaua tuturor cârciumilor. Se întorcea la datoriile lui care erau puţine acum. Să aducă un ciocan, să care în braţe un acumulator, să ridice un manechin, să ţină la îndemâna patronului cutia cu chei, cu şurubelniţe, piese de schimb, resorturi şi arcuri. Când rămânea singur, se îndelet-nicea cu o joacă stupidă, de imbecil. Descoperise că auto-matele îl ascultau şi pe dânsul. Le arunca în mână ciocanul sau o cheie de fier. Cu o mişcare reflexă, automatul prindea ciocanul sau cheia, întocmai ca făpturile vii.

Îmi spuse într-o zi, trăgându-mă de mânecă, la o parte:

— Aicea nu-i lucru curat, domnule. Bine-bine! Am priceput eu cum umblă şi joacă, vorbesc şi cântă. Se împlineşte un an doară, de când stau cu ele şi le-am văzut căpătând chip şi glas. Învârte stăpânul un şurub, trage de mâner… Joacă, sar, cântă, cad… Maşinărie! Drăcărie nemţească! Dară aseară, domnule, am pus ciocanul acesta în mâna urâtului! Dimonului… Ţin bine minte… L-am pus cum l-aş fi dat cuiva să-l ţină, până ce culeg de pe jos alte chei şi şuruburi. Mă întorc. Ciocanul nicăieri. Nici în mâna dreaptă, unde l-am pus. Nici în stânga. Urâtul rânjea la mine. Mă întorc. Noroc că m-am întors! La spatele meu ţinea ciocanul ridicat dihania astălaltă, păroasă. Mai-mai să mă pocnească în creştet cu el. Cum de-a ajuns ciocanul de la unul la altul? Nu era nimeni să apese pe manivelă să întoarcă o cheie… Eram numai eu şi cu arătările aeste! Pun ciocanul ici. Ajunge dincolo, şi acela să mă pocnească la mir, taman când mă întorceam la dânsul. Aicea nu-i lucru curat, cum te văd şi cum mă vezi, domnule…!

Maftei vorbea speriat, gâfâind. Aştepta de la mine o dezlegare uşurătoare.

Eliazar rânjea.

— Uită-te şi dumneata… Dihania păroasă, mai are şi-acum ciocanul în mână.

Bibia, într-adevăr, ţinea ciocanul în mână, ridicat, gata să lovească într-un vrăjmaş invizibil.

Am strâns din umeri.

— Nu e nimic, Maftei… Dacă acela are să izbească vreodată cu ciocanul, ştiu eu într-a cui frunte are să dea. Poate o orânduială ascunsă face ca încă o dată Eliazar să primească în frunte ciocanul lui Bibia… Şi e bine că i l-a pus chiar el în mână! Poate e un semn acesta; are un înţeles…

Maftei holbă ochii la mine. Eliazar? Bibia? Cine erau aceştia? Din ce lume vorbeam?

Mi-am trecut mâna peste frunte. Încă nu se risipiseră fumurile beţiei şi prafului alb, de peste noapte. Vlăguit cum eram, între halucinaţie şi realitate, mahmur, confundam viaţa cea aievea cu păpuşile patronului. Îmi apăruse înaintea ochilor episodul zugrăvit de reporterul gazetei pariziene: Bibia evadat din Guyana, venind peste mări şi uscaturi să sfarme cu ciocanul fruntea lui Eliazar, să-şi încheie o socoteală a lui. Ţeasta sfărâmată, ochii lui Eliazar ţâşniţi din orbite… Dacă e dat ca din nou ciclul să se repete, nimic mai firesc ca elementul distrucţiei, dezlănţuit să se întoarcă întâi asupra celui care-l dezlănţuise. Ura să piară din elementul pus în mişcare de ură. Mai există un dram de justiţie imanentă. Stă scris şi-n reportajul gazetei pariziene.

Şi m-am întors să privesc la Bibia şi la Eliazar, cunoştinţele vechi din cealaltă viaţă.

Automatul păros nu ameninţa însă spre automatul urei demonice. Bibia nu ridicase ciocanul spre fruntea, şi ochii, şi rânjetul lui Eliazar. Ameninţa în gol, spre noi, spre celelalte păpuşi, spre toţi şi toate, în afară de manechinul care-i pusese ciocanul în mână. Ciclul era aşadar altul?

Am păşit pe scenă şi am desfăcut unealta din mâna lui Bibia. Degetele s-au descleştat docile. Am aruncat ciocanul în palma lui Maftei, care s-a închis, apucându-l automat:

— Ţine!… Vezi că nu e nimic. Sunt nişte păpuşi cu arcuri şi rotiţe, şi alt nimic. Unde găseşti tu ceva necurat?

Spunând, am răsucit manivela.

Păpuşile au căpătat viaţă, au ridicat braţele, au păşit după cum îşi cunoşteau rânduiala; Bibia a intrat în peştera lui neagră, Eliazar s-a prelins unduios ca tentaculul de caracatiţă spre manechinele supuse puterilor lui: Luxura, Cruzimea, Invidia, Gelozia… Angela cu ochi de azur s-a apropiat să-mi străbată privirea cu privirea ochilor de răceală cristalină. Totul era cum trebuia să fie. Cu viaţa limitată, de arcuri şi rotiţe, pe care le-o dăduse patronul.

Am întors manivela la loc. S-au întors şi păpuşile la loc. Automate şi alt nimic.

— Precum vezi, Maftei! Iar altă dată nu mai vorbi prostii, fiindcă au să te râdă şi…

M-am oprit cu un gest care sfârşea în nimic. În jurul nostru, atelierul rămăsese atât de gol, încât nici nu mai era cine să râdă. Iar aspectul era atât de lugubru, în pustietatea unde număram locurile goale şi neatinse, al lui Egor, al lui Gustav, al lui Gaston, al lui Sami, al lui Betty, încât un hohot de râs ar fi răsunat profanator şi macabru, ca râsul unui nebun într-un cavou.

Aci, numai Eliazar stăpânea, cu rânjetul lui.

Maftei s-a depărtat spre treburile întârziate, măturând şi dereticând. Dar eu m-am întors repede pe călcâie, cu o tresărire, să am automatele în faţă. Mi s-a părut că se mişcaseră la spatele meu. Era o înşelare. Şi totuşi ceva imperceptibil încă îmi strecurase o nelinişte: instinctul necunoscutului suspect şi ameninţător.

Păpuşile se aflau la locul lor, imobile, inanimate, cu gesturile întrerupte de manivela care a retezat curentul şi le-a suspendat viaţa din universul lor artificial şi mecanic. Şi totuşi… Totuşi ceva în ochi, în privire, o viclenie străină şi de curând apărută le dădea o înfăţişare nouă. S-ar fi spus că ele ştiu ceea ce eu nu ştiam, că se prefac numai, acceptând această imobilitate, că-şi râd de credulitatea mea, că mă aşteaptă să fiu iarăşi cu spatele întors, ca să-şi continue o viaţă a lor, după voinţa lor, nu după cum le poruncea manivela şi curentul electric.

Chiar rânjetul lui Eliazar era altul, încă mai crud şi mai radios. Iar păpuşile toate priveau la el, păreau dominate acum numai de el, fără deosebire; Luxura şi Graţia, Cruzimea şi Mila, Melancolia şi Invidia, Bibia şi Angela cu ochi de azur – Puritatea.

Prea mult spirt, prea mult praf alb, prea puţine ceasuri de somn! M-am scuturat să deştept o drojdie de viaţă omenească în mine. Am lăsat răspuns patronului prin argat că nu mă simt bine şi m-am dus să mă culc.

A doua zi, neliniştea apăru când am dat cu ochii de automatele de pe scenă, şi a treia zi, şi mereu. Nu mai puteam întoarce spatele spre ele. Le simţeam însufleţindu-se şi mişcând. Mă răsuceam brusc, prin surpriză. Erau la loc. Imobile. Dar ştiam că s-au mişcat. Puteam să jur că s-au mişcat.

Patronul, am înţeles, descoperise şi el ceva inexpli-cabil şi absurd în păpuşile plăsmuite de dânsul şi scăpându-i de sub control. Îl găseam în faţa lor, preocupat, cu mâinile la spate în redingota verzuie, privind nedumerit prin ochelarii de scafandru. Îşi şoptea ceva, singur. Acum vorbea singur. Nu mai găsea printre noi pe nimeni vrednic să-i cunoască gândul şi să-i împărtăşească temerile. Ceilalţi plecaseră. Eu nu mai eram om. Între mine şi Maftei, abia coborât din maimuţă, cum îi spusese bietul Sami pacificat în tăcerea cea mare, nu mai era nici o deosebire: fraţi întru aceeaşi animalitate opacă şi brută.

Patronul vorbea aşadar cu automatele lui.

Iar automatele îi surâdeau ele maliţios, refuzând să-i răspundă, deşi aveau glas sintetic înscris cu vârf pe sulul de ceară şi un timbru mai desăvârşit decât toate vocile omeneşti câte vreodată au fost.

Eliazar rânjea. Rânjetul celor din urmă zile de la vila Azur-Eden. Buzele nu rosteau nimic. Îi auzeam însă cuvintele. Erau poarte un ecou al auzului, o halucinaţie deşteptată din amintirile de atunci. Atât şi nimic mai mult.

— Hehe! Ciufulici! Îmi miroase a lichidare. Nu simţi? Pleci tu. Plec eu. Plecăm toţi…

Fugeam.

Deocamdată fugeam la cârciumile mele, la tripourile de măsluitori şi chibiţi, la casele cu perdelele trase, la delirul prafului alb.

Odată cu ploile mocnite de noiemvrie, s-au sleit şi ultimele resurse băneşti, chenzina pe-o jumătate de an înainte pentru Ludmila şi mine, deşi cunoşteam că n-are să mai fie nevoie de noi până într-o lună. Vândusem straie, lucruri din casă, ceasul, cerceii Ludmilei, desfundasem sertarele, mă strecuram pe furiş cu un obiect ascuns sub poala hainei. În cameră un singur pat de fier, o masă şchioapă, ligheanul de tablă, podelele goale, pahare ştirbe, tacâmuri de alumi-niu. Şi pe stârvul meu descompus, din nou veşminte lucii în coate, gulerul slinos, cămaşa murdară cu manşetele des-trămate; din nou căpătasem înfăţişarea vagabondului de anul trecut, aşteptând afară, la uşă, cu dinţii clănţănind de frig şi cu sufletul mort în ploaia câinoasă de noiemvrie.

Un an. Trecuse un an şi mă întorceam de unde am plecat. Târând după mine, de data aceasta, şi alte destine: o femeie, un copil încă în germen, o larvă, altă larvă – acum eram trei.

Cum să nu mă înfund fără nădejde în cârciumi, în tripouri de chibiţi şi trişori, în casele cu femei înfricoşătoare, în delirul prafului alb?

Veneam uneori singur, în atelierul lugubru, noaptea târziu, să cerşesc Angelei încă o dată minunea unei resuscitări.

Angela îmi privea zvârcolirea crispată, cu ochii cristalici, din lumea ei rece, dincolo de mine, tot aşa de străină de mine ca în seara din urmă, la vila Azur-Eden.

Mă retrăgeam până la uşă, de-a-ndărătelea, să nu întorc spatele automatelor care-mi păreau vii; poate priveau, poate înţelegeau, poate ştiau. Răsuceam cheia şi plecam îndărăt, la cârciumi, la tripouri, la femei despoiate, la delirul alb.

În noaptea aceea din urmă şi cea mai plină de spaimă, cu ploaie, zloată şi vânt, treceam zgribulit cu unghiile încleştate în buzunări şi cu gulerul surtucului ridicat; treceam de pe-o stradă pustie pe altă stradă pustie. De la tripoul de măsluitori mă alungaseră. De la cârciumi m-au îmbrâncit pe scări. Femeile despuiate îmi trântiseră uşa-n nas, cu hohotul lor bestial. Eram prea murdar, prea zdrenţăros, prea respingător chiar pentru ele – şi mai eram şi-un nebun, scrâşnind în braţele lor un nume care n-a fost al nici uneia. Angela cu ochi de azur! Eram un nebun, calic şi murdar, cutreierând maidanele negre, pieţi pustii, uliţi sinistre cu pâlpâiri muribunde de felinare. Mă opream la o flacără şi, îndobitocit, o priveam tremurând, expirând, mai trăgându-şi o clipă viaţa. Mă regăseam murind într-o flacără muribundă de felinar. Iar de trei nopţi, nici un dram de praf alb! Ploaie gheţoasă, înspicată de fulgi. Noapte câinoasă cum am mai cunoscut, atunci când ieşeam să mă târâi din subsolul cu şobolani, de lângă spălătoreasa de cadavre şi ciungul cu mâna de fier. Unde să merg? Unde s-ajung? Acasă o femeie care aşteaptă cu ochii roşii de plâns, scofâlcită şi cu pântecul plin. Ce mai aşteaptă? De ce tace? Mustrarea aceea tăcută!

Un alt cadavru aşteptând un cadavru, purtând în pântec un pui de cadavru.

Numai în atelierul nostru, chiar aşa pustiit, chiar acum, noaptea, mai era cald şi viaţă. Viaţa păpuşilor cu suflet de rotiţe şi angrenaje; mai vii în artificialul lor absolut decât noi care-am fost oameni de carne şi oase şi nervi şi sânge fierbinte-n artere.

M-am îndreptat într-acolo.

La Angela cu ochi de azur. Ange. Puritatea. Acum puritatea deplină – inaccesibilă, inalterabilă, puritatea eternă, cu obraji care nu se scofâlcesc, cu ochi care nu se împâclesc de plâns, cu pântec virgin în care nu dospeşte nici o larvă. Puritatea absolută şi cruţată de toate putreziciunile cărnii.

M-am îndreptat într-acolo.

Stradă pustie, după stradă pustie. Noapte cu zloată câinoasă de noiemvrie. Beznă şi frig. Mergeam, vorbind singur.

Dintr-o gură căscată de gang s-a alăturat o umbră şi a-nceput să glăsuiască şi ea, cântând în batjocură, cadenţat:

Trece! Trece!

Trece reghimentul zece!

Şi îndată, întrerupându-se:

— Ce-alergi aşa, şefule? Parcă te-aşteaptă norocul cu praznicu-ntins!

Nu m-am oprit. N-am răspuns. Cunoşteam glasul. Recunoşteam umbra. Glasul lui Ţibic, umbra lui Ţibic, pungaşul de buzunare.

Umbra răşchira pasul după pasul meu, cum e dat umbrei să nu te slăbească un pas.

— Văd că te-ai boierit nevoie mare, şefule! Chicoti mogâldeaţa neagră. Şi nu te prinde, zău că nu te prinde! Astă-iarnă, mai ziceam. Erai înţolit. Mai-mai să nu-mi cred ochilor. Dar acuma?… Haha! Unde-ţi este paltonul cel boieresc? Că de portofel am purtat eu de grijă să te uşurez! Ai scăpat şi de palton. Atunci începi să-mi placi din nou… Eşti cum erai la noi, la hotel Ţibichi. Grozav mai semeni cu cel de anul trecut, şefule, prietenul nostru de la hotel Ţibic…!

Tăceam. Grăbeam pasul. Îl grăbea şi mogâldeaţa neagră, sărind peste bălţi.

În dosul unei ferestre luminate, porni cu glas de ventriloc un cântec de patefon, un cântec ştiut:

And even be glad

Just to be sad

Thinking of you

Wonderful you

It had to be you…

O clipă, fără să-mi dau seama, pasul a fost mai încet, mai greu, târând după el amintirea. Cântecul lui Dickie Hood, al

lui Mahmud. Ultima seară de la vila Azur-Eden. Angela cu ochi de azur înaintând pe nisipul blond cu pantofii de atlas alb cu tocurile roşii, în costumul după tabloul lui Watteau, vaporos, roz, aerian, supranatural, în lumina feerică a lampadarelor.

It had to be you…

It had to be you…

I wander'd around

And finally found…

Cântecul patefonului a amuţit, curmat brusc. Noaptea a fost mai deşartă, întunericul mai dens, zloata mai crunt pătrunzând în măduva oaselor.

M-am răstit la Ţibic:

— Pleacă! Ce vrei de la mine?

— Mai domol, şefule! Râse mogâldeaţa neagră fără supărare. De ce m-alungi? Poate ai nevoie de mine…

— N-am nevoie de nimeni. Nu-mi trebuie nimeni.

— Nimic nu se ştie, rosti laconic pungaşul şi merse mai departe alături.

Târziu, după altă şi altă stradă, vorbi încet, cu intenţia din nou protectoare, ca anul trecut:

— Văd că eşti necăjit, şefule, şi de aceea nu-ţi răspund colţos, cum ai merita. Boieria noastră ţine puţin… Ce-ai prins de pe gârlă, pe gârlă se duce. Pricep!… Nu-i nevoie să-mi povesteşti. Ai crezut, după lovitura de anul trecut, că are să ţie procopseala o viaţă întreagă. Când colo, nu ţinu nici un an împlinit! Este ori nu este, şefule? Ei şi, dacă este? Aşa merge roata! Dacă ai cap şi răbdare, mai se găsesc lovituri. Până la una nouă, ţi-o spun ca preten. Ai nevoie de-un culcuş? Poftim la hotel Ţibic! Ai să fii ca la mama acasă… Ne-am mutat. Am găsit un fund de gang; hotel clasa întâi. Avem acuma şi-o sobă. O săptămână aduc eu cărbuni, o săptămână face rost baba. Am rămas numai cu dânsa, cu spălătoreasa de morţi… Ca să-ţi spun drept, am mai cules de pe drumuri şi alt prăpădit. Dară acela nu-i om. Nu-i poţi spune om. Un fel de nebun… Îi spune Zolittis. Cică a fost

bancher în viaţa lui. Ce fel de bancher, Domnul să-l ştie! Acuma îi dăm noi de mâncare bancherului! Singur nu e-n stare nici să cerşească, nici să fure. Un păcătos!… Mai face şi urât, pe deasupra. Noaptea visează şi geme. Îi clănţăne dinţii. Strigă un nume. Un nume de femeie. O cheamă şi geme. Angela cu ochi de nu ştiu ce… De amur, de aur, de abur… Aşa ceva. Se zvârcoleşte şi caută cu degetele prin somn, parcă vrea s-o culce la aşternut ori poate s-o strângă de gât pe Angela aceea… I-am prins meteahna. Ziua, după ce-i dau să mănânce, mă plec pe la spatele lui şi-i strig fără de veste numele: Angela cu ochi de amur! Haha! Atuncea cade la pământ, face spume la gură şi se strâmbă să mori de râs. Pe urmă îşi vine în fire, tace, moşmoleşte singur în ungherul lui… Dacă te deprinzi cu zvârcolirile şi cu gemetele de păcătos, vezi că la o adică tot e un tovarăş mai bun decât ciungul cu şobolanii de anul trecut. Aceştia suntem, şefule!… Unde-am încăput trei, merge şi-al patrulea. Îţi facem loc lângă bancher. Boierii cu boierii! Când n-ai ce face, de urât, te poţi pleca la urechea lui să-i strigi numele muierii şi capeţi teatru pe gratis. Ce zici? Hotel Ţibic te-aştcaptă! Te-nscriu la registru!

— Pleacă! Lasă-mă!

Ţibic râde încet, singur, păşind în urma mea, fidel şi inseparabil ca umbra.

La uşa atelierului, încă o dată îl alung:

— Am ajuns! Du-te!

Pungaşul se dă doi paşi îndărăt să contemple clădirea neagră şi exclamă cu admiraţie:

— Care va să zică acilea ţi-i palatul? Ei bravo! Te-ai învârtit mai zdravăn decât credeam…

Pe urmă, cu o încruntare de bănuială:

— Sau poate vrei numai să dai o lovitură? Dacă-i aşa, eu sunt omul tău, şefule. Fac de strajă. Mă trag colea, la dos… Îţi fluier semnalul de alarmă, cum mişcă niscaiva. Ascultă semnalul!

Ţibic fluieră subţire, un semnal de trei ori întrerupt.

— Sfârşeşte odată! Mi-am pierdut răbdarea. Pleacă! N-ai ce căuta aci. Nu e ce crezi tu. Nici un fel de lovitură. Uite: am cheia la mine. Sunt la mine…

Pungaşul, mogâldeaţă neagră în întuneric şi ploaie, clătina din cap cu neîncredere:

— Bine, şefule! Fie cum spui tu, măcar că nu-l prosteşti pe tata cu o cheie potrivită… Văd că eşti lacom, ca şi data trecută. Nu te rabdă inima să mai împărţi şi cu altul. Fie! Eu tot am să stau colea la adăpost şi te-aştept. De la asta nu mă poţi opri. Strada-i pentru toată lumea. Ai zis ceva?

S-a lipit de perete şi a aprins un muc de ţigară. I-am întors spatele. Am răsucit cheia şi am intrat.

Am intrat s-o revăd pe Angela cu ochi de azur, să-i cer încă o dată amăgirea: uitarea prezentului hâd şi fără scăpare, a ploii câinoase de afară, a straielor lucii în coate, a nopţilor goale când toţi mă alungă de pretutindeni.

În lumina roz-albă a becurilor, păpuşile m-au primit imobile.

Am mers direct la Angela, cu ochi de cristal privind glacială şi nepământeană, peste mine, dincolo de mine, pierdută pentru mine. I-am alintat cu degete uşoare veşmântul aerian, supranatural, copiat după tabloul lui Walteau. Am gângăvit delirând, implorând.

— Ange! De ce nu vrei să mă chemi şi pe mine în lumea ta, Ange, Angela mea cu ochi de azur…?

Păpuşa surâdea serafic, în afară de viaţă şi de timp, în lumea ei rece şi pură.

— Ange! Imploram. Angela mea cu ochi de azur!

M-am răsucit pe călcâie, cu o zvâcnire în piept. Un pas. Se mişcaseră automatele? Începea din nou halucinarea?

Nu erau paşii automatelor. Un pas omenesc. Pasul Ludmilei. Venise. Intrase poate acum, sau poate intrase de mult, să mă aştepte ascunsă, să vadă ce caut întotdeauna aci, după miezul nopţii, singur, întotdeauna singur şi cu arătările-mi nebuneşti.

Se puse între Angela şi mine. Realitatea respingătoare – obrajii scofâlciţi, buzele vinete, ochii plânşi şi pântecul plin – era încă o dată realitatea respingătoare între mine şi făptura himerică. Angela cu ochi de azur. Ange.

— Dan! Şopti dureros femeia de carne şi oase. Dan, ce cauţi tu aci? Ce vrei tu de la păpuşa aceasta? Ce-i cereai? De ce te rogi la ea? La o păpuşă. Ce poate să-ţi dea o păpuşă? Dan, de două nopţi n-ai mai trecut pe-acasă. E frig şi mi-e frică!… Fă să înceteze toate… Ai milă, Dan! Ai milă de mine, de tine, de copilul nostru, Dan.

Mă dezgusta pântecul plin, ochii umflaţi de plâns, glasul istovit; larva aceasta omenească, strivită, purtând în pântec altă larvă omenească, alt vierme, care va fi ca ea, ca mine, ca toţi. Milă? Poţi alunga dezgustul cu mila?

Am dat-o în lături, brutal, duşmănos, să elibereze privirii cealaltă făptură, pe cea plăsmuită, cea din totdeauna, unica, Angela cu ochi de azur. Ange, cu frumuseţea ei inalterabilă, cu puritatea surâsului incoruptibil, chiar când s-a târât oriunde, chiar când e numai un surâs de păpuşă inanimată.

— Iar tu?… Tu pleacă acasă!… Am poruncit.

Ludmila scutură trist din cap, cu înfăţişarea fiinţelor blânde, care şi-au impus o singură dată în viaţă o hotărâre neclintită.

— O cauţi pe ea, Dan? N-o poţi uita pe ea, Dan?

M-am întors repede:

— Pe cine caut? Pe cine nu pot uita? Ce vrei să spui?

— Pe Ana Teodorovna. Ţi-a vârât otrava ei în sânge! A venit din toată lumea, să-ţi lase otrava ei în sânge…

Am izbucnit în hohot:

— Ana Teodorovna? O caut pe Ana Teodorovna? Dar în ea singură nu pe ea o căutasem şi o găsisem! Ludmila, du-te acasă şi te culcă. Lasă-mă aci. Tu nu poţi înţelege. Nu poţi şti… Ludmila, te rog, du-te acasă!… Lasă-mă singur.

Vorbind, am întors ochii să nu-i văd figura miloagă. M-a întâmpinat rânjetul lui Eliazar. Rânjetul de la vila Azur-Eden:

— Hehe! Se anunţă o noapte superbă! Ce zici, Ciufulici?

Automatul cu rânjet demonic rămăsese neclintit, într-o mişcare întreruptă cu jumătatea pasului întins, cum îi va fi retezat mersul sau dansul patronul, aseară, răsu-cind manivela. Un manechin cu resorturi şi alt nimic. În mâna întoarsă spre spate, ţinea ciocanul aruncat de Maftei. De câte ori i-am spus să înceteze cu gluma aceasta stupidă!

Dar gândul nu l-am isprăvit. Mă încleştau după gât braţele Ludmilei, sărmanele ei braţe, de oase, tendoane şi piele.

— Ascultă-mă, Dan. Lasă păpuşile acestea blestemate şi hai acasă, Dan! Am făcut focul, e cald, am să te culc şi am să te învelesc cu mâinile mele, Dan. Uite la ochii tăi, la obrazul tău… Nu ţi-e milă de tine? Avem să uităm tot. Ce pot să-ţi dea manechinele aceste blestemate, Dan?

Inima mică şi slabă bătea lângă inima mea, răspunzându-şi chemării prin gratiile coastelor. Inimii vii. Încă vii, în tic-tacul lor muribund.

— Nu e aşa că mergi, Dan? Avem să uităm tot. A fost un vis rău… În două săptămâni se sfârşeşte şi cu păpuşile aceste. Au să le ducă de aci. Pleacă patronul cu ele. Rămânem numai noi, Dan… Avem pentru ce trăi. Mai avem pentru cine trăi.

Răsuflarea fierbinte, braţele încolăcite după gât îmi toropeau drojdia de rezistenţă. Închisesem ochii să n-o văd. I-am deschis peste umerii ei, spre păpuşile fără suflet şi fără viaţă, în artificialul lor absolut. Ce căutam aci? Ce eram noi aci, între păpuşile cu fixe priviri? Mâine n-au să mai fie. Pleacă în vasta lume, cu miracolul lor precis, perfect şi steril. N-au amintire, nu ştiu suferinţa, nu cunosc regretul. Perfecţiunea absurdă în neant. Ce căutăm noi, bieţi oameni de carne şi de durere, între ele?

Mi-a fost deodată milă de amândoi, bieţi oameni de carne păcătoasă, împresuraţi de păpuşile cu îngheţate şi fixe priviri. Mâna s-a ridicat ocrotitoare spre umărul Ludmilei, încet, involuntar, într-un gest depărtat, venit din afunduri de timp, gestul masculului care-şi proteguieşte femela cu

puiul în pântec, din porunca misterioasă a speciei. Femeia simţi mlădierea dezmierdătoare şi învinsă. Se încordă, tresărind de o lacomă şi nerăbdătoare nădejde, care-i înecă glasul, îi podidi lacrimi de bucurie în ochi:

— Nu e aşa că vii, Dan? Nu e aşa că s-a sfârşit, Dan? Ştiam eu!… Nu pentru mine. Pentru tine, Dan. Pentru copilul nostru, Dan!

Mâinile se agăţau înfrigurate în jurul gâtului. Ochii ei căutau ochii mei. Buzele ei căutau implorând, umile, buzele mele. Poate îmi şuroiau lacrimi pe obraz, de aceea am întors capul să nu le vadă. Şi am întâlnit privirea metalică a lui Eliazar, rânjetul creaturii drăceşti:

— Hehe! Eşti o lemură, Ciufulici! Ţi-am spus că eşti o lemură. Viermii cu viermii. Te-ntorci la viermii tăi, Ciufulici. Numai că nu s-a sfârşit cu atât… Ciclul meu nu permite să se sfârşească aşa, Ciufulici!

Am crezut că e o părere. O halucinare a văzului ostenit de atâtea nopţi nedormite, de fumul tripourilor cu chibiţi şi trişori, de spasmul în braţele femeilor hâde, de delirul prafului alb. Aşa am crezut.

Mai înainte – numai câteva clipe mai înainte – Eliazar se afla dincoace, neclintit, cu pasul întrerupt, cu rânjetul crud, aşa cum i-a retezat viaţa de rotiţe şi angrenaje o simplă răsucitură de manivelă.

Acum era dincolo.

Înaintase cu prelingerea sinuoasă a tentaculului de caracatiţă, şi era acum dincolo. Nu ştiu cum a ajuns. Când a ajuns. Nu mai avea ciocanul în mână. Amândouă mâinile goale.

Era dincolo şi rânjea:

— Hehe! Ciufulici! Ciclul meu e altul. Nu permite să se sfârşească aşa…

Au început să-mi clănţăne dinţii. Ne-am strâns amândoi în braţe, eu şi Ludmila. Doi oameni singuri şi slabi, de carne, în mijlocul păpuşilor cu fixe priviri; în casa pustie, în noaptea pustie de afară; doi oameni singuri şi slabi, de

carne istovită, istoviţi de viaţă, împrejuraţi de spectre mecanice cu stranii şi fixe priviri.

— Mă tem!… Gemu Ludmila cu braţele încleştate. Să fugim… Mi-e frică de strigoii aceştia. Parcă se mişcă. Dan, încep să vină spre noi! Dan, au început să vină spre noi.

Baletul mecanic venea spre noi.

Cu paşi neauziţi, de pâslă, automatele veneau spre noi; ne împresurau la mijloc – două făpturi aievea de carne şi viaţă, slabe şi singure, strângându-se în braţe cu spaimă, în mijlocul creaturilor de metal şi rotiţe, înaintând mecanic spre noi.

Îmi clănţăneau dinţii.

Afară durui o birjă. Se opri brusc. Un fluier. Semnalul lui Ţibic.

Acolo era viaţa reală, în noaptea cu ploaie şi vânt. Aci, în lumina artificială de becuri, roz-albă, albastră şi verde, în lumina teatrală de scenă, făpturi ireale înaintau din viaţa lor ireală spre noi.

Ce vor? Ce pot să mai vrea, de la nişte larve ca noi?

Cu braţul o apăram pe Ludmila de-o ameninţare necunoscută, cu ochii am implorat îndurare de la Eliazar, automatul cu rânjetul crud. Căci el comanda. Am înţeles că, el comanda cu mâinile încrucişate pe piept, aşteptând, cu nările subţiri dilatate, ca în faţa vitrinei de la Acvariul cu caracatiţe, ca pe scaunul-leagăn de pe terasa vilei Azur-Eden.

Am implorat îndurare.

Automatul rânjea avid aşteptând, ca în viaţa cealaltă, ca în viaţa lui cea adevărată. Ştiam! Ştiam eă de la el nu poate veni îndurare. Ciclul lui nu cunoştea îndurarea.

Şi m-am întors. Am întors ochii. Păpuşile erau lângă noi. Ne atingeau cu pieptul lor rece, cu obrazul lor fără sânge lângă obrazul nostru golit de sânge, cu privirea lor moartă şi fixă, înfiptă-n privirea noastră căscată de spaimă.

— Ludmila! Am şoptit. Acum înţeleg. N-avea teamă. Vin să ne apere. Au făcut zid. Au venit să ne apere…!

Erau în rândul întâi, cerc închis, creaturile cele bune, aşa cum le plăsmuise patronul, din metal şi rotiţe pentru baletul lui de simboluri. Graţia, mila, curajul, puritatea, sacrificiul… Erau adunate în zid rotund şi ne apărau. Din viaţa lor ireală, veniseră nechemate să-şi împlinească încă o dată chemarea. Ne apărau ultima dată. Dincolo de ele, în spatele lor, încercau să-şi facă loc, păpuşile celelalte. Le cunoşteam. Aşa cum le-a plăsmuit şi pe ele patronul, din metal şi rotiţe. Invidia, ispita, luxura, cruzimea – şi acum nu mai ascultau decât o singură poruncă, un singur stăpân, ferit la o parte, cu braţele încrucişate aşteptând, rânjind.

— Haha! Am început să râd de încordare nervoasă şi spaimă. Ce straniu balet! Patroane, pofteşte să-ţi vezi baletul, cum a sărit din program. Haha! Ce straniu balet!

Râsul răsună nebuneşte în sala pustie şi vastă, cu păpuşile mute.

Râs de nebun.

Afară, noaptea, vântul şi ploaia, cutreierând în ferestre. Un fluier încă o dată, de trei ori întrerupt. Semnalul lui Ţibic. Viaţa reală cercând să ne deştepte din visul absurd şi nebun. Un semnal de trei ori repetat. Pe urmă tăcere Înspăimântătoare tăcere, în care automatele înain-tau mute, fără suflare, să ne înăbuşe? Să ne sugrume? Ce-aveau cu noi? Ce voiau de la noi?

— Vreau să mă deştept, Dan! Scânci Ludmila. Nu mai pot îndura. Vreau să mă deştept, Dan.

Credea şi ea că visează.

Atinse fricoasă, cu vârf de deget, un piept de păpuşă, altul şi altul. Cerşea amăgirea. Iar fiindcă amăgire nu mai putea fi, îşi ascunse obrazul şi ochii la pieptul meu, să nu mai vadă, să nu ştie.

Aşa a fost, că n-a văzut şi n-a ştiut.

Sfârşitul a cruţat-o de cutremurarea din urmă.

Când din întunericul peşterii de decor a apărut făptura păroasă şi pătrată, cu toracele încins în blana de pan-teră,

cu ciocanul în mână şi cu dinţii fioroşi, am înţeles. Aşa cerea ciclul lui Eliazar. Ciclul etern.

A apărut cu mers sacadat. Cu ochii holbaţi. Daţi peste cap. Cu bulbii albi. A apărut lovind orbeşte şi ritmic cu muchia ciocanului în ţeste.

În ţeste de metal, care trosneau şi cădeau. Înainta sacadat şi deschidea pârtie, fără alegere, cu lovituri icnite, în dreapta, în stânga, înainte. Se oprea răsucindu-se şi mătura pieziş, să nu-i scape nimeni, nimic, culcând la pământ cu trosnet uscat.

I-am văzut faţă în faţă.

Bibia şi Angela cu ochi de azur.

Aşa cum au fost în cealaltă viaţă a lor, aievea. Spăimântător cum semănau cu fraţii cei buni din cealaltă viaţă a lor, aievea.

Ciocanul o clipă a ezitat.

Ochii de azur întrebau cu durere, cu mustrare. Nu-nţelegeau. Nu puteau crede.

Bulbii albi nu vedeau. Ciocanul numai o clipă a ezitat şi cumpănindu-se în mâna păroasă s-a ridicat drept, vâjâind, să trosnească.

Angela cu ochi de azur. Toată viaţa mea cea fără întoarcere. Plăsmuirea himerică. Pură şi inaccesibilă, chiar când s-a târât oriunde, chiar când e numai făptură cu inima de rotiţe şi ochi de cristal. Iar la piept, la pieptul meu, atârnată ca o ghiulea de înecat, Ludmila cu obrajii scofâlciţi, cu pântecul plin, larva cu puiul de larvă în pântec.

— Hehe! Ciufulici!

O clipă, mai puţin de-o clipă s-au încrucişat ochii mei cu ochii lui Eliazar; o clipă, mai puţin de-o clipă m-a dominat rânjetul crud. Destul ca să-i ascult porunca.

Din braţe am smuls femeia de carne moale şi respingătoare, povara încleştată cu braţe terestre; am smuls-o şi, cu ochii închişi cum era, am oferit-o ciocanului.

Ciocanul lovi. N-alegea. Ciocanul lovi sacadat. Pe urmă trecu mai departe şi mai lovi încă. De ce-am crezut

nebuneşte că oferind una o cruţ pe cealaltă? Ciocanul lovi orb, sacadat, în fruntea Angelei cu ochi de azur şi ochii împroşcară ploaie de aşchii.

Un gol s-a căscat. O noapte.

Cu mâinile spânzurate de-a lungul trupului, aşteptam. Mi-am potrivit singur fruntea să primesc lovitura. Aci.

Am închis ochii.

Aci! De ce întârzie? Ce mai aşteaptă?

Un braţ m-a împins la o parte.

— Ce se întâmplă? Ce-i nebunia aceasta?

Patronul, cu redingota verzuie, cu privirea îngrozită sub ochelarii de scafandru, mă repezi în lături, se plecă spre stârvul Ludmilei, căzut moale, movilă neagră de cârpe.

— Păzeşte! Am strigat. Păzeşte, patroane!

Ciocanul lovi în ţeasta rotundă cu trosnet, orb şi mecanic, icnind.

Aşa era ciclul.

Aşa era ciclul. Celălalt ciclu, complet. Automatul distrucţiei oarbe, n-avea de ce să se oprească. Nimic nu-l oprea. Nimeni. Acum erau ei singuri stăpâni – el şi Eliazar.

Înainta un pas şi lovea. Orb, cu bulbii ochilor albi, rostogoliţi în orbite, înălţa ciocanul şi izbea sacadat, înainte, în dreapta, în stânga, îndărăt, răsucindu-se: în lumini, în perete, în decoruri, în ceilalţi fraţi automaţi, în sârme, în cabluri, în acumulatoare, în maşini, în bobine; ritmic şi fără grabă, metodic, total.

Patronul care-l crease, care-i crease, care crease tot miracolul de aci, zăcea jos în balta macabră de sânge, cu faţa ascunsă, cu creierul terciuit – şi părea acum atât de mic! Un nimic.

În picioare, singur rămas în picioare, stăpân cu braţele încrucişate, Eliazar rânjea printre sfărâmături, printre hoituri; stăpân în miracolul devastat, cum cerea ciclul lui.

Ciocanul aruncă în ţăndări ultimul bec de lumină.

Întunericul irupse dens, opac, aspru, material; tot întunericul lumii. Iar în beznă, paşii sacadaţi continuau;

mereu, înainte, îndărăt, să spargă pereţii, să înainteze mecanic şi orb, dincolo de ziduri, în tot întunericul lumii.

Am fugit, împleticindu-mă, împiedicându-mă, bâjbâind uşa.

Afară, în noaptea şi ploaia şi vântul câinos de noiemvrie.

O mână udă mi-a prins mâna.

Mâna lui Ţibic, pungaşul de buzunare. Mi-a prins mâna să mă târâie prietenos, protector, îndărăt, în noapte, în ploaie şi-n vânt, spre culcuşul din gang, unde ne-aşteaptă spălătoreasă surdă de morţi şi tovarăşul meu cel nou de culcuş, Zolittis, nebunul cu spume la gură, care visează noaptea strigoaice şi strigă un nume.

Un nume pentru amândoi.

Angela cu ochi de azur.

SFÂRŞIT

1 În cronica sa literară din „Curentul”, Romulus Dianu scria că Angela „nu mai poate suporta viaţa. În ultimele pagini ale primului volum, ea sucombă () aruncându-se de pe o faleză.”. Lectura superficială îl făcea şi să confunde personajele, patima jocului de cărţi fiindu-i atribuită lui Eliazar. Şi mai ciudate sunt transferurile operate de Al. Piru în studiul introductiv la primul volum de Opere al lui Cezar Petrescu (Editura Minerva, 1985) „Bibia, fost dansator, nobil rus”, „Guguf, neamţul, om al civilizaţiei tehnice”. Or, Bibia şi Guguf sunt români, nobilul rus n-ar putea fi decât Egor Uvarovici Karataiev, iar neamţul – mecanicul Gustav, aceste din urmă personaje apărând doar în cartea a doua a romanului.

2 Ideea îl preocupa pe Cezar Petrescu în acea perioadă, după cum dovedeşte şi finalul povestirii Zair, inclusă în ediţia din 1930 a Scrisorilor unui răzeş: „Îţi pare neverosimil? A întrebat într-un târziu. Nu te-a învăţat încă

experienţa că viaţa e mai absurdă şi mai fantastica decât imaginaţia celui mai aprins născocitor de basme?”

3 În monografia Cezar Petrescu (Editura pentru literatură, 1963), Mihai Gafiţa sugera o altă explicaţie: „. Poate el însuşi a regizat în-tâmplările anterioare, extrăgând esenţa lor, pentru a o recrea în păpuşi.” Textul nu oferă temeiuri pentru o astfel de interpretare.

4 Primul act al operei lui Jacques Offenbach, ca şi baletul lui Léo Delibes, se inspiră din povestirea lui E. T. A. Hoffmann, Omul cu nisipul.

5 Vezi Ion Ilobana, Tribulaţiile unui visător zeflemist, în Literatura de anticipaţie. Autori, cărţi, idei, Editura Eminescu, 1986.

6. Pe care-l defineşte drept „un inventator şi alt nimic! Un inventator norocos. Poate prea norocos! Un negustor de brevete.”

7 Cum aţi scris ultima dV. Carte? Răspunde d. Cezar Petrescu, „Rampa”, 1 iunie 1935.

8 „Gândirea”, III, 1923-1924, nr. 15

9 Pasajul ar fi putut fi inspirat de o secvenţă dintr-un film din 1926, Jucătorul de şah, în care soldaţii mecanici îl înconjoară pe trădător şi-l ucid. Cunoscând interesul lui Cezar Petrescu faţă de cea de-a şaptea artă, nu putem să nu constatăm şi că titlul romanului este identic cu cel al unui alt film franţuzesc, realizat de pictorul Fernand Léger în 1923. E adevărat că această din urmă peliculă înfăţişează, potrivit lui Georges Sadoul, doar „un dans al obiectelor şi angrenaje-lor, legate prin ritm sau prin analogia formelor”.

10 Semisoldăţesc, militar amestecat cu civil.

1 Cuvântul poate fi des întâlnit în literatura şi publicistica noastră, până în anii 50, denumind cafeaua trecută prin filtru. Vine din germanul „schwarz” = negru, cu evidentă referire la culoarea băuturii.

2 Moritz Saphir (1793-1858) s-a afirmat în literatura germană prin volumele Scrieri diferite, Noi scrieri diferite,

Prostii etc. Şalom Alehem (1859-1916), autorul povestirilor despre Tevie lăptarul, este socotit un clasic al literaturii idiş moderne. Israel Zangwill (1864-1926), scriitor de limbă engleză, s-a făcut cunoscut mai ales prin romanul Copiii ghetoului (1892).

3 Cuvânt de alint care poate fi tradus prin drăguţule, iubiţelule etc. (fr.)

4 Aluzie la faptul că o bună parte a bugetului principatului provine din impozitele asupra jocurilor de noroc.

5 „La clubul Alpin Francez. Redeschiderea plajei Monte Carlo. Ramul înflorit la Palatul Mediteranei. Campionat internaţional de dans. Concursul de polo al Coastei de Azur, la Cannes. Mâine: bătaia cu flori a copiilor. Sosiri şi plecări. Au sosit.” (fr.).

6 Diminutivul franţuzesc al lui Charlie Chaplin.

7 „O adunătură de burghezi în haine de duminică. Şi lângă ei, prea mulţi tipi dubioşi” (fr.).

8 Ultimul rege al Portugaliei, detronat în 1910, când a fost proclamată republica.

9 Dicţionarele noastre preferă forma chiromante pentru a denumi femeile care ghicesc în palmă.

10 „Cel mai strălucitor sezon: soare, flori, un cer mereu albastru! (Informaţii şi broşuri la cerere)” (fr.).

11 „Cu încetinitorul” (fr.).

12 Franţuzism, din „galuchat” = piele de calcan, de rechin etc.

13 Umberto I (1844-1900), regele Italiei din 1878 până la asasinarea lui.

14 Aici cu sensul pălărie din fetru.

15 Anuar geneologic, diplomatic şi statistic al „înaltei societăţi” europene, tipărit în oraşul german Gotha, din 1763 până în 1944, în limbile franceză şi germană.

16 Bourget, Paul (1852-1935), membru al Academiei franceze, autor al unor romane de succes – Discipolul, Etapa, Un divorţ, Demonul de la amiază – astăzi aproape uitate

17 Kessel, Joseph (1898-1978), membru al Academiei franceze, a obţinut sufragiile publicului cu un roman despire isprăvile aviatorilor în primul război mondial, Echipajul, urmat de Nopţi princiare, Leul etc.

18 Franţuzism, din „rixe” = ceartă violentă care degenerează în încăierare.

19 Aici cu sensul femei în vârstă, marcate de trecerea anilor.

20 Înfiinţat în 1882 de desenatorul şi literatul parizian Alfred Grévin, muzeul figurilor de ceară – „Cabinet fantastic. Palat al mirajelor” – este situat pe Bulevardul Montmartre, la numărul 10. Acum câţiva ani a fost inaugurat Noul Muzeu Grévin, în Forum des Halles, având ca temă Actualitatea la Paris, 1885-1900. Comparaţia pare să pregă-teascâ apariţia simulacrului Angelei din partea a doua a romanului.

21 Vânt rece şi uscat care bate de-a lungul văii Ronului spre Marea Mediterană.

22 Brummel, George Bryan (1788-1840), promotorul englez al dandismului, supranumit Regele modei.

23 Termenul denumeşte operaţia descrisă mai sus.

24 Comică, amuzantă (fr.).

25 Scriitorul era fascinat de misterul calculului mintal, după cum arată şi un pasaj din articolul George Meredith: „După cum faimosul calculator Jacques Inaudi nu se serveşte de cifre în procesul său mental care-i îngăduie să extragă rădăcina pătrată a unui număr de 12 cifre într-un minut, ci lucrează cu simboluri proprii, tot aşa Meredith nu gândea în englezeşte, nici într-o altă limbă din lume, ci gândea în Meredith” („Curentul”, II, 1929, nr. 555, 5 august).

26 Franţuzism, din „prodige” = minune, miracol.

27 Franţuzism, din „résignés” = resemnaţi.

28 Jurnalul unei cameriste (fr.).

29 Chelner (fr.).

30 Hélie, băiat de hotel (fr.).

31 Rasputin, Grigon Efimovici (1872-1916), fals profet şi tămăduitor, a ajuns favorit al familiei ţarului Nicolae al II-lea, jucând un rol important în rezolvarea problemelor statului A fost ucis de nobilii monarhişti, printre ei aflându-se şi prinţul Iusupov, care-l socoteau vinovat de eşecurile ţarismului.

32 Numele grec al faraonului Ramses al II-lea din a XIX-a dinastie (secolele XIV-XIII î.e.n.). Cei „cinci mii de ani” la care se referă autorul trebuie deci înţeleşi ca o metaforă a vechimii.

33 Apă minerală din staţiunea balneară franceză cu acelaşi nume.

34 Cârnat gros italian, fabricat mai ales la Bolonia.

35 Fauconnier, Henri (1879-?), scriitor francez, autorul romanului Melaisie (1930).

36 Ford, Ford Madox (1873-1939), scriitor şi publicist englez.

37 Ostwald, Wilhelm (1853-1932), chimist şi filosof german, autor şi al cărţii Oameni mari care-l irita pe Eliazar.

38 Prosperitatea.

39 Aici cu sensul rupte, boţite.

40 La 2 decembrie 1823, preşedintele J. Monroe formula, într-un mesaj adresat Congresului, principiile politicii externe a Statelor Unite: neacceptarea colonizării şi a intervenţiei statelor europene pe continentul american şi neintervenţia S. U. A. În Europa. Ulterior, doctrina Monroe a fost invocată pentru a justifica politica imperialistă a Statelor Unite faţă de America Latină.

41 De fapt, „hooteegger” = contrabandist de alcooluri (engl.).

42 James Williman (1842-1910), filosof şi psiholog american, unul dintre fondatorii pragmatismului, curent care indentifică adevărul cu ceea ce este util şi corespunde intereselor individului.

43 Ford, Henry (1863-1947), magnat al industriei de automobile americane, care a introdus în uzinele sale un sistem de organizare a producţiei întemeiat pe fluxul continuu de prelucrare a pieselor, diviziunea amănunţită a muncii, folosirea benzilor rulante etc.

44 Conservă din carne de porc sărată (engl.).

45 Aici cu sensul destrămată, dezagregată.

46 Prăştiaşi.

47 Ceea ce ştiu toţi.

48 Noua Rivieră (fr.).

49 Lorrain, Jean (1855-1906), poet, povestitor, ziarist, romancier francez, autor al unor naraţiuni care descriu tribulaţiile unor personaje cu o sensibilitate maladivă.

50 Instrumente folosite la anumite jocuri de cărţi pentru a înlătura posibilitatea trişării.

51 Cântec la modă în anii apariţiei romanului, reluat astăzi de formaţii şi solişti de muzică uşoară în maniera retro. Textul e departe de a fi original, cum arată o traducere funcţională: „Trebuia să fii tu. /Am rătăcit aiurea/Şi în sfârşit am găsit/Fiinţa care/Putea să mă facă să fiu sincer/Şi să mă bucur/Chiar atunci când sunt trist/Gândindu-mă la tine/Cea minunată/Trebuia să fii tu.” (engl.).

52 Timp frumos statornic (fr.).

53 Fabre, Jean-Henri (1823-1915), reputat entomologist francez, autorul unor pe drept cuvânt celebre Amintiri entomologice. Calificativele trebuie puse deci exclusiv pe seama execrabilei umori a lui Eliazar.

54 Succesul romanului, apărut în 1848, l-a îndemnat pe Alexandre Dumas fiul să scrie şi o dramă în cinci acte cu acelaşi titlu, a cărei premieră a avut loc în 1852.

55 Opera capitală a abatelui Prevost d'Exiles a apărut în 1731.

56 Băutură de calitate superioară (fr.).

57 Vin ieftin (fr.).

58 Zeiţa norocului la greci şi la romani.

59 Franţuzism, din „cabriolet” = frânghie cu noduri şi cu bucăţi de lemn la capete, folosită pentru a lega mâinile răufăcătorilor.

60 Numele artistic al Annei Boutet (1779-1847), celebră interpretă a comediilor lui Moličre ţi Marivaux.

61 „Am juca teatru mult mai bine, dacă am ţine mai puţin să fim aplaudaţi.” (fr.).

62 Watteau, Antoine (1684-1721), pictor şi gravor francez excelând în ilustrarea serbărilor câmpeneşti şi a scenelor galante.

63 Străini, oameni care domiciliază într-o altă ţară decât cea de origine (fr.).

64 Franţuzism, din „vélocite” = iuţeală, repeziciune.

65 E vorba de Manneken-Pis o statuetă de bronz reprezentând un copil în atitudinea lui Ţibic.

66 E vorba de opera fantastică Povestirile lui Hoffmann de Jacques Offenbach, a cărei premieră a avut loc în 1881.

67 Vechi cântec popular rusesc.

68 Inspirat de povestirea lui E. T. A. Hoffmann, Omul cu nisipul, baletul – pantomimă pe muzica lui Léo Delibes a fost prezentat prima oară în 1870.

69 Kubelick, Jan (1880-1940), celebru violonist şi compozitor ceh.

70 Ysa˙ e, Eugéne (1858-1931), celebru violonist belgian.

71 În Omul cu nisipul, Coppelius este o fiinţă malefică, distrugătoare, spre deosebire de personajul lui Cezar Petrescu.

72 Nijinski, Vaslav Fomici (1890-1950), dansator şi coregraf rus de origine poloneză, considerat drept cel mai mare dansator al epocii sale.

73 Karsavina, Tamara (1885-1978), dansatoare rusă, naturalizată engleză.

74 Libret de Igor Stravinski şi Aleksandr Benois, coregrafia de Mihail Fokin, muzica de Igor Stravinski (1911).

75 Într-o notă de subsol la ediţia din 1975, pe care a îngrijit-o, Mihail Gafiţa credea că e vorba despre „nuvela (?) Von Kempelen şi descoperirea sa”, dar Poe a consacrat falsului automat articolul Jucătorul de şah al lui Maelzel.

76 Vaucanson, Jacques de (1709-1782) este departe de a fi rămas un necunoscut. Automatele lui – Cântăreţul din flaut şi mai ales Raţa – i-au adus o meritată faimă în timpul vieţii, figurând astăzi în toate istoriile mecanicii aplicate.

77 Numită aşa datorită prezenţei printre personajele de pe pânză a lui Sixt al II-lea, papă sanctificat de biserica catolică.

78 Erorile sunt la fel de incontestabile ca şi geniul lui Rafael.

79 Lodovico Sforza, zis Maurul (1451-1508), duce al Milanului, protector al savanţilor şi artiştilor.

80 Fiul papei Alexandru al VI-lea. Politician abil dar lipsit de scrupule, i-a servit drept model lui Machiavel pentru celebrul său tratat, Principele.

81 Rege al Franţei (1494-1547). L-a invitat în Franţa pe Leonardo, care a murit în castelul Cloux, lângă Amboise.

82 Maeterlinck, Maurice (1862-1949), scriitor belgian, autor, printre altele, al cărţii Viaţa albinelor (1901).

83 „Două inimi în ritmul de trei pe patru” (germ.). Arie din opereta cu acelaşi titlu a lui Robert Stolz (1931).

84 Muzica de Reinhold Glier.

85 E vorba despre tabloul coregrafic Dansurile polovţiene din opera Prinţul Igor. Coregrafia de Mihail Fokin, muzica de Aleksandr Borodin.

86 Libret de Aleksandr Benois, coregrafia de Mihail Fokin, muzica de Nikolai Rimski-Korsakov (1910).

87 Coregrafia de Mihail Fokin, muzica de Robert Schumann (1910).

88 Coregrafia de Mihail Fokin, muzica de Carl-Maria von Weber.

89 Probabil Invitaţia la vals pe muzică de Carl-Maria von Weber.

90 Libretul şi coregrafia de Mihail Fokin, muzica de Maurice Ravel (1912)

91 Tabloul coregrafic de Vaslav Nijinski, muzica de Claude Debussy (1912).

92 Vogué, Eugčne-Melchior, viconte de (1848-1910), literat francez, autor printre altele al studiului Maxim Gorki (1905).

93 Cezar Petrescu mai relatase întâmplarea cu zece ani înaintea Baletului mecanic, în articolul Spre literatura rusă („Gândirea”, I, 1921, nr. 11).

94 Pavlova, Anna (1882-1931), dansatoare rusă.

95 Poincaré, Henri (1854-1912), mare matematician francez.

96 Cambronne, Pierre (1770-1842), general francez. Comandând, la Waterloo, unul dintre careurile „vechii gărzi” napoleoniene, ar fi răspuns somaţiei de a se preda cu o expresie scatologică alcătuită din cinci litere (în franceză ca şi în Română), numită, de atunci, „cuvântul lui Cambronne”.

97 Nume dat călăului.

98 Fantomă a unui mort.

99 Fortăreaţă din Petersburg (azi Leningrad), transformată la sfârşitul secolului XVIII în închisoare pentru prizonierii politici. Azi muzeu.

100 Chamfort, Nicolas – Sébastien Roch, zis de (1741-1794), moralist francez.

101 „Publicul? De câţi proşti e nevoie pentru a alcătui un public?” (fr.).

102 Potrivit unei vechi credinţe populare, salamandrele ar fi avut proprietatea de a trece prin foc fără a se arde.

103. Apărută, la Paris, în 1886. Prima traducere românească, sub titlul Viitoarea Evă, datează din 1976.

104 Cezar Petrescu a citit, evident, Gog, în care Giovanni Papini îl pune pe Edison să declare, într-un interviu apocrif: „Un francez decadent, Villiers de l'Isle-Adam, s-a amuzat să povestească, într-unul dintre romanele sale, că aş fi dat

viaţă unei femei artificiale atât de perfecte, încât ar fi putut fi luată drept o femeie în carne şi oase. Din păcate, nu-i adevărat: francezul era un adulator sau un mistificator.”

105 În 1931, Jules Verne mai era privit doar ca un fel de Edison al invenţiilor imaginare.

106 Belin, Edouard (1876-1963), fizician francez, inventator al procedeului transmiterii la distanţă a scrisului, desenului şi fotografiilor.

107 Zeiţa greacă a răzbunării.